

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK POLITOLOGIJA

USMJERENJE: MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMATIJA

**RAZVOJ DIPLOMATIJE BOSNE I HERCEGOVINE OD
NEZAVISNOSTI DO SAVREMENIH IZAZOVA**

Magistarski rad

Kandidatkinja

Adna Subašić

Broj indeksa: 1002/II-PIR

Mentorica

prof. dr. Nedžma Džananović

Miraščija

Sarajevo, septembar 2019.

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**
UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK POLITOLOGIJA

USMJERENJE: MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMATIJA

**RAZVOJ DIPLOMATIJE BOSNE I HERCEGOVINE OD
NEZAVISNOSTI DO SAVREMENIH IZAZOVA**

Magistarski rad

Kandidatkinja

Adna Subašić

Broj indeksa: 1002/II-PIR

Mentorica

prof. dr. Nedžma Džananović

Miraščija

Sarajevo, septembar 2019.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
I. TEORIJSKE OSNOVE RADA	5
II. METODOLOŠKI OKVIR RADA.....	7
III. ANALIZA OSNOVNIH POJMOVA.....	12
1. PREGLED HISTORIJSKIH PERIODA PRIJE NEZAVISNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE U KONTEKSTU DIPLOMATSKIH AKTIVNOSTI.....	16
1.1. Diplomacija srednjovjekovne Bosne	16
1.2. Osmanski i austrougarski period: bez samostalnosti i diplomatije	17
1.3. Diplomate iz BiH u jugoslovenskim zajednicama (1918.-1992.)	18
2. DIPLOMATIJA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE U RATNOM PERIODU.....	23
2.1. Prva imenovanja i prioriteta vanjske politike i diplomatije	24
2.2. Dominacija Predsjedništva RBiH u vanjskoj politici i diplomatiji	29
2.3. „Ratni“ ministri vanjskih poslova	32
2.4. Diplomacija RBiH i pregovaranje u mirovnim procesima	35
2.4.1. Lisabonski sporazum i Cutileirov projekat	35
2.4.2. Ženevski pregovori o bivšoj Jugoslaviji	37
2.4.3. Washingtonski sporazum	41
2.4.4. Plan Kontakt grupe	43
2.4.5. Daytonski pregovori i Opći okvirni sporazum za mir u BiH.....	44
2.4.6. Značaj diplomatskog djelovanja RBiH prema SAD.....	48
3. PRAVNI, KADROVSKI I STRUKTURNI TEMELJI DIPLOMATIJE I VANJSKE POLITIKE BOSNE I HERCEGOVINE.....	50
3.1. Diplomacija BiH u kontekstu diplomatije malih država.....	51
3.2. Legislativa vanjskih poslova i diplomatije BiH	53
3.3. Struktura MVP-a i mreža DKP	59
3.4. Kadrovska politika u MVP i DKP-ima	63
4. RAZVOJ DIPLOMATIJE U „DAYTONSKOJ“ BOSNI I HERCEGOVINI.....	66
4.1. Rana poslijeratna diplomatija, reorganizacija MVP i DKP mreže nakon rata	66
4.2. Početak evropskog puta.....	69
4.3. Američka inicijativa, ostvarivanje članstva u Vijeću Evrope i potpisivanje SAA.....	71

4.4.	Liberalizacija viznog režima	76
4.5.	BiH u Vijeću sigurnosti UN	77
4.6.	Berlinski proces, Upitnik i nove aktivnosti u multilateralnoj sferi	80
4.6.1.	Predsjedavanje BiH Vijećem Evrope.....	83
4.7.	Bosna i Hercegovina i NATO	85
4.8.	Bilateralna saradnja sa susjedima i regijom	87
4.8.1.	BiH – Crna Gora	88
4.8.2.	BiH – Hrvatska	90
4.8.3.	BiH – Srbija	93
4.8.4.	Odnos BiH sa ostalim državama Zapadnog Balkana.....	96
5.	PRIMJERI USPJEŠNIH DRŽAVA SLIČNIH KARAKTERISTIKA U POJEDINIM SFERAMA VANJSKIH POSLOVA I DIPLOMATIJE – STUDIJE SLUČAJA	97
5.1.	Studija slučaja: Slovačka Republika	98
5.2.	Studija slučaja: Republika Estonija.....	102
5.3.	Studija slučaja: Republika Slovenija.....	106
6.	SAVREMENA DIPLOMATIJA BiH IZ PERSPEKTIVE DIPLOMATA	110
7.	IMPERATIVI DIPLOMATIJE BiH U KONTEKSTU SAVREMENIH IZAZOVA I EUROATLANTSKIH INTEGRACIJA	114
7.1.	Legislativa u osnovi reforme.....	114
7.2.	Struktura i organizacija MVP i mreže DKP.....	115
7.3.	Kadroviranje i edukacija	117
7.4.	Savremeni izazovi diplomatije BiH	119
8.	ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	123
	LITERATURA I IZVORI.....	I
	PRILOZI	XVII
	SAŽETAK/SUMMARY.....	XXXIV

SKRAĆENICE

ANP – Godišnji nacionalni program (engl. *Annual National Program*)

ARBiH – Armija Republike Bosne i Hercegovine

ATM – Autonomne trgovinske mjere (engl. *Autonomus Trade Measures*)

CARDS - Pomoć Zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju (engl. *Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation*)

CEFTA - Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (engl. *Central European Free Trade Agreement*)

CEI – Centralnoevropska inicijativa (engl. *Central European Initiative*)

CTF - Konsultativna radna grupa EU i BiH (engl. *Consultative Task Force*)

ČSSR – Čehoslovačka Socijalistička Republika

DCP – Dunavski proces saradnje (engl. *Danube Cooperation Process*)

DEI – Direkcija za evropske integracije

DKP – Diplomatsko-konzularna predstavništva

DSHS – Država Slovenaca, Hrvata i Srba

EU – Europska unija

EZ – Evropska zajednica (engl. *European Community*), što se u ovom kontekstu odnosi na tri zajednice – Evropsku zajednicu za uglj i čelik, Evropsku zajednicu za atomsku energiju i Evropsku ekonomsku zajednicu koje su Maastrichtskim ugovorom iz 1993. godine inkorporirane u Evropsku uniju

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

FNRJ – Federativna Narodna Republika Jugoslavija

GSUN – Generalna skupština Ujedinjenih nacija (engl. *United Nations General Assembly – UNGA*)

HDZ – Hrvatska demokratska zajednica

HRHB – Hrvatska Republika Herceg-Bosna

HSS – Hrvatska seljačka stranka

HV – Hrvatska vojska

HVO – Hrvatsko vijeće odbrane

ICFY - Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji (engl. *International Conference on the Former Yugoslavia*)

MSP/ICJ – Međunarodni sud pravde (engl. *International Court of Justice*)

IFOR - Snage za implementaciju predvođene NATO-om (engl. *Implementation Forces*)

IPA – Instrument pretprijetne pomoći (engl. *Instrument for Pre-Accession Assistance – IPA*)

IPAP – Individualni partnerski akcioni plan (engl. *Individual Partnership Action Plan*)

IPTF – Međunarodne policijske snage (engl. *International Police Task Force*)

JIE – Jugoistočna Evropa

JNA – Jugoslovenska narodna armija

KESS/KEBS – Konferencija za evropsku sigurnost/bezbjednost i saradnju (engl. *Conference on Security and Co-operation in Europe - CSCE*)

KSHS – Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca

MAP – Akcioni plan za članstvo (engl. *Membership Action Plan*)

MKSJ/ICTY – Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, skraćeni naziv za Međunarodni krivični sud za progon osoba odgovornih za ozbiljne povrede humanitarnog prava na teritorijama bivše Jugoslavije od 1991. godine (engl. *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia – ICTY*, što je također skraćeni naziv za *International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991*)

MVP – Ministarstvo vanjskih poslova

NATO – Organizacija sjevernoatlantskog ugovora ili Sjevernoatlantski savez (engl. *North Atlantic Treaty Organization*)

NDH – Nezavisna Država Hrvatska

NRBiH – Narodna Republika Bosna i Hercegovina

OESS/OEBS/OSCE – Organizacija za evropsku sigurnost/bezbjednost i saradnju (engl. *Organization for Security and Co-operation in Europe – OSCE*), do 1995. poznata kao KESS.

OHR – Ured visokog predstavnika (engl. *Office of the High Representative*)

OPCW - Organizaciju za zabranu hemijskog oružja (engl. *Organization for the Prohibition of Chemical Weapons*)

OS BiH – Oružane snage Bosne i Hercegovine

PACE – Parlamentarna skupština Vijeća Evrope (engl. *Parliamentary Assembly of the Council of Europe*)

PDP – Partija demokratskog progresa

PfP – Partnerstvo za mir (engl. *Partnership for Peace*)

RBiH – Republika Bosna i Hercegovina

RH – Republika Hrvatska

RS – Republika Srpska

SAA – Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, SSP (engl. *Stabilization and Association Agreement*)

SAD - Sjedinjene Američke Države

SAO – Srpske autonomne oblasti

SAP – Proces stabilizacije i pridruživanja, PSP (engl. *Stabilization and Association process*)

SBiH – Stranka za Bosnu i Hercegovinu

SDA – Stranka demokratske akcije

SDP – Socijaldemokratska partija

SDS – Srpska demokratska stranka

SECI – Inicijativa za saradnju u Jugoistočnoj Evropi (engl. *Southeast European Cooperative Initiative*)

SEECF – Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi (engl. *South-East European Cooperation Process*)

SFOR - Stabilizacijske snage u BiH predvođene NATO-om (engl. *Stabilisation Forces in Bosnia and Herzegovina*)

SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

SiCG – Srbija i Crna Gora

SIP – Sekretarijat inostranih poslova, institucija SFRJ

SNSD – Savez nezavisnih socijaldemokrata

SR – Slovačka Republika

SRBiH* – Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina / *Savez Republika Bosne i Hercegovine u kontekstu Owen-Stoltenbergovog mirovnog plana

SRJ – Savezna Republika Jugoslavija

SSSR – Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika

UAE – Ujedinjeni Arapski Emirati

UN - Ujedinjene nacije

UNESCO – Organizacija UN-a za obrazovanje, nauku i kulturu (engl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)

UNHCR - Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih nacija za izbjeglice (engl. *Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*)

UNICEF – Fond UN-a za djecu (engl. *United Nations Children's Fund*)

UNIDO - Organizacija UN-a za industrijski razvoj (engl. *United Nations Industrial Development Organization*)

UNPROFOR – Zaštitne snage UN-a (engl. *United Nations Protection Force*)

VE – Vijeće Evrope (engl. *Council of Europe – CoE*)

VJ - Vojska Jugoslavije, oružane snage Savezne Republike Jugoslavije

VM – Vijeće ministara

VRS – Vojska Republike Srpske

VSUN – Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija (engl. *United Nations Security Council – UNSC*)

WEU – Zapadnoevropska unija (engl. *Western European Union – WEU*)

WHO – Svjetska zdravstvena organizacija (engl. *World Health Organization*)

WTO – Svjetska trgovinska organizacija (engl. *World Trade Organization*)

UVOD

Diplomatija i vanjski poslovi su državne djelatnosti stare jednako kao i prve antičke države pa čak i plemenske zajednice. Dakle, diplomatija i vanjski poslovi već su stoljećima instrumenti komuniciranja, artikulisanja i ostvarivanja državnih i nacionalnih interesa i promovisanja kulturnog, civilizacijskog i svakog drugog identiteta u odnosima države sa ostalim svijetom. Iz svega toga proističe strateška bitnost ove djelatnosti za svaku zemlju.

U uređenim, savremenim i stabilnim državama podrazumijeva se da se vanjskim i diplomatskim poslovima pridaje velika pažnja te da se taj dio državnog sistema razvija s posebnom pažnjom budući da od vanjske politike države i njene diplomatske mreže, koja ju realizuje, zavise međunarodni status zemlje, njen prosperitet, politički ugled, uticaj i ekonomija. Zato je diplomatija vrlo ozbiljno shvaćena te je predmet izučavanja na nivou teorije i nauke, kao i vrlo pažljivog profiliranja u praksi, dok su vanjski poslovi po svojoj prirodnoj i objektivnoj važnosti najčešće najviše rangirani resor (npr. uz sigurnost, odbanu i finansije) u vladama.

Razlog za to je što ministarstva vanjskih poslova zastupaju nacionalne interese u najmanje dvije bitne sfere: u političkom pregovaranju o saradnji države sa drugim državama i u ekonomskom nastupu i poslovanju kompanija izvan zemlje. U savremenoj diplomatiji, bez obzira na politički sistem država, praksa je da se politika i ekonomija sve više prožimaju što daje sve veću važnost ministarstvu vanjskih poslova. U političkim teorijama nalazi se da je npr. „liberalizam ovo ministarstvo smatrao produženom rukom vlade za obavljanje poslova sa inostranom komponentom. No, s druge strane, realizam će raspravljati o tome kako bi njegova funkcija trebala biti čuvarem našeg nacionalnog interesa.“ Ali, u svakom slučaju „ministar treba da bude kvalificirani diplomata koji će se boriti za poslove i sigurnost svoje zemlje.“¹

Vodeći se ovim ozbiljnim odnosom uređenih država prema vanjskim i diplomatskim poslovima neminovno se dođe do komparacije tih općih principa i prakse drugih zemalja sa stanjem koje vlada u sferi vanjskih poslova i diplomatske mreže Bosne i Hercegovine. U medijima i javnosti se često mogu vidjeti i čuti navodi o disfunkcionalnosti diplomatske mreže BiH i to posebno u kontekstu kriterija po kojima se utvrđuju destinacije za otvaranja diplomatsko-konzularnih

¹ “Bisera Turković: Važnost Ministarstva vanjskih poslova”, N1 BiH, objavljeno 27.04.2019. Dostupno na: <http://ba.n1info.com/Vijesti/a340824/Bisera-Turkovic-Vaznost-Ministarstva-vanjskih-poslova.html> (pristupljeno 05.05.2019.)

predstavništava, kriterija po kojima se biraju i šalju ambasadori, načina njihovog djelovanja i zastupanja državnih interesa, poštivanja međunarodnih diplomatskih protokola pa do manifestacija ličnih karakteristika ključnog osoblja. „Sve ovo je rezultiralo široko rasprostranjenim uvjerenjem da je diplomacija teren na kojem se prije svega mogu zadovoljiti i podmiriti određeni partijski, grupni ili lični "dugovi" te podobni kadrovi nagraditi za vjernost ovoj ili onoj stranci. Postalo je uvriježeno mišljenje da "to može svako", jer je posao diplomata samo da "za velike pare hoda po ručkovima i večerama " i predstavlja zemlju u "mercedesu" i na prijemu.“²

Ocjene rada Ministarstva vanjskih poslova (MVP) i diplomatsko-konzularne mreže (DKP) Bosne i Hercegovine su dio i ozbiljnih, ali malobrojnih istraživanja kompetentnih stručnjaka koja su bila usmjerena na argumentovano dijagnosticiranje slabosti bosanskohercegovačke diplomatije i vanjske politike. U određenim periodima nakon sticanja nezavisnosti postalo je evidentno da su nacionalni interesi, koji bi trebali biti zaštićeni i ostvareni upravo od ovog resora, u praksi zanemareni na štetu države i naroda ili u ekstremnijim slučajevima, u korist drugih država i njihovih interesa.

Međutim, čini se da postoji disbalans u negativnom/pozitivnom pristupu, jer se veoma rijetko govori o uspjesima bh. diplomatije, pozitivnim i probosanskim rezultatima. Tako se vrlo malo govorilo i pisalo npr. o uspješnom predsjedavanju Bosne i Hercegovine Vijećem Evrope 2015. godine, kada je naša zemlja unatoč ograničenim resursima uspjela ostvariti učinak iznad objektivnih kapaciteta, a sličnih povremenih uspjeha i perioda bilo je još. Nasuprot tome, mnogo se češće i spremnije negativno prezentira BiH, čak i u banalnim slučajevima. Sve to navodi na mogućnost postojanja smišljenog trenda negativne promocije BiH i kreiranja slike neuspješnosti njene diplomatije i vanjskih poslova uopće. Tako je stvorena percepcija prema kojoj je diplomatija BiH samo odraz općeg negativnog stanja u državnoj strukturi koje, između ostalog, karakterišu stranačka poslušnost, stručna nekompetentnost, nepotizam i korumpiranost te podijeljenost na nacionalne politike. Ni mediji, ni odgovorni službenici ne čine dovoljno da se ta percepcija promijeni ili da se bar objektivizira slika tj. afirmiraju i pozitivni aspekti rada. Može se reći da, shodno tome, javnost tj. obični građani i nisu zaista upućeni u stvarna dešavanja u diplomatskoj sferi te da o istoj prosuđuju na temelju laičkih i medijskih konstrukcija. S druge strane, studiozno

² Zoran-Matija Kulundžić et al. (radna grupa), "Diplomacija BiH – Realnosti i potrebe: Analiza uzroka krize identiteta vanjske politike i diplomacije u BiH", Vanjskopolitička inicijativa BiH, str. 10, Sarajevo, oktobar 2005. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Diplomacija_BiH_realnosti_i_potrebe.pdf (pristupljeno 08.03.2019.)

praćenje, istraživanje i analiziranje ove oblasti ograničeno je na dosta uzak krug stručnjaka, akademskih radnika i pojedinaca čiji radovi su medijski zapostavljeni, a javnost tako uskraćena za kompetentne stavove o temi.

Aktuelno stanje u bh. društvu generalno se ocjenjuje kao vrijeme zaostajanja i regresije, vrijeme pojačane političke polarizacije među „stranama u BiH“ na nivou državotvorne strategije gdje je u osnovi konflikt dva koncepta u viđenju buduće BiH: dezintegrirajućeg i integrirajućeg. Oba koncepta su, osim u međusobnom konfliktu, istovremeno i u odnosima prema vanjskom svijetu što se nužno odražava na vanjsku politiku BiH, njeno MVP i mrežu DKP. Svakako, na djelovanje i uspješnost vanjske politike BiH snažno utiču i globalna geopolitička dešavanja, turbulentni odnosi među svjetskim silama, promjene sfera uticaja itd. na šta BiH nikako ne može uticati, ali se u tim okolnostima uspješnost ovako malih zemalja cijeni po tome na koji način usklađuju svoju vanjsku politiku sa tim promjenama, ali bez odustajanja od vlastitih interesa i ciljeva.

Aktuelni period obilježen je ključnim fazama u procesima integracija BiH u Evropsku uniju (EU) i Sjevernoatlantski savez (NATO), a što podrazumijeva neophodno intenziviranje aktivnosti vanjskopolitičkih kapaciteta BiH. Nažalost, za 2019. godinu karakterističan je ozbiljan zastoj na euroatlantskom putu: neimenovanje delegacije BiH u Parlamentarnu skupštinu Vijeća Evrope (*Parliamentary Assembly of the Council of Europe - PACE*) zbog opstrukcije njenog izbora u Parlamentu BiH te reteriranje rukovodstva Republike Srpske po pitanju ranije prihvaćenog puta ka članstvu BiH u NATO. Obzirom da do prevazilaženja ovakvih zastoja, kao i do nastavka euroatlantskih procesa, mora doći neophodno je definisanje stanja vanjskopolitičkih kapaciteta BiH kako bi se dobila jasnija slika o mogućnostima za buduće aktivnosti. To je i osnovna motivacija pri izboru teme ovog master rada.

U sklopu istraživanja, prilikom kojeg će se koristiti metoda analize dokumenata, komparativna analiza u okviru studija slučaja (država karakterisitka sličnih BiH) i anketno ispitivanje, procjenjivaće se nivo funkcionalnosti MVP i DKP u ispunjavanju osnovnih funkcija i nastojati dati kvalitativne ocjene efikasnosti strukture, organizacije, kadrova i drugih elemenata te njihovih sposobnosti da odgovore očekivanim vanjskopolitičkim izazovima u narednom periodu. Dobijeni rezultati predstavljajuće kvalitativnu ocjenu stanja vanjskopolitičkih kapaciteta.

Nadalje, dobijeni rezultati mogu poslužiti za kreiranje prijedloga za strukturne i organizacijske izmjene unutar MVP i DKP mreže, za unaprjeđenje kadrovske politike, sistema edukacije i stvaranje modela neophodnog balansiranja među partikularnim nacionalnim politikama i

interesima, kako bi se u prvi plan stavilo ispunjenje državnih vanjskopolitičkih interesa koji bi obuhvatili i sve ostale. Krajnji cilj istraživanja je identificiranje nefunkcionalnih segmenata sistema, tumačenje razloga slabosti u radu (sistemskih, političkih, kadrovskih), kreiranje te predlaganje promjena koje bi ovaj dio državnog sistema učinile efikasnijim.

U javnosti prisutna negativna percepcija o MVP i DKP BiH sadržana je u generalnoj hipotezi, ali je pri istraživanju ona stavljena u odnos sa očekivanim vanjskopolitičkim obavezama BiH u predstojećem periodu, prvenstveno prema EU i NATO te posebno prema susjednim i zemljama regiona sa kojima BiH ima niz spornih pitanja (u vezi sa granicama, imovinom, političkim odnosima proisteklim iz Dejtonskog sporazuma itd.).

Vanjski poslovi i diplomatija Bosne i Hercegovine od sticanja nezavisnosti do danas prošli su kroz nekoliko razvojnih i historijskih faza, vrlo burno i turbulentno. Pa iako su mnoge kritike na račun ove sfere djelovanja BiH opravdane, neosporni su i određeni uspjesi od kojih je najznačajniji uopće opstanak Bosne i Hercegovine kao međunarodnopravnog subjekta, s obzirom da su državotvorne strategije susjeda i dijela nenaklonjenih stranih faktora projicirali drugačiji epilog disolucije SFRJ. Poslijeratni period također je imao periode uspjeha i stagnacija što je korespondiralo sa unutrašnjim procesima i odnosima.

Za sadašnje stanje bi se moglo reći, čak i izvan konteksta budućih izazova, da je svakako vrijeme za reformu, reorganizaciju i modernizaciju kao normalan proces koji svaki sistem povremeno mora proći prateći tehnološke, političke, ekonomske i druge promjene. U tom smislu, ovo istraživanje treba biti doprinos takvom procesu.³

³ **NAPOMENA:** Prilikom izrade ove master teze korišteni su mnogi izvori originalno na engleskom jeziku te su preuzeti citati prevod autora na bosanski jezik samo za potrebe ovog rada. U referencama su zadržani originalni nazivi na engleskom jeziku svih djela i izvora pa se na osnovu toga oni mogu jasno identifikovati.

I. TEORIJSKE OSNOVE RADA

Teorijska osnova na kojoj počiva istraživanje sposobnosti kapaciteta BiH da se odgovori aktuelnim potrebama i interesima države u komunikaciji sa vanjskim svijetom sadrži relativno mali broj relevantnih naučno verificiranih radova (publikacija, studija, analiza). Istovremeno, značajan broj publikacija, članaka i raznih deskriptivnih tekstova donosi sudove o navedenoj temi, ali bez prethodnog detaljnog istraživanja i metodološkog pristupa (naučno neverifikovani izvori).

Razlozi za to su dvojaki: najprije, radi se o historijski gledano kratkom vremenskom periodu djelovanja bh. diplomatije i MVP od sticanja nezavisnosti do danas što možda ni u naučnom smislu nije dovoljno dug proces da bi se već temeljito preispitivao; kao drugo, vanjska politika i diplomatija BiH su od 1992. godine do danas izuzetno turbulentne aktivnosti visokog intenziteta zbog čega je bilo teško istraživati i procjenjivati materiju i proces sa čestim i drastičnim oscilacijama od pozitivnih ka negativnim trendovima i u neprestanom mijenjanju. Fokusiramo li se na poznata relevantna naučna razmatranja rada MVP-a BiH i DKP, a što je u osnovi ovog istraživanja, uočava se prevalencija kritičkih, negativnih zaključaka o gotovo svim segmentima vanjskopolitičkih kapaciteta i diplomatske mreže te manji broj pozitivnih stavova, koji su oslonjeni na uspješne periode rada MVP i DKP ili na individualne rezultate pojedinih diplomata u određenim misijama.

Jedna od osnovnih primjedbi na funkcionalnost MVP i njegovu efikasnost kod dijela istraživača odnosila se na nepostojanje adekvatne legistative o čemu se govori u tematskom poglavlju (3.2). Donošenje zakona kojim bi se regulisala ova oblast bio bi samo prvi korak u osavremenjavanju sfere vanjskih poslova i diplomatske službe, ali čak ni taj prvi korak nije jednostavan. Selma Aščerić u svom članku ističe otpore donošenju zakona i druge legistative kroz dugi niz godina⁴ što predstavlja posljedicu djelovanja dezintegrirajućih politika koje tako onemogućavaju jačanje države u domenu vanjskih poslova.

Dosadašnji istraživači ove teme najviše pažnje su posvećivali devijacijama u kadroviranju ističući imenovanja po kriterijima koji ne osiguravaju kompetentno zastupanje interesa BiH po nekoliko osnova (stručnost, lojalnost državi, profesionalnost, iskustvo...). Grupa autora iz Centra za

⁴ Selma Aščerić, "Diplomatija bez zakonskih okvira i unutrašnjih pravila", *Istinomjer*, objavljeno 27.06.2017. Dostupno na: <https://istinomjer.ba/diplomatija-bez-zakonskih-okvira-unutrasnjih-pravila/>, (pristupljeno 08.03.2019.)

sigurnosne studije BiH, koja je 2007. napravila istraživanje o ovoj temi⁵, ističe postdaytonski period kao fazu u kojoj je zapošljavanje po političkoj/partijskoj liniji, ličnim poznanstvima i drugim neprofesionalnim kriterijima dovelo do stručne i profesionalne degradacije profesije diplomata te političke i nacionalne usmjerenosti zaposlenih u sjedištu MVP BiH na štetu provođenja vanjske politike države. Autori nalaze nedostatke i u strukturi MVP i u mreži DKP koji ne prate razvoj i nove trendove svjetske politike i nužnost prilagođavanja BiH tim trendovima. Slične zaključke donijelo je i nešto ranije istraživanje radne grupe Vanjskopoličke inicijative BiH iz 2005. godine dajući preporuku da je „[...] element profesionalizacije vanjske politike i diplomacije te posebno pozicioniranja struke u odnosu na politiku važno pitanje koje treba definirati na drugačiji način od sadašnjega.“⁶ Brojni drugi izvori ukazuju da se stanje proteklih godina nije bitno promijenilo te da dosta ocjena iz ove analize stoji i danas.

Nadalje, drugi autori su, ne podliježući preovlađujućem maniru kritizerskog pristupa, jasno diferencirali slabosti od neospornih pozitivnih učinaka diplomatije i MVP-a BiH od kojih su neki i od strateške važnosti (npr. uspjesi ratne diplomatije, članstvo BiH u Vijeću Evrope, prvobitno postignuti konsenzus o NATO putu i saradnja sa Savezom, itd.), što je istaknuto u nedavno objavljenoj knjizi grupe autora *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence* koja teži objasniti kako država poput BiH može postavljati i ostvariti svoje ciljeve u vanjskim poslovima, bez obzira na otežavajuće okolnosti. Knjiga daje prikaz i ocjenu dosadašnjih aktivnosti BiH i njenih aktera u nizu vanjskopoličkih sfera.⁷

Ovo istraživanje, osim navedenih putokaza i temelja, zasnovano je i na nizu dokumenata državnih institucija vanjskopoličke sadržine koji u sebi sadrže sudove, koji nisu naučna verifikacija datih podataka, ali su njihov neposredni i autentični nosilac što je indikator relevantnosti po osnovu kojeg treba da se uključe istraživanje. Također, tu je i niz individualnih istraživanja, analiza i stručnih mišljenja koja su prezentirana kroz komparativni i kritički pristup u radu.

⁵ “Procjena strukture, standarda i efikasnosti Ministarstva vanjskih poslova Bosne i Hercegovine”, Centar za sigurnosne studije BiH, istraživanje provedeno u saradnji sa američkom Agencijom za međunarodni razvoj (USAID) i uredom Urban instituta u BiH, Sarajevo, maj 2007. Dostupno na: http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/images_docs_pvm.pdf (pristupljeno 19.04.2019.)

⁶ Kulundžić et al., “Diplomacija BiH – Realnosti i potrebe”: Analiza uzroka krize identiteta vanjske politike i diplomacije u BiH”, Vanjskopolička inicijativa BiH, str. 1, Sarajevo, oktobar 2005. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Diplomacija_BiH_realnosti_i_potrebe.pdf (pristupljeno 08.03.2019.)

⁷ Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović (ed.), *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence* (London: Palgrave Macmillan, 2019.)

II. METODOLOŠKI OKVIR RADA

U sklopu metodološkog okvira rada postavljen je problem istraživanja koji se odnosi na utvrđivanje stanja diplomatske mreže Bosne i Hercegovine danas tj. utvrđivanja kakva je njena efikasnosti u odnosu na vanjskopolitičke potrebe i interese BiH. Posebno se sagledavaju bilateralni odnosi sa najznačajnijim partnerima (političkim i ekonomskim) i državama čiji internacionalni značaj ima bitan uticaj na pozicioniranje BiH u regionu i svijetu te na unutrašnju stabilnost. Obzirom na postavljeni problem, problemsko pitanje se može definisati na sljedeći način: „Da li trenutna struktura i načini djelovanja diplomatije BiH stvaraju mogućnost da se efikasno i adekvatno odgovori na aktuelne vanjskopolitičke potrebe i interese BiH?“

Predmet istraživanja bit će najznačajniji događaji kroz faze razvoja diplomatije BiH u naznačenom periodu (1992-2018), dokumenti koji su obilježili razvoj diplomatije kao i njeno djelovanje u periodu nezavisnosti BiH. Međutim, u svrhu razumijevanja konteksta i temelja na kojima je nastala moderna diplomatija BiH ponudit će se i kraći historijski pregled diplomatskih aktivnosti međunarodnih subjekata koji su uključivali današnji teritorij BiH ili entitet BiH kao svoju sastavnicu prije njenog sticanja nezavisnosti, kao i diplomatskih formi u periodu postojanja srednjovjekovne bosanske države.

Naučni ciljevi istraživanja bi uključivali analizu trenutnog stanja i poređenje sa aktuelnim trendovima u diplomatijama malih i srednjih država., kao i objašnjavanje određenih situacija i pojava kroz uvid u njihov nastanak, povezanost i razvoj. Također, konačni cilj je i dati određeno predviđanje ili preporuku za budućnost u skladu sa savremenim diplomatskim trendovima. Ovi ciljevi se mogu dalje opisati u kontekstu vrednovanja učinaka diplomatije BiH kako bi se mogla dati relevantna i objektivna ocjena stanja diplomatije BiH i njenih učinaka u istraživanom periodu a sa aspekta aktuelne međunarodne pozicije BiH i posebno ne/postignutih ciljeva u odnosima u regionu i prema relevantnim međunarodnim asocijacijama.

Društveni ciljevi istraživanja sadržani su u tome što dobijeni rezultati mogu biti orjentir za organizacijsko i funkcionalno transformiranje diplomatija i MVP-a BiH, kao i drugih tijela koja po sadržaju obavljaju diplomatske poslove ili poslove u korelaciji sa vanjskopolitičkim djelovanjem organa BiH. Također, rezultati istraživanja mogu poslužiti i za identificiranje zapostavljenih ili potrebe novih sadržaja rada diplomatske mreže i MVP-a BiH na bilateralnom, multilateralnom, ekonomskom, kulturnom i svakom drugom planu.

Sistem hipoteza bi se razvio oko **glavne hipoteze**: „Struktura, organizacija, kadrovska politika i sadržaj djelovanja diplomatije BiH u periodu od nezavisnosti do danas su prevaziđeni i ne omogućavaju da se efikasno i adekvatno odgovori aktuelnim vanjskopolitičkim potrebama i interesima BiH.“

Pomoćne hipoteze su:

- Trenutna struktura, organizacija, kadrovska politika i posebno sadržaj djelovanja diplomatije BiH ne odgovaraju očekivanim zahtjevima u predstojećem procesu euroatlantskih integracija.
- U svrhu povećanja efikasnosti i mogućnosti adekvatnog odgovora na savremene izazove neophodne su korjenite promjene u organizaciji i djelovanju MVP i diplomatske mreže BiH.
- Kako bi bh. diplomatija mogla ostvariti svoje interese neophodna je depolitizacija diplomatskih kadrova u smislu njihovog fokusiranja u radu na državne interese BiH.
- U cilju podizanja kvaliteta zastupanja, stručne kompetentnosti i efikasnijeg predstavljanja interesa BiH neophodna je specijalistička edukacija, profesionalizacija i selekcija budućih kadrova za diplomatsku službu isključivo po kriteriju sposobnosti.

Varijable u odnosu na navedene hipoteze u kontekstu glavnog problema istraživanja su sljedeće:

Zavisna varijabla	Nezavisna varijabla
<ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost bh. diplomatije da efikasno i adekvatno odgovori na aktuelne vanjskopolitičke potrebe i interese BiH 	<ul style="list-style-type: none"> • Struktura i organizacija MVP (sektori/odjeli) • Raspored DKP mreže • Kadrovska politika (politizacija v. profesionalizacija) • Kvalifikovanost i kompetentnost • Nivo samostalnosti i vanjske politike i diplomatije

Indikatori navedenih varijabli su

Varijabla	Indikator
Mogućnost bh. diplomatije da efikasno i adekvatno odgovori na aktuelne vanjskopolitičke potrebe i interese BiH	<ul style="list-style-type: none"> • Stanje u strukturi i rasporedu DKP mreže, u strukturi MVP i u nivo profesionalnosti i kompetentnosti kadrova
Struktura i organizacija MVP	<ul style="list-style-type: none"> • Broj odjela i sektora • Važnost i relevantnost odjela i sektora za vanjskopolitičke potrebe i interese BiH • Broj zaposlenih
Raspored DKP mreže	<ul style="list-style-type: none"> • Lokacije DKP
Kadrovska politika	<ul style="list-style-type: none"> • Broj karijernih diplomata • Broj zaposlenih po etničkom ključu / političkoj struji
Kvalifikovanost i kompetentnost	<ul style="list-style-type: none"> • Nivo stručne spreme • Poznavanje jezika (broj) • Ranije iskustvo • Završena diplomatska akademija • Praksa u državama razvijene diplomatije
Nivo samostalnosti i vanjske politike i diplomatije	<ul style="list-style-type: none"> • Stranački uticaj na djelovanje MVP i DKP i kadrovsku politiku (rotacija resora vanjske politike između SDA, SDS, HDZ, SDP, PDP...) • Rotacija predsjedavajućeg VM • Uticaj SAD, EU i drugih stranih faktora (Rusija, Kina, Turska, arapske zemlje i sl.) <ul style="list-style-type: none"> - promjena prioriteta SAD u regionu - aktivnost EU u eurointegracijama

Metode i tehnike istraživanja koje će se koristiti:

- Analiza sadržaja dokumenata u dijelu istraživanja o faktima nastanka i razvoja diplomatije od sticanja nezavisnosti BiH što uključuje primarne izvore poput službenih dokumenata koje su izradili MVP, Predsjedništvo BiH ili druge institucije i tijela, kao i sekundarne izvore tj. stručnu literaturu čija je tematika obuhvatala analizu pomenutih dokumenata ili kritičko i analitičko posmatranje datog perioda;
- Analiza sadržaja dokumenata i ostalih izvora o članstvu u međunarodnim organizacijama i značajnim vanjskopolitičkim diplomatskim događajima u kojima je BiH učestvovala ili koji su direktno utjecali na nju ili njenu politiku i diplomatiju;
- Ciljana anketa sa diplomatskim agentima, stručnjacima i analitičarima u oblasti međunarodnih odnosa te političarima;
- Analiza uspješnih primjera iz država sličnih karakteristika (studije slučaja) u dijelu koji bi trebao dati projekciju mogućeg razvoja efikasnijeg i poželjnijeg modela državnih organa i diplomatske strukture u BiH.

Naučna opravdanost istraživanja sadržana je u činjenici da aktuelna faza razvoja države BiH nije prisutna u dosadašnjem iskustvu političkih elita pa time predstavlja poseban izazov. Također, međunarodne okolnosti su u globalnom smislu nove, a odnosi velikih sila i uticajnih država još nisu sasvim iskristalisani. BiH nema nikakav uticaj na razvoj tih odnosa, ali je obrnuti uticaj na BiH (npr. pitanje u čijoj će se zoni nakon izmjena globalnih sfera uticaja naći JI Evropa) već evidentan, ali ne i sasvim jasan u smislu vjerovatnog ishoda. Evidentno je da vanjskopolitički i diplomatski kapaciteti u sadašnjoj fazi razvoja države i pri stanju unutrašnjih odnosa ne uspijevaju odgovoriti svim zahtjevima, potrebama i interesima države. Dakle, naučno je sasvim opravdano istražiti i otkriti sve unutrašnje slabosti djelovanja sistema kao i nove i moguće nadolazeće uticaje izvana koji bi mogli imati bitan upliv na efikasnost i efekte vanjskopolitičkog djelovanja i diplomatije BiH. Kako se radi o novijim i dinamičnim procesima u svijetu i vrlo konkretnim posljedicama po BiH (migrantska kriza, promjene strateških savezništava, potreba opredjeljivanja i BiH o regionalnim i svjetskim pitanjima itd.) o kojima zasad nema relevantnih naučnih analiza (fokusiranih na poziciju BiH) tumačenje istih i procjenjivanje njihove bitnosti za BiH imaće naučnu opravdanost kao jedna od malobrojnih verifikacija stanja u ovoj oblasti.

Društvena opravdanost proističe iz činjenice da će političke elite i akteri vlasti imati na raspolaganju naučna tumačenja unutrašnjih slabosti i pozitivnih potencijala vanjskopoličkih kapaciteta, kao i međunarodnih okolnosti u kojima će djelovati. Na tim temeljima biće moguće izvršiti potrebne izmjene radi postizanja veće efikasnosti MVP i DKP, a time bolju realizaciju i zaštitu interesa BiH. Također, bolje razumijevanje međunarodnih uslova u kojima BiH djeluje omogućit će organima vlasti da u komunikaciji s vanjskim političkim subjektima izaberu najadekvatniji pristup u zaštiti nacionalnih interesa.

Vremenski plan istraživanja obuhvatao je period od šest mjeseci u okviru kojeg su provedeni prikupljanje i konsultovanje literature, provođenje pojedinih segmenata istraživanja u svrhu prikupljanja podataka, zatim i analiza, obrada i sređivanje dobijenih podataka te njihova interpretacija i zaključno izrada konačnog rada.

Vremenski obuhvat istraživanja odnosi se primarno na dokumente, sadržaje i događaje iz perioda od 1. marta 1992. do 30. juna 2019. godine. Međutim, dijelovi koji se odnose na historijske tokove i dešavanja prije sticanja nezavisnosti BiH referirat će se na izvore koji tretiraju date periode (srednjovjekovni, osmanski, austrougarski...).

III. ANALIZA OSNOVNIH POJMOVA

Diplomatija

Enciklopedijski rječnik diplomatije i međunarodnih odnosa diplomatiju definiše na sljedeći način: „[U]mjjetnost ili praksa vođenja međunarodnih poslova, kao što je pregovaranje o savezima, ugovorima i sporazumima. Također, to je vještina saobraćanja s ljudima.“ Međutim, nakon ove prvobitne definicije rječnik elaborira i druga značenja tako ističući da „[u] neformalnom ili društvenom značenju diplomatija je korištenje takta kako bi se stekla strateška prednost [...]“.⁸ Očigledno je da pojam diplomatije podrazumijeva više značenja, a bitno je naglasiti i da ove opće definicije ne uzimaju u obzir specifičnije forme diplomatije koje imaju svoje vlastite karakteristike (npr. ad hoc, bilateralna, multilateralna, javna, tajna...) te da se sa razvojem tehnologije i drugim inovacijama kontinuirano javljaju nove prakse u međunarodnim odnosima kroz koje se mijenjaju klasične i nastaju nove forme diplomatskog djelovanja (npr. digitalna i cyber diplomatija).

Višestrukost značenja pojma diplomatija ističu i pojedini autori kao što je Stjepan Lapenda koji navodi da se diplomatija može posmatrati kao (1) sposobnost, znanje, vještina i metoda komuniciranja, održavanja međunarodnih (međudržavnih) odnosa, pregovaranja i rješavanja konfliktnih situacija; (2) vođenje državnih poslova na području vanjske politike putem službenih (diplomatskih) odnosa s drugim subjektima međunarodnog javnog prava; (3) ukupnost državnog aparata koji je u službi predstavljanja dotične države u svijetu i pojedinim državama i međunarodnim (međudržavnim) organizacijama koja ukupnost pokriva ministarstvo vanjskih poslova i diplomatsko-konzularnu mrežu dotične države; (4) sama profesija kao takva, karijera, struka predstavljanja države u međunarodnim odnosima kojom se bavi diplomat. Pored ova četiri značenja Lapenda navodi i da je diplomatija „[...] naučna/znanstvena disciplina kao segment, posebni i specifični dio međunarodnog javnog prava.“⁹

Bez obzira na višestrukost značenja diplomatija se najčešće posmatra kao sredstvo za provođenje vanjske politike pojedine države, za zaštitu njenih interesa i interesa njenih građana. Iako nije zanemarljiv uticaj pojedinaca i nedržavnih aktera u ispunjavanju funkcija diplomatije, ipak se one obično vezuju uz konkretne diplomatske misije i ministarstva vanjskih poslova.

⁸ Muhamed Hajdarević, „Diplomatija“, u *Enciklopedijski rječnik diplomatije i međunarodnih odnosa: englesko – francusko – bosanski* (Sarajevo: Connectum, 2007.), str. 168.

⁹ Stjepan Lapenda, *Diplomacija: načela i funkcije* (Split: Redak, 2007.), str. 7.

Diplomatska i konzularna predstavništva

Svjetlan Berković navodi da se diplomatskim predstavništvom smatra „[...] stalno zastupstvo jednog međunarodnog subjekta (države šiljateljice) koje kod drugog međunarodnog subjekta (države primateljice ili međunarodne organizacije) obavlja diplomatske poslove, bez obzira na njegov i rang šefa tog predstavništva.“¹⁰ Za uspostavljanje diplomatskog predstavništva (ambasade u drugoj državi ili stalne misije pri međunarodnoj organizaciji) neophodan je uzajamni pristanak datih aktera te prethodno postojanje njihovih diplomatskih odnosa. Predstavništva se obično uspostavljaju u glavnom gradu druge države, a međusobno se razlikuju po unutrašnjoj strukturi i broju osoblja zavisno od potreba i kapaciteta određene države. Mnoga pokrivaju i nerezidentno veći broj država obzirom da za većinu država nije moguće da imaju diplomatska predstavništva u svim drugim državama s kojima održavaju diplomatske odnose.

Funkcije i poslovi koje ova predstavništva obavljaju su precizno definisani kroz Bečku konvenciju o diplomatskim odnosima iz 1961. godine u članu 3(1) gdje se navodi:

„Funkcije diplomatske misije se sastoje naročito u:

- a) predstavljanju države koja akredituje kod države kod koje se akredituje;
- b) zaštiti u državi kod koje se akredituje interesa države koja akredituje i njenih državljana, u granicama koje dozvoljava međunarodno pravo;
- c) pregovaranju s vladom države kod koje se akredituje;
- d) obavještavanju, svim dozvoljenim sredstvima, o uslovima i razvoju događaja u državi kod koje se akredituje i podnošenju izveštaja o tome vladi države koja akredituje;
- e) unapređivanju prijateljskih odnosa i razvijanju privrednih, kulturnih i naučnih odnosa između države koja akredituje i države kod koje se akredituje.“¹¹

Konzularno predstavništvo (ili ured) Berković označava kao „[...] stalno tijelo koje postoji zbog obavljanja konzularnih funkcija“ te ističe i posebne rangove: generalni konzulat, konzulat, vicekonzulat i konzularna agencija.¹² Funkcije konzularnog predstavništva može obavljati i diplomatsko (uz odgovarajuća odobrenja), ali obično postoji potreba za odvojenom strukturom. Te funkcije su pobrojane u Bečkoj konvenciji o konzularnim odnosima iz 1963. godine u članu 5.

¹⁰ Svjetlan Berković, *Diplomacija i diplomatska profesija* (Dubrovnik: Urban – Media doo, 2006.), str. 75.

¹¹ „Bečka konvencija o diplomatskim odnosima, sa dodatnim protokolom“, član 3 stav 1, u *Međunarodna pravna pomoć* autora Nikola Sladoje et al. (Sarajevo: Ministarstvo pravde BiH, 2006.), str. 182. Dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/Međunarodna_pravna_pomoc.pdf#page=180 (pristupljeno 10.03.2019.)

¹² Berković, *Diplomacija i diplomatska profesija*, str. 284.

(glava I, dio I). Neke od tamo navedenih funkcija dosta su slične funkcijama diplomatskih predstavništava te je jasno da se ova tijela međusobno nadopunjuju i pomažu kroz svoj rad. Druge funkcije odnose se na neke specifične poslove poput izdavanja putnih isprava, viza i drugih dokumenata, pružanju raznih vidova pomoći subjektima iz vlastite države (kod nasljeđivanja, pred sudovima, maloljetnim licima...), obavljanje funkcije javnog bilježnika i funkcija administrativne prirode, kao i vršenje kontrole i inspekcije te pružanje pomoći brodovima, avionima i njihovim posadama iz vlastite države. I drugi poslovi i zadaci mogu se dodijeliti konzularnom predstavništvu ukoliko to omogućavaju zakoni i dozvoljava država prijema.¹³

Vanjski poslovi i vanjska politika

Vanjski poslovi i vanjska politika su srodni, ali ipak različiti pojmovi. Međutim, zbog njihove povezanosti i bliskosti ovdje će biti pojašnjeni zajedno. Prema *Enciklopedijskom rječniku diplomatije i međunarodnih odnosa* vanjski poslovi svake države su oni „[...] koji se odnose na međunarodne odnose i nacionalne interese u tim zemljama [...]“ dok se vanjska politika definiše kao „[...] skup političkih ciljeva koji ukratko žele utvrditi kako će država uzajamno djelovati sa drugim državama svijeta.“¹⁴ Iz ovih definicija je jasno da su „vanjski poslovi“ širi pojam koji može uključivati aktivnosti u mnogim sferama poput ekonomije, trgovine, politike, kulture itd. To su zapravo sve one sfere djelovanja koje mogu imati određenu vanjsku dimenziju i u okviru kojih se može raditi i surađivati sa drugim državama, međunarodnim organizacijama i drugim stranim akterima. Vanjska politika je u tom kontekstu uži pojam koji se referira samo na određeni segment vanjskih poslova – način i ciljeve njihovog vođenja. Ona predstavlja svojevrsni vodič u obavljanju vanjskih poslova u navedenim sferama te se navodi da „[d]iplomatija je oruđe vanjske politike, a rat, savezništva i međunarodna trgovina mogu biti njene manifestacije.“¹⁵ U Bosni i Hercegovini je kreiranje vanjske politike u isključivoj nadležnosti Predsjedništva BiH, dok je za njeno provođenje primarno odgovorno Ministarstvo vanjskih poslova BiH (uz druga ministarstva čije oblasti nadležnosti mogu imati vanjsku dimenziju – npr. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH).

¹³ “Bečka konvencija o konzularnim odnosima“, glava I, dio I, član 5, u *Međunarodna pravna pomoć* autora Nikola Sladoje et al. (Sarajevo: Ministarstvo pravde BiH, 2006.), str. 199.-200. Dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/Medjunarodna_pravna_pomoc.pdf#page=196 (pristupljeno 10.03.2019.)

¹⁴ Muhamed Hajdarević, „Vanjski poslovi“ i „Vanjska politika“, u *Enciklopedijski rječnik diplomatije i međunarodnih odnosa: englesko – francusko – bosanski* (Sarajevo: Connectum, 2007.), str. 257.-258.

¹⁵ *Encyclopedia Britannica Online*, s.v. "Foreign Policy". Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/foreign-policy> (pristupljeno 10.03.2019.)

Ministarstvo vanjskih poslova

Enciklopedijski rječnik diplomatije i međunarodnih odnosa ministarstvo (općenito) definiše kao – „Odjeljenje vlade predvođeno ministrom“ i ističe da je ministarstvo vanjskih poslova među najuobičajenijim ministarstvima koja se mogu naći u bilo kojoj državi (uz odbranu, finansije i zdravstvo), ali se ne mora nužno nazivati „ministarstvom“ (npr. američki Department of State ili britanski Foreign and Commonwealth Office).¹⁶

Ministarstva vanjskih poslova su danas direktno i neraskidivo povezana sa diplomatskim i konzularnim predstavništvima države, ali je zanimljiva činjenica, koju navodi Geoff Berridge, da su se ta ministarstva pojavila skori tri stoljeća nakon stalnih diplomatskih poslanstava i to kao rezultat stalnog širenja, značajnijeg razvoja i povećanja značaja diplomatskih aktivnosti te da su u početku bila i malog obima i jednostavne birokratije.¹⁷ Vremenom se ta ministarstva šire i razvijaju, u njihovoj strukturi se javljaju različiti odjeli zaduženi za pojedine funkcije ili nadležni za neku regiju u svijetu, a i uloge i nadležnosti im se proširuju. Berridge navodi da različite uloge ministarstava vanjskih poslova obuhvataju „[...] upošljavanje osoblja i podupiranje poslanstava u inozemstvu, davanje savjeta i provođenje politike, političko usklađivanje, odnose sa stranima diplomatama kod kuće, javnu diplomaciju i stvaranje domaće potpore.“¹⁸ U konkretnom slučaju, Ministarstvo vanjskih poslova BiH ima niz nadležnosti koje su primarno određene Zakonom o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine.

¹⁶ Muhamed Hajdarević, „Ministarstvo“, u *Enciklopedijski rječnik diplomatije i međunarodnih odnosa: englesko – francusko – bosanski* (Sarajevo: Connectum, 2007.), str. 413.-414.

¹⁷ Geoff R. Berridge, *Diplomacija: teorija i praksa* (Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2004.), str. 5.

¹⁸ Ibid.

1. PREGLED HISTORIJSKIH PERIODA PRIJE NEZAVISNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE U KONTEKSTU DIPLOMATSKIH AKTIVNOSTI

Bitan faktor u dizajniranju vanjskopolitičkog aparata su diplomatska tradicija i iskustvo date države kao i njeno strateško opredjeljenje. Diplomatska uspješnost najvidljivija je na primjerima današnjih najmoćnijih država i nasljednica bivših velikih sila. S druge strane, mlade države su uspješne onoliko koliko su nakon sticanja nezavisnosti uspjele primijeniti neki od već potvrđenih modela i prilagoditi ga vlastitim interesima. Pri analiziranju diplomatskog djelovanja naše države iz ovog ugla potrebno je najprije sagledati ima li BiH uopće diplomatsku tradiciju i kakvu.

Proučavanja rane bosanske državnosti utvrdila su postojanje diplomatskih aktivnosti i posvećivanje velike pažnje vanjskoj politici i protokolu na srednjovjekovnom bosanskom dvoru. Međutim, u osmanskome periodu vanjski poslovi Carstva odvijali su se bez ikakvog uticaja ljudi iz osvojenih pokrajina pa tako i iz Bosne. Slično je bilo i u vrijeme egzistiranja BiH u okviru Austro-Ugarske Monarhije kada također nema spomena diplomata iz BiH, nego se pojavljuju tek interesne grupe koje su povremeno u Beču zastupale specifične interese BiH unutar carstva. Jugoslavenski period bio je nešto povoljniji jer se otvorio prostor, posebno u vrijeme socijalističke Jugoslavije, za kadrove iz BiH, ali koji su gotovo isključivo zastupali državne jugoslovenske, a ne bosanske interese. Obzirom na navedeno, po sticanju nezavisnosti BiH je preostala jedino izgradnja vlastitog modela na osnovu iskustava pojedinih diplomata i institucija te korištenjem pozitivnih iskustava sličnih zemalja uz minimalno oslanjanje na historijsko nasljeđe.

1.1. Diplomacija srednjovjekovne Bosne

Iako je savremena diplomatija predmet podučavanja samo na uskim i usmjerenim studijskim programima, o diplomatiji srednjovjekovne bosanske države se govori već u osnovnim školama, kada se Povelja Kulina bana često opisuje kao „rodni list Bosne i Hercegovine“, a diplomatske aktivnosti i odnosi sa drugim srednjovjekovnim državama kao dokaz nezavisnosti i razvijenosti srednjovjekovne Bosne. Autori i historičari čiji je predmet interesa upravo ovaj period govore i o određenim diplomatskim praksama koje su tada postojale na dvorovima bosanskih banova i kraljeva, o razmjenama poklona kao vidu diplomatske prakse te o poveljama i drugim dokumentima različitog karaktera. Razlaganjem sadržaja Povelje Kulina bana može se doći do zaključka da se radi o klasičnom bilateralnom sporazumu između Bosne i Dubrovačke republike o slobodnoj i bescarinskoj trgovini.

U tom se periodu kroz razvoj diplomatije, od nekih početnih osnovnih oblika do kasnijih uređenijih praksi, može pratiti i razvoj same srednjovjekovne države. Tako Anto Babić navodi se u nešto ranijim periodima većina diplomatskih aktivnosti odvijala na dvorovima i to „direktnim pregovorima samog vladara sa predstavnicima druge ugovarajuće strane“.¹⁹ Daljim razvojem srednjovjekovne Bosne i posebno njenim ekonomskim jačanjem, dolazi do pojave naprednijih formi diplomatskih odnosa. Uspostavljaju se čvršće diplomatske veze i imenuju diplomatski predstavnici sa različitim nazivima i titulama kao što su *ambaxaitores*, *nuntii*, *oratores*, *procuratores*, *poklisari*, *posli* te drugi nazivi. Prema Babiću, neki od ovih naziva vremenom počinju označavati „poslanika, opunomoćenog od nosioca vlasti da ga predstavlja u međudržavnom saobraćaju“.²⁰

Jasno je da se srednjovjekovni oblici državnosti ne mogu porediti sa savremenim državama te da su moderne diplomatske prakse značajno drugačije od svojih historijskih preteča (srednjovjekovne međudržavne odnose Lapenda karakteriše više kao „interdinastičke relacije“²¹), ali se historijskim narativom i popratnim stručnim analizama učvršćava pozitivna percepcija o postojanju kontinuiteta u diplomatskom djelovanju.

1.2. Osmanski i austrougarski period: bez samostalnosti i diplomatije

Međutim, kasnija historija BiH pod osmanskim, a zatim i austrougarskim osvajačima ukazuje na odsustvo tradicije diplomatskih poslova među bosanskim političarima. To se može reći i za periode jugoslovenske bosanske historije. Osmanskim osvajanjem srednjovjekovna bosanska država gubi svoju autonomiju i svaku mogućnost nezavisnog djelovanja te se uklapa u osmansku administrativnu podjelu carstva prvo kao sandžak, zatim kao ejalet i konačno (nakon administrativnih reformi) kao vilajet. I samo Osmansko carstvo bilo je značajno iza evropskih država u kontekstu diplomatije i diplomatske aktivnosti te su i osmanski predstavnici imenovani na *ad hoc* osnovama i na vrlo ograničen period. Ulogu sličnu ulozi ministru vanjskih poslova igrali su visokorangirani službenici s titulom „Reis-ul-kuttap“, ali je zvanično ministarstvo vanjskih poslova osnovano tek 1836. godine.²² Istovremeno su se ipak prihvatili stalni izaslanici iz

¹⁹ Anto Babić, *Iz istorije srednjovjekovne Bosne* (Sarajevo: Svjetlost, 1972.), str. 84.

²⁰ Ibid., str. 97.

²¹ Lapenda, *Diplomacija: načela i funkcije*, str. 11.

²² Zeynep Bostan, “A Comparison of the Main Attributes of Renaissance European Diplomacy and Ottoman Unilateral Diplomacy”, str. 10. Dostupno na:

https://www.academia.edu/2150401/Ottoman_Diplomacy_and_Renaissance_Diplomacy_A_Comparison (pristupljeno 15.03.2019.).

evropskih država, ali se većina aktivnosti odnosila samo na trgovinske odnose te je često bila unilateralne prirode. Sultani su sami davali pisana dopuštenja („ahd-name“) ne-muslimanskim državama za trgovinu na osmanskim teritorijama.²³ Bosna nije imala nikakvu ulogu u tim aktivnostima, bez obzira na to kakvo joj je bilo uređenje u specifičnim periodima i što je praktično bila jedna od pograničnih oblasti carstva.

U okvirima Austro-Ugarske Monarhije situacija je bila dosta slična. Prostora i mogućnosti za vanjsko djelovanje BiH nije bilo mnogo, ali su se ipak nešto proširile prilike za malo konkretnije političko organizovanje kroz nove institucije poput Bosanskog sabora. Iako se u tom periodu spominju predstavnici iz BiH, ne govori se o diplomatskim predstavnicima koji su interese države zastupali prema vani, već o interesnim grupama koje su svoje ciljeve branile i promovisale pred austro-ugarskim vlastima ili u nekim primjerima pred osmanskim, dok se još službeno priznavao suverenitet sultana. Takve su bile, recimo, delegacija koju su činili članovi Muslimanske narodne organizacije koja je 1906. godine otputovala u Carigrad da pregovara o preuzimanju dokumentacije neophodne za vođenje tadašnjega autonomnog pokreta²⁴; ili hrvatska delegacija koja je 1908. godine, nakon aneksije, otputovala u Beč kod Cara sa zahvalama i pohvalama za Cara, Monarhiju, aneksiju i drugo.²⁵ Ove delegacije i predstavnici su zapravo bili akteri unutrašnjih političkih tokova i dešavanja te su se često zalagali za dosta uske interese (ne čak jednog naroda ili pojedine partije, već određene političke struje unutar date političke partije).

1.3. Diplomate iz BiH u jugoslovenskim zajednicama (1918.-1992.)

U eri Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije u politici nije bilo mnogo mjesta za učešće bosanskih kadrova u diplomatskim poslovima tih država, što je i razumljivo imajući u vidu i unutrašnju politiku prema Bosni i Hercegovini kao sastavnici ovih kraljevina. Po nastanku Kraljevine Jugoslavije 1929. godine narušen je i teritorijalni integritet BiH i drugih država sastavnica Kraljevine obzirom na novu podjelu na devet banovina koja je ciljano odudarala od ranijih podjela i etabliranih granica. Od poznatijih diplomata iz BiH u ovom periodu jugoslavenske diplomatije bilježi se Ivo Andrić, koji je tokom svoje diplomatske karijere obavljao mnoge dužnosti u raznim rangovima u diplomatskoj hijerarhiji i na mnogobrojnim lokacijama poput Rima, Bukurešta, Graca, Pariza, Madrida, Ženeve... Konačno, postavljen je i za „opunomoćenog ministra i izvanrednog

²³ Ibid., str. 7.

²⁴ Mustafa Imamović, *Pravni položaj i unutrašnja politički razvitak Bosne i Hercegovine od 1878. do 1914.* (Sarajevo: Bosanski kulturni centar, 1997.), str. 134.

²⁵ Ibid., str. 196.

poslanika Kraljevine Jugoslavije u Berlinu“ što je funkcija koju je obavljao kada je počeo Drugi svjetski rat i na kojoj je ostao do 1941. godine (njegov posljednji angažman u diplomatiji).²⁶

U ovom se periodu spominje i diplomatski angažman još jednog književnika bh. porijekla koji doduše nije sasvim rasvijetljen i koji se danas više koristi za političke sukobe, nego što se suštinski analizira. Naime, 1944. godine Envera Čolakovića su Ante Pavelić i vlasti tzv. Nezavisne Države Hrvatske (NDH) postavile na poziciju atašea za kulturu pri ambasadi u Budimpešti. Tu funkciju nije obavljao dugo (od kraja septembra 1944. do kraja februara 1945.) obzirom da je Mađarska nedugo nakon toga kapitulirala, da je Drugi svjetski rat završen i da je tzv. NDH nestala (obje države su tada imale kolaboracionističke vlade). Međutim, i taj kratki angažman bio je dovoljan da vlasti nove socijalističke Jugoslavije pokrenu proces protiv njega koji je rezultirao zabranom književnog rada tj. objavljivanja njegovih djela.²⁷

Pored navedenih, moguće je da je postojao i značajniji broj diplomatskih službenika iz BiH u ovom periodu, ali obzirom da se takve ličnosti slabo spominju vjerovatno je riječ o nižim i manje relevantnim funkcijama. Također, činjenica je i da BiH tada nije imala svoju autonomnu politiku niti je uopće bila nosilac suvereniteta i političkog subjektiviteta pa se zato i ne može govoriti o zastupanju interesa BiH ili diplomatiji BiH, već samo država u čijem se sastavu nalazila, a koje su bile priznate kao akteri međunarodne politike u to vrijeme.

Kasniji, socijalistički period nešto je pozitivniji, ali je i taj obilježen manjkom bosanskih kadrova (općenito kadrova iz BiH bez obzira na etničku i vjersku pripadnost) u jugoslovenskoj diplomatiji kojih je procentualno mnogo manje, nego bi proisticalo iz učešća bh. stanovništva u ukupnoj populaciji Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ).

Diplomatske i vanjskopolitičke uloge kao Premijeri SFRJ iz BiH imali su Džemal Bijedić i Branko Mikulić koji su prilikom obavljanja te funkcije kontinuirano bili u kontaktu i saradivali sa diplomatama i političarima iz drugih država. Aktivnostima Džemala Bjedića u toj sferi posebno se bavio historičar i autor Husnija Kamberović koji ističe da se Bijedić „[...] više od bilo kojeg drugog

²⁶ „Biografija Ive Andrića“, web stranica Zadužbine Ive Andrića. Dostupno na:

<http://ivoandric.org.rs/latinica/biografija/166-biografija-ive-andrića> (pristupljeno 16.03.2019.)

²⁷ Željko Karaula, “Slučaj Envera Čolakovića politička sjena ili represija nad književnikom”, *Almanah - Časopis za proučavanje, prezentaciju i zaštitu kulturno-istorijske baštine Bošnjaka/Muslimana* 1, no. 77.-78. (2018.): 101. i 104.

predsjednika Vlade, osim Josipa Broza Tita, bavio vanjskopolitičkim temama.“²⁸ Kamberović navodi da Bijedić nije zapravo kreirao vanjsku politiku, ali da je u velikom broju slučajeva doprinio njenom provođenju, kao i uspostavljanju boljih diplomatskih, političkih i ekonomskih odnosa što se ogleda u činjenici da je krajem njegovog mandata Jugoslavija „[...] imala potpisane brojne ugovore o privrednoj i kulturnoj saradnji sa gotovo svim zemljama svijeta.“²⁹ Bijedić je kroz svoje diplomatske posjete obišao komunističke istočnoevropske države (Mađarska, Poljska, Čehoslovačka, Istočna Njemačka...) i zapadnoevropske države (Danska, Austrija, Francuska, Belgija, Luksemburg...), države Bliskog Istoka i Sjeverne Afrike (Alžir, Egipat, Tunis, Libija, Kuvajt...), druge afričke države (Senegal, Nigerija, Gana...), države Azije (Malezija, Indonezija, Indija, Šri Lanka, Nepal...) uključujući posebnu posjetu Kini, kao i Australiju i dvije velike sile – Sjedinjene Američke Države (SAD) i Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR).³⁰ Značajnu ulogu u jugoslovenskoj diplomatiji imao je Raif Dizdarević, koji je diplomatske dužnosti obavljao, između ostalog, kao otpravnik poslova u Bugarskoj, kao sekretar ambasade u SSSR-u, kao savjetnik za politička pitanja i zamjenik ambasadora u Čehoslovačkoj, kao Ministar vanjskih poslova SFRJ, a kasnije je postao i Predsjednik Predsjedništva SFRJ.³¹

Još jedan od poznatijih jugoslovenskih diplomata iz BiH bio je i Ratimir Rato Dugonjić, koji je proglašen narodnim herojem Jugoslavije i koji je imao raznovrsnu političku i diplomatsku karijeru. Bio je ambasador u Ujedinjenoj Arapskoj Republici i Poljskoj³², a 1974. je izabran za prvog predsjednika Predsjedništva SRBiH.³³

Ovakva kombinacija političkih i diplomatskih funkcija može se uočiti kod velikog broja tadašnjih funkcionera, što je i za očekivati obzirom da su svi politički i diplomatski tokovi bili povezani sa aktivnostima Partije kroz koju se većina funkcionera i regrutovala i profesionalizirala. Primjer toga

²⁸ Husnija Kamberović, *Džemal Bijedić: politička biografija* (Sarajevo: Udruženje za modernu historiju/Udruga za modernu povijest, 2017.), str. 281. Dostupno na:

https://www.academia.edu/30984621/Dzemaal_Bijedic_Politicka_biografija (pristupljeno 16.03.2019.)

²⁹ Ibid., str. 283.

³⁰ Ibid., str. 282.–343.

³¹ Raif Dizdarević, „Specijal Oslobođenja: Sjećanja jugoslavenskog diplomate u Čehoslovačkoj (II)“, *Oslobođenje*, objavljeno 20.08.2018. Dostupno na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/specijal-oslobođenja-sjećanja-jugoslavenskog-diplomate-u-cehoslovackoj-ii-386589> (pristupljeno 16.03.2019.)

Dragan Štavljanin, „Dizdarević: Svi smo izgubili raspadom Jugoslavije“, *Radio Slobodna Evropa*, objavljeno 01.12.2018. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/specijal-100-godina-jugoslavije-raif-dizdarevic/29561281.html> (pristupljeno 16.03.2019.)

³² „Dugonjić Ilije Ratimir Rato“, spisak Narodnih heroja Jugoslavije, web stranica Znaci.net. Dostupno na: http://www.znaci.net/00001/10_59.htm (pristupljeno 16.03.2019.)

³³ „Parlamentarizam u Bosni i Hercegovini u periodu 1945.–1990.“, web stranica Parlamentarne skupštine BiH. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/Content/Read/182?title=Parlamentarizam&lang=en> (pristupljeno 16.03.2019.)

je i Cvijetin Majo Mijatović (porijeklom iz Lopara kod Tuzle) čija je karijera prvo uključivala razne partijske funkcije u SR BiH i na nivou Jugoslavije. Kasnije postaje ambasador SFRJ u SSSR-u, a u daljem toku karijere i Predsjednik Predsjedništva SFRJ.³⁴

Kao diplomatski predstavnik Jugoslavije iz BiH spominje se i Šefik Kević, koji je u Bratislavi obavljao funkciju vicekonzula i koji je, zajedno sa drugim jugoslovenskim diplomatama u Čehoslovačkoj, postao meta vlasti u procesu iz 1950. godine. Taj proces su pojedini autori označili „iskonstruisanim“ te kao „antijugoslovensku represiju“.³⁵ Do normalizacije odnosa Jugoslavije i Čehoslovačke će doći tek nekoliko godina nakon ovog slučaja, a u tom će procesu značajnu ulogu igrati diplomat-političar iz BiH – Hasan Brkić. Kada su tokom 1955. godine počeli pregovori između Jugoslavije i Čehoslovačke o proširenju ekonomske saradnje, Brkić je radio u Ministarstvu vanjskih poslova kao državni podsekretar za inostrane poslove te je bio posebno zadužen za ekonomska pitanja. Njegovi razgovori sa čehoslovačkim ambasadorom Pithartom doprinijeli su i konačnom potpisivanju nekoliko sporazuma (o imovinskim pitanjima i kreditiranju) početkom 1956. godine nakon direktnih pregovora državnih delegacija.³⁶

Kontekst u kojem se može identificirati veći broj i značajnija aktivnost diplomata iz BiH jeste saradnja Jugoslavije sa državama Bliskog Istoka i Afrike. Te, pretežno većinski muslimanske države, prvobitno su se sporile sa Jugoslavijom o pitanjima zločina iz Drugog svjetskog rata (povod su muslimanski pripadnici SS Handžar divizije i drugi koji su se teretili za zločine počinjene u tom periodu). Tako su egipatske vlasti prisilile jugoslovenskog ambasadora Ešrefa Badnjevića (još jednog diplomatu bh. porijekla) da napusti Kairo i Egipat.³⁷ Do poboljšanja odnosa došlo je posredstvom neformalnih i neslužbenih veza kada je tadašnji reis-ul-ulema Ibrahim ef. Fejić 1948. godine posjetio Egipat, Siriju i Liban. To naravno nije bila službena diplomatska posjeta niti je on bio ovlašteni diplomatski predstavnik, ali je ipak ocjenjeno da je to „pozitivno uticalo na razvoj međudržavnih odnosa“.³⁸ Zahvaljujući tom općem poboljšanju odnosa, konačno

³⁴ Ante Čuvalo, *Historical Dictionary of Bosnia and Herzegovina – 2nd Edition* (Lanham (MD), SAD: The Scarecrow Press, 2007.), str. 152.

³⁵ Ondrzej Vojtjehovski, „Informbiroovska emigracija u jugoslovensko-čehoslovačkim odnosima - Nacionalni i politički identitet jugoslovenskih informbiroovaca u Čehoslovačkoj“, u *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*. (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008.), str. 219.

³⁶ Slobodan Selinić, „Jedan ibeoovski diplomata u Beogradu - Čehoslovački ambasador Pithart i normalizacija odnosa Jugoslavije i Čehoslovačke 1954–1956. godine“, u *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*. (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008.), str. 241-245.

³⁷ Ivan Laković, „Jugoslavija i projekti kolektivne bezbjednosti 1950-1960.“, u *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*. (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008.), str. 486.

³⁸ Ibid., str. 487.

su uspostavljeni i službeni diplomatski odnosi te je jedan od ambasadora Jugoslavije u Egiptu bio i Nijaz Dizdarević³⁹, diplomata iz BiH koji je kasnije u svojoj karijeri obavljao i druge dužnosti.

Vjerska pripadnost jugoslovenskih službenika korištena je kao faktor u poboljšanju diplomatskih odnosa i u drugim prilikama. Kod uspostavljanja boljih jugoslovensko-marokanskih odnosa predloženo je da Maroko posebno posjeti i određen broj članova Narodne skupštine Narodne Republike BiH (NRBiH) gdje su skupštinski predstavnici islamske vjeroispovjesti bili najbrojniji. Također, po uspostavljanju jačih veza i razmjeni diplomatskih predstavnika, prvi diplomatski predstavnik iz Jugoslavije u Maroku bio je jugoslovenski diplomata iz BiH - Mustafa Vilović.⁴⁰

Pored navedenih političara i diplomata tu je i čitav niz drugih koji su zauzimali različite položaje i imali uspješne karijere. Međutim, obzirom da ni u sklopu socijalističke Jugoslavije BiH nije bila nosilac suvereniteta niti je posjedovala diferenciranu i autonomnu vanjsku politiku, sve individue bh. porijekla koje su tada obavljale diplomatske dužnosti radile su to za i u ime SFRJ bez obzira na to da li su bili djelatnici na nižim diplomatsko-konzularnim poslovima, ambasadori ili ministri. Jasno je da su u tom periodu izgrađene bitne prakse, veze i mehanizmi koji su korišteni kasnije, a i mnogi su kadrovi stekli važna i raznovrsna iskustva i znanja. Međutim, i dalje se ne može govoriti o vanjskoj politici i diplomatiji BiH kao nezavisnog aktera te je tako BiH dočekala samostalnost i početak rata u nepovoljnim uvjetima. Disolucijom i početkom sukoba u SFRJ većina ambasada je proglašena ambasadama SR Jugoslavije, kao pravne sljednice SFRJ. Ambasade i ostala diplomatsko-konzularna imovina bivše SFRJ, koju je u međuvremenu koristila Savezna Republika Jugoslavija/Srbija i Crna Gora/Srbija, tek je godinama kasnije podijeljena između novonastalih država u procesu sukcesije imovine SFRJ.

³⁹ Tvrтко Jakovina, „Aktivna koegzistencija nesvrstane Jugoslavije“, YU Historija. Dostupno na: http://yuhistorija.com/serbian/medj_politika_txt00.html (pristupljeno 17.03.2019.)

⁴⁰ Srđan Miletić, „Jugoslavija i zemlje Magreba 1956-1958.“, u *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*. (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008.), str. 509.-510.

2. DIPLOMATIJA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE U RATNOM PERIODU

U većini prethodno spomenutih historijskih perioda BiH se nalazila u sastavu drugih država i nije bila međunarodno priznata (iako je njena „državnost“ potvrđena u okvirima socijalističke Jugoslavije kroz utvrđivanje granica, kreiranje posebnih institucija itd.) niti je imala vlastitu vanjsku politiku i diplomatiju. Ta situacija se mijenja 1992. godine proglašenjem nezavisnosti i uspostavljanjem Republike Bosne i Hercegovine (RBiH). Prve države koje su priznale RBiH, i zanimljivo je da su to učinile još prije referenduma, bile su Bugarska (31.01.1992.), Turska (06.02.1992.) i Slovačka (08.02.1992.).⁴¹ Nakon referenduma uslijedila su i priznanja od brojnih drugih država, a RBiH je Rezolucijom A/RES/46/237 Generalne skupštine postala članica UN-a 22. maja 1992. godine⁴² što je bio jedan od ključnih trenutaka za BiH obzirom na važnost članstva u UN-u kao faktora za suverenost svake države. Sticanjem nezavisnosti BiH je konačno stekla i mogućnost da samostalno kreira i provodi svoju vanjsku politiku i diplomatske aktivnosti. Organizovanje i aktivan rad su počeli dosta rano, već se na sjednici Predsjedništva 11. marta 1992. godine raspravljalo o „intenziviranju privredne saradnje“⁴³, a nekoliko mjeseci nakon toga, na sjednici od 4. maja 1992. donesena je odluka da se pošalje ministar vanjskih poslova (Haris Silajdžić) kao predstavnik BiH na sastanak Konferencije za evropsku sigurnost i saradnju (KESS/KEBS) u Helsinkiju.⁴⁴

BiH tako postaje aktivan akter međunarodne politike i „[...] upravo je u tom periodu BiH postigla do tada neviđeni nivo diplomatske aktivnosti prema UN-u – prema njegovom Sekretarijatu, Vijeću sigurnosti, Generalnoj skupštini, državama članicama kao i prema raznim UN agencijama, naročito UNHCR-u i UNICEF-u. Iako je bila žrtva međunarodnih prilika, BiH nije bila samo

⁴¹ „Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa“, Ministarstvo vanjskih poslova BiH, objavljeno 04.02.2010. Dostupno na:

http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnos_a/?id=6 (pristupljeno 21.03.2019.)

⁴² Rezolucija Generalne skupštine UN A/RES/46/237 od 22.05.2019. godine. Dostupno na: <https://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r237.htm> (pristupljeno 21.03.2019.)

⁴³ „ZAPISNIK 57. sjednice Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, održane 11. marta 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 3. (2006.): 105. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18589> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁴⁴ „ZAPISNIK 81. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, održane 4. maja 1992. godine u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 3. (2006.): 196. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18589> (pristupljeno 20.03.2019.)

predmet zabrinutosti neko akter, upravo zbog svoje energične i fokusirane diplomatske kampanje tokom tog perioda.“⁴⁵

2.1. Prva imenovanja i prioriteta vanjske politike i diplomatije

Međutim, nezavisnost i međunarodno priznanje R BiH stigli su u nepovoljnim uslovima i za državu općenito, a posebno i za mogućnost uspostave diplomatsko-konzularnih predstavništava i razvoj diplomatije i diplomatskih aktivnosti. U tim trenucima, u određenim dijelovima države, ratno nasilje je već bilo započelo, a u narednim mjesecima će se još više intenzivirati i zahvatiti gotovo čitavu teritoriju. Ovaj ratni period je izuzetno specifičan u kontekstu diplomatskih aktivnosti obzirom da je obilježen radom u ekstremnim uvjetima i borbom za opstanak države. Te aktivnosti provodila su glavna tijela i akteri vanjske politike i diplomatije i to „[...] Predsjedništvo, vlada utjelovljena u ulogama Premijera i Ministra vanjskih poslova i diplomatske misije u inostranstvu kojih je do kraja rata bilo gotovo 40.“⁴⁶ Međutim, početkom rata je tu diplomatsku mrežu tek trebalo formirati, a ambasade i konzulati R BiH koji su tada uspostavljeni bili su slabo opremljeni, sa malobrojnim kadrom i osnovnim zadatkom da promovišu BiH i traže političku podršku za nezavisnost i razrješenje ratne drame koja je trajala u državi kao i vojnu pomoć. Drugi važan posao ratne diplomatije bio je rješavanje humanitarne krize i problema stotina hiljada izbjeglica koje su širom Evrope tražile diplomatsko-konzularnu pomoć u rješavanju svog statusa.

Jedna od bitnih odrednica diplomatskog djelovanja DKP-a R BiH bila je česta nemogućnost komuniciranja sa „centralom“, tj. Ministarstvom vanjskih poslova u Sarajevu. Upravo ti ekstremni uvjeti su bili bitan otežavajući faktor za diplomatsko djelovanje (kao i za život općenito), a „[...] posebno uz činjenicu da se glavni grad međunarodno priznate države četiri godine nalazio pod opsadom, da se u Sarajevo ulazilo i izlazilo kroz tunel, da je jedno vrijeme jedina veza sa svijetom koju je imalo Ministarstvo vanjskih poslova bila putem jednog satelitskog telefona [...]“⁴⁷ Problem komunikacija se često spominje i u dokumentima Predsjedništva i snimcima sjednica iz ratnog perioda, naročito u kontekstu nemogućnosti slanja i primanja informacija zbog činjenice da

⁴⁵ Nedžma Džananović, “BiH’s Engagement in Multilateral Fora: Key Foreign Policy Positions Within International Organizations”, u *Bosnia and Herzegovina’s Foreign Policy Since Independence*, ed. Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović (London: Palgrave Macmillan, 2019.), str. 52.

⁴⁶ Anida Sokol, “BiH’s Wartime Foreign Policy: Lobbying for Peace and Lifting the Arms Embargo”, u *Bosnia and Herzegovina’s Foreign Policy Since Independence*, ed. Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović (London: Palgrave Macmillan, 2019.), str. 39.

⁴⁷ Nedžad Novalić, “Osvijetljena bh. diplomatija tokom rata”, portal Novo vrijeme, objavljeno 23.01.2014. godine. Dostupno na: <https://www.ibu.edu.ba/assets/userfiles/media/Burch-in-media-2014/Osvijetljena-historija-diplomatije-u-uvjetima-rata-Novo-vrijeme-24-01-2014.pdf> (pristupljeno 21.03.2019.)

telefoni i faksovi nisu u funkciji (obzirom da nije bilo struje). Tako na jednoj od sjednica član Predsjedništva Ejup Ganić upozorava da energetska problem onemogućava komunikacije te da je uspio posredstvom UNPROFOR-a osigurati snabdijevanje strujom za „[...] centar veze Ministarstva inostranih poslova, predsjednikov kabinet i za BH press [...]“ obzirom na važnost podataka koje dobijaju.⁴⁸ Dakle, uprkos tehničkim, kadrovskim i drugim ograničenjima predstavnici, institucije i mreža DKP RBiH su uspijevali nekako funkcionisati.

Sami počeci instaliranja diplomatske mreže bili su u znaku korištenja zatečenog stanja i kadrova pa i nužnih improvizacija. Uoči rata neki kadrovi iz BiH u diplomatskoj službi SFRJ izjasnili su se da nadalje namjeravaju zastupati RBiH. Nerkez Arifhodžić „[...] jedini je diplomata koji je uspio Miloševićevom režimu "oteti" zgradu ambasade u Tunisu i u nju useliti Ambasadu RBiH u ovoj zemlji. [...] Tu je i Nedžad Mirica, šef konzularnog odjela bivšeg SIP-a SFRJ, koji se, saznajući šta se sprema, još u junu 1991. godine stavio na raspolaganje mladoj bh. diplomatiji.“⁴⁹ Dakle, najraniji period, od proglašenja nezavisnosti do postavljenja prvih ambasadora pokušavao se premostiti angažovanjem kadrova iz BiH koji su se zatekli na određenim destinacijama. Tako je na sjednici Predsjedništva RBiH „Fikret Abdić, pokrenuo pitanje statusa Muhameda Čengića u Turskoj i predložio da Muhamed Čengić bude predstavnik naše države u Turskoj do imenovanja ambasadora, s tim da se ovim imenovanjem ne prejudicira imenovanje ambasadora [...]“⁵⁰ Čengić je kasnije i imenovan za prvog ambasadora RBiH u Turskoj. Na sličan način, zbog toga jer već živi u New Yorku, ali i zbog ličnih porodičnih veza sa Alijom Izetbegovićem, na vrlo važno mjesto za prvog ambasadora RBiH pri UN postavljen je Muhamed Šaćirbegović, koji prethodno nije imao diplomatskog pa ni političkog iskustva, ali je bio mlad, energičan i dobro je poznavao strane jezike. Ali, i iskusne diplomate su na najneobičnije načine stupale u službu. Jedan od primjera je slučaj profesora Mile Lasića, kojeg je rat zatekao kao jugoslovenskog diplomatu u Bonnu (na položaju savjetnika za štampu i kulturu). Lasić je po izbivanju sukoba u aprilu 1992. godine odlučio napustiti jugoslovensku diplomatsku službu i ponuditi pomoć bosanskohercegovačkoj, ali je ta nastojanja najprije omela nemogućnost komuniciranja sa vlastima u Sarajevu zbog čega ne samo da nije uspio

⁴⁸ „Magnetofonski snimak sa sjednice Predsjedništva RBiH, održane dana 1. novembra 1993. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 3. (2007.): 87. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18600> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁴⁹ Amer Kapetanović, „Pospremanje lanjskih poslova“, *Dani*, broj 192, objavljeno 09.02.2001. Dostupno na: <https://www.bhdani.ba/portal/arhiva-67-281/192/t19206.shtml> (pristupljeno, 21.03.2019.)

⁵⁰ „Zapisnik 125. sjednice Predsjedništva RBiH, održane 21. juna 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 4. (2006.): 183. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18591> (pristupljeno 20.03.2019.)

odmah stupiti u diplomatsku službu RBiH, nego je jedno vrijeme bio izbjeglica u Njemačkoj. Tek u junu 1993. godine postaje prvi sekretar ambasade BiH u Bonnu i na tom položaju ostaje do augusta 1994. godine.⁵¹ Kao i u slučaju Lasića, Šaćirbegovića, Čengića i Arifhodžića, brzo rješenje za privremeni predstavnički ured pronađeno je i za Hrvatsku u Šemsudin Tankoviću⁵² koji je već živio tamo, a koji će kasnije postati lider SDA za Hrvatsku, ali i zastupnik u Saboru Republike Hrvatske (2003. – 2011.).

Još sredinom 1992. godine najviši organi RBiH registrovali su promjene i zahlađenje u hrvatskoj politici pa nastoje uspostaviti pune diplomatske odnose sa Hrvatskom kako bi eventualne konflikte (koji su uslijedili 1993.) i bilateralno i u međunarodnom kontekstu stavili u okvir diplomatskih odnosa dvije suverene države oslanjajući se na rezolucije UN i drugih tijela i međunarodno pravo. Referirajući se na tadašnje pogoršanje odnosa sa Hrvatskom, Alija Izetbegović na sjednici Predsjedništva RBiH 22.06.1992. godine ističe kako bi brojni problemi možda bili i spriječeni da su ambasade i konkretniji službeni odnosi ranije uspostavljeni.⁵³ Nakon što se uspostavljanje ambasade u Hrvatskoj nametnulo kao ključno pitanje, ubrzo je u Zagreb za otpravnika poslova poslan Neven Kulenović, a nakon toga je za zvaničnu ambasadoricu u Hrvatskoj postavljena Bisera Turković. Njen mandat u Zagrebu predstavlja najteži period u odnosima RBiH i Republike Hrvatske (RH), kao i najteži period rata u kojem je Ambasada u Zagrebu imala poseban značaj za vanjskopolitičke poslove RBiH. To „[...] je bila najveća ambasada BiH sa 120 zaposlenih i sa medicinskim odjelom sa 12 doktora za izbjeglice i ranjene. Imala je pet odjela: politički, konzularni, ekonomski, medicinski i odjel za humanitarnu pomoć, i to svaki sa šefom ili zamjenikom. Ambasada je često služila i kao centar za komunikacije između drugih ambasada BiH i MVP u Sarajevu.“⁵⁴

⁵¹ Mile Lasić, „Čuvar posljednje rezidencije SFRJ u Bonnu, iliti bio sam i „Alijin diplomata““, web stranica Digitalna demokracija, objavljeno 26.12.2018. Dostupno na: <https://digitalnademokracija.com/2018/12/26/cuvar-posljednje-rezidencije-sfrj-u-bonnu-iliti-bio-sam-i-alijin-diplomata/> (21.03.2019.)

“Prof. dr. sc. Mile Lasić“, biografija profesora, Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru. Dostupno na: <https://ff.sum.ba/en/node/12111> (pristupljeno 21.03.2019.)

⁵² „Zapisnik 144. sjednice Predsjedništva RBiH održane 16. jula 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 4. (2006.): 237. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18591> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁵³ „Izvadak iz magnetofonske snimke sjednice Predsjedništva RBiH od 22.6.1992.“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 4. (2006.): 190.-191. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18591> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁵⁴ Sokol, „BiH’s Wartime Foreign Policy“, str. 31.

U tom periodu Predsjedništvo R BiH definiše zvanične prioritete za otvaranje ambasada i to pored Hrvatske još i u Austriji, Njemačkoj, Sloveniji, SAD i Turskoj⁵⁵, a bili su važni odnosi i sa Italijom, Saudijskom Arabijom, Iranom, Pakistanom, Malezijom te UN, Evropskom zajednicom/unijom (EZ/EU), KESS/OESS i CEI. U nekim od navedenih država prethodilo je otvaranje privremenih ureda R BiH, svojevrsnih „informativnih centara“ čije su djelovanje poticali građani BiH koji su napustili zemlju ili čak domaće vlasti koje su davale podršku Bosni i Hercegovini. Također, kako vrlo dugo nije bilo riješeno finansiranje DKP-a i njihovog osoblja, dio tih troškova ponegdje su snosile zemlje domaćini (Kuvajt, Ujedinjeni Arapski Emirati i Turska), a vrlo dug period osoblje se samo finansiralo.⁵⁶

Međutim, nakon izvjesnog vremena popuna DKP-a bez jasnih i preciznih kriterija pri izboru kadrova pokazala se kontraproduktivnom u smislu da su neka predstavništva bila brojna i „prebukirana“ a da to nije rezultiralo efikasnošću. Isto tako, već se tokom 1993. godine, a još izrazitije 1994. godine kao refleks bošnjačko-hrvatskog sukoba pojavio problem nacionalne zastupljenosti među diplomatskim kadrom. Nacionalni ključ kao kriterij u imenovanju za pojedine destinacije dobio je i neke neobične primjese i naznake specifičnih interesa u tome gdje R BiH trebaju zastupati Hrvat, gdje Bošnjak, a gdje Jevrej, dok se o srpskim kadrovima nije niti govorilo. U jednom trenutku je Stjepan Kljuić čak naglašavao da nije za to „da bude Židov ambasador u Vašingtonu“⁵⁷ ambasador, ali da se ne protivi da ih ima u svim ambasadama. Također je otvoreno negodovao zbog nezastupljenosti probosanski određenih Hrvata u diplomatiji prigovarajući Izetbegoviću da je od već 300 zaposlenih u DKP-ima R BiH (1994.) čak 290 Bošnjaka, sedam Srba i tri Hrvata „koji se ni za šta ne pitaju u Briselu“. Također, za vrlo važnu destinaciju konzulata i ambasade u Njemačkoj Kljuić je bio stava „...da bi bio red da jedan Hrvat bude ambasador u Njemačkoj i da se u svakom konzulatu nađe po jedan Hrvat.“⁵⁸

Osim nacionalnog disbalansa u Predsjedništvu se vrlo rano počelo isticati i pitanje kompetentnosti kadra. Tadašnji član Predsjedništva R BiH Stjepan Kljuić na jednoj od sjednica iznio je svojevrsnu

⁵⁵ „Zapisnik 168. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, održane 18. septembra 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 1. (2007.): 40. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18594> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁵⁶ Sokol, „BiH’s Wartime Foreign Policy“, str. 31.

⁵⁷ „Magnetofonski snimak 246. sjednice Predsjedništva R BiH, održane 14.4.1994. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 4. (2007.): 146. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18603> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁵⁸ „Magnetofonski snimak sjednice Predsjedništva R BiH, održane 12.3.1994. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 4. (2007.): 128. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18603> (pristupljeno 20.03.2019.)

analizu stanja: „Nama trebaju profesionalci. Pola njih ne zna reći dobro jutro ni na jednom jeziku. U Zagrebu, ja sam poslao Komšića, ja nisam htio da idem, 96 je njih što radi u Ambasadi. Nemaju oni svi papire, ali oni svi rade. I sad smo mi napravili Ambasadu koja se bavi sama sobom. [...] Gore su užasni problemi. I zato sam protiv daljih postavljanja. Da vidimo, da podvučemo crtu, da vidimo šta se može ispraviti. Jer, mislim da nije ni pošteno da takva nacionalna struktura bude. I ovaj jedini Hrvat što je postavljen, ja sam pitao Harisa ko je, kakva mu je kvalifikacija, kaže - u ime Bobanove strane. To je smiješno. [...] Ja mislim da Hrvati moraju da participiraju [...] 10% ili 12% koliko ih ima po broju stanovnika ako ćemo stajati iza te politike.“⁵⁹

Osim nacionalne strukture i političkih principa, kako je rečeno, kadrovski problemi nastajali su i radi kadrovanja po nejasnim ličnim kriterijima predlagača. Eklatantan primjer neodgovarajuće osobe na ključnom mjestu u Ambasadi RBiH u Beču bio je Hadžo Efendić. U prvim godinama rata i nezavisnosti Beč je, pored Zagreba, bio druga najvažnija ambasada RBiH, jer su se u Beču provodile brojne funkcije MVP-a, koje su zbog ratnih uslova, bile izmještene tamo iz Sarajeva. Dakle, osim diplomatske i političke funkcije, bh. ambasada u Beču obavljala je i niz poslova za državu, od logističkih i humanitarnih, do prikupljanja finansijske pomoći iz svijeta za BiH, nabavke vojnih materijala i servisiranja bh. delegacija koje su učestvovala na pregovorima itd. Stručna javnost i mediji često su se bavili primjerima Efendićeve nesprenosti da odgovori zahtjevima ambadorske pozicije, ali je malo poznato da on lično nije bio zainteresovan za taj položaj i da je na njega postavljen na insistiranje Alije Izetbegovića i to zbog pomalo bizarnog razloga. „Trebao nam je siguran i pošten čovjek. Gore se nalaze i sredstva MIP-a. Gore je blagajna MIP-a koja bi bila u Sarajevu, da nije stanje kakvo jeste. Potrebno je da neko ipak bude i na tim sredstvima. To su bili motivi zbog čega smo mi predložili Hadžu [...]“⁶⁰ obrazložio je Izetbegović svoj prijedlog na sjednici Predsjedništva iz oktobra 1993. godine. Također i još neka kritikovana rješenja (npr. postavljenje Omera Behmena u Iran, Ibrahima Bukvića u Maleziju⁶¹) bila su motivisana ličnim razlozima ili netransparentnim motivima (političke, porodične veze i sl.) zbog čega pojedine misije nisu mogle odgovoriti zahtjevima vremena i potrebama zemlje u ratu.

⁵⁸ „Magnetofonski snimak 246. sjednice Predsjedništva RBiH, održane 14.4.1994. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 4. (2007.): 146. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18603> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁶⁰ „Magnetofonski snimak sjednice Predsjedništva RBiH, održane 18.10.1993. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 3. (2007.): 38. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18600> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁶¹ Amer Kapetanović, „Pospremanje lanjskih poslova“, *Dani*, broj 192, objavljeno 09.02.2001. Dostupno na: <https://www.bhdani.ba/portal/arhiva-67-281/192/t19206.shtml> (pristupljeno 21.03.2019.)

Treba napomenuti da je u tom periodu R BiH imala i niz kvalitetnih rješenja poput ambasadora u Francuskoj Nikole Kovača, akademika i univerzitetskog profesora koji je postavljen 1993. godine. Kovač je bio izuzetno agilna tako što je lobirao u francuskim intelektualnim i umjetničkim krugovima za podršku vojnoj intervenciji protiv agresora na R BiH te ukidanje embarga na naoružanje za R BiH. Posebno teška okolnost bila je što je to tada bilo u suprotnosti sa zvaničnom francuskom politikom koju je vodio predsjednik François Mitterrand.⁶² Ovakvih primjera je bilo još, a kako je vrijeme odmicalo DKP mreža je postala funkcionalnija i MVP je počelo obavljati više svojih uobičajenih funkcija što ranije nije bilo moguće zbog manjka kadra i drugih problema. Diplomati sa više iskustva, koji su tada bili na raspolaganju, upućeni su u ambasade u inostranstvu kako bi bolje obučili odabrane diplomatske predstavnike i pomogli im u boljem rješavanju svakodnevnih diplomatskih zadataka.⁶³

Ipak, bez obzira na navedene probleme, mora se naglasiti da su diplomatske misije BiH i delegacije koje su djelovale iz Sarajeva tokom rata postigle mnoge strateške rezultate. Među njima su i ranije navedene diplomatske aktivnosti prema UN-u koje su tada bile od izuzetnog značaja. Tu je presudnu ulogu imao spomenuti Muhamed Šaćirbegović, koji je rukovodio bh. misijom pri UN-u, i čiji je lični angažman predstavljao diplomatske aktivnosti BiH spram ove međunarodne organizacije. Tada je naročito važno bilo pravilno predstaviti ratna i druga dešavanja u državi kako bi se u UN-u izgradila jasna slika o stanju u BiH – što je bio i jedan od primarnih ciljeva tadašnje diplomatije. „Svaka rezolucija Vijeća sigurnosti UN iz tog perioda, koja se bavila BiH i bivšom Jugoslavijom (55 rezolucija od 1992. do 1995.), je jasna i precizna pri opisivanju situacije i razvoja na terenu [...]“⁶⁴ što ukazuje na energičnost i kvalitet angažmana bh. diplomatije (primarno Šaćirbegovića), a ujedno je bilo važno i za podsticanje daljih aktivnosti i akcija UN-a.

2.2. Dominacija Predsjedništva R BiH u vanjskoj politici i diplomatiji

Iz dokumenata Predsjedništva R BiH, može se uočiti da se u najranijem periodu samostalnosti R BiH upravo taj državni organ dominantno bavio pitanjima iz domena međunarodnih odnosa i diplomatije, a ne MVP. Tome ima više razloga, a tri su najdominantnija: prvo, radi se o periodu samih začetaka diplomatije i još nerazvijene mreže DKP R BiH; drugo, imperativ hitne uspostave

⁶² Richard Sobel i Eric Shiraev (ed.), *International public opinion and the Bosnia crisis* (Lanham: Lexington Books, 2003.), str. 127. Citirano prema: Anida Sokol, „BiH’s Wartime Foreign Policy: Lobbying for Peace and Lifting the Arms Embargo“, u *Bosnia and Herzegovina’s Foreign Policy Since Independence*, ed. Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović (London: Palgrave Macmillan, 2019.), str. 32.

⁶³ Sokol, „BiH’s Wartime Foreign Policy“, str. 30.

⁶⁴ Džananović, „BiH’s Engagement in Multilateral Fora“, str. 52.

diplomatskih odnosa mlade države sa drugim zemljama zahtjevao je nastup najvišeg državnog organa i treće, kako je većina vanjskih poslova R BiH bila vezana za strateška pitanja, logično je da se tim poslovima bavilo Predsjedništvo R BiH, kao najviši državni organ.

Analizom transkripata sjednica Predsjedništva održanih u ljeto (juni/juli) 1992. godine uočava se izuzetan napor ovog državnog organa da što prije uspostavi diplomatsku mrežu. Radilo se o kritičnom periodu agresije na R BiH kada u međunarodnoj javnosti uglavnom još nije bilo jasne percepcije o tome šta se događa te je uspostavljanje diplomatskih veza R BiH sa prijateljskim zemljama bilo vitalni interes i doslovno faktor preživljavanja. Tada se definišu i novi prioriteti te je kao jedna od važnijih država za uspostavu diplomatskih odnosa naveden i Vatikan. Na jednoj od julskih sjednica 1992. godine „[...] iznesena je i primjedba da je potrebno prekinuti izvjesnu diplomatsku defanzivu, odnosno zatišje diplomatskih aktivnosti Republike, te da prva diplomatska inicijativa bude putovanje predsjednika Republike u Helsinki. Nadalje, ukazano je na potrebu da se što prije imenuju ambasadori u prijateljskim državama koje Republici mogu obezbijediti pomoć i podršku.“⁶⁵ Već na jednoj od narednih sjednica vidjelo se forsiranje rada na diplomatskom planu jer je „[...] odlučeno da gospodin Ganić [Ejup op.a.] posjeti neke od prijateljskih zemalja i upozna ih sa vojnom i političkom situacijom u Republici sa prevashodnim zadatkom obezbjedjenja nabavke oružja.“⁶⁶ Najavljena diplomatska ofanziva uslijedila je nakon što se u drugoj polovini godine odlučuje da se organizuju posjete na koje se upućuju Mirko Pejanović (Italija, Makedonija, Rusija), Stjepan Kljuić (Njemačka) te predsjednik Izetbegović na niz destinacija.

Jedno od prioriternih pitanja bitno za međunarodni status R BiH bilo je – karakterizacija i definisanje stanja u kome se država nalazi: da li je to ratno stanje, izloženost agresiji ili nešto treće. Predsjedništvo R BiH je pažljivo analiziralo konsekvence takve odluke na način da su se razmatrali ne samo mogući unutrašnji efekti pojedinih odluka (reakcije na ratno stanje, mobilizaciju, radnu i druge obaveze građana), nego se uzimala u obzir i vanjska perspektiva tj. način na koje će te odluke percipirati strane države. Tako se prilikom odlučivanja o proglašenju ratnog stanja razmatralo i kako će na to gledati druge države tj. da li će kod njih to utjecati na karakterizaciju sukoba kao

⁶⁵ „Zapisnik 138. sjednice Predsjedništva R BiH, održane 6. jula 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 4. (2006.): 206. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18591> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁶⁶ „Zapisnik 144. sjednice Predsjedništva R BiH održane 16. jula 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 4. (2006.): 237. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18591> (pristupljeno 20.03.2019.)

agresije ili kao građanskog rata.⁶⁷ Dakle, iako se radi o domenu rada MVP-a, ovdje Predsjedništvo RBiH upravlja procesima, dok je MVP kao segment Vlade samo servis realizacije državne politike. Ove odnose objasnio je Alija Izetbegović: „Iako je vanjska politika u rukama ministra inostranih poslova i Predsjedništva, mi donosimo ovdje odluke, a za neke stvari koje treba provesti kao neka kopča prema ministru inostranih poslova služi jedan član Predsjedništva. To je u ovom slučaju Ganić. Mada mi treba ovdje zajednički da formiramo vanjsku politiku. Po našem Ustavu to ne čini Vlada, nego Predsjedništvo.“⁶⁸

MVP RBiH je uspostavljeno 1991. godine, ali je počelo sa dosta skromnim, sasvim nedovoljnim sastavom. Na samom početku bilo je popunjeno sa samo petinom planiranih kadrova / radnih mjesta ili slovom i brojem – samo osam. Do kraja rata broj zaposlenih je porastao do 30 i tada je MVP već imalo sedam sektora sa jasnom podjelom posla (sektori za bilateralne i multilateralne odnose, ekonomske odnose, konzularni sektor, sektor za međunarodno pravo, informatičko-telekomunikacioni sektor i sektor za opće poslove). Treba napomenuti da je prvi ministar vanjskih poslova Silajdžić uglavnom izbivao iz zemlje po misijama širom svijeta pa je dragocjena bila pomoć iskusnih diplomata iz SIP-a SFRJ kao što je Hasan Dervišbegović, ex-jugoslovenski ambasador u Kuvajtu, a kasnije zamjenik Ministra vanjskih poslova RBiH upravo u ratnom periodu njegovog formiranja (1997-2003 bio jedan od uspješnijih ambasadora BiH u više misija).⁶⁹

U kontekstu pravnog okvira za diplomatsko djelovanje, i za vanjsku politiku općenito, treba istaći da isprva nisu postojali dokumenti koji su posebno uređivali samo tu oblast. Međutim, brojni drugi dokumenti su uređivali segmente tih aktivnosti. U dokumentu *Platforma za djelovanje Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine u ratnim okolnostima* nalazili su se i dijelovi koji se odnose na relacije sa drugim državama, dokumentom pod nazivom *Uredba sa zakonskom snagom o vršenju inostranih poslova* uređene su nadležnosti i zadaci Ministarstva vanjskih poslova (predstavljanje države u vanjskim poslovima, komunikacija sa i davanje instrukcija DKP-ima, praćenje razvoja odnosa sa drugim državama i organizacijama, uspostavljanje/povlačenje diplomatskih misija, pripremanje i učestvovanje u internacionalnim konferencijama, zaštita državljana BiH...) kao i ovlasti i zadaci diplomatskih i konzularnih predstavnika te druga

⁶⁷ „Magnetofonski snimak 119. sjednice Predsjedništva RBiH, održana 14. juna. 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 4. (2006.): 68. i 70. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18591> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁶⁸ „Magnetofonski snimak sjednice Predsjedništva RBiH, održane 29. decembra 1993. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 3. (2007.): 187. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18600> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁶⁹ Sokol, „BiH’s Wartime Foreign Policy“, str. 29.

proceduralna (imenovanja, otvaranje predstavništava...), tehnička i administrativna pitanja (finansiranje, penzije, pitanja radnog staža...). Kroz *Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji*, koji je pripremio Đorđe Kočetkov (u MVP zadužen za međunarodnopravna i konzularna pitanja), dalje je razrađena struktura MVP.⁷⁰

Do kraja rata RBiH je otvorila diplomatske misije u oko 40 država uključujući sve one koje su ranije navedene kao prioritete kao i druge značajne za podršku međunarodnom statusu RBiH kao što su: Saudijska Arabija, Egipat, Libija, Kuvajt, Ujedinjeni Arapski Emirati (UAE), Rusija, Australija, Slovenija, Mađarska i Njemačka. Logičan slijed događaja nakon proglašenja nezavisnosti bilo je i otvaranje stranih ambasada u Sarajevu, ali ne i u ratnim uslovima. Mnoge zemlje, koje su rano priznale RBiH, otvorile su ambasade tek nakon prestanka borbi. Neke su iz vlastitih interesa i profesionalnog pristupa diplomatiji, ali i zaslugama MVP-a još u ratu imale ambasadore u BiH. Prve su to učinile Francuka, SAD, Iran, Hrvatska, Turska, Njemačka i Italija, koje su i inače komunicirale sa MVP i predstavljale vrlo aktivan servis svojih vlada koje su pratile stanje u zemlji i učestvovala u mirovnim naporima.⁷¹

2.3. „Ratni“ ministri vanjskih poslova

Prvi ministar vanjskih poslova Republike Bosne i Hercegovine bio je Haris Siljadžić. Njegov mandat je zapravo u cjelini bio ratni mandat i trajao je do kraja 1993. godine. Radi se o periodu početnog formiranja diplomatske mreže i uspostavljanja DKP-a RBiH u zemljama ključnim za podršku i pomoć novonastaloj državi, u to vrijeme izloženoj agresiji. Siljadžićev doprinos u građenju pozicija RBiH kao novog međunarodnog političkog subjekta je nemjerljiv, ali također je on malo učestvovao u formiranju i zaživljavanju MVP-a u zgradi Predsjedništva RBiH u Sarajevu, jer je veliki dio mandata provodio izvan Bosne i Hercegovine. Dakle, njegovo djelovanje sa pozicije ministra vanjskih poslova bilo je strateškog, a ne toliko organizacijskog značaja.

Također, kod ocjenjivanja i analize njegovih konkretnih učinaka, treba reći da se Siljadžićevo djelovanje odvijalo u dvije linije rada: učešće u pregovorima u ulozi člana ili vođe bh. delegacija i pojedinačno lobiranje i pribavljanje raznih vrsta podrške za RBiH što je poduzimao korištenjem ličnih veza u političkim krugovima prijateljskih zemalja širom svijeta, posebno u islamskom svijetu, a njegov ugled je značajan i u demokratskim krugovima SAD. Njegovo imenovanje na

⁷⁰ Ibid., str. 27.-29. i 40.

⁷¹ Ibid., str. 31.

mjesto premijera R BiH uslijedilo je nakon naglog odlaska Mile Akmadžića iz Sarajeva sa mjesta predsjednika Vlade i napuštanja bh. delegacije tokom Ženevskih pregovora.

Izbor Irfana Ljubijankića nije išao glatko niti bez otpora pojedinih članova Predsjedništva. Miro Lazović je bio mišljenja da je za Ljubijankića najpogodnije mjesto u diplomatiji ili mjesto potpredsjednika Vlade, dok je Nijaz Duraković otvoreno sumnjao u spremnost Ljubijankića za poziciju ministra vanjskih poslova pitajući se “[...] da li će Ljubijankić, uz svo uvažavanje i njegovih sposobnosti i ličnosti, moći to činiti u ovim sudbonosnim trenucima za BiH i vjerovatno prelomnoj diplomatskoj aktivnosti koja nam slijedi. Gotovo da je pitanje biti ili ne biti na međunarodnom planu, ukoliko dodje do ovih najavljivanih konferencija [...] Ja ću da odmah kažem glasati *za*, ali ovu bojazan sam u ime interesa ove države morao kazati [...]“ na što mu je Haris Silajdžić replicirao: „Znam nekoliko ministara vanjskih poslova koji su ljekari. Naš Irfan nema veliko iskustvo. Moramo proširivati krug ljudi koji se bave vanjskom politikom. Moram vam reći da tu nemamo vrhunskih kadrova mnogo. A mislim da će dr. Ljubijankić biti u stanju da prihvati to.“⁷² Ovdje treba napomenuti i da je jedan od razloga izbora Ljubijankića bilo i njegovo krajiško porijeklo. Imenovanjem za ovu bitnu funkciju željelo se tada pokazati izolovanom području bihačke i cazinske krajine da državne vlasti misle i na njih i računaju na krajiške kadrove. Ljubijankić je bio i jedan od najpouzdanijih kadrova SDA, jedan od osnivača stranke i politički autoritet u Bihačkoj krajini. Međutim, istovremno je bio i među prvim političarima koji je zagovarao poslijeratnu izgradnju sekularne i građanske BiH. Njegov potencijal nije došao do punog izražaja u kreiranju diplomatije BiH tog vremena, jer je njegov mandat tragično prekinut kada je helikopter ARBiH u kojem je bio Ljubijankić sa saradnicima oboren 28.05.1995. godine na letu za Zagreb.⁷³ Zanimljivo je da Ljubijankić nije bio aktivni sudionik pregovora uoči Washingtonskog sporazuma, inače prvog velikog dometa bh. diplomatije u ratu, potpisanog 1994. godine (vjerovatno je tada još uvijek bio dominantan uticaj Harisa Silajdžića u tom domenu).

Ljubijankića je zamijenio Muhamed Šaćirbegović/Sacirbey. Njegovo postavljenje za ministra vanjskih poslova se vezuje za njegovo ranije iskustvo u multilateralnoj diplomatiji, ali u određenim krugovima i za prijateljstvo Alije Izetbegovića sa njegovim ocem Nedžibom u krugu

⁷² „Magnetofonski snimak sjednice Predsjedništva R BiH, održane 18.10.1993. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 3. (2007.): 83. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18600> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁷³ „Konferencija posvećena uspostavljanju bh. diplomatije i ulozi dr. Irfana Ljubijankića“, *Vijesti.ba*, objavljeno 24.01.2014. godine. Dostupno na: <https://ssrc.ibu.edu.ba/assets/ssrc/userfiles/files/vijesti.ba-burch-ssrc.pdf> (pristupljeno 23.03.2019.)

Mladih muslimana⁷⁴. Kao što je već rečeno, još 1992. godine Šaćirbegović je postavljen za prvog ambasadora R BiH u UN u New Yorku. Međutim, njegov ministarski mandat pun je nepoznanica o ovlaštenjima koja je imao od Izetbegovića, o dokumentima koje je potpisivao u ime R BiH⁷⁵ i na kraju i o razlozima zbog kojih je podnio ostavku na mjesto ministra vanjskih poslova. Od bosanskih vlasti Šaćirbegović je 2001. godine optužen za pronevjeru državnog novca, od SAD je traženo njegovo izručenje u BiH putem Interpola što je odbijeno jer je istovremeno i američki državljanin. Ovaj postupak nikad nije rezultirao nikakvim procesuiranjem te je sve završeno bez pravnog epiloga. Već je ranije rečeno da je nesporan njegov doprinos na afirmaciji BiH u multilateralnim diplomatskim akcijama prema tijelima i organizacijama pri UN čije član BiH postala u kritičnom periodu rata. Međutim, kriminaliziranjem njegovog rada od domaćih vlasti i njegovim odbijanjem da se pojavi pred bh. sudovima, onemogućeno je objektivno procjenjivanje njegovog diplomatskog učinka tj. krivice/zasluga za neka pogrešna/ispravna diplomatska rješenja na štetu ili u korist BiH.

Bez obzira na to koji ministar je bio u mandatu i povremena razilaženja rukovodstva u stavovima i pogledima na situaciju, fokusi su bili jasni. Bilo je potrebno osigurati neophodne uslove za djelovanja u ratnim okolnostima kao i diplomatsku, političku, logističku, vojnu, humanitarnu i druge vidove podrške te se pobrinuti za izbjeglice unutar i van zemlje. Kako se navodi u poglavlju knjige *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence* posvećenom ratnom periodu „[...] uprkos činjenici da vlasti u Sarajevu nisu kontrolisale kompletan teritorij, one su na internacionalnom nivou djelovale kao nezavisan akter pri ostvarivanju svojih vanjskopolitičkih ciljeva. [...] Službena vanjska politika BiH u ratnom periodu bila je koherentna, obilježena jasnim političkim ciljevima, vođena razumljivim pravnim okvirom, implementirana od agenata koji su racionalno razumijevali svoje uloge i uspješno je djelovala i na terenu uprkos brojnim ograničenjima.“⁷⁶

⁷⁴ Ideja o osnivanju "Mladih muslimana" datira još od 1939. godine, ali zvanično organizovanje uslijedilo je 1941. godine. Mladi Muslimani su okupili brojne tadašnje intelektualce, umjetnike i ulemu. Svoju inspiraciju našli u islamu i ljubavi prema muslimanskom narodu i Bosni. Politički su djelovali tokom 2. svjetskog rata suprotstavljajući se i fašističkoj ideologiji i komunizmu. Nakon 1945. komunistički režim ih progona kao neprijatelje države i sudi za terorizam. Za više informacija vidjeti: Sead Trhulj, *Mladi muslimani*, (Zagreb, Globus, 1992.)

⁷⁵ U javnosti i medijima su se nakon rata pojavile informacije da je Šaćirbegović i prije pregovora u Daytonu parafirao dokument „Ženevski principi“ kojim se od vlasti u Sarajevu prihvata formiranje Republike Srpske te da je to bio i faktor tokom pregovora. Više o tome u poglavlju o pregovorima u Daytonu, a primjer medijskih navoda može se naći na: <http://24sata.info/politika/170956-dejtonska-struktura-bih-i-pravni-polozaj-rs-rs-ima-poseban-status-za-razliku-od-federacije-bih.html> (pristupljeno 23.03.2019.)

⁷⁶ Sokol, "BiH's Wartime Foreign Policy", str. 24.

2.4. Diplomacija R BiH i pregovaranje u mirovnim procesima

Prije razmatranja diplomatskih aktivnosti tokom rata, a koje su se težišno odvijale kroz pregovore strana o mirovnim planovima uz medijaciju predstavnika EZ/EU i UN, potrebno je naglasiti da niti evropska, a niti američka politika u predratnom periodu (1989. – 1991.) nisu prepoznale indikatore mogućeg katastrofičnog razvoja događaja koji su prethodili ratovima. Tu se misli na narastajuće međunacionalne i političke tenzije u SFRJ u kojima su dolazili do izražaja kako politički, tako i militantni radikalizmi poznati još iz perioda Drugog svjetskog rata. Pregled diplomatskih akcija međunarodne zajednice tokom rata ukazuje na suštinsko nejedinstvo stavova evropskih vlada o Balkanu unatoč proklamacijama EU i UN te na njihovu povremenu bezidejnost i nesposobnost da kreiraju rješenja za ozbiljnu kriznu situaciju u Evropi bez pomoći SAD. U takvim okolnostima i sa vrlo komplikovanim unutrašnjim odnosima državni vrh i diplomatski kapacitet R BiH ipak je uspijevaao prepoznati, ako ne uvijek i izbjeći, prijedloge štetnih političkih rješenja koja su se nudila kroz niz mirovnih planova.

Bosansku delegaciju u mirovnim pregovorima osim Alije Izetbegovića činili su i ministar vanjskih poslova Haris Silajdžić, zamjenik predsjednika Vlade Zlatko Lagumdžija, savjetnik za vanjsku politiku Hajrudin Somun, eksperti Ante Marković, Dragoljub Stojanov i Kasim Trnka, generalni sekretar Predsjedništva Mile Akmadžić te i mnogi drugi, zavisno od konkretnog perioda i pregovora. Delegacija R BiH je istovremeno i paralelno sa svim rundama pregovora nastojala uticati i na šefove prijateljskih država koje su imale značajnu ulogu u UN-u. Muslimanske države su organizovale Konferenciju muslimanskih država s ciljem da se pomogne BiH, a formirana je i posebna kontakt-grupa za BiH koja je uključivala države Islamske konferencije, Saudijsku Arabiju, Egipat, Iran, Pakistan, Senegal i Tursku.⁷⁷

2.4.1. Lisabonski sporazum i Cutileirov projekat

U februaru 1992. godine kao pokušaj da se spriječi sve izvjesniji rat u BiH portugalski diplomat José Cutileiro, tada UN-ov specijalni izaslanik za ljudska prava i britanski diplomat Lord Peter Carrington inicirali su konferenciju koja je rezultirala Lisabonskim sporazumom i planom koji je predstavljao prvi model etničke podjele BiH. U ponuđenom sporazumu prvi puta su područja dobila etničke predznake: srpski, hrvatski, muslimanski. Preferirana su i proširena ovlaštenja lokalnih vlasti, a znatno reduciran uticaj centralne vlasti. Sve tri pregovaračke strane imale su

⁷⁷ Ibid., str. 36. i 41.

primjedbe i po nekoliko prijedloga za izmjene u kojima su bile sadržane stvarne političke namjere i želje. Tadašnji lider bosanske delegacije Alija Izetbegović o planu je izjavio: „Muslimani neće biti zadovoljni jer papir iz Brisla predviđa nacionalne regije, Srbi neće zato što papir predviđa nezavisnu BiH, građani zato što se predviđaju nacionalni kantoni, a nacionalisti će biti nezadovoljni zato što je uveden građanski princip.“⁷⁸ Nakon tog dijela pregovora sve tri delegacije su podržale principe plana da se BiH decentralizira, ali i dale dosta primjedbi i zahtjev da se pregovori nastave. Treba naglasiti i to da se plan oslanjao na „stanje na terenu“ tj. da su u BiH već bila formirana nelegalna, ali faktička, nacionalna područja – SAO (srpske autonomne oblasti) na kojima je Srpska demokratska stranka (SDS) derogirala legalne i uspostavila svoje paravojne i parapoličke organe vlasti, i područja gdje je Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) također formirala svoje „hrvatske“ lokalne organe vlasti.

Srpska strana je, imajući već razrađene planove vojnog ovladavanja većim teritorijem nego što je plan nudio, tražila način da ga odbije i na kraju to i učinila predstavljajući tu odluku kao „volju srpskog naroda“ uz ultimativan zahtjev da se srpskom narodu ili omogući ostanak u Jugoslaviji, ili provede konfederalizacija BiH na tri nacionalne države.⁷⁹ Evropska zajednica tada pravi prvu grešku, jer ne sankcionira odbijanje ponuđenog dokumenta. Pregovori su nastavljeni u Sarajevu 16. – 18. marta, a u zajedničkoj Izjavi pisalo je da će "BiH biti država sastavljena od tri konstitutivne jedinice, zasnovane na nacionalnom principu i uz uvažavanje ekonomskih, geografskih i drugih kriterija".⁸⁰ Plan su tada ipak potpisale sve tri delegacije (Alija Izetbegović, Radovan Karadžić i Mate Boban), ali kako su tokom pregovora napadi srpskih snaga nastavljeni, deset dana nakon potpisivanja plana Alija Izetbegović je povukao svoj potpis, a brojni izvori navode da je to učinio nakon razgovora sa američkim ambasadorom u SFRJ Warrenom Zimmermanom⁸¹ koji mu je navodno obećao da će SAD priznati RBiH, ako plan odbije te da ne treba prihvatati plan koji onemogućava leaderski poziciju Muslimana kao najbrojnijeg naroda. Ovo je bilo jedno od prvih značajnijih bilateralnih oslanjanja RBiH na SAD što je izazvalo

⁷⁸ Kasim Begić. *Bosna i Hercegovina: Od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991.-1996.)* (Sarajevo: Bosanska knjiga, 1997.), str. 89.

⁷⁹ „Witness Statement of Ambassador Jose Cutileiro“, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, 11.04.2012. godine, str. 1. Dostupno na (web stranica advokata Petera Robinsona): http://www.peterrobinson.com/Witness%20Lists/Week%2018%20Feb%202013_Witness/Cutileiro%20signed%20witness%20statement.pdf (pristupljeno 24.03.2019.)

⁸⁰ Esad Hećimović, „Povratak u budućnost“, *Dani*, br. 215, objavljeno 20.07.2001. Dostupno na: <https://www.bhdani.ba/portal/arhiva-67-281/215/t21511.shtml> (pristupljeno 24.03.2019.)

⁸¹ Roger D. Petersen, *Western Intervention in the Balkans: The Strategic Use of Emotion in Conflict* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011.), str. 121.

nezadovoljstvo medijatora, posebno Jose Cutileiro koji je nakon rata označio Izetbegovića krivcem za rat jer je „...od onih stranaca čije namjere nisu bile loše i koji su mislili da oni znaju bolje, ohrabren da odbace dogovor i bori se za unitarnu bosansku državu“⁸². U tom trenutku Jose Cutileiro je bio generalni sekretar Zapadnoevropske unije (WEU). A „stranci“ o kojima je riječ su predstavnici SAD (primarno Zimmerman) koje se tada još nisu bile aktivno uključile u balkanski sukob. Nakon političkog neuspjeha Cutileiro i Carrington su podnijeli ostavke.

2.4.2. Ženevski pregovori o bivšoj Jugoslaviji

Nova konferencija inicirana je u ljeto 1992. godine, u jeku već rasplamsalih borbi i održana je 26. i 27. avgusta u Londonu na inicijativu Evropske zajednice i UN. Tada je inicirana široka Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji (engl. *International Conference on the Former Yugoslavia - ICFY*)⁸³, svojevrsno političko tijelo u formalno stalnom diplomatskom zasjedanju. Kopredsjedavali su Cyrus Vance (predstavnik UN-a) i Lord David Owen (predstavnik EZ). U Sarajevu je pripremljena Platforma za učesće delegacije Bosne i Hercegovine i organizovane su četiri radne grupe u Vladi RBiH kako bi se posebna pažnja mogla posvetiti određenim oblastima od posebnog značaja (npr. buduće ustavno uređenje).⁸⁴ Ovime je započeo politički proces poznat kao *Ženevski pregovori o bivšoj Jugoslaviji*.

Sa aspekta odnosa stranih aktera prema BiH i konfliktu bitno je naglasiti da su se učesnici principijelno složili da se suprotstave etničkim podjelama i stvaranju etničkih državica, legalizaciji teritorijalnih vojnih osvajanja i etničkog čišćenja, da su insistirali na svim ljudskim pravima i humanitarnim aspektima koji proističu iz usvojenih povelja itd. To je vidljivo iz dokumenata sa konferencija⁸⁵. Međutim, tokom pregovora kopredsjednici su odustali od dobrog dijela proklamovanih principa tako da su brojna pregovaračka rješenja ustvari doprinijela legalizaciji rezultata rata. Također, ponašanje delegacije predvođene Miloševićem ukazivalo je na njihovu namjeru da pregovorima samo dobiju na vremenu kako bi vojnim sredstvima postigli više nego političkim jer su procjenjivali da „stranci“ neće poduzeti ništa konkretno da ih se zaustavi.⁸⁶

⁸² Hećimović, „Povratak u budućnost“.

⁸³ “International Conference on the Former Yugoslavia (ICFY)”, online arhiva Ujedinjenih nacija. Dostupno na: <https://search.archives.un.org/international-conference-on-former-yugoslavia-icfy> (pristupljeno 24.03.2019.)

⁸⁴ Sokol, “BiH’s Wartime Foreign Policy“, str. 33.

⁸⁵ “Londoni dokumenti i komentari“, *Politička misao* XXIX, no. 3. (1992.): 164.-181. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/165880> (pristupljeno 24.03.2019.)

⁸⁶ “Londoni konferencija, Maj - Decembar 1992”, transkript dijela pete epizode dokumentarnog filma “Smrt Jugoslavije”, Dostupno na: http://www.camo.ch/sj_pobjednici.htm (pristupljeno 24.03.2019.)

2.4.2.1. Vance-Owenov mirovni plan

Dakle, prethodno se naizgled bilo odustalo od etničke podjele, ali će se svi tome vratiti kada se počnu crtati karte. Bosanska delegacija je, sudeći prema transkriptima snimaka pripremnih sjednica Predsjedništva, imala problem upravo pri definisanju prijedloga mapa. Na sjednici uoči pregovora Ganić diskutuje: „[...] Tamo treba da se pojavimo sa ovim mapama. Imamo utisak da Predsjedništvo tu nije dobro organizovalo stvar. [...] Meni je Owen rekao da mnogi detalji u našoj mapi, mapi koju je predložila naša delegacija, nemaju nikakve debele logike, što je ozbiljna kritika. Dajte da vidimo ko su ti ljudi, kažu Trnka je gore, Somun. Ni jedan od njih se ne razumije u tu problematiku. Primjera radi... Kažu, ima tamo regija koje su predložene koje ekonomski ne mogu da funkcionišu.“⁸⁷

Sve tri nacionalne delegacije su predložile svoje mape pa je delegacija BiH (na pregovorima nazivana „muslimanskom“) kreirala 13 provincija, SDS je iscrtao tri manje nacionalne državnice, a hrvatska delegacija (HDZ BiH) je označila kao „svoja“ područja sa hrvatskom većinom.⁸⁸ Poslije dugih pregovora, tek krajem marta 1993. godine koncipiran je „Vance-Owenov mirovni plan za BiH“ koji je sadržavao više dokumenta: Sporazum o BiH, Sporazum o miru u BiH, Sporazum o privremenim mjerama.⁸⁹ Plan je izgledao cjelovit, ali ispod očekivanja triju nacionalnih zajednica. Bio je mješavina federalnih i konfederalnih elemenata te nekakav kompromis između nacionalnih karakteristika provincija, tržišne ekonomije mikropodručja i ekonomskih sloboda te između građanskog i nacionalnog koncepta uređenja. Na nivou provincija bilo je predviđeno da se uređuju provincijski ustavi, osigura poštivanje ljudskih prava, također surađuje sa međunarodnim tijelima, vode unutrašnji poslovi, a zagarantovana je i lokalna samouprava kroz općinske nadležnosti.⁹⁰ To je praktično značilo da bi nacionalističke struje mogle sasvim slobodno razvijati svoje separatističke političke koncepte bez uticaja državnih organa. O karakteru plana prof. Kasim Begić je pisao: „Na općoj ravni jeste da je BiH decentralizovana država, sa tri konstitutivna naroda i sa deset provincija, a istovremeno, mnoge provincije će imati znatnu većinu jedne od tri glavne

⁸⁷ „Magnetofonski snimak 178. sjednice Predsjedništva RBiH, održana 21. decembra 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 1. (2007.): 143. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18594> (pristupljeno 20.03.2019.)

⁸⁸ Steven L. Burg i Paul S. Shoup, *The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention* (New York i London: Routledge, 1999.), str. 219.

⁸⁹ „The Vance-Owen Plan“, Univerzitet u Edinburghu – Baza podataka mirovnih sporazuma. Dostupno na: <https://www.peaceagreements.org/masterdocument/606> (pristupljeno 24.03.2019.)

⁹⁰ „Agreement on interim arrangements“ (The Vance-Owen Plan), Univerzitet u Edinburghu – Baza podataka mirovnih sporazuma, str. 18-21. Dostupno na: <https://www.peaceagreements.org/masterdocument/606> (pristupljeno 24.03.2019.)

etničke grupe, a u većini će biti znatno predstavljene manjine sa posebnim naglaskom u domenu ljudskih prava, na zaštiti grupnih, a naročito prava manjina.“⁹¹

Treba naglasiti da je ovaj sporazum, sa mnogo nepovoljnih elemenata bh. delegacija prvobitno prihvatila pod pritiskom i političkog i vojnog zaoštavanja u odnosima sa bh. Hrvatima i RH. Već su počinjali sukobi HVO i ARBiH te se to željelo amortizirati. Ali, ovdje je zanimljivo pomenuti i poteze bh. delegacije koji su u suštini bili pripremanja terena za neprihvatanje plana, a koji su povučeni čim se vidjelo da je nepovoljan po status države i Bošnjaka. Naime, u arhivskoj građi američkog senatora Georgea Mitchella, sa kojim je bosanska delegacija često komunicirala, postoji dokument o tome da se senator Mitchell ranije sastao sa Izetbegovićem u Zagrebu te da je jedan od ciljeva njegove kasnije posjete SAD-u bio traženje podrške da se odbaci Vance-Owenov plan tj. da SAD iskoriste svoj uticaj u UN, naročito Vijeću sigurnosti UN-a (VSUN) kako ovaj plan ne bi bio podržan.⁹² Zanimljivo je da je i od srpske delegacije pregovarački proces također smišljeno vođen ka odbijanju sporazuma, te je tada VSUN 31.03.1993 kao kaznenu mjeru usvojilo Rezoluciju broj 781 (No-Fly Zone)⁹³ o zabrani letova iznad RBiH što je tek neznatno ograničilo vojni potencijal VRS i Vojske Jugoslavije (VJ). Cyrus Vance je tada podnio ostavku a na njegovo mjesto je postavljen norveški ministar vanjskih poslova Thorvald Stoltenberg.

Već 6. maja VSUN je na francuski prijedlog donijelo novu Rezoluciju, broj 824 proglašivši šest gradova zaštićenim zonama (zvanični navod: „*Declares that the capital city of the Republic of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, and other such threatened areas, in particular the towns of Tuzla, Zepa, Gorazde, Bihac, as well as Srebrenica, and their surroundings should be treated as safe areas by all parties concerned and should be free from armed attacks and from any other hostile act*“).⁹⁴ To međutim nije spriječilo agresore da nastave sa vojnim napadima sa još većim intenzitetom, kao što nije ni ranija rezolucija VSUN o uvođenju sankcija SRJ. Međutim, tada se bilježi i ruski zaokret. „[R]uski predsjednik Boris Jeljcin je 2. travnja izjavio da 'Rusija neće štiti

⁹¹ Kasim Begić. *Bosna i Hercegovina: Od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991.-1996.)* (Sarajevo: Bosanska knjiga, 1997.), str. 115.

⁹² Hamza Karčić, „Diplomatske posjete Alije Izetbegovića Sjedinjenim Američkim Državama 1991-1995“, *Godišnjak Bošnjačke zajednice kulture „Preporod“*, No. 1 (2013.): 341. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/301326327_Diplomatske_posjete_Alije_Izetbegovica_Sjedinjenim_Americkim_Drzavama_1991-1995 (pristupljeno 24.03.2019.)

⁹³ „Former Yugoslavia – UNPROFOR“, Mirovne operacije Ujedinjenih nacija, tekst pripremio Odjel za javno informisanje u septembru 1996. Dostupno na: http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprof_b.htm (pristupljeno 24.03.2019.)

⁹⁴ Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a sa 3208. sastanka (S/RES/824) od 06.05.1993. Dostupno na: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/824> (pristupljeno 24.03.2019.)

one koji se suprotstavljaju međunarodnoj zajednici', aludirajući na bosanske Srbe⁹⁵, čime je pritisak na bh. Srbe dodatno pojačan. U SAD se tada iznosi stanovište da je Bosna „u biti evropski problem“, ali i da nema konsenzusa među evropskim saveznicima. Kao odgovor na ove kritike evropski saveznici su se odlučili na novi plan kojim bi se kroz UNPROFOR bolje osigurale zaštićene zone.⁹⁶

2.4.2.2. Owen–Stoltenbergov mirovni plan – „SRBiH“

Na diplomatskom planu već u junu 1993. Lord David Owen i Thorvald Stoltenberg nastavljaju rad na izradi novog mirovnog plana koji će u osnovi imati pritiske na Vladu RBiH da prihvate princip etničke podjele zemlje kao osnovu mirovnog plana i budućeg rješenja za BiH. Ovo je bio posljednji i također neuspješni mirovni plan iz projekta „Ženevski pregovori o Bosni i Hercegovini“, nakon kojeg se promijenio pristup konfliktu u BiH i to prvenstveno zbog aktivnijeg američkog, ali i ruskog upliva. Naime, nakon odbijanja Vance-Owenovog plana, formirana je tzv. „petorka“ koju su činile SAD, Velika Britanija, Francuska, Rusija i Španija. One su pokrenule i novu diplomatsku misiju u okviru koje je počelo i djelovanje lorda Owena i ministra Stoltenberga sa zadatkom da nađu novo rješenje za BiH te je tako i nastao Owen-Stoltenbergov plan.

Sam plan nazvan je *Ustavni sporazum o Savezu Republika Bosne i Hercegovine* i bio je modifikacija prethodnih. Pratio je promjene stanja na terenu uz intenciju da se one prihvate i legalizuju. Novost u planu bio je naziv pretpostavljene nove BiH koja bi bila: Savez Republika Bosne i Hercegovine (SRBiH) i činile bi ga tri etničke republike. Cjelokupni sporazum sastojao se iz više dijelova i dokumenata koji su precizirali oblasti poput budućeg ustavnog uređenja BiH, načina prestanka sukoba, druga vojna pitanja, humanitarna pitanja, unutrašnje granice između republika itd.⁹⁷

Organizacija vlasti zamišljena je približno onako kako je konačno bilo riješeno Dejtonskim sporazumom pa sa ove vremenske distance Owen-Stoltenbergov mirovni plan izgleda kao prelazna forma do dejtonskog dokumenta. Kada je Plan konačno završen prvobitno ga je potpisao Alija

⁹⁵ Reneo Lukić, „Vanjska politika Clintonove administracije prema ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (1993.-1995.)“ *Časopis za suvremenu povijest* 38, no. 1 (2006.): 9. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/11573> (pristupljeno 24.03.2019.)

⁹⁶ Steven A. Holmes, „Backing Away Again, Christopher Says Bosnia Is Not a Vital Interest“, *New York Times*, objavljeno 04.06.1993. Dostupno na: <https://www.nytimes.com/1993/06/04/world/backing-away-again-christopher-says-bosnia-is-not-a-vital-interest.html> (pristupljeno 24.03.2019.)

⁹⁷ „The Owen-Stoltenberg Plan“, Univerzitet u Edinburghu – Baza podataka mirovnih sporazuma. Dostupno na: <https://www.peaceagreements.org/masterdocument/472> (pristupljeno 24.03.2019.)

Izetbegović, ali nakon što su ga Srbi odbili potpisati, i Izetbegović je narednog dana povukao potpis. Poznati fakti o ovim pregovorima ukazuju da je bosanska strana ponovo odbila sporazum uz podršku SAD, a zvaničan razlog je bilo nezadovoljstvo ponuđenom teritorijom za zamišljenu bošnjačku republiku. U nastavku mirovnih pregovora dolazi do mnogo aktivnijeg učešća i liderstva SAD koje je dovelo najprije do Washingtonskog sporazuma, zatim do plana Kontakt grupe i na kraju, do Daytonskog sporazuma.

2.4.3. *Washingtonski sporazum*

Sporazum između dvije strane u BiH koji će kasnije postati poznat kao Washingtonski sporazum specifičan je, jer predstavlja prvi direktni i gotovo unilateralni angažman SAD. Njegov rezultat je uspostavljanje Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) pretežno u onim okvirima u kojima postoji i danas, kao i postavljanje temelja za dalju i ozbiljniju saradnju između strana u BiH.

Ovaj sporazum je označio i prekretnicu u načinu pregovaranja unošenjem barem dva nova metoda pregovaranja. Kao prvo, u odnosu na ranija isključivo politička, djelimično ekonomska sredstva kojima su se jalovo koristili evropski medijatori i vlade, aktivnim uključenjem SAD po prvi se aktivno i konkretno kao metod pritiska koristi i prijetnja silom. Kao drugo, osim SAD kao aktivni činilac uključuje se i Rusija čiji je predsjednik tada bio Boris Jeljcin. Bila je to sasvim nova pregovaračka situacija u kojoj su SAD i evropski NATO saveznici nedvosmisleno zaprijetili bosanskim Srbima i VRS zračnim udarima na način da su ovi to shvatili ozbiljno te da su stoga odustali od dotadašnje taktike odbijanja evropskih. Ovoj promjeni prethodio je tragični masakr 5. februara na pijaci Markale u Sarajevu koji je zgrozio svjetsku javnost te je ovaj slučaj primjer djelovanja političkih elita pod pritiskom javnosti i to posebno u evropskim zemljama koje su do tada vodile mirovne pregovore uglavnom nastojeći postići mir verifikacijom stanja na terenu. Ovim događajem SAD su konačno odlučile preuzeti liderstvo u rješavanju balkanskog konflikta.

Ultimatum NATO-a nakon masakra na Markalama ovaj put su bosanski Srbi shvatili ozbiljno i ispoštovali zahtjev da VRS povuče teško naoružanje oko Sarajeva u dubinu teritorije koju kontroliše. Uloga Rusije bila je u tome da im garantuje da će Moskva poslati svoje vojnike na područja odakle će se VRS povući kako ARBiH ne bi iskoristila situaciju i zauzela taj prazni prostor.⁹⁸ Dakle, svojim uključenjem Rusija je Srbima, pritisnutim prijetnjom iz NATO-a, ponudila izlaznu opciju što se također pokazalo efikasnim diplomatskim manevrom. Jer, pri

⁹⁸ Laura Silber i Alan Little, *Smrt Jugoslavije* (Opatija: "Otokar Keršovani", 1996.), str. 315.

„metodi batine i mrkve“ VRS je za unutrašnju upotrebu bila potrebna opcija „časnog povlačenja“ a to su ovdje bile određene ruske garancije.

Američki ulazak rezultirao je vrlo brzim efektima i na polju obuzdavanja agresivne politike Franje Tuđmana i Hrvatske koja je dovela do sukoba, ponovo klasičnom „metodom batine i mrkve“. Naime, Tuđman je tokom cijelog rata tražio i očekivao podršku evropskih sila i SAD u oslobađanju okupiranih područja Hrvatske i upravo na tome su SAD zasnivale pritisak. Izaslanici Clintonove administracije Charles Redman i ambasador u Zagrebu Peter Galbrigh Tuđmanu su obećali američku pomoć u reintegraciji Hrvatske, ako odustane od destruktivne politike u BiH i prihvati mirovno rješenje te normalizaciju bilateralnih odnosa. Batina je u ovom slučaju bila prijetnja sankcijama zbog prisustva više od 30.000 vojnika HV u Bosni⁹⁹ kakve su uvedene i za SRJ.

U samim pregovorima u Washingtonu učestvovala su tri delegacije – bosanska koju je predvodio premijer Haris Silajdžić, delegacija Herceg-Bosne koju je vodio Krešimir Zubak i hrvatska delegacija na čijem je čelu bio ministar vanjskih poslova RH Mate Granić. Kako navodi Ivo Komšić, u svojoj knjizi *The Survived Country – Dividing Bosnia and Herzegovina: Who, When, Where*, na početku pregovora se delegacije nisu susrele direktno, nego su svoje planove izložile američkim medijatorima.¹⁰⁰ Ovdje je značajno reći da je pregovorima prethodio i Sabor Hrvata BiH u Sarajevu, koji je okupio i Hrvate iz dijaspore i drugih država bivše Jugoslavije, pod predsjedanjem Ive Komšića, člana bosanske delegacije, što je bio potez usmjeren ka potkopavanju položaja HRHB i davanju glasa i ostalim Hrvatima.¹⁰¹ Bosanska delegacije već od ranije imala spremne dokumente Skupštine RBiH u kojima su se razlagala stajališta RBiH i navodile osnovne pozicije. Ti stavovi su manje-više postali sastavni dio Sporazuma što se može ocijeniti uspjehom bh. delegacije, naravno uz presudnu prevagu SAD. Jedna od ključnih tekovina sporazuma svakako je gašenje paradržave HRHB te potiskivanje Mate Bobana iz politike.

Sporazum je konačno potpisan na ceremoniji 18. marta 1994. godine i sastojao se od više sporazuma od kojih je prvim ustanovljena Federacija (*Framework Agreement for the Federation*) i predložen njen ustav. Prema drugom sporazumu, koji nikada nije proveden, FBiH je trebala stupiti u konfederaciju sa RH (*Outline of a Preliminary Agreement on the Principles and*

⁹⁹ Ibid., str. 318.

¹⁰⁰ Ivo Komšić, “The Washington Agreement” u *The Survived Country – Dividing Bosnia and Herzegovina: Who, When, Where* (Zagreb: Synopsis, 2013), preuzeto od *Spirit of Bosnia: An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal* 11, no. 1 (januar 2016.). Dostupno na: <http://www.spiritofbosnia.org/volume-11-no-1-2016january/the-washington-agreement/> (pristupljeno 29.03.2019.)

¹⁰¹ Silber i Little, *Smrt Jugoslavije*, str. 320.

Foundations for the Establishment of a Confederation between the Republic of Croatia and the Federation).¹⁰² Zanimljivo je da se provođenje mjera iz drugog dokumenta, stupanje u konfederaciju, vjerovatno nikada i nije trebalo desiti, ali je tokom pregovora to sigurno „omekšalo“ stavove delegacije HRHB i na određeni način spriječilo njihove pokušaje da se pregovaranje i potpisivanje sporazuma opstruiše. Ovaj dio je mnogo kasnije Mate Granić opisao u svojoj knjizi *Diplomatska oluja*¹⁰³ kao svjesno obmanjivanje tvrde hercegovačke struje HRHB. On otkriva, osim američkih, i pritiske drugih centara moći koji su usmjerili ove pregovore, a dolazili su iz Vatikana i Njemačke.

Sporazumom je omogućen i prekid sukoba između ARBiH i HVO, a dogovoreno je i da se uspostavi zajednička vojna komanda za oružane snage Federacije te da „sve strane oružane snage, osim onih koje su prisutne uz dozvolu Republike Bosne i Hercegovine ili sa autorizacijom Vijeća sigurnosti UN-a, moraju napustiti teritorij Federacije.“¹⁰⁴ Ustavom FBiH, koji je usvojila Ustavotvorna skupština 30. marta 1994. godine, uspostavljeno je 10 kantona sa definiranim nadležnostima, ali politički život FBiH ni do danas nije stabiliziran što ukazuje na niz loših političkih rješenja, ali i nedosljednosti u primjeni Ustava/zakona/propisa FBiH.¹⁰⁵

2.4.4. Plan Kontakt grupe

Krajem aprila 1994. godine formirano je novo tijelo koje se trebalo baviti rješenjem konflikta u BiH – petočlana Kontakt grupa sastavljena od predstavnika pet najmoćnijih i najuključenijih zemalja: SAD, Njemačka, Velika Britanija, Francuska i Rusija. Za razliku od prethodnih pregovora i pregovarača, koji su teško pitanje mapa uvijek ostavljali za kraj, ovaj tim je bez delegacija strana u sukobu prvo napravio mape razgraničenja i one su predstacjene već sredinom juna 1994. U ime srpske strane Radovan Kardžić je odmah najavio odbijanje plana. „Mislio sam da će zemljovidi biti problem, ali problema nema. Neće biti ni jednog jedinog Srbina koji bi ovo

¹⁰² “Washington Agreement”, web stranica UN Peacemaker. Dostupno na: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_940301_FrameworkAgreementOnTheFederation.pdf (pristupljeno 29.03.2019.)

¹⁰³ „Mate Granić opisao večer kad je počelo uništenje Hrvata u BiH, Herceg Bosne i Mate Bobana“, dio iz Granićeve knjige *Diplomatska oluja* objavljen u članku, Vrisak.info, objavljeno: 24.04.2019. Dostupno na: <http://www.vrisak.info/kolumne/mate-granic-opisao-vecer-kad-je-pocelo-unistenje-hrvata-u-bih-herceg-bosne-i-mate-bobana/> (pristupljeno 30.04.2019.)

¹⁰⁴ “Washington Agreement - Framework Agreement for the Federation”, dio VI. (“Military Arrangements”), str. 9. web stranica UN Peacemaker. Dostupno na: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_940301_FrameworkAgreementOnTheFederation.pdf (pristupljeno 29.03.2019.)

¹⁰⁵ Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, dio III, član 4. Dostupno na: <https://skupstinabd.ba/images/dokumenti/ba/ustav-federacije-bih.pdf> (pristupljeno 29.03.2019.)

prihvatio.“¹⁰⁶ rekao je Karadžić lordu Owenu. Delegacija bh. Srba odbila je plan iako se onda suočila sa Miloševićevim insistiranjem da se on prihvati, ali je do odbijanja došlo još dva puta.

Milošević je nastojao omogućiti ukidanje sankcija za SRJ koje su tada predstavljale značajan teret te je planirao iskoristiti Karadžićev pristanak na plan kao adut zahtjeva za ukidanje sankcija. Kada u tome nije uspio Milošević je 4. augusta 1994. godine proglasio sankcije Srbije prema Republici Srpskoj i naredio blokadu transporta bilo kakvih roba i ratnih materijala preko Drine u RS, kao i telekomunikacija.¹⁰⁷ Naravno, bila je to demonstracija njegovog distanciranja od RS i pokušaj izbjegavanja odgovornosti pred međunarodnom zajednicom, a ne odustajanje od agresije na RBiH.

Bosanska i hrvatska delegacija su prihvatile plan Kontakt grupe, ali kako je kasnije rekao Alija Izetbegović jer su bili „[...] sigurni da će ga Srbi odbiti.“¹⁰⁸ Na ovaj način su ove dvije delegacije odgovornost za propast plana prebacile na srpsku stranu, iako ni same nisu bile zadovoljne.

2.4.5. *Daytonski pregovori i Opći okvirni sporazum za mir u BiH*

Rat u BiH konačno je okončan krajem 1995. Daytonskim mirovnim sporazumom – službeno nazvanim Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini. On predstavlja posljednji u nizu sporazuma kojim se težilo naći rješenje za sukob i definisati buduće uređenje države. Brojni dokumenti koji su do danas opisivali ovaj mirovni proces ukazuju da se radilo o izuzetno teškim pregovorima, sa velikim brojem učesnika, sa ogromnim pritiscima na učesnike i preokretima u odnosima delegacija i njihovih pregovaračkih pozicija. Sami pregovori vodili su se u Wright-Patterson bazi američkih zračnih snaga u Daytonu u saveznoj državi Ohio i trajali su 21 dan tokom mjeseca novembra 1995. godine. Lokacija je pomno izabrana i služila je da demonstrira američku vojnu moć i pošalje poruku da se Amerikanci neće libiti da je upotrijebe u nastavku sukoba. Postizanju sporazuma je Holbrooke pristupio na specifičan način obzirom da je bilo jasno, posebno iz ranijih pregovora, da će strane imati teškoće u međusobnom pregovaranju što zbog animoziteta proizašlih iz ratnih dešavanja tako i zbog sasvim drugačiji pogleda i planova za uređenje države. Zato su prvo pokrenuta lakša pitanja kroz koja se jednostavnije mogao započeti proces pregovaranja, a najteža pitanja – mapa i podjela teritorije – ostavljena su za kasnije.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Silber i Little, *Smrt Jugoslavije*, str. 338.

¹⁰⁷ Ibid., str. 342.

¹⁰⁸ Ibid., str. 340.

¹⁰⁹ Hamza Karčić, "Camp David and Dayton: Comparing Jimmy Carter and Richard Holbrooke as Mediators." *International Negotiation* 22, no. 1 (2017.): 5.

Pregovori u Daytonu bili su prvi pregovori u kojima je BiH imala ujedinjenu delegaciju sa predstavnicima svih značajnih tijela (što je omogućio ranije spomenuti Washingtonski sporazum) - Alija Izetbegović i Ivo Komšić kao članovi Predsjedništva RBiH, Miro Lazović kao predsjednik Skupštine RBiH, premijer Haris Silajdžić, ministar vanjskih poslova Muhamed Šaćirbegović, predsjednik FBiH Krešimir Zubak, ministar odbrane FBiH Jadranko Prlić. Međutim, iako funkcionalno ujedinjena, ova delegacija je bila i podjeljena obzirom na različite poglede na određena pitanja pa se dešavalo da se, recimo, Zubak i Prlić više konsultuju sa članovima delegacije RH, nego delegacijom BiH naročito dok su se vodili pregovori o jačanju FBiH.¹¹⁰

Možda se baš zbog ovih podjela pažnja primarno pridavala samo pojedinim članovima kako bh. tako i drugih delegacija. Kroz čitav tok Holbrookeove knjige *Završiti rat* mogu se vidjeti njegovi različiti pogledi (kao stranog medijatora) na tri pregovaračke strane tj. na pojedince koji su činili delegacije u pregovorima. Za Aliju Izetbegovića Holbrooke je smatrao da ima jaku ličnost i čvrste stavove, da je obično smiren, ali i zabrinut. Međutim, istovremeno Izetbegović nije bio pretjerano oduševljen Holbrookeom, niti se trudio da mu se dodvori i da mu pridaje važnosti više nego što bi to trebao kao američkom medijatoru. Iako to nigdje nije izričito spomenuto u knjizi, jasno je da je Holbrookeu to smetalo pa je određene prilike u knjizi koristio da Izetbegovića predstavi na pomalo diskreditirajući način kao npr. kada je opisivao njegovu uniformu na jednom od sastanaka napisavši da je „[...] obučen kao ostarjeli revolucionar sa Lijeve obale [...]“ ili kako ga je „[...] podsjećao na Mao Zedonga i druge radikalne kineske komunističke lidere – dobar u revoluciji, slab u vlasti.“¹¹¹ Zato se Holbrooke nadao boljoj saradnji sa Šaćirbegovićem kao ministrom vanjskih poslova (koji je dugo živio, obrazovao se i radio u SAD), ali se ispostavilo da on nije mnogo popustljiviji i da je daleko skloniji prikloniti se Izetbegovićevom mišljenju. Tako je posebna pažnja posvećena premijeru Harisu Silajdžići koji se činio najspremnijim da pokuša naći prihvatljivo rješenje za BiH kroz pregovore. To je dovelo do jedne neobične diplomatske epizode nazvane „salveta shuttle“ kada su Silajdžić i Milošević, sjedeći za sasvim različitim stolovima u restoranu, pregovarali crtajući mape na salvetama i koristeći Holbrookea kao posrednika koji je

¹¹⁰ Ivo Komšić, “The Dayton Agreement.” u *The Survived Country – Dividing Bosnia and Herzegovina: Who, When, Where* (Zagreb: Synopsis, 2013.), preuzeto od *Spirit of Bosnia: An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal 11*, no. 1 (januar 2016.). Dostupno na: <http://www.spiritofbosnia.org/volume-11-no-1-2016january/the-dayton-agreement/> (pristupljeno 30.03.2019.)

¹¹¹ Richard Holbrooke, *Završiti rat* (Sarajevo: Šahinpašić, 1998.), str. 99.-100.

salvete nosio od jednog do drugog stola. Tada je “[...] po prvi put, Milošević prihvatio da se stvori siguran koridor za Goražde [...]” što je bio uspjeh u pregovorima.¹¹²

Za razliku od stava prema Izetbegoviću, Holbrooke kroz knjigu često na određeni način hvali Miloševića i u pozitivnom svjetlu opisuje mnoge njegove sposobnosti što može biti posljedica činjenice da se Milošević više trudio prikazati sebe u pozitivnom svjetlu pred američkim medijatorom. Zanimljivo je da je, iako su primarna strana u pregovorima trebali biti bh. Srbi, Milošević vodio glavnu riječ u ime srpske delegacije. Njegov autoritet i zvanična dozvola da govori i donosi odluke u ime ove delegacije ustanovljeni su kroz posebni dokument koji je Miloševiću dao ove ovlasti, a koji je odobrio i tadašnji Patrijarh Srpske pravoslavne crkve. Time su bh. Srbi iz delegacije skoro sasvim zanemareni.

Tuđmana je Holbrooke vidio kao predsjednika koji se pokušava pred svima pokazati kao pravi zapadnjački lider te navodi da je on zapravo imao najjaču poziciju u Daytonu obzirom da je mogao i spriječiti sporazum za BiH, i prijetiti novim ratom što mu je davalo prednost i kako Holbrooke navodi: „[...] tačno je znao kako da to iskoristi za svoje ciljeve.“¹¹³ Tuđman je bio oslonac i za neophodni pritisak na Hrvate iz BiH, kao kada je bilo neophodno navesti predsjednika FBiH Krešimira Zubaka da potpiše sporazum čiji je cilj bilo jačanje FBiH.¹¹⁴

Ovo fokusiranje samo na pojedine članove delegacija opisao je i Ivo Komšić navodeći da se čini da je to „[...] taktika Amerikanaca koja im omogućava da smanje delegacije na dvije ili tri osobe i fokusiraju se na pregovore sa pet ili šest ljudi umjesto dvadeset. Oni pregovaraju sa ljudima koje smatraju moćnima, kao da su moć i razum direktno proporcionalni. Zbog toga je veliki broj ljudi koji su došli ovdje izostavljen iz pregovora.“¹¹⁵

Obzirom da je bilo jasno da će delegacije imati niz problema u međusobnom pregovaranju odlučeno je i da se u pojedinim trenucima koristi i specifičan diplomatski pritisak u vidu posjeta ili poziva visoko rangiranih pojedinaca kao što je Warren Christopher, ministar odbrane William Perry, predsjednik SAD Bill Clinton, britanski premijer John Major, francuski predsjednik Jacques Chirac, turski predsjednik Süleyman Demirel te drugi za koje se smatralo da mogu pozitivno uticati na delegacije u smislu poticanja daljih pregovora i pronalaženja odgovarajućih rješenja.

¹¹² Ibid., str. 280.-281.

¹¹³ Ibid., str. 240.

¹¹⁴ Ibid., str. 264.

¹¹⁵ Ivo Komšić, “The Dayton Agreement.” Dostupno na: <http://www.spiritofbosnia.org/volume-11-no-1-2016january/the-dayton-agreement/> (pristupljeno 30.03.2019.)

Istovremeno je relativno marginalizovana uloga evropskih i ruskih učesnika u pregovorima, jer su ih Amerikanci, a naročito Holbrooke, posmatrali više kao instrument da se konačnom dogovoru na kraju da veći legitimitet i šira podrška. Holbrooke je naveo da tada „[...] EU nije postojala kao jedinstven pregovarački entitet.“¹¹⁶

Također, na početku pregovora tri delegacije i njihove vođe imali su različite prioritete koje su htjeli dogovoriti prije nego što se dalji pregovori nastave. Za Tuđmana i hrvatsku delegaciju to je bila reintegracija istočne Slavonije, za Miloševića i srpsku delegaciju to su bile sankcije koje su predstavljale sve veći teret za SRJ, a Izetbegović i Silajdžić su potencirali jači dogovor o FBiH kao preduvjet za dalje pregovaranje oko teritorija.¹¹⁷ Ova i druga početna pitanja rješena su u prvim fazama pregovora.

Drugi prethodni dogovor je predstavljala legalizacija Republike Srpske, koja je finalizirana u Daytonu, a na koju je već ranije, prema Ivi Komšiću, pristao i potpisao Šaćirbegović u Ženevi 8. septembra 1995. na sastanku ministara vanjskih poslova BiH, RH i SRJ. Dokument koji je Šaćirbegović tada potpisao bio je problematičan obzirom da se govorilo isključivo o entitetima, bez spominjanja BiH kao države te Komšić ističe da prema ranijem dogovoru Šaćirbegović nije smio potpisati nešto takvo i da ovaj „[...] to ne bi mogao uraditi bez Izetbegovićeve dozvole.“¹¹⁸ Tim dokumentom je bh. delegacija u Daytonu dovedena pred svršen čin, a poslijeratni tretman Šaćirbegovića od vlasti BiH nije omogućio bivšem ministru da razjasni ovu spornu situaciju.

Ovaj detalj interpretiran iz Komšićeve vizure otkriva moguće postojanje i paralelne pregovaračke uloge Izetbegovića i Šaćirbegovića sa specifičnim interesima bošnjačkih članova delegacije, a koje su tajili od ostalih tj. od Ive Komšića, Mire Lazovića i dr. O čemu bi se tu moglo raditi donekle nagovještava Mate Granić (ministar vanjskih poslova i član delegacije RH) u svojoj knjizi o *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike* gdje kaže da mu je Silajdžić priznao kako je prije njegova odlaska u Ameriku održana tajna sjednica SDA gdje je prihvaćena mogućnost uspostave Federacije dok je „[...] između 40-45% članova najvišeg tijela SDA bilo za samostalnu bošnjačku republiku utemeljenu na Islamu.“¹¹⁹ Ovakva intencija sasvim korespondira sa prepuštanjem 49 %

¹¹⁶ Holbrooke, *Završiti rat*, str. 243.-244.

¹¹⁷ Ibid., 238.

¹¹⁸ Ivo Komšić, “The Dayton Agreement.” Dostupno na: <http://www.spiritofbosnia.org/volume-11-no-1-2016january/the-dayton-agreement/> (pristupljeno 30.03.2019.)

¹¹⁹ “IZA KULISA POLITIKE Granić: Silajdžić mi priznao da je SDA bila za samostalnu bošnjačku republiku utemeljenu na islamu, a ne Federaciju BiH”, *The Bosnia Times*, objavljeno 27.08.2018. Dostupno na: <https://thebosniatimes.ba/19768/iza-kulisa-politike-granic-silajdzic-mi-priznao-da-je-sda-bila-za-samostalnu-bosnjacku-republiku-utemeljenu-na-islam-a-ne-federaciju-bih/> (pristupljeno 30.03.2019.)

teritorije BiH pod potpunu srpsku vlast tokom dejtonskog procesa te je moguće u tom kontekstu i tumačiti Šaćirbegovićev potpis „za“ legalizaciju RS bez znanja ostalih članova delegacije.

U daljem toku pregovora dogovorene su i mape i brojna druga pitanja te je pregovaranje finalizirano i američki medijatori su svim stranama dali do znanja da je to najbolji dogovor koji će od njih dobiti te da bi prekid pregovora ili odbijanje provođenja sporazuma značilo povratak evropskoj medijaciji i narušavanju odnosa sa SAD sa direktnim posljedicama (npr. ukidanje američke vojne pomoći ARBiH, nastavak sankcija SRJ...). Glavni rezultat pregovora je Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, koji će biti zvanično potpisan 14. decembra 1995. godine u Parizu i kojim je rat konačno zaustavljen.¹²⁰

Uzevši sve u obzir, može se reći da je ovaj dokument kao rezultat pregovora u Daytonu dosad najveći uspjeh aktera bosanske političke scene koji je ikad postignut u diplomatskim aktivnostima vođenim sa predstavnicima međunarodnih organizacija, drugih država i *ad hoc* tijela formiranih radi rješavanja balkanskog konflikta. U ocjenama značaja samog Daytonskog sporazuma dominira pozitivni efekat trajnog zaustavljanja oružanih borbi, dok se u kasnijim analizama navodi sve više nedostataka proisteklih iz karaktera privremenosti i potrebe njegove nadogradnje i izmjena (posebno ustavnih rješenja) radi bolje funkcionalnosti države BiH i rješenja niza neriješenih bilateralnih pitanja sa susjedima.

2.4.6. Značaj diplomatskog djelovanja R BiH prema SAD

Prethodna analiza političkih i diplomatskih aktivnosti vanjskopolitičkih aktera BiH tokom ratnih godina i mirovnih procesa sugerše da je za opstanak BiH najvažnije bilo uključenje SAD u mirovni proces. Diplomatski odnosi R BiH sa SAD zato svakako spadaju u red strateški važnih, a pokazalo se i da su bili presudni za opstanak BiH kao političkog subjekta. Pregledom najznačajnijih aktivnosti R BiH prema SAD (i obrnuto) zaključuje se da su bilateralne odnose sa Washingtonom iznijeli Alija Izetbegović i Haris Silajdžić, ali je iz analiziranih dokumenata vidljivo da su sastancima prethodile pripreme na nivou Predsjedništva R BiH, Vlade i MVP-a.

Prvi susret Izetbegovića sa američkom Administracijom bio je još 1991. godine, prije izbivanja rata u Bosni. Izetbegović se tada susreo sa nekoliko senatora, no bilo je jasno da Bushova administracija neće konkretno djelovati obzirom da je bila djelomično nezainteresovana i da je već

¹²⁰ “General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina”, web stranica UN Peacemaker. Dostupno na: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf (pristupljeno 30.03.2019.)

bila izrazila stav prema konfliktu u SFRJ prilikom posjete državnog sekretara Jamesa Bakera Jugoslaviji. Baker je tada (21.06.1991.) jugoslovenskom premijeru Anti Markoviću i šestorici republičkih predsjednika istakao zahtjev za demokratizacijom zemlje, Miloševiću i JNA dao upozorenje da prestanu primjenjivati silu, ali i svima ostalima da republike ne mogu jednostrano proglašavati secesiju. „Budete li ustrajali u poticanju raspada Jugoslavije, Srbija će ostati sama. (...) Sjedinjene Države i međunarodna zajednica neće pristati na teritorijalne zahtjeve Srbije izvan njenih granica.“¹²¹ rekao je Miloševiću, koji je tada shvatio da SAD ne namjeravaju primijeniti vojnu silu te je to iskoristio za početak vojne intervencije prema Hrvatskoj upravo pod izgovorom očuvanja Jugoslavije i sprječavanja secesije. Razvoj događaja pokazao je da ova diplomatske inicijative bh. diplomatije nisu imale efekta sve do početka 1993. godine kada je delegacija BiH (27. februara 1993.) nastupila prema administraciji Billa Clintona. Pored Izetbegovića u delegaciji su bili ministar vanjskih poslova Haris Silajdžić, ambasador pri UN-u Muhamed Šaćirbegović, Ivica Mišić iz Misije pri UN-u i Kasim Trnka u svojstvu ekspertnog savjetnika.¹²² Bio je to još jedan pokušaj bh. delegacije da traži podršku za ukidanje embarga i jače američko uključivanje, ali se tada još osjetilo oklijevanje Amerikanaca koji su više težili tome da nastavak mirovnih pregovora prepuste Evropljanima i UN-u. Tek početkom 1994. godine uslijedio je prvi konkretan rezultat diplomatske inicijative prema SAD i američkog uključivanja, iza kojeg, naravno, stoji čitav kompleks američko-evropskih odnosa i neslaganja oko načina razrješavanja balkanskog konflikta. Kako je već rečeno, početkom marta 1994. godine potpisan je prekid vatre između ARBiH i HVO-a, a 18. marta je potpisan Washingtonski sporazum.

Dakle, delegacije R BiH i F BiH koje su se obraćale i komunicirale sa administracijama SAD (Bushovom i Clintonovom) nastojale su odgovornost za rješavanje, a time i za konkretno djelovanje prenijeti sa neefikasne EU na SAD. Bosanske delegacije su od SAD tražile sve ono što EU i UN nisu mogle ili htjele provoditi, čak ni u okviru obaveza iz mandata (kao npr. provedbu niza rezolucija kojima se samo formalno ograničavalo djelovanje agresora). Teško je procijeniti koliko je bosanska diplomatija doprinijela odluci SAD da se uključe u rješavanje balkanskog konflikta, ali je svakako činjenica da je u kritičnim periodima za opstanak države diplomatska inicijativa BiH prema Washingtonu bila ispravna i spasonosna akcija.

¹²¹ James Baker, *The Politics of Diplomacy* (New York: G. P. Putnam's Sons, 1995.), str. 481.

¹²² Hamza Karčić, „Diplomatske posjete Alije Izetbegovića Sjedinjenim Američkim Državama 1991-1995“, *Godišnjak Bošnjačke zajednice kulture „Preporod“*, No. 1 (2013.): 341.

3. PRAVNI, KADROVSKI I STRUKTURNI TEMELJI DIPLOMATIJE I VANJSKE POLITIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Završetak rata značio je postepeni povratak na „normalno stanje“ odnosno na uobičajene i standardne načine vođenja politike, diplomatije i općenito države. Proći će dosta vremena prije nego što se uspostave mehanizmi koje više neće karakterisati djelovanje u ekstremnim uvjetima rata ili poslijeratne devastiranosti. Taj proces će ići u nekoliko razvojnih faza diplomatije BiH koju će obilježiti upravo Daytonski sporazum koji je vanjskim poslovima i diplomatiji dao sasvim novi okvir koji postoji i danas. To je, između ostalog, zahtijevalo i stvaranje nove strukture Ministarstva vanjskih poslova koja bi odgovarala novim uvjetima, kao i širenje i oblikovanje DKP mreže uz regrutovanje novih kadrova koji bi obavljali sve neophodne funkcije. Pri tome se ulaskom i srpskih kadrova iz RS u novo MVP BiH moralo jako voditi računa o nacionalnom balansu.

Na samim počecima procesa izgradnje post-ratne vanjskopolitičke i diplomatske strukture, BiH se susrela sa nizom ograničenja kako zbog kompleksne državne strukture, koja omogućava različite oblike blokada i promovisanja partikularnih interesa, tako i zbog činjenice da je riječ o relativno maloj državi koja ima ograničene mogućnosti u finansijskom, kadrovskom, tehničkom i svakom drugom smislu. Uprkos tim ograničenjima BiH je uspjela uspostaviti značajan broj DKP i ima mrežu koja danas pokriva 45 država rezidentno (preko 52 predstavništva), 40 nerezidentno, a ima i šest stalnih misija (pri EU, NATO, OSCE, Vijeću Evrope te dvije pri UN-u – New York i Ženeva).¹²³ Za jednu malu, a opet složenu državu, to je možda čak i prevelik broj predstavništava da bi bio kadrovski i finansijski prihvatljiv. To se može zaključiti iz činjenice da većina tih predstavništava/misija ima mali broj članova (npr. bh. predstavništvo u Hašemitskoj Kraljevini Jordan prema web stranici MVP pored ambasadora ima još samo dva uposlenika¹²⁴).

Česte su kritike u javnosti o neadekvatnom kadrovanju u MVP i DKP-ima tj. da se na istaknute pozicije postavljaju osobe koje nemaju potrebno ili nikakvo znanje i iskustvo za datu funkciju (npr. za ambasadora se postavi bivši direktor kamenoloma).¹²⁵ Svakako, u diplomatiji BiH ima i vrlo

¹²³ Ambasade, konzulati i stalne misije BiH, web stranica Ministarstva vanjskih poslova BiH. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/ambasade_konzulati_misije/ambasade_konzulati_i_stalne_misije_bih/Default.aspx (pristupljeno 12.04.2019.)

¹²⁴ Ambasade, konzulati i stalne misije BiH - Hašemitska Kraljevina JORDAN, MVP BiH. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/ambasade_konzulati_misije/ambasade_konzulati_i_stalne_misije_bih/Default.aspx?template_id=16&s1=651&id=7020 (pristupljeno 12.04.2019.)

¹²⁵ Marija Arnautović, „Nekvalifikovanost kao kvalifikacija za diplomatiju BiH“, *Radio Slobodna Evropa*, objavljeno 23.08.2017. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-diplomatija/28692263.html> (pristupljeno 12.02.2019.)

kompetentnih kadrova i vrhunskih profesionalaca, čega su rezultat i diplomatski i vanjskopolitički uspjesi i dosezi koji po značaju i obimu objektivno prevazilaze očekivane mogućnosti vanjskopolitičkih kapaciteta BiH. Nadalje, treba naglasiti i to da su vanjski i diplomatski poslovi BiH nedovoljno uređeni u sferi legislative i politika, što određena postignuća čini još značajnijim.

3.1. Diplomacija BiH u kontekstu diplomatije malih država

Male države se definišu prema više kriterija: veličini populacije (definicije se u tom aspektu razlikuju i prema nekima je riječ o državama sa manje od milion stanovnika, a prema drugim sa manje od 10 miliona stanovnika), veličini teritorije, resursima i prihodima, ranjivosti te samopercepciji svoje veličine¹²⁶. BiH sa populacijom manjom od 4 miliona stanovnika, relativno malom površinom, ograničenim ekonomskim kapacitetima, neuređenim institucionalnim strukturama i sa napetim odnosima sa susjedima ispunjava ove kriterije.

Ograničena populacija znači i ograničene ljudske resurse za bilo kakve aktivnosti, a naročito na polju diplomatije koja zahtijeva posebne vještine i znanja za obavljenje određenih funkcija i zadataka. Rezultat su ograničeni administrativni kapaciteti u resornim ministarstvima i mali broj osoblja u DKP-ima. Ukupni broj zaposlenih (MVP BiH i DKP mreža zajedno) je prema dostupnim podacima iz 2015. godine iznosio 485 osoba, sa projekcijom rasta od 35 osoba za 2016. godinu (u ukupni broj je uključeno i administrativno i tehničko osoblje).¹²⁷

Ekonomski resursi su također važni pa je zato bitno razlikovati i male države međusobno u odnosu na njihovu ekonomsku razvijenost. Očito je da se razvijene i bogate male države ne mogu porediti sa ostalim, jer iako se i one susreću sa mnogim sličnim problemima, ipak imaju više instrumenata za njihovo prevazilaženje. Međutim, prakse tih države se mogu posmatrati kao dobri primjeri za ostale male države uprkos različitim ekonomskim standardima. BiH bi mogla pratiti primjere, recimo, Baltičkih država koje su joj slične po mnogim kriterijima, a probleme ekonomskih i administrativnih kapaciteta uspješno prevazilaze liberalizacijom i digitalizacijom.

Diplomatija je malim državama neophodna i čak i važnija nego većim državama obzirom da ih većina nema druge mehanizme kojima bi mogla ostvarivati svoje interese u svijetu. To uključuje i

¹²⁶ Kishan S. Rana, "The Diplomacy of Small States", u *21st Century Diplomacy: A Practitioner's Guide* (London i New York: Continuum International Publishing Group, 2011.), str. 62.-63.

¹²⁷ "Pregled dinamike zapošljavanja - Period izvještavanja: od 01.01. do 31.12.2015.", Ministarstvo vanjskih poslova BiH, str. 3. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/HTML/PDFDoc/Dokumenti_MVP/MVP%20BiH%20izvsenje%20I-XII%202015%20Obrazac%204-1.pdf (pristupljeno 13.04.2019.)

potrebu da imaju stalna predstavništva u glavnim gradovima velikih sila, susjednih država, država u svom regionu, država sa kojima imaju posebne interesne odnose (savezništva, ekonomsku saradnju...) te u velikim diplomatskim centrima kao što su New York, Ženeva, itd.¹²⁸ BiH također pretežno prati ovaj trend i ima svoja predstavništva u svim susjednim državama, većini država Evrope, svim članicama VSUN te pri relevantnim međunarodnim organizacijama.

Još neke od karakteristika koje obilježavaju diplomatiju malih država je njihova podrška UN sistemu i međunarodnoj saradnji, obzirom da u okviru takvih foruma gdje se sve države smatraju ravnopravnim imaju više mogućnosti nego u bilateralnoj diplomatiji. Zatim, tu je i sklonost ka regionalnoj saradnji i to primarno u svrhu ekonomskih benefita i sigurnosti.¹²⁹ Također, zbog činjenice da nije riječ o naročito moćnim ili uticajnim državama koje bi mogle biti prijatnija, male države su često privlačni kandidati za uloge nepristranih stručnjaka, medijatora ili komandanata mirovnih misija.¹³⁰ Tako se npr. Norveška pokušava nametnuti kao bitan igrač u međunarodnim odnosima kroz svoju medijatorsku ulogu u nizu mirovnih procesa (npr. mirovni pregovori u Oslu između Izraela i Palestinske oslobodilačke organizacije). I BiH je težila tome da se prikaže relativno aktivnom u multilateralnoj sferi, naročito kroz svoje značajne uspjehe – poziciju nestalne članice Vijeća sigurnosti UN i predsjedavanje Vijećem Evrope – a snažno je okrenuta i regionalnoj saradnji (razvoj dobrosusjedskih odnosa je i uvjet koje državama ove regije postavlja EU). BiH bi u multilateralnoj sferi mogla ponuditi svoja specifična iskustva i znanja kao post-konfliktna država, a prilikom predsjedavanja Vijećem Evrope pokazala se aktivnom i u područjima borbe protiv nasilja nad ženama, promociji kulture i interkulturalnog dijaloga.

Dakle, jasno je da male države imaju ograničeno polje djelovanja, ali i da se mogu prilagoditi uslovima i pronaći područja i mehanizme uz pomoć kojih mogu biti uspješne u diplomatskim aktivnostima. Male države svoje nedostatke kompenziraju nizom strategija. Jedna od njih su nerezidentna pokrivanja više država što smanjuje troškove i potrebu za više osoblja (ali istovremeno može negativno uticati na kvalitetu predstavljanja). Koristi se i nerezidentno pokrivanje iz vlastite države pri čemu se neke države oslanjaju i na predstavnike koji nisu dio MVP ili diplomatske službe. Još jedna metoda jeste imenovanje počasnih konzula što može biti veoma efikasno i u kontekstu troškova, i u kontekstu smanjenja potrebnog osoblja. Također, postoje i

¹²⁸ Rana, "The Diplomacy of Small States", str. 64.

¹²⁹ Rana, "The Diplomacy of Small States", str. 65.-66.

¹³⁰ Baldur Thorhallsson i Alyson J. K. Bailes, "Small State Diplomacy", u *The SAGE Handbook of Diplomacy*, ed. Costas M. Constantinou, Pauline Kerr i Paul Sharp (London: SAGE Publications, 2016.), str. 297.

primjeri znatnog smanjenja broja osoblja u predstavništvima i angažovanja lokalnog stanovništva ili osnivanja trgovinskih ureda, umjesto ambasada i konzulata, čiji se rad povjerava lokalcima.¹³¹ BiH najviše koristi prvu metodu te veliki broj bh. ambasada nerezidentno pokriva i druge države pored države primateljice (a i međunarodne organizacije sa sjedištem u datoj državi). Također, koristi i nerezidentno pokrivanje iz samog sjedišta MVP (npr. za Albaniju). Međutim, BiH bi mogla daleko više da se koristi i strategijom imenovanja počasnih konzula, obzirom na svoju dosta raširenu i često vrlo uspješnu dijasporu.

3.2. *Legislativa vanjskih poslova i diplomatije BiH*

Pravni okvir za provođenje vanjske politike i upravljanje diplomatskim aktivnostima Bosne i Hercegovine je ustvari vrlo nerazvijen. Sastoji se od Zakona o vršenju vanjskih poslova koji je donesen još 1992. godine, nekoliko članova u Ustavu BiH i Zakonu o ministarstvima i drugim organima uprave. Tu su zatim i dokumenti iz 2003. i 2018. godine koji se direktnije tiču vanjskopolitičke i diplomatske sfere te drugi akti i propisi kojima se indirektno impliciraju vanjskopolitičke i diplomatske nadležnosti i aktivnosti. Najznačajnije je da su vanjski poslovi i diplomatija predmet isključivo državnog nivoa vlasti te da kao takvi predstavljaju instrument jačanja i prezentovanja vanjskopolitičke i diplomatske pozicije države kao cjeline. Upravo bi ta činjenica moga biti razlog i suština povremenih opstrukcija razvoja legislative i modernizacije strukture MVP od dijela političkih snaga koje participiraju u vlasti kao dezintegrirajući faktor.

U Ustavu BiH, članovi III i V propisuju da je vanjska politika isključiva nadležnost države. Više od pola Ustavom datih nadležnosti Predsjedništva odnosi se upravo na vanjsku politiku i diplomatiju (vođenje vanjske politike, imenovanje ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika, predstavljanje BiH i traženje članstva u međunarodnim organizacijama, vođenje pregovora za zaključenje međunarodnih ugovora te njihovo poništavanje i ratifikacija, koordinacija sa međunarodnim organizacijama u BiH).¹³² Općenito govoreći i mimo BiH, predsjednici država često imaju više uticaja i ovlasti u vanjskoj nego u unutrašnjoj politici gdje djeluje veći broj drugih organa vlasti.¹³³ Međutim, pri kreiranju vanjske politike u Predsjedništvu BiH kao kolektivnom organu vrlo često dolaze do izražaja različiti interesi, koji se nekad čak niti

¹³¹ Rana, "The Diplomacy of Small States", str. 72.-73.

¹³² Ustav Bosne i Hercegovine (prijevod na bosanski jezik), Ured visokog predstavnika, Sarajevo. Dostupno na: http://www.ccbh.ba/public/download/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf (pristupljeno 14.04.2019.)

¹³³ Lloyd Axworthy, "The Political Actors: President, Prime Minister, and Minister of Foreign Affairs", u *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, ed. Andrew F. Cooper, Jorge Heine i Ramesh Thakur (Oxford: Oxford University Press, 2013.), str. 94.

ne tiču direktno BiH, nego su refleksija odnosa lidera pojedinih etničkih grupa ili stranaka prema vanjskim partnerima i temama što pojedini članovi povremeno izražavaju stavljajući veta na određene odluke. Dosad je bilo nemoguće postići konsenzus npr. na pitanjima priznavanja Palestine i Kosova, pri usaglašavanju jedinstvenog stava za glasanje u tijelima UN (tada je BiH suzdržana ili uopće ne glasa) ili u provođenju već definisane politike prema NATO-u. Iz opisanih razloga došlo je toga da su članovi Predsjedništva BiH „[...] vremenom reducirali svoju ulogu na postavljanje ambasadora i manje se bave uspostavljanjem i održavanjem odnosa sa drugim državama i internacionalnim organizacijama.“¹³⁴

U domenu zakona o izvršnoj vlasti u Zakonu o ministarstvima i drugim organima uprave definišu se odgovornosti dva ministarstva upućena na prekograničnu djelatnost – Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (članovi 8 i 9). Prema članu 8 Ministarstvo vanjskih poslova kao organ Vijeća ministara, nadležno je za:

- provođenje utvrđene politike BiH i radi na razvoju međunarodnih odnosa u skladu sa stavovima i smjernicama Predsjedništva Bosne i Hercegovine;
- predlaže utvrđivanje stavova o pitanjima od interesa za vanjskopolitičke aktivnosti i međunarodni položaj BiH;
- zastupanje BiH u diplomatskim odnosima prema drugim državama, međunarodnim organizacijama i na međunarodnim konferencijama, i za neposrednu komunikaciju sa diplomatskim i predstavništvima drugih država i misijama međunarodnih organizacija u BiH i obavlja stručne poslove u vezi sa tim;
- praćenje stanja i razvoj međunarodnih odnosa BiH sa drugim državama, međunarodnim organizacijama i drugim subjektima međunarodnog prava i međunarodnih odnosa i o tome izvještava Parlament Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine i Vijeće ministara Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vijeće ministara);
- predlaganje Predsjedništvu Bosne i Hercegovine uspostavljanja ili prekida diplomatskih ili konzularnih odnosa sa drugim državama;
- saradnju s međunarodnim organizacijama, predlaganje Predsjedništvu Bosne i Hercegovine učlanjenje, odnosno učešće BiH u radu međunarodnih organizacija;

¹³⁴ Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović, “Structure, Frameworks, Processes, Institutions, and Actors of BiH Foreign Policy Since Independence”, u *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*, ed. Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović (London: Palgrave Macmillan, 2019.), str. 10.

- organizovanje, usmjeravanje i koordiniranje rada diplomatsko-konzularnih predstavništava BiH u inostranstvu;
- pripremanje i organizovanje međunarodnih posjeta i susreta;
- pripremanje bilateralnih i multilateralnih sporazuma;
- vršenje poslova u vezi sa boravkom i zaštitom prava i interesa državljana BiH na stalnom i privremenom boravku u inostranstvu i domaćih pravnih lica u inostranstvu;
- da u saradnji sa nadležnim ministarstvima i institucijama prati međunarodna ekonomska kretanja i odnose i obavještava nadležne organe o tome, kao i o ekonomskim odnosima BiH sa pojedinim zemljama i regionima;
- podsticanje, razvijanje i koordinacija saradnje sa iseljeništvom iz BiH;
- pripremu dokumentacije, analiza, informacija i drugih materijala za potrebe Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Vijeća ministara i drugih organa nadležnih za sprovođenje vanjske politike.¹³⁵

Što se vanjskotrgovinskog i ekonomskog resora tiče, navedeni zakon „[...] određuje i vanjskopolitičke odgovornosti Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa kojem daje ovlasti za kreiranje vanjskotrgovinske i izvozne politike uključujući carine, sporazume i politike prema drugim državama i internacionalnim organizacijama.“¹³⁶

Pored navedenih institucija, u kreiranju vanjske politike mogu učestvovati i Vijeće ministara i Parlament BiH (učešćem u aktivnostima Predsjedništva, predlaganjem i usvajanjem izmjena za postojeće odredbe itd.), ali u praksi je svako novo definisanje nadležnosti države išlo dosta teško zbog stalnih konfliktnih percepcija i poimanja državotvornog koncepta u BiH. Zato i nije bilo moguće bolje normirati vanjsku politiku BiH u formi zakona. Umjesto toga, u cijelom periodu nezavisnosti do danas vanjska politika i diplomatija se oslanjaju na malobrojnu legislativnu i druge dokumente, diplomatske i vanjskopolitičke prakse u samoj struci te na partikularne i različite *ad hoc* političke ciljeve i tendencije u raznim periodima (npr. za ili protiv NATO-a ili eurointegracija).

Rezultat potrebe da se daju konkretniji temelji vanjskopolitičkim i diplomatskim aktivnostim bilo je kreiranje (veoma kratkog) dokumenta pod nazivom *Opći pravci i prioriteti za provođenje*

¹³⁵ Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave - Neslužbeni prečišćeni tekst, “Službeni glasnik BiH”, br. 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09, 103/09, 87/12, 6/13 i 19/16. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/law/DownloadDocument?lawDocumentId=95d16bff-dba8-4292-b18e-b0d8ed314cf3&langTag=bs> (pristupljeno 14.04.2019.)

¹³⁶ Hasić i Karabegović, “Structure, Frameworks, Processes, Institutions, and Actors of BiH Foreign Policy”, str. 8.

vanjske politike Bosne i Hercegovine iz 2003. godine kojim su postavljeni osnovni parametri temeljeni na prioritetima iz tog vremena. To je period kada su vanjska politika i diplomatija BiH bile više usmjerene na regiju i regionalne strateške ciljeve (stabilizacija odnosa sa susjedima, stabilnost, sigurnost i ekonomski razvoj), ali i članstva u strateškim savezima (EU, NATO) te jačanje pozicije u organizacijama gdje BiH već jeste članica (OSCE, CEI, SEECP, SECI, Jadransko-jonska inicijativa, Dunavski proces saradnje/DCP).¹³⁷ I pored teškoća oko usaglašavanja obima i oblika učešća BiH u ovoj sferi, ipak su u tadašnjim aktivnostima zabilježeni napretci u djelovanju bh. diplomatije.

Dugo vremena je ovaj dokument bio jedini koji se na takav način bavio isključivo vanjskom politikom i novi će se usvojiti tek 15 godina kasnije. *Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018. - 2023.*¹³⁸ donesena je u Predsjedništvu BiH u martu 2018. i zamišljena je kao petogodišnja strategija djelovanja BiH u novom političkom regionalnom, evropskom i svjetskom kontekstu. Dokumentom su postavljena četiri osnovna prioriteta djelovanja (tzv. četiri stuba): sigurnost i stabilnost, ekonomski prosperitet, zaštita interesa državljana Bosne i Hercegovine u inostranstvu i međunarodno-pravna saradnja te promocija BiH u svijetu. Euroatlantske integracije ostale su u fokusu, s tim što je saradnja sa NATO reducirana na pitanje MAP-a, a članstvo kao cilj je izbačeno. Fokus je također i na bilateralnoj i multilateralnoj saradnji u regionu i šire, a svi segmenti razrađeni su i opisani detaljnije, nego je to bio slučaj sa prethodnim dokumentom, iako još uvijek ne na nivou zakona ili precizne strategije sa jasnim mehanizmima za postizanje ciljeva.

U proteklom periodu je bilo više inicijativa i pokušaja da se vanjski poslovi zakonski urede i preciziraju novim zakonom. Međutim, ti su pokušaji zaustavljeni te je to bila i ključna prepreka značajnijoj vanjskoj afirmaciji BiH. To je bilo posebno značajno pitanje u periodu od 2012. pa nadalje, kada BiH intenzivira aktivnosti na evropskom putu. Dakle, u novije vrijeme ovo je pitanje aktuelizirano na 18. sjednici Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH 07.10.2015. godine kroz poslaničko pitanje: “zašto nije usvojen Zakon o vanjskim poslovima i Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji?”. Odgovor je bio da je „[...] radna grupa Ministarstva vanjskih poslova

¹³⁷ Opći pravci i prioriteti za provođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine, dokument Predsjedništva BiH broj: 01-645-30/03, 26.03.2003. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/osnovni_pravci_vanjske_politike_bih/default.aspx?id=2 (pristupljeno 14.04.2019.)

¹³⁸ Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018.-2023., dokument Predsjedništva BiH broj: 01-50-1-936-27-1/18, 13.03.2018. godine. Dostupno na: <http://predsjednistvobih.ba/vanji/default.aspx?id=79555&langTag=bs-BA> (pristupljeno 14.04.2019.)

BiH izradila radnu verziju Zakona o vanjskim poslovima, ali da se Predsjedništvo BiH nikada o njoj nije očitovalo. Tada je (ponovo) zaustavljen proces kojim je BiH napokon mogla dobiti tekst Zakona o vanjskim poslovima.“ Pokušaji da se zakon ipak donese su nastavljeni i naredne godine „[...] kada je Predsjedništvo BiH na 24. redovnoj sjednici donijelo Zaključak da se pristupi izradi strategije vanjske politike Bosne i Hercegovine, za period 2017.-2020. i formira nova radna grupa, koja treba da analizira kapacitet postojeće strukture MVP-a i DKP-a BiH. Nakon analize, uz konačni prijedlog strategije trebalo je pripremiti i Predsjedništvu BiH na razmatranje dostaviti Nacrt Zakona o vanjskim poslovima BiH kojim se uređuje način obavljanja vanjskih poslova.“¹³⁹

Iako su, dakle, i Predsjedništvo BiH i ministar vanjskih poslova (Igor Crnadak) deklarativno podržavali donošenja zakona raznim spletozima okolnosti isti su to i onemogućili te Zakon do danas nije donesen. Ranije spomenuta Strategija iz 2018. godine vjerovatno je bila vid kompromisnog rješenja kako bi se izbjeglo usvajanje zakona, a ipak formalno odgovorilo na potrebu i zahtjeve za preciznijim definisanjem ove oblasti. Takvo izbjegavanje karakteriše i pitanje Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji MVP BiH koji se do danas nije našao na dnevnom redu Vijeća ministara BiH, iako tekst postoji već duže vrijeme. Umjesto saglasnosti i usvajanja ovog dokumenta VM BiH je radilo na njegovim izmjenama, ali nikada nije usvojen.¹⁴⁰

Trenutno „[...] ključni akteri i institucije uključeni u postavljanje i implementaciju vanjske politike nastavljaju pratiti postavljene ciljeve unutar ustavnih ograničenja što vremenom vodi određenim rezultatima [...]“¹⁴¹, ali je jasno da je novi zakon neophodan, a on bi zapravo bio samo jedan korak u rekonstrukciji i osavremenjivanju MVP-a i DKP-a shodno budućim izazovima koji se nalaze pred BiH na njenom euroatlantskom putu.

Gotovo jednako nedefinisana je i oblast koja se tiče samih bh. diplomata i konzularnih predstavnika. Njihov status u državnoj službi i druga povezana pitanja regulisana su Zakonom o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine – gdje je u članu 6 izričito navedeno da se taj zakon primjenjuje i na njih¹⁴². Međutim, taj propis je općenit i njime se ne regulišu pitanja koja

¹³⁹ Selma Aščerić, “Diplomatija bez zakonskih okvira i unutrašnjih pravila”, *Istinomjer*, objavljeno 27.06.2017. Dostupno na: <https://istinomjer.ba/diplomatija-bez-zakonskih-okvira-unutrasnjih-pravila/> (pristupljeno 14.04.2019.)

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Hasić i Karabegović, “Structure, Frameworks, Processes, Institutions, and Actors of BiH Foreign Policy”, str. 10.

¹⁴² Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine - Integralni tekst, “Službeni glasnik BiH”, br. 19/02, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 32/07, 43/09, 8/10, 40/12 i 93/17, Parlamentarna skupština BiH, web stranica Agencije za državnu službu BiH. Dostupno na:

http://www.ads.gov.ba/v2/index.php?option=com_content&view=article&id=117&catid=36&Itemid=88&lang=bs (pristupljeno 14.04.2019.)

proizlaze iz specifičnosti diplomatske službe. Položaj diplomatsko-konzularnih predstavnika i službenika u MVP i dalje je uređen i kroz Pravilnik o uslovima i načinu obavljanja internih konkursa, internih i eksternih premještaja državnih službenika u institucijama Bosne i Hercegovine koji članom 4 stav 2 definiše šest nivoa radnih mjesta u diplomatskoj i konzularnoj službi: ataše, treći sekretar, drugi sekretar, prvi sekretar i vicekonzul, savjetnik i konzul, ministar savjetnik.¹⁴³ I taj pravni propis je opće prirode pa ne uređuje na precizan način poslove i procedure koje su specifične samo za diplomatsku službu. Kako bi ta oblast funkcionisala bio bi potreban provedbeni propis koji bi se konkretnije bavio time (ili sasvim novi zakon o diplomatsko-konzularnoj službi).

U kontekstu postupka imenovanja visokorangiranih predstavnika BiH (ambasadori, šefovi misija i generalni konzuli) Predsjedništvo je tu oblast uredilo Odlukom o postupku imenovanja ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika Bosne i Hercegovine iz 2013. godine.¹⁴⁴ Međutim, ova odluka propisuje osnovne kriterije i tehničke aspekte postupka imenovanja, a suština tog procesa je zapravo u individualnoj volji članova Predsjedništva koji redovno postavljaju i smjenjuju ambasadore i druge međunarodne predstavnike po stupanju na dužnost člana Predsjedništva BiH. Iako bilo koji drugi član Predsjedništva BiH može blokirati svako pojedino imenovanje ta se praksa ipak ne koristi obzirom da bi vodila uzvratnim blokadama imenovanja kojima se ništa ne bi postiglo, a BiH bi ostala bez imenovanih predstavnika. Također, u postupku je problematična i činjenica da „[...] MVP BiH nema nikakvih nadležnosti, odnosno da ne može utjecati na izbor kandidata. Za razliku od prakse mnogih drugih zemalja, ovo državno ministarstvo, specijalizirano za implementaciju vanjske politike, nema čak ni konsultativnu niti kontrolnu ulogu, u smislu provjere stvarnih kvalifikacija imenovanih osoba kada je u pitanju znanje stranih jezika, osnova međunarodnih odnosa, diplomatskog protokola itd.“¹⁴⁵

¹⁴³ Pravilnik o uslovima i načinu obavljanja internih konkursa, internih i eksternih premještaja državnih službenika u institucijama Bosne i Hercegovine - integralni tekst, „Službeni glasnik BiH“, br. 62/10, 30/14 i 38/17, Agencija za državnu službu, web stranica Agencije za državnu službu BiH. Dostupno na:

http://www.ads.gov.ba/v2/index.php?option=com_content&view=article&id=3356%3Apravilnik-o-uslovima-i-nacinu-obavljanja-internih-konkursa-internih-i-eksternih-premjetaja-dravnih-slubenika-u-institucijama-bosne-i-hercegovine&catid=37%3Aappointments-in-civil-service&Itemid=89&lang=bs (pristupljeno 14.04.2019.)

¹⁴⁴ Odluka o postupku imenovanja ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik BiH“, br. 30, Predsjedništvo BiH. Dostupno na:

http://www.podaci.net/gBiH/propis/Odluka_o_postupku/O-piadm02v1330.html (pristupljeno 14.04.2019.)

¹⁴⁵ „Proces imenovanja ambasadora u Bosni i Hercegovini“, Fondacija Centar za javno pravo (FCJP), str. 3. Dostupno na: http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Proces_imenovanja_ambasadora_u_BiH.pdf (pristupljeno 14.04.2019.)

3.3. *Struktura MVP-a i mreža DKP*

Uspostavom državne strukture prema zahtjevima proisteklim iz Ustava BiH i promjenama u kadrovskoj mreži došlo je do modifikacije strukture MVP. Kako je ranije navedeno, MVP je započelo rad sa veoma skromnim kapacitetima i kasnije se širilo, a 1998. godine je rad u MVP bio „[...] organizovan u okviru 7 sektora i to: sektora za bilateralne odnose, sektora za multilateralne odnose, sektora za ekonomske odnose sa inostranstvom, sektor za zaštitu građana u inostranstvu, sektor općih poslova, sektor analitike, informatike i tehnike te sektor za rekonstrukciju. Uz navedene sektore postajali su i samostalni uredi (njih pet).” Tada definisani ciljevi bili su odraz vremena i potreba: implementacija Daytonskog sporazuma i jačanje mirovnog procesa, osiguranje međunarodnog prisustva u obnovi zemlje, razvoj bilateralnih odnosa, uključenje u međunarodne organizacije, jačanje regionalne saradnje itd. Ove ciljeve vanjske politike formulisalo je Predsjedništvo BiH u februaru 1998. i uočljivo je da još nema fokusiranja na euroatlantske integracije, što su neke države regije tada bile istakle kao svoj prioritet (Slovenija, Hrvatska).¹⁴⁶

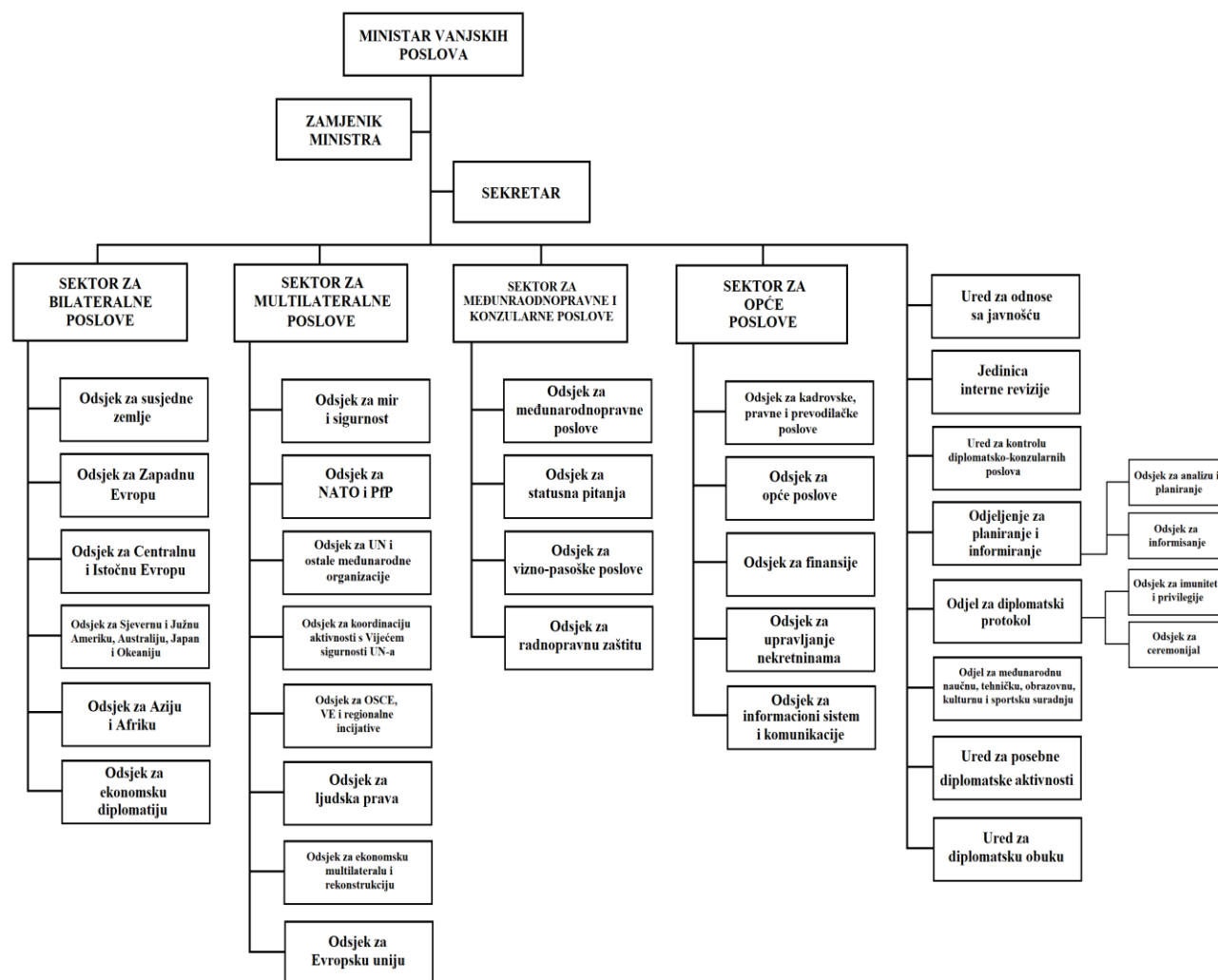
Što se tiče strukture MVP-a jedno istraživanje i procjenjivanje stanja u MVP iz 2007. godine sadrži ocjenu da je ono možda bilo bolje organizovano 1998. nego u godini istraživanja – 2007. “Kada tražimo razloge za ovakvu situaciju možemo doći do sljedećih zaključaka: prvo, mnogi iskusni diplomati su napustili ministarstvo nezadovoljni niskim primanjim i političkim okruženjem. Drugo, u međuvremenu nije došlo do zapošljavanja većeg broja mladih, educiranih osoba, imajući u vidu administrativno i političko okruženje. Treće, posljednjih godina nije se posvećivalo dovoljno pažnje diplomatskoj obuci, ili nije u onoj mjeri kako se to činilo od 1998. do 2000. godine, kada je Stejt Department (SAD) organizovao diplomatsku obuku, a potom i trening budućih trenera. U to vrijeme podrška je bila osigurana i kroz PHARE program EU, pa su tako eksperti EU tokom 2000. godine bili prisutni u Ministarstvu, te vršili internu obuku i pružali pomoć u organizaciji rada Ministarstva. Od 2001. godine, po izjavama mnogih uposlenika, razvoj Ministarstva je u stagnaciji.”¹⁴⁷

U aktuelnoj strukturi MVP-a organizacione cjeline definisane su po kriterijima teritorijalne i funkcionalne nadležnosti. Na centralnom nivou struktura ima četiri sektora koji se dalje

¹⁴⁶ “Procjena strukture, standarda i efikasnosti Ministarstva vanjskih poslova Bosne i Hercegovine”, Centar za sigurnosne studije BiH, istraživanje provedeno u saradnji sa američkom Agencijom za međunarodni razvoj (USAID) i uredom Urban instituta u BiH, Sarajevo, maj 2007. godine, str. 33.-34. Dostupno na: http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/images_docs_pvm.pdf (pristupljeno 19.04.2019.)

¹⁴⁷ Ibid., str. 34.

diferenciraju na pojedine odsjeke, a uz njih postoji još i niz odvojenih organizacionih jedinica u vidu ureda, jedinica, odsjeka... Trenutna struktura MVP prikazana je na *Dijagramu 1*. Iz dijagrama je vidljivo da je u Sektoru za bilateralne poslove korišten teritorijalni kriterij za podjelu (osim u slučaju Odsjeka za ekonomsku diplomatiju), a da u drugim sektorima dominira funkcionalni kriterij koji fokus djelovanja pojedinih odsjeka usmjerava na određena pitanja (npr. mir i sigurnost) ili specifične organizacije (npr. NATO ili EU).

Dijagram strukture MVP BiH¹⁴⁸

¹⁴⁸ Obzirom da zvanični dijagram trenutne strukture MVP BiH nije dostupan, dijagram je izrađen po osnovu organizacionih jedinica navedenih na zvaničnoj web stranici MVP BiH u dijelu “Važniji telefoni u ministarstvu”. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/ministarstvo/vazniji_telefoni_u_ministarstvu/default.aspx?id=225 (pristupljeno 19.04.2019.)

Ovu strukturu MVP (ali i širu strukturu mreže DKP) karakterišu različiti oblici disfunkcionalnosti. „Iako značajan za multilateralne odnose, Odsjek za međunarodnopravne poslove koji „pokriva“ međunarodne multilateralne sporazume kojih je BiH potpisnica pripada Sektoru za međunarodnopravne i konzularne poslove. Postojeća struktura nije promijenjena od Općih principa i na mnogo načina je neprikladna za njihovo provođenje. Ova disproporcija je naročito izražena u diplomatskoj mreži gdje, u poređenju sa 50 bilateralnih misija i generalnih konzulata, diplomatska mreža koja podržava Sektor za multilateralne poslove ima samo šest stalnih misija – dvije u sjedištu UN u New Yorku i Ženevi, dvije u Briselu – za EU i NATO, misiju pri OSCE u Beču, i misiju pri Vijeću Evrope u Strasbourgu.“ Dodatni problem, koji iziskuje maksimalno naprezanje osoblja, je činjenica da misije iz multilaterale porivaju po nekoliko međunarodnih organizacija (misija u Ženevi pokriva UN i WTO, misija u Beču - OSCE i UN agencije, misija u Parizu – UNESCO i Francusku itd.). Ovo nije specifikum BiH, nego praksa malih zemalja koje imaju ograničene resurse što moraju nadoknaditi boljom organizacijom i optimizacijom dnevnih poslova kao i prioriteta.¹⁴⁹

Ambasade, konzulati i specijalne misije BiH su po pravilu malobrojne. To je naročito slučaj u udaljenijim destinacijama i u državama sa kojima BiH ostvarije niži stepen saradnje. Situacija je nešto bolja u većim i značajnijim državama i velikim evropskim centrima. Tako recimo predstavništvo BiH koje pokriva Australiju i Novi Zeland ima ambasadora, konzularnog radnika i jednog člana pomoćnog osoblja, dok predstavništvo u Berlinu pored ambasadorice ima još sedam članova diplomatsko-konzularnog osoblja i još tri člana administrativnog i drugog osoblja. Međutim, i na ovim značajnijim lokacijama se često javlja problem manjka osoblja uz apsurd da određene funkcije dugo ostaju nepopunjene. U ambasadi u Parizu zaposlena su, pored ambasadora, još četiri diplomatsko-konzularna člana i jedan član pomoćnog osoblja, iako ova ambasada pokriva pored Republike Francuske i još nekoliko država i organizacija. Ambasada u Londonu sastoji se od četiri člana diplomatsko-konzularnog osoblja i dva člana pomoćnog osoblja, a za ambasadora u trenutku pisanja ovog teksta nije naveden podatak što implicira da BiH nema imenovanog ambasadora za Veliku Britaniju što je, obzirom na važnost te države ogroman propust.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Džananović, “BiH’s Engagement in Multilateral Fora“, str. 49.

¹⁵⁰ Ambasade, konzulati i stalne misije BiH - Ujedinjeno Kraljevstvo VELIKE BRITANIJE i SJEVERNE IRSKE, web stranica MVP BiH. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/ambasade_konzulati_misije/ambasade_konzulati_i_stalne_misije_bih/Default.aspx?template_id=16&s1=765&id=7096 (pristupljeno 14.07.2019.)

Stalne misije BiH pri međunarodnim organizacijama također su malobrojne. Najviše članova ima ona pri EU u Briselu (devet), dok ostale imaju tri do pet članova. To se odnosi i na misije pri UN za koje je posebno problematična činjenica da BiH trenutno nema imenovanog ambasadora/šefa misije pri UN u New Yorku.¹⁵¹ S tog položaja ranije je povučen Ambasador Ivica Dronjić, nakon promjene članova Predsjedništva BiH.

Malobrojni kadar je dodatno opterećen činjenicom da njihova predstavništva ili misije često pokrivaju i druge destinacije ili organizacije. Tako misija u Ženevi pokriva i UN i Svjetsku trgovinsku organizaciju (engl. *World Trade Organization, WTO*), misija u Ženevi i OSCE i mnoge UN-ove agencije, ambasada u Parizu odgovorna je za UNESCO, ambasada u Den Haagu za Organizaciju za zabranu hemijskog oružja (engl. *Organization for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW*) i Međunarodni sud pravde (engl. *International Court of Justice, ICJ*), a misija pri UN u New Yorku angažuje se i u međudržavnim odnosima i kontaktima.¹⁵²

Pored samih diplomatskih predstavništava, obzirom na količinu posla i aktivnosti u svim diplomatskim sferama, može se pretpostaviti da i svi segmenti u sjedištu MVP-a u Sarajevu imaju niz obaveza koje vjerovatno prevazilaze njihove kadrovske kapacitete. Sve to ukazuje na potrebu reorganizacije strukture, kako u sjedištu, tako i u predstavništvima izvan BiH.

Reorganizacija strukture se čini potrebnom i u kontekstu mreže DKP. Struktura trenutne mreže tj. raspored predstavništava može se pregledati putem online „Mape ambasada Bosne i Hercegovine u svijetu“.¹⁵³ Iz navedene mape odmah je uočljiv niz nedostataka trenutne strukture. Za početak, BiH nema niti jedno predstavništvo u cijeloj Južnoj Americi. Također, u tom slučaju nije primijenjen ni reciprocitet, obzirom da je recimo Brazil jedna od država koje imaju svoje rezidentno predstavništvo i počasni konzulat u BiH.

Situacija je slična i u Africi, gdje BiH ima samo dva predstavništva i to samo u sjevernom regionu (u Libiji i Egiptu) dok se ostatku Afrike ne posvećuje pažnja. I većina Azije (dalje od Bliskog Istoka) je bez rezidentnih predstavništava te rijetka predstavništva koja se tamo nalaze pokrivaju nerezidentno i operativno čitav niz drugih država. Daljim uvidom u mapu postaje jasno da BiH ne

¹⁵¹ Ambasade, konzulati i stalne misije BiH – OUN-New York, web stranica MVP BiH. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/ambasade_konzulati_misije/ambasade_konzulati_i_stalne_misije_bih/Default.aspx?template_id=16&s3=1026&id=6649 (pristupljeno 14.07.2019.)

¹⁵² Džananović, “BiH’s Engagement in Multilateral Fora“, str. 49.

¹⁵³ “Mapa ambasada Bosne i Hercegovine u svijetu”. Dostupno na: <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=10dc4mPanK1UgzJpXxIIJRy5kpQw&hl=en&ll=24.088631530568946%2C105.07780380842576&z=3> (pristupljeno 19.04.2019.)

pokriva čak ni sve regije u Evropi. Tako BiH nema predstavništva u Baltičkim državama sa kojima dijeli mnoge karakteristike i sa kojima bi mogla ostvariti saradnju kako inače tako i u kontekstu EU integracija. Zapravo, BiH rezidentno ne pokriva čak ni čitav region, obzirom da nema predstavništvo u Albaniji (koja se pokriva nerezidentno iz MVP u Sarajevu). Suprotno ovom izostanku predstavništava, uočljivo je da u regiji Perzijskog zaljeva BiH ima predstavništva u Ujedinjenim Arapskim Emiratima, Kataru i Kuvajtu, što se može činiti i kao malo previše obzirom na blizinu i sličnosti među tim državama (daleko izraženiju nego u drugim regionima).

Pored predstavništava BiH u svijetu, potrebno je spomenuti i predstavništava drugih država u BiH. Prema posljednjoj objavljenoj diplomatskoj listi iz februara 2019. godine, u Bosni i Hercegovini svoja rezidentna predstavništva ima 41 država, a još 61 država pokriva BiH nerezidentno iz drugih država. Pored njih, svoje stalne misije u BiH ima 29 međunarodnih organizacija. Tu je još i 25 generalnih i počasnih konzulata. Primarni kontakt saradnju u BiH jeste upravo MVP BiH.¹⁵⁴

Ova analiza strukture pokazuje da su njeni osnovni nedostaci: (1) nesrazmjer broja uposlenih u pojedinim misijama i obima posla, (2) neopravdano zanemarivanje Afrike i Azije posebno sa ekonomskog stanovišta, (3) neracionalan raspored misija u Aziji uz prezasićenost na Arapskom poluotoku i zapostavljenost ostatka kontinenta, (4) nedovoljno korištenje drugih oblika zastupanja npr. počasnim konzulatima i predstavništvima, (5) nerazvijenost nerezidentnog zastupanja iz sjedišta MVP BiH, (6) nesrazmjer u kadrovskoj popunjenosti i stvarnog obima posla u pojedinim organizacionim cjelinama u sjedištu MVP BiH. Na tragu uočenih nedostataka bilo bi svrsishodno poduzeti i odgovarajuće korekcije u strukturi i popuni MVP i DKP BiH.

3.4. Kadrovska politika u MVP i DKP-ima

Izbor i postavljanje kadrova karakteristično za ratni period predstavljalo je prinudni ili improvizovani način kadroviranja u situaciji kada državno rukovodstvo nije imalo ni infrastrukturu, ni ljudske resurse kojima bi se bar za najvažnije destinacije odmah našla kompetentna rješenja za pozicije ambasadora i konzula. Za ostalo osoblje u DKP-ima također se može reći da nije bilo dosljedne kadrovske politike, niti kriterija zasnovanih na stručnim kompetencijama (neopravdano često je kriterij bila stranačka i nacionalna podobnost te različiti uski, čak i lični interesi donosilaca odluka). Ono o čemu su kadrovske komisije donekle vodile

¹⁵⁴ "Diplomatic and consular corps and international organizations in Bosnia and Herzegovina", Ministarstvo vanjskih poslova BiH – Odjel za diplomatski protokol, februar 2019., str. 3-8. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/HTML/PDFDoc/Diplomatski_protokol/Diplomatic%20List%20-%20February%202019.pdf (pristupljeno 19.04.2019.)

računa bilo je održavanje nacionalnog balansa, čije je postizanje na samim počecima ponekad bilo teško postići. Naravno, to ne znači da mnoga rješenja tj. individualni diplomati nisu bili izuzetno kompetentni i ispunjavali relevantne uvjete obrazovanosti, poznavanja stranih jezika, komunikativnosti i pregovaračkih sposobnosti, opće kulture i lojalnosti državi.

U proučavanju kadrovske politike (i prakse) pojedini autori su uočavali da ipak “[...] iako ne postoje zvanični profesionalni kriteriji za raspored diplomata u multilateralni sektor i mrežu, specifični problemi i dinamika rada su stvorili praksu „prirodne selekcije“. Očekivana dinamika posla privlači osobe koje se osjećaju spremne da odgovore izazovima multilateralnih odnosa, tako da se vremenom razvila grupa visoko i srednje rangiranih diplomata, specijaliziranih za određena pitanja poput međunarodne sigurnosti, razoružanja, ljudskih prava i posebno pojedinih organizacija. Tako BiH ima određeni broj „prepoznatljivih“ lica sa visokim ličnim rejtingom u pojedinim oblastima ili organizacijama, naročito na regionalnom nivou.”¹⁵⁵

Ocjenjivanje rada državnih funkcionera, službenika i uposlenika od njihovih nadređenih i u MVP i DKP je dio redovnih procedura u vođenju personalne politike i praćenju kadrova. Međutim, praksa u državnim institucijama pokazuje da je, iako postoje procedure nadležnih institucija o tome, praćenje i ocjenjivanje puka formalnost i nepopuzdan pokazatelj nečije stručnosti.¹⁵⁶ Precizno evaluiranje, zasnovano na pouzdanim instrumentima ispitivanja, je izostajalo tako da je teško objektivno procijeniti bilo čiji učinak, doprinos ili pak negativne efekte rada. Tako da je vrednovanje rada ključnog diplomatskog osoblja, bilo politički postavljenih ili diplomata od karijere, uglavnom subjektivno i uvijek utemeljeno na različitim percepcijama „ocjenjivača“.

U ovom kontekstu bitno je navesti da MVP BiH ima vrlo malo uticaja kod imenovanja najviše rangiranog osoblja te da to, kako je rečeno, čini Predsjedništvo BiH. Ono je donijelo postupajući dokument koji (bi trebao da) reguliše kvalitativnu selekciju kod imenovanja, a to je već pomenuta Odluka o postupku imenovanja ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika BiH. Pažljiviji uvid u dokument otkriva da je on ustvari samo ojačao punu nadležnost kolektivnog šefa države kod imenovanja te pravno pokrio već postojeću praksu i legalizirao opisane „kriterije“.

Odlukom se, parafrazirano, postavlja par općih uslova: da je državljanin BiH, da je završio fakultet te da se ne vodi krivični postupak niti po jednom osnovu uključujući i ratne zločine. Nekoliko

¹⁵⁵ Džananović, “BiH’s Engagement in Multilateral Fora“, str. 50.

¹⁵⁶ “ISTRAŽIVANJE CIN-a: Milioni maraka za najneefikasniju javnu upravu u Evropi”, *Voice of America*, objavljeno 17.10.2017. Dostupno na: <https://ba.voanews.com/a/cin-istrazivanje-javna-uprava/4073550.html> (pristupljeno 26.04.2019.)

tačaka propisuje objektivno nemjerljive vrijednosti: nivo afirmisanosti u diplomatskoj službi, javnom političkom i naučnom životu i doprinos jačanju subjektiviteta i ugleda BiH. Ove reference u Odluku su ugrađene taksativno, a donosiocima odluke je prepušteno da sami procjenjuju afirmisanost i doprinos kandidata bez objektivnih parametara, dakle subjektivno. Poseban manipulativni prostor nalazi se u zahtjevu da kandidat zna engleski jezik ili jedan od službenih jezika UN ili jedan od jezika članica EU ili jezik zemlje primateljice. Ovo omogućava imenovanje osoba koje ne znaju niti jedan strani jezik, ali se izjasne da govore – hrvatski.¹⁵⁷

Ništa rigorozniji u postavljanju kriterija za ambasadore nije ni Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji MVP BiH (2013.)¹⁵⁸ tako da je jasno da kadrovska politika ni u okolnostima većih mogućnosti izbora kadra za vitalne funkcije u diplomaciji nije odustala od manipulisanja imenovanjima.

Edukacija kadra i priprema za dužnosti u vanjskim poslovima, posebno specifičnog kadra za diplomatiju već je dugo oscilirajuća, sa periodima uključenosti kadra u edukaciju u organizaciji i uz podršku stranih ambasada i diplomatskih akademija izvan BiH do perioda kada nije bilo nikakve edukacije, a pripreme za službu su se svodili na jednodnevne razgovore o misiji sa iskusnijim kolegama ili nadređenima u sjedištu MVP BiH. Obuku diplomata, kao nedostatak navodi i Evropska komisija u Mišljenju o aplikaciji BiH za članstvo u EU.¹⁵⁹

Jasno je da su u ovoj oblasti neophodne promjene kojima bi se spriječile negativne, opstruktivne i štetne prakse iz kojih ne mogu proizaći nikakvi pozitivni rezultati za BiH i njene građana, a istovremeno unaprijedile bi se one pozitivne i dala neophodna podrška kompetentnim, profesionalnim i uspješnim diplomatima i službenicima MVP čiji doprinos nije često predmet pažnje javnosti, ali je konstantan. Promjene u kadrovskoj politici vodile bi adekvatnijim vanjskopolitičkim i diplomatskim aktivnostima, kvalitetnijim rezultatima tih aktivnosti, a uloga svih zaslužnih kadrova bi bila prepoznata i nagrađena kroz jasne i precizne mehanizme ocjenjivanja i napredovanja u službi.

¹⁵⁷ Odluka o postupku imenovanja ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik BiH“, br. 30, Predsjedništvo BiH. Dostupno na:

http://www.podaci.net/gBiH/propis/Odluka_o_postupku/O-piadmp02v1330.html (pristupljeno 14.04.2019.)

¹⁵⁸ „Proces imenovanja ambasadora u Bosni i Hercegovini“, Fondacija Centar za javno pravo (FCJP), str. 3.

Dostupno na: http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Proces_imenovanja_ambasadora_u_BiH.pdf (pristupljeno 14.04.2019.)

¹⁵⁹ „Analitički izvještaj u prilog dokumentu: Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću - Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji“, Evropska komisija, objavljeno 29.05.2019. godine, str. 162. Dostupno na: <http://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Analiti%C4%8Dki-izvje%C5%A1taj-Mi%C5%A1ljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovine-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf> (pristupljeno 15.06.2019.)

4. RAZVOJ DIPLOMATIJE U „DAYTONSKOJ“ BOSNI I HERCEGOVINI

Pa završetku rata BiH je priznata kao nezavisna i suverena država i od niza zemalja koje to nisu učinile prije i tokom rata, a to je omogućilo dalje uspostavljanje diplomatskih odnosa. Također, normalizacija stanja omogućila je BiH da se više angažuje u međunarodnim organizacijama i uključi u brojne sporazume, mimo prijašnjih uskih fokusa na osiguranje pomoći izbjeglicama, humanitarnu pomoć, lobiranje za mir itd. To je zahtjevalo jaču ekonomsku, političku, kulturnu i svaku drugu saradnju. Tako se BiH našla pred izazovom da redefiniše svoje odnose sa vanjskim akterima, kako u regionu tako i šire, u kontekstu novih potreba i ciljeva, ali i novog ustavnog uređenja koje je postavljalo okvire za sve aktivnosti.

Rani period su obilježile posljedice rata u kontekstu međusobnih odnosa, politika i uspostavljenih struktura u BiH te nastojanja da se sve prilagodi novim uslovima i da se u svrhu saradnje pronađu minimalni zajednički interesi pa da se zatim nastavi sa razvojem odnosa između BiH i ostatka svijeta. Nakon određenih uspjeha u tim ranim fazama počinju se profilirati jasniji pravci i interesi za koje su diplomatske aktivnosti bile od velikog značaja. To je posebno izraženo na planu multilateralne saradnje u okviru međunarodnih organizacija i regionalnih inicijativa te u kontekstu EU integracija. Naravno, i bilateralna saradnja se pokazala kao važna sfera, naročito u odnosima sa susjedima te ključnim evropskim i svjetskim državama.

4.1. Rana posljeratna diplomatija, reorganizacija MVP i DKP mreže nakon rata

Prvi značajni diplomatski događaj nakon potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma bio je prvi sastanak predsjednika Izetbegovića, Tuđmana i Miloševića u Rimu u februaru 1996. godine čiji je cilj bio olakšati provođenje pojedinih odredbi iz sporazuma.¹⁶⁰ Takav sastanak bio je neophodan obzirom da su se javile brojne prepreke pri implementaciji niza rješenja dogovorenih u Daytonu. Problemi će se nastaviti i kasnije te će se slični sastanci ponavljati kada su različiti predstavnici pojedinih stranih institucija i država kontinuirano vršili pritisak na sve tri strane. Jedan od početnih izazova predstavljali su prvi posljeratni izbori u BiH kojima su se trebali popuniti položaji uvedeni prema novom Ustavu. To je uključivalo i tročlano Predsjedništvo BiH, nadležno za kreiranje vanjske politike, u kojem su se našli Izetbegović, Krajišnik i Zubak i koje je teško funkcionisalo, a što je često zahtijevalo intervenciju stranaca kako bi se postigli dogovori. Zatim, bilo je neophodno reformisati postojeći MVP na mirnodopske uslove rada i novu strukturu, a to je važilo

¹⁶⁰ Holbrooke, *Završiti rat*, str. 334.-335.

i za DKP. U periodu od 1996. godine do danas taj proces ima nekoliko različitih razvojnih faza i perioda sa više ili manje uspjeha. Također, obzirom da je dobar dio države bio ratom razrušen, a proizvodni pogoni uništeni, oštećeni ili zapušteni, među prvim prioritetima vanjskog djelovanja javilo sa privlačenje stranih investicija u svrhu postkonfliktne izgradnje. To su bili prvi koraci poslijeratne ekonomske diplomatije.

Sa vanjskopolitičkog aspekta, rani poslijeratni period obilježile su brojne i bitne posjete visoko rangiranih političara i diplomata. Tu se ubrajaju relativno česte posjete zvaničnika SAD, kao što su posjete predsjednika Clintona (13. januara 1996., 22. decembra 1997. i 30. jula 1999.)¹⁶¹, američkog ministra odbrane Williama Parryja, američkog generala i NATO komandanta Georgea Joulwana i šefa Zajedničkog štaba (Joint Chiefs of Staff) gen. Johna Shalikashvilia (3. januara 1996.), posjeta državnog sekretara Warrena Christophera BiH i državama regiona (3. i 4. februara 1996.) kao i njegove nasljednice na toj funkciji Madeline Albright (30. i 31. avgusta 1998.) te i drugih¹⁶². Amerikanci su očito veliku pažnju pridavali stanju u BiH što je i razumljivo obzirom da se Daytonski sporazum profilisao kao američki projekat za koji su željeli da uspije. Međutim, zanimljivo je osvrnuti se i na efekte tih diplomatskih napora na SAD, gdje se često dovodilo u pitanje da li je angažman u BiH uopće u nacionalnom interesu te države.

Sam Holbrooke ističe kako su aktivnosti u okviru mirovnih pregovora redefinisale ulogu i SAD, i NATO-a u post-hladnoratovskoj eri i omogućile nevjerovatan korak – „[...] NATO je prvi put u istoriji poslao svoje snage izvan svog područja, a ruske trupe pod američkim zapovjedništvom bile su raspoređene zajedno s njima.“¹⁶³ SAD se u periodu 90-ih nameće kao jedina preostala supersila i doživljava ono što su pojedini autori opisali kao američki „unipolarni momenat“¹⁶⁴ u kojem nije imala rivala. I NATO, zamišljen kao instrument da se odupre širenju komunizma i direktno suprotstavi SSSR-u i Varšavskom paktu, dobija priliku da promijeni svrhu i svoj hladnoratovski identitet (po kojem bi, obzirom na raspad SSSR-a i poraz komunizma kao prihvatljive ideologije, trebao prestati postojati). Tako NATO dobija novu ulogu za 21. stoljeće (borba protiv terorizma i

¹⁶¹ “William J. Clinton – Travels of the President”, *Department of State - Office of the Historian*. Dostupno na: <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/clinton-william-j> (pristupljeno 10.05.2019.)

¹⁶² Ante Čuvalo, *Historical Dictionary of Bosnia and Herzegovina – 2nd Edition* (Lanham (MD), SAD: The Scarecrow Press, 2007), str. LV, LVI, LX (*rimska numeracija je posebno korištena za odvojene segmente koji su dio knjige, ali ne i samog rječnika u knjizi – u ovom slučaju riječ je o segmentu „Chronology“).

¹⁶³ Holbrooke, *Završiti rat*, str. 360.

¹⁶⁴ Charles Krauthammer, “The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, objavljeno 01.02.1991. Dostupno na: <https://www.foreignaffairs.com/articles/1991-02-01/unipolar-moment> (pristupljeno 10.05.2019.)

globalnih prijetnji) koja je istovremeno postala orijentir i za BiH u procesu definisanja sigurnosne politike i reformi (posebno koncepta odbrane i vojske).

Također bitan podsticaj razvoju odnosa BiH sa svijetom bilo je priznanje i uspostava diplomatskih odnosa (u periodu 1996. – 2000.) sa nizom zemalja koje su jednostavno čekale ishod rata i održivo političko rješenje pa da definišu vlastiti odnos. Među njima su npr. Rumunija, Vijetnam, Meksiko, Izrael... te nekoliko latinoameričkih i novih postsovjetskih država. Uz njih, i države koje su priznale RBiH odmah po osamostaljenju, naša zemlja je konstantno širila krug država sa uspostavljenim diplomatskim odnosima što je tada bilo bitno za učvršćivanje pozicije BiH kao političkog subjekta u svijetu.

Na unutrašnjem planu, razvoj vanjske politike i DKP „nove BiH“ išao je teško, usporeno i otežano još aktivnim političkim djelovanjem ratnih garnitura. Jedno od pitanja koje je trebalo riješiti bila je i raspodjela ambasadorskih mjesta o čemu se i raspravljalo na sastanku stranih medijatora (uključujući Holbrookea) i članova Predsjedništva 7. avgusta 1997. godine¹⁶⁵ što pokazuje koliko je pitanje predstavljanja BiH u inostranstvu i diplomatske saradnje bilo bitno i za strane medijatore, kako zbog očuvanja mirovnog sporazuma u prvim posljeratnim godinama, tako i zbog olakšavanja saradnje BiH i njihovih država.

Prvi posljeratni ministar u Ministarstvu vanjskih poslova Bosne i Hercegovine (1997. – 2001.) koje je formirano nakon prvih izbora, bio je Jadranko Prlić (HDZ BiH), a zamjenici su mu bili Dragan Božanić (SDS / od 2000. do 2001. Mladen Bosić) i Husein Živalj (SDA). Na ovaj način su nacionalne stranke ponovo uspostavile balans u vlasti, koji se raspao neposredno uoči rata izlaskom srpskih predstavnika i formiranjem paradržavnog sistema. Osnovna karakteristika bila je – nacionalni disbalans i kadrovski deficit u stručnom smislu. Međutim, tada se počinje više raditi na edukaciji novih kadrova za MVP i bh. diplomata, nego što je to ranije bio slučaj, ali će ipak proći još vremena do prvih velikih konkursa za popunjavanje svih radnih mjesta kompetentnim kadrovima. Također, još jedna karakteristika bila je i naslijeđena legislativa iz prijeratnog perioda. Kao što je već rečeno jedini propis bio je Zakon o vršenju vanjskih poslova usvojen 1992. godine (po kojem se radi i danas) da bi tek 2003. i kasnije MVP dobilo dodatne propise i smjernice za rad. Za ovaj period bitno je reći da su Zakonom već bile naglašene brojne nadležnosti MVP-a koje ministarstvo čine strateški značajnim.

¹⁶⁵ Holbrooke, *Završiti rat*, str. 353

U mandatu prve poslijeratne garniture u MVP BiH nastavljene su aktivnosti na planu učlanjenja BiH u međunarodne organizacije, potpisivanja bilateralnih i multilateralnih sporazuma, ugovora i drugih dokumenata koji su značili potvrđivanje i jačanje pozicije BiH u svijetu. BiH je od sticanja nezavisnosti postala članica ukupno 89 međunarodnih organizacija (globalnih, regionalnih, profesionalnih...), a „[...] gotovo polovina članstava, 40 ukupno, ostvarena je tokom prvih pet godina nezavisnosti BiH. Obzirom na ratne okolnosti i tadašnje prioritete ona su pretežno bila u globalnom međunarodnom okviru – Ujedinjene nacije (UN) i agencije (UN-ova agencija za izbjeglice (UNHCR), UN međunarodni fond za djecu (UNICEF), UN organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO), UN organizacija za industrijski razvoj (UNIDO) i Svjetska zdravstvena organizacija (WHO)). Već 1992. godine BiH je postala članica Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) i regionalne organizacije Centralnoevropske inicijative.“¹⁶⁶

Mora se naglasiti da su ova članstva rezultati rada iz perioda Republike BiH, te je po daytonskim odredbama država BiH nastavila članstvo. Sve kasnije vanjskopolitičke odluke o članstvima (njih 49) zavisile su od konsenzusa članova Predsjedništva BiH i drugih državnih organa. Ali, „[...] činjenica da je većina članstava ostvarena nakon 1997. godine pokazuje da je Predsjedništvo demonstriralo konzistentnu sposobnost da postigne konsenzus u ovoj sferi donošenja vanjskopolitičkih odluka.“¹⁶⁷ Naravno, svi ti procesi zahtijevali su unutrašnji konsenzus i zadovoljavanje partikularnih ciljeva strana u BiH, ali su se često u obzir uzimali i stavovi susjednih država te i drugih država i međunarodnih organizacija koje su pratile i na različite se načine uključivale u događaje i procese u BiH (npr. na početku se naročito velika pažnja posvećivala članicama Vijeća za implementaciju mira koje su različito podržavala mirovne procese).

4.2. Početak evropskog puta

Na samom početku mandata prvog poslijeratnog MVP-a BiH, tijela Evropske unije nastojala su najprije stvoriti političke, ekonomske pa i tehničke uslove za komunikaciju i za dalji razvoj međusobnih odnosa. Ove aktivnosti podazumijevale su unutrašnje reformske procese, ali su oni istovremeno morali biti praćeni aktivnim vanjskopolitičkim i diplomatskim angažmanom u saradnji sa EU. Taj je kontekst eurounijskih integracija dao svim procesima regionalnu i širu vanjsku dimenziju. Glavni akteri u tim aktivnostima bili su Predsjedništvo, MVP te Ministarstvo

¹⁶⁶ Džananović, “BiH’s Engagement in Multilateral Fora“, str. 46.-47.

¹⁶⁷ Ibid., str. 47.

za evropske integracije koje je ukinuto 2002. godine i umjesto njega formirana Direkcija za evropske integracije (DEI).

Na samom početku evropskog puta Bosni i Hercegovini je u ekonomskoj sferi otvorena mogućnost korištenja određenih trgovinskih povlastica što je trebalo pokrenuti uništenu i zaustavljenu ekonomiju zemlje. Već 1998. godine formirana je Konsultativna radna grupa EU i BiH (engl. *Consultative Task Force - CTF*) koja je „[...] bila zajedničko radno tijelo EU i BiH s ciljem pomoći u ispunjavanju zadataka postavljenih pred Bosnu i Hercegovinu, prvo u okviru regionalnog pristupa Evropske unije, a potom i Procesu stabilizacije i pridruživanja. U okviru CTF-a zajedno su radili domaći stručnjaci i strani partneri, djelujući kako na uspostavljanju sistema u Bosni i Hercegovini koji su kompatibilni s evropskim rješenjima, tako i na izgradnji i jačanju jedinstvenog ekonomskog prostora u BiH.”¹⁶⁸

Kapaciteti MVP-a i državnog Predsjedništva u 1999. godini angažovani su u dva bitna konteksta. Prvi je početak **Procesa stabilizacije i pridruživanja** (engl. *Stabilisation and Association Process - SAP*) koji je predložen u maju te godine i koji je ponudio mogućnost integracije BiH u EU (kao i ostalih država Zapadnog Balkana).¹⁶⁹ Bila je to prva formalna naznaka da će EU tretirati region kao jedinstven prostor, ali i da će sporazumi potpisani sa državama regije biti prilagođeni specifičnim situacijama u svakoj pojedinoj državi.

Odmah zatim započete su aktivnosti **Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu**. Bilo je očigledno da je strateški evropski cilj pacifiziranje Balkana i njegova ekonomsko-politička stabilizacija približavanjem ovih država EU i njenim pravnim, sigurnosnim, ekonomskim i društvenim vrijednostima ili ukratko – „civiliziranje“ prostora Zapadnog Balkana. Poseban benefit za BiH u smislu političke podrške državi i njenom političkom subjektivitetu bila je činjenica da je u julu 1999. godine u Sarajevu održan Samit šefova država i vlada niza zemalja prilikom kojeg je dana politička podrška i ozvaničeno osnivanje Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu.¹⁷⁰ Ovaj događaj također je bio značajan i za afirmaciju vanjskopolitičkih kapaciteta BiH i njene diplomatije, jer se radilo o prvom većem skupu nakon rata kojem je domaćin bila upravo BiH i njeni državni organi.

¹⁶⁸ „CTF (Consultative Task Force-CTF/Task Force Consultative)”, Direkcija za evropske integracije, objavljeno 24.06.2010. Dostupno na: <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4559&langTag=bs-BA> (12.05.2019.)

¹⁶⁹ “Stabilisation and Association Process”, web stranica Evropske komisije, ažurirano 06.12.2016. Dostupno na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/sap_en (pristupljeno 12.05.2019.)

¹⁷⁰ “Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Evropu”, web stranica MVP BiH. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/regionalne_inicijative/pakt_o_stabilnosti_za_jugoistocnu_evropu/default.aspx?id=136 (pristupljeno 12.05.2019.)

Konkretni efekti ovih aktivnosti zabilježeni su već naredne (2000.) godine kada je za BiH zahvaljujući evropskim trgovinskim mjerama (engl. *Autonomous Trade Measure – ATM*) olakšan pristup evropskom tržištu kroz ukidanje carina za izvoz u EU. Tada je BiH pristupila i regionalnom programu EU za tehničku pomoć zemljama Zapadnog Balkana (engl. *Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation - CARDS*). U martu 2000. objavljena je Mapa puta (Road Map) kojom je postavljeno 18 uslova koje BiH treba ispuniti prije izrade Studije izvodljivosti (Feasibility Study) i početka pregovora za **Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju** (engl. *Stabilization and Association Agreement - SAA*).¹⁷¹ Može se reći da su time počele i teškoće u ispunjavanju postavljenih uslova koje prate evropski put BiH i do danas, jer je pomenuti korak značio obavezu organa BiH za konkretne reformske poteze.

4.3. Američka inicijativa, ostvarivanje članstva u Vijeću Evrope i potpisivanje SAA

Naredni mandat u MVP BiH od 2001. godine preuzimaju Zlatko Lagumdžija (SDP BiH) kao ministar te zamjenici Ivica Mišić (HSS) i Milovan Blagojević (PDP). Ovaj period, međutim, obilježen je prvim većim političkim turbulencijama na unutrašnjem planu, a na koje je direktan uticaj imala prva poslijeratna američka diplomatska ofanziva prema BiH i njihovo novo preuzimanje primata od EU. Naime, radi se o periodu tzv. „Demokratske alijanse za promjene“ koja je uspostavljena nakon Općih izbora u novembru 2000. godine, a kasnije je definisana kao američki projekt ciljan na to da se iz vlasti odstrane dominantne nacionalne stranke SDA, SDS i HDZ BiH te da se formira vlast na građanskim principima. Za vanjskopolitičku poziciju BiH u ovom periodu značajna je bila američka podrška „koaliciji protiv nacionalnih stranaka“ koju su tada snažno podržavali ambasadori SAD u Sarajevu Thomas Miller pa Clifford Bond te senatori John McCain i Fred Thompson.¹⁷² To je bio period intenzivnih diplomatskih i vanjskopolitičkih odnosa sa SAD koji su imali i direktan uticaj na unutrašnja pitanja. To se moglo vidjeti kroz aktivnosti tadašnjeg šefa misije OSCE-a Roberta Barryja koje su bile posebno fokusirane na pitanja izbornog zakona i čiji je cilj bilo ojačati zastupanje interesa građana, nasuprot ranije preferiranoj nacionalnoj i stranačkoj zastupljenosti.¹⁷³

¹⁷¹ “Hronologija odnosa BiH i EU”, web stranica Direkcije za evropske integracije. Dostupno na: http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/default.aspx?id=9808&langTag=bs-BA (pristupljeno 12.05.2019.)

¹⁷² Zdenko Jurilj, „McCain tražio: U BiH treba rušiti nacionalne stranke“, Večernji list, objavljeno 15.11.2008. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/mccain-trazio-u-bih-treba-rusiti-nacionalne-stranke-847484> (pristupljeno 16.05.2019.)

¹⁷³ Senad Pećanin, „Novi izborni zakon nije ni OHR-ov ni OSCE-ov“, Dani, broj 116, objavljeno 20.08.1999. Dostupno na: <https://www.bhdani.ba/portal/arhiva-67-281/116/inter.htm> (pristupljeno 16.05.2019.)

Mandat Alijanse trajao je samo dvije godine, do sljedećih izbora u oktobru tj. predaje vlasti u decembru 2002. godine, od kada počinju četvorogodišnji mandati izbornih pobjednika. Od Alijanse se mnogo očekivalo, prvenstveno zbog američke podrške. I akteri međunarodne podrške, i građani očekivali su oštro suzbijanje korupcije, prekid kriminalne privatizacije, ekonomske reforme, građevinske projekte i nova radna mjesta, bolji standard, veće penzije itd. Jedan od rezultata tadašnjih aktivnosti, u diplomatskom i vanjskopolitičkom kontekstu, bilo je i ispunjavanje uslova za prijem u Vijeće Evrope – što je bio značajan uspjeh, iako u toku mandata Alijanse proces nije završen. Alijansa se suočavala i sa značajnim problemima kao što je bilo izbijanje ustavne krize izazvane proglašenjem „hrvatske samouprave“ u martu 2001. (koja je zaustavila sve procese - kako unutrašnje tako i prema vani), kao i potrebe da se adekvatno odgovori na novonastalu situaciju i politike u svijetu nakon napada na SAD od 11. septembra (što je u BiH podrazumijevalo i obračunavanje sa islamističkim elementima).¹⁷⁴

U decembru 2002. godine Evropska komisija je potvrdila da će se uskoro moći početi sa izradom Studije izvodljivosti obzirom da je BiH ispunila 15 od 18 uvjeta iz ranije objavljene Mape puta (preostali će biti uvršteni u samu Studiju).¹⁷⁵ To je bio još jedan od pozitivnih rezultata, ali turbulentna vladavina Alijanse za promjene nije bila dovoljno duga da se procesi razvijaju i dobiju bolji rezultat. U svakom slučaju, neka veoma upitna rješenja u sferi ljudskih prava (npr. poslušnički potez izručenja „alžirske grupe“ u Guantanamo po zahtjevu SAD), zatim, oklijevanja u obračunu sa krupnom korupcijom i nedovršeni reformski procesi koštali su ovu političku garnituru izbornog poraza već na narednim izborima.

MVP BiH od tada vodi Mladen Ivanić (PDP) sa zamjenicima iz HDZ-a BiH, (Lidija Topić pa Anton Rill od 2005.), dok im je vanjskopolitičku podršku davalo novo Predsjedništvo BiH – Sulejman Tihić, Dragan Čović i Mirko Šarović, koje je mijenjalo sastav nakon što je intervencijama Visokog predstavnika Šarović podnio ostavku, a hrvatski član Dragan Čović smijenjen. Na njihova mjesta došli su Borislav Paravac i Ivo Miro Jović. Ovaj period i pored unutrašnjih previranja imao je značajne rezultate u sferi vanjske politike i diplomatije, a najznačajniji se tiče pristupanja BiH Vijeću Evrope. Tome je prethodila diplomatska ofanziva BiH

¹⁷⁴ „Bh Alijansa za (omanje) promjene“, Izvještaj ICG-a za Balkan br. 132, Međunarodna krizna grupa (ICG), Sarajevo/Brisel, objavljeno 02.08.2002. Dostupno na: <https://www.crisisgroup.org/bs/europe-central-asia/balkans/bosnia-and-herzegovina/bosnias-alliance-smallish-change> (pristupljeno 16.05.2019.)

¹⁷⁵ Christophe Solioz, „Bosnia and Herzegovina between the Devil and the Deep Blue Sea: From Intervention towards Integration“, u *Enlarged EU – Enlarged Neighbourhood: Perspectives of the European Neighbourhood Policy*, ed. Nicolas Hayoz, Leszek Jesien i Wim van Meurs (Bern, Švicarska: Peter Lang, 2005.), str. 348.-349.

koja je stekla podršku naklonjenih i bitnih zemalja (Hrvatska, Slovenija, Grčka, Turska, Rusija, Velika Britanija...). Rezultat tih diplomatskih aktivnosti pokazao se na plenarnoj sjednici Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope (PACE) 22. januara 2002. godine kada je preporučeno prihvatanje članstva BiH. Na glasanju koje je uslijedilo bilo je 105 glasova za i jedan glas protiv, što također ukazuje na kvalitetu diplomatskog angažmana koji je ovome prethodio. Proces je završen odlukom Komiteta ministara u aprilu 2002. godine i BiH je tada postala 44. članica organizacije. Po ostvarivanju članstva formirana je petočlana delegacija BiH koja je mogla učestvovati u radu PACE, Ministar vanjskih poslova je postao stalni predstavnik, petočlana parlamentarna delegacija BiH je dobila puna prava učešća u inicijativama, a građani BiH su dobili pristup Evropskom sudu za ljudska prava koji je tada primio i prvog suca iz BiH.¹⁷⁶ Ovaj posljednji segment postao je naročito privlačan građanima BiH koji su ovime dobili novi mehanizam za ostvarivanje prava koja im je država uskraćivala ili na neki način kršila te koji relativno često koriste – samo u 2018. godini podneseno je 695 predstavlki (najveći broj njih je, kao i ranije, ipak odbačen). Pred sudom je, zaključno sa 1. julom 2019. godine, u razmatranju bilo 1327 predstavlki koje se tiču BiH.¹⁷⁷

U ovom periodu raste značaj i ekonomske diplomatije što rezultira slanjem dvadesetak diplomata iz MVP BiH u Washington D.C. na specijalističku edukaciju u ovoj sferi. Po završetku tog programa diplomati su raspoređeni u ambasade na raznim lokacijama te u Odsjek za ekonomsku diplomatiju koji je tada (2003.) osnovan u okviru strukture MVP.¹⁷⁸

U 2003. godini nastavljeno je sa aktivnostima u kontekstu eurounijskih integracija BiH kada je Evropska komisija dostavila BiH upitnik sa 346 pitanja o svim sferama i raznim karakteristikama državnog uređenja kako bi se dobila jasnija slika stanja prije zaključivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. To je bio samo jedan od segmenata Studije izvodljivosti koja se nije oslanjala samo na odgovore na dati upitnik, nego i na rezultate diskusija o tim odgovorima sa Komisijom u okviru radnih grupa te daljem istraživanju same Komisije. Te aktivnosti su trajale do septembra, a 18. novembra 2003. godine Komisija je usvojila ocjenu Studije izvodljivosti i došla

¹⁷⁶ Džananović, “BiH’s Engagement in Multilateral Fora“, str. 57.

¹⁷⁷ “Bosnia and Herzegovina”, Profil države za medije, Evropski sud za ljudska prava, ažurirano u julu 2019. Dostupno na: https://www.echr.coe.int/Documents/CP_Bosnia_and_Herzegovina_ENG.pdf (pristupljeno: 03.07.2019.)

¹⁷⁸ “Ekonomska diplomatija – izazov visokog prioriteta za Bosnu i Hercegovinu: Non nova sed nove (Ne nova, već na novi način)”, Vanjskopolitička inicijativa BiH (uz saradnju Fridrich Ebert Stiftung), Sarajevo, 2013. godine, str. 4. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Tekst_BiH_pol_analiza_Ekonomska_diplomatija_Layout_1.pdf (pristupljeno 03.07.2019.)

do zaključka da bi se pregovori o zaključivanju sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju mogli započeti naredne (2004.) godine pod uvjetom da BiH ostvari značajan reformski napredak u nizu ključnih područja (npr. efikasnija javna uprava, efikasnije sudstvo, borba protiv organizovanog kriminala...).¹⁷⁹ Međutim, taj reformski proces poremetile su intervencije Visokog predstavnika (smjene članova Predsjedništva i niza političkih funkcionera) i česte domaće političke nesuglasice te su pregovori formalno započeli tek 25. novembra 2005. godine i odmah su se našli u problemima zbog novih zahtjeva za reformom policije na kojoj je insistirao Ured visokog predstavnika (engl. *Office of the High Representative - OHR*).¹⁸⁰

Nastavljaju se i aktivnosti i uspjesi u sferi ekonomske diplomatije, jer je u decembru 2006. godine izmjenjen Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006) kojem tada pristupaju države Zapadnog Balkana i Moldavija (za BiH je stupio na snagu 22. novembra 2007. godine).¹⁸¹ Ovime su postavljeni stalni okviri za usklađivanje trgovinskih i investicijskih politika kao i za ekonomsku saradnju između država članica sa krajnjim ciljevima privlačnim za sve (rast robne razmjene, jačanje privredne saradnje, povećanje izvoza prema EU, direktne strane investicije...).¹⁸² Također, u ovom periodu BiH je imala potpisane sporazume različitih vrsta (u ekonomskoj sferi) sa nizom država (ugovori o slobodnoj trgovini, o unprjeđenju i zaštiti investicija...)¹⁸³ što ukazuje na određene uspjehe ekonomske diplomatije i u bilateralnim odnosima.

Nakon novih Općih izbora u januaru 2007. godine ministar vanjskih poslova BiH postaje Sven Alkalaj (SBiH), a njegova zamjenica Ana Trišić-Babić (SNSD). Novi ministar nastavlja započete vanjskopolitičke procese te je iste godine uspostavljen i Instrument pretpristupne pomoći (engl. *Instrument for Pre-accession Assistance - IPA*), a završeni su i pregovori o SAA koji je parafiran 4. decembra. Sporazum je konačno potpisan 16. juna 2008. godine, ali će proces njegove

¹⁷⁹ "Bosnia and Herzegovina: Commission approves Feasibility Study", Evropska komisija, Brisel, objavljeno 18.11.2003. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-03-1563_en.htm (pristupljeno 17.05.2019.)

¹⁸⁰ „Bosnia Herzegovina and the EU“, Evropska inicijativa za stabilnost (ESI), objavljeno 20.06.2014. Dostupno na: <https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=542> (pristupljeno 17.05.2019.)

¹⁸¹ "Sporazum o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006)", Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, ažurirano 31.01.2018. Dostupno na: <http://www.mvteo.gov.ba/Content/Read/regionalni-trgovinski-odnosi-cefta> (pristupljeno 03.07.2019.)

¹⁸² Daliborka Uljarević, „Regionalna saradnja i zapadni Balkan“, dokument kreiran za potrebe drugog seminara u okviru programa "Povezivanje mladih lidera u regionu" (31.08.-03.09.2007.), str 7. Dostupno na: http://arhiva.emins.org/pmlr/download/DaliborkaUljarevic_Regionalna%20saradnja%20i%20zapadni%20Balkan.pdf (pristupljeno 03.07.2019.)

¹⁸³ Ilija J. Džombić, *Ekonomska diplomatija Bosne i Hercegovine* (Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment, 2008.), str. 223.-229.

ratifikacije u državama-članicama EU trajati sve do februara 2011. godine.¹⁸⁴ U međuvremenu je SAA trebao poslužiti BiH za adaptiranje vlastitih propisa i mehanizama djelovanja u skladu sa standardima EU u svim oblastima.

SAA je zamišljen kao glavni instrument Procesu stabilizacije i pridruživanja, a i Sporazum i Proces predstavljali su svojevrsnu inovaciju u odnosu na prethodne instrumente i procese u kontekstu saradnje i konačnog pridruživanja država EU. Razlike su posljedica specifičnog položaja država Zapadnog Balkana i u međusobnim odnosima i u odnosu spram EU. Tako se kao jedan od uvjeta za članstvo u EU našla i intenzivna regionalna saradnja koja bi trebala biti osnova za stabilizaciju i poboljšanje odnosa u regiji tj. uspostavljanje „dobrosusjedskih odnosa“ („good neighbourly relations“). Prema DEI „SSP se potpisuje na neodređeno vrijeme, a uz pridruživanje sadrži elemente sigurnosne, političke i ekonomske stabilizacija, kao i element regionalne saradnje. Primarni cilj sporazuma je formalno pridruživanje države Evropskoj uniji u određenom tranzicijskom periodu od šest do deset godina.“¹⁸⁵

Međutim, prilagođavanje domaće legislative i ostali reformski procesi najčešće su išli dosta sporo i teško iz različitih razloga. Dok su organizacijski, kadrovski, tehnički kao i ograničeni resursi bili objektivni razlozi, Dario Čepo procjenjuje da „[...] vanjska politika BiH prema EU i EU integracijama, iako je jasno naznačena u službenim dokumentima i kontinuirano stimulirana od EU, ipak je sklona kalkulacijama gubitka i dobiti političkih elita koje žele usporiti ili prilagoditi procese kako bi oni najbolje odgovarali njihovim vlastitim političkim interesima.“¹⁸⁶ Može se reći da je u svim periodima bilo kalkulacija oko određenih pitanja bitnih elitama kako u kontekstu EU integracija tako i u svim drugim, a najeklatantniji primjer je aktuelno odustajanje vlasti u Republici srpskoj od strateški zacrtanog NATO puta BiH (pri čemu se u RS odjednom ravnaju prema interesima i nivou odnosa susjedne Srbije sa NATO-om).

Uprkos određenim negativnim pojavama, postignuti rezultati u ovom periodu bili su dobra osnova za brže aktivnosti vanjskopolitičkih, diplomatskih i svih državnih organa na evropskom putu i općenito diplomatskom i vanjskopolitičkom polju. Tako je 2010. godine održan prvi Sarajevo

¹⁸⁴ „Bosnia Herzegovina and the EU“, Evropska inicijativa za stabilnost (ESI), objavljeno 20.06.2014. Dostupno na: <https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=542> (pristupljeno 17.05.2019.)

¹⁸⁵ „SSP- Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju“, Direkcija za evropske integracije. Dostupno na: http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/sporazum/default.aspx?id=9812&langTag=bs-BA (pristupljeno 17.05.2019.)

¹⁸⁶ Dario Čepo, „Euro-Atlantic Integrations of BiH: Shifting Gears and Reinterpreting Motives in Foreign Affairs“, u *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*, ed. Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović (London: Palgrave Macmillan, 2019.), str. 79.

Business Forum kao jedinstvena prilika za ekonomsku promociju i uvezivanje, a kao i značajan događaj u okvirima ekonomske diplomatije (održava se i danas - poslednji u aprilu 2019.).¹⁸⁷ Također, poseban značaj za sve imala je diplomatska mreža u sferi lobiranja i bilateralnih aktivnosti prema uticajnim zemljama. Njeno djelovanje je tada usmjereno kroz već spomenute Opće pravce i prioritete za provođenje vanjske politike BiH, što je bio prvi put da se diplomatske aktivnosti i vanjskopolitički ciljevi uređuju na taj način (iako je dokument bio kratak i neprecizan). Tada je fokus bio više regionalne prirode, a „[...] BiH je postala članica i/ili osnivačica 14 regionalnih organizacija i inicijativa.”¹⁸⁸

4.4. Liberalizacija viznog režima

Jedan od značajnih uspjeha koje je BiH postigla i benefita koje je ostvarila na putu EU integracija jeste upravo liberalizacija viznog režima za njene državljane. Postizanje tog cilja, iako važno i u interesu građana, bilo je i problematično i godinu dana nakon susjeda, jer su pri rješavanju ovog pitanja do izražaja došli neki nedostaci unutrašnjeg ustavnog koncepta, odnosno naknadne posljedice ustavnih odredbi o pravu entiteta na posebne paralelne odnose i dvojna državljanstva sa susjedima te zakona proisteklih iz toga. Naime, po osnovu ovih odredbi građani RS, dominantno Srbi, uživali su mogućnost da po ubrzanom proceduri dobiju državljanstva i pasoše Srbije, dok su bh. Hrvati imali pravo na domovnice i putovnice Hrvatske te su sa njima putovali s malim ili nikakvim ograničenjima. Tako se pitanje vizne liberalizacije odnosilo gotovo samo na Bošnjake i ostale koji nisu imali dokumente susjednih zemalja. Zbog toga je ovo postignuće imalo i simboličan značaj u smislu izjednačavanja mogućnosti svih naroda BiH u ovoj privilegiji.

Nakon mukotrpane diplomatske inicijative iz BiH, početkom juna 2008. godine Bosni i Hercegovini je iz EU dostavljena Mapa puta za liberalizaciju viznog režima kojom su postavljeni zahtjevi za provođenje reformi u oblastima koje se direktno tiču slobode kretanja ljudi i povezanih pitanja - sigurnost dokumenata, upravljanje granicom, borba protiv ilegalne imigracije, borba protiv organiziranog kriminala i korupcije, saradnja u borbi protiv terorizma, implementacija Evropske konvencije o ljudskim pravima i slobodama.¹⁸⁹ U oktobru 2009. godine je u BiH počelo izdavanje biometrijskih pasoša, što je bio i najvažniji uslov za viznu liberalizaciju, ali se do ispunjenja ostalih

¹⁸⁷ Sarajevo Business Forum, zvanična web stranica. Dostupno na: <https://www.sarajevobusinessforum.com/en/> (pristupljeno 21.07.2019.)

¹⁸⁸ Džananović, “BiH’s Engagement in Multilateral Fora“, str. 47.

¹⁸⁹ “Uručena Mapa puta za liberalizaciju viznog režima”, Direkcija za evropske integracije, objavljeno 05.06.2008. Dostupno na: <http://www.dei.gov.ba/aktuelnosti/vijesti/default.aspx?id=1339&langTag=bs-BA> (pristupljeno 24.05.2019.)

uslova čekalo do kraja 2010. godine. Tada je Vijeće EU jednoglasno donijelo odluku o ukidanju viznog režima za građane Bosne i Hercegovine koji su od 15. decembra mogli bez viza putovati u Schengen zonu.¹⁹⁰ Činjenica da je odluka bila jednoglasna može se smatrati i važnom diplomatskom pobjedom BiH i još jednim dokazom da, i pored čestih prigovora na kompetentnost kadrova, u MVP, diplomatskoj mreži i drugim službama BiH ipak postoji potencijal za realizaciju složenih zadataka.

4.5. BiH u Vijeću sigurnosti UN

Značajan iskorak u narednom periodu (od 2010.) je postignut i u domenu djelovanja BiH u UN jer je BiH „[...] uspjela osigurati poziciju nestalne članice u VSUN od 2010. do 2011. To je najveći diplomatski uspjeh BiH od završetka rata. Natjecanje, malo poznato u javnosti, prvobitno je bilo između BiH i Poljske, obje članice Istočnoevropske grupe. BiH je ostala jedini kandidat kada je Poljska povukla svoju kandidaturu 2009. [...] Iako je ostala jedini kandidat BiH je opet morala osigurati dvotrećinsku većinu u Skupštini. Odabrana je kao nestalna članica VSUN sa ubjedljivih 174 glasa među državama članicama UN. Njeno dvogodišnje učešće u „globalnoj vladi“ suočilo je BiH i njen diplomatski aparat sa izazovom da nadmaši svoje objektivne kapacitete. Bez obimne vanjske politike i analitičkog, administrativnog, informacijskog i obavještajnog kapaciteta uspjeh mandata je ovisio o dobrom organizovanju zadataka i osoblja, optimalnoj upotrebi vremena i resursa i o fleksibilnosti.“¹⁹¹

Izboru BiH za nestalnu članicu prethodila je intenzivna diplomatska kampanja MVP BiH, lobiranje preko mreže DKP, a i sam Ministar i članovi Predsjedništva BiH obavili su niz diplomatskih posjeta i susreta kako bi osigurali glasove za BiH. Te aktivnosti zahtijevale su jasne ciljeve i neupitan konsenzus o svim relevantnim pitanjima – što je i ostvareno pa je u septembru 2009. godine tadašnji predsjedavajući Predsjedništva BiH, Željko Komšić, održao govor pred Generalnom skupštinom UN-a (GSUN) „[...] prvi put na osnovu usuglašene platforme i usuglašenog izlaganja.“¹⁹²

¹⁹⁰ “Visa liberalisation for Albania and Bosnia and Herzegovina”, press izvještaj o odluci, Vijeće Evropske unije, objavljeno 08.11.2010. Dostupno na: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/117555.pdf (pristupljeno 24.05.2019.)

¹⁹¹ Džananović, “BiH’s Engagement in Multilateral Fora“, str. 55.

¹⁹² “Nestavno članstvo Bosne i Hercegovine u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija 2010.–2011.: Izazovi predsjedavanja tokom januara 2011. godine”, Vanjskopolitička inicijativa BiH, str. 2. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Nestavno_clanstvo_BiH_u_Vijecu_sigurnosti_UN.pdf (pristupljeno 31.05.2019.)

Rezultat ovog usaglašenog pristupa bile su i veoma pozitivne ocjene kako na unutrašnjem planu tako i u odnosu na poziciju BiH u svijetu, pri čemu je tadašnji Predsjedavajući Vijeća ministara BiH Nikola Špirić „[i]zrazio uvjerenje da će članstvo u Vijeću sigurnosti UN unijeti novu dozu ozbiljnosti u vršenju vanjske politike [...]“, a tadašnji je Ministar vanjskih poslova BiH Sven Alkalaj izjavio: „Uspješno obavljen mandat nestalne članice Vijeća sigurnosti ojačat će imidž, ugled i uticaj BiH u svijetu i otvoriti nam mnoga politička i ekonomska vrata koja bismo inače teško otvarali.“¹⁹³

Ova pozicija predstavljala je i jasan izazov, a otežavajuća okolnost za BiH je bila nedostatak iskustva na planu globalne diplomatije i domaće legislative koja bi bila bar teorijska vodilja u tome. Nedostatak iskustva prevazilažen je posebnom obukom koju je vodio bivši ambasador Velike Britanije pri UN-u Sir Emyr Perry, a koja se provodila u Sarajevu, New Yorku i Londonu. Nadalje, jedini dokument kojim su se uređivali diplomatski i vanjskopolitički ciljevi bili su spomenuti Opći principi koji su vrlo šturo definisali tu oblast. To nisu bili adekvatni temelji, a bolje uslove nije postavljala ni postojeća praksa, niti stavovi o tome kako je u BiH nemoguće postići i održati zajednički stav, što se pokazalo netačnim već kod lobiranja za izbor BiH u VSUN. „Jedna od najdirektnijih koristi članstva u VSUN-u jeste što je BiH, suočena s nužnošću da ima svoj stav o svjetskim pitanjima iz domena VS-a, morala u proteklih godinu dana da definiira svoje pozicije kroz stotine kreiranih i javno prezentiranih izlaganja pred ovim tijelom. Na taj način je praktično u proteklih godinu dana profilirana vanjska politika Bosne i Hercegovine, čime je mnogostruko prevladala domete Općih principa.“¹⁹⁴

Također, izazov je bio i ostvariti koordinaciju između različitih institucija u BiH kako bi se ova funkcija mogla adekvatno obavljati te osigurati dostupnost neophodnih ljudskih i institucionalnih kapaciteta. U te svrhe je tada osnovan Odsjek za koordinaciju aktivnosti sa Vijećem sigurnosti UN-a kao dio strukture MVP BiH (koji je i danas dio te strukture) i putem kojeg se održavao stalni kontakt sa Misijom BiH pri UN-u. Problem manjka osoblja misije postepeno je rješavan različitim metodama, a na kraju je broj osoblja povećan sa 6 na 12 diplomata. I u svakom od ureda članova Predsjedništva BiH imenovani su posebni savjetnici zaduženi za usaglašavanje stavova o

¹⁹³ “BiH nestalna članica Vijeća sigurnosti UN”, *Info Vijeća ministara Bosne i Hercegovine*, bilten br. 1, str. 2. Dostupno na: http://vijeceministara.gov.ba/home_right_docs/default.aspx?id=9824&langTag=hr-HR (pristupljeno 31.05.2019.)

¹⁹⁴ “Nestalno članstvo Bosne i Hercegovine u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija 2010.–2011.: Izazovi predsjedavanja tokom januara 2011. godine”, Vanjskopolitička inicijativa BiH, str. 3-4, dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Nestalno_clanstvo_BiH_u_Vijecu_sigurnosti_UN.pdf (pristupljeno 31.05.2019.)

prijedlozima MVP za aktivnosti koje bi se vršile u kontekstu pozicije nestalne članice VSUN. Međutim, iako su ovo bila značajna unaprjeđenja koja su doprinjela i vanjskopolitičkoj i diplomatskoj strukturi BiH, ona nisu bila sasvim dovoljna i ostali su primjetni mnogi nedostaci – „[...] nedovoljno iskorištavanje mreže DKP-a, nedostatak političko-analitičkih kapaciteta u sjedištu MVP-a i odsustvo primjerene strategije informiranja javnosti o aktivnostima BiH u VSUN-u.“¹⁹⁵

Izazovi su postali naročito izraženi kada je započelo predsjedavanje BiH VSUN u januaru 2011. godine, što je iziskivalo ne samo bolju koordinaciju i fleksibilnost institucija BiH, nego i u odnosima sa drugim članicama VSUN. Podrazumijevala se i povećana odgovornost i angažman šefa misije pri UN-u koji je time faktički postao predsjedavajući VSUN. Upravo je taj period predsjedavanja, kada je predstavnik BiH kao predsjedavajući vodio rasprave o nizu pitanja koja su razmatrana pred ovim tijelom, bio ključni period za izgradnju kapaciteta BiH i stvaranje imidža kredibilnog partnera u svijetu. Teme o kojima se tada raspravljalo bile su referendum o budućnosti Sudana (tj. o nezavisnosti Južnog Sudana koji je održan 9.-15. januara 2011.), situacija u Somaliji (UN-ova vojna misija i pitanje piratskih aktivnosti), situacija u Nepal u i okončanje UN-ove monitoring misije, stanje na Bliskom istoku (odnosi Izraela i Palestine), humanitarno stanje na Haitiju te položaj i uloga misije UN-a u Istočnom Timoru i Regionalnog centra za preventivnu diplomatiju u Centralnoj Aziji.¹⁹⁶

Također, tokom svog predsjedavanja BiH je održala i tematsku debatu pod naslovom „Izgradnja institucija kao dio procesa izgradnje mira“. BiH je tu temu odabrala, jer je u njoj mogla istaći svoja posebna i izražena iskustva proizašla iz proteklog rata, uloge stranih aktera u ratu i nakon njega (njihovi uspjesi i greške), pregovaranja za zaustavljanje sukoba i poslijeratne rekonstrukcije. To je bilo naročito atraktivno u kontekstu priče da je BiH od ratom razrušene države stigla do predsjedavanja VSUN. Cilj je bio doprinijeti aktivnostima VSUN na prevenciji ili rješavanju budućih konflikta, što je ocijenjeno kao korisno i uspješno.¹⁹⁷

Uprkos svim izazovima i nedostacima, ocjenjuje se da „[...] intenzitet, sadržaj i fokus diplomatskih aktivnosti u ovom periodu su jasna potvrda da je BiH ravnopravan i kompetentan partner u

¹⁹⁵ Ibid., str. 4.

¹⁹⁶ Ibid., str. 7-10.

¹⁹⁷ “BiH nestalna članica Vijeća sigurnosti UN”, *Info Vijeća ministara Bosne i Hercegovine*, bilten br. 1, str. 3. Dostupno na: http://vijeceministara.gov.ba/home_right_docs/default.aspx?id=9824&langTag=hr-HR (pristupljeno 31.05.2019.)

međunarodnim odnosima i da njena specifična iskustva u međunarodnim aktivnostima mogu doprinijeti većoj kvaliteti i efikasnosti funkcionisanja VSUN.¹⁹⁸ Čak su i stavovi Predsjedništva BiH u tom periodu bili velikom većinom usaglašeni po svim pitanjima (više od tri stotine usaglašanih nasuprot nekoliko neusaglašanih – preko 97% usaglašenosti), a nesuglasice koje su postojale bile su primarno povezane sa tadašnjom predizbornom kampanjom i korištenje instituta vitalnog nacionalnog interesa.¹⁹⁹

Nažalost, dometi i stvarni značaj djelovanja misije u New Yorku, MVP-a, Predsjedništva BiH i sveukupnog angažmana BiH u VSUN iz ovog perioda ostali su nedovoljno poznati, jer je eksploatacija uspjeha u javnosti bila minimalna. U tom periodu čak ni države Istočnoevropske grupe, koje su nominovale BiH za članicu VSUN, nisu bile adekvatno obavještene o aktivnostima, kao ni svi bh. diplomatski predstavnici na različitim destinacijama. Upitno je i koliko je u kasnijem radu diplomatija BiH iskoristila tada uspostavljene bilateralne i multilateralne odnose za postizanje novih vanjskopolitičkih ciljeva. Ipak, ostaje poznato, barem onom zainteresovanom dijelu javnosti, da je ovaj period bio dokaz stvarnih sposobnosti BiH da se izdigne iznad bavljenja samo vlastitim ciljevima i interesima i doprinese u rješavanju globalnih pitanja izvan vlastitog fokusa.

4.6. Berlinski proces, Upitnik i nove aktivnosti u multilateralnoj sferi

U januaru 2012. godine za ministra vanjskih poslova dolazi po drugi put Zlatko Lagumdžija (SDP), a na poziciji zamjenika ostaje Ana Trišić-Babić (SNSD). Nastavljaju se i pojačavaju aktivnosti u mnogim sferama, uključujući ekonomsku kroz organizovanje šest poslovnih foruma 2013. godine u UAE, Kataru, Indiji, Austriji, Velikoj Britaniji i Rusiji.²⁰⁰ Također, počinje se intenzivirati proces EU integracija kako bi se došlo do jasnih ciljeva i općenito puta koji bi BiH omogućio podnošenje zahtjeva za članstvom u EU. To je dodatno aktualizirano kada je došlo do značajne promjene u regionu u julu 2013. godine - kada je susjedna Hrvatska postala punopravna članica EU - što će sve do danas uticati na brojne procese u BiH na tom putu. Deklarativno su i zvanični Zagreb, ali i Brisel to ocjenjivali kao pozitivnu okolnost za BiH u smislu buduće podrške susjeda, ali se u

¹⁹⁸ Džananović, "BiH's Engagement in Multilateral Fora", str. 55.

¹⁹⁹ "Nestavno članstvo Bosne i Hercegovine u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija 2010.–2011.: Izazovi predsjedavanja tokom januara 2011. godine", Vanjskopolitička inicijativa BiH, str. 5. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Nestavno_clanstvo_BiH_u_Vijecu_sigurnosti_UN.pdf (pristupljeno 31.05.2019.)

²⁰⁰ „Ekonomska diplomatija – izazov visokog prioriteta za Bosnu i Hercegovinu: Non nova sed nove (Ne nova, već na novi način)”, Vanjskopolitička inicijativa BiH (uz saradnju Fridrich Ebert Stiftung), Sarajevo, 2013. godine, str. 8.-9. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Tekst_BiH_pol_analiza_Ekonomska_diplomatija_Layout_1.pdf (pristupljeno 21.07.2019.)

godinama koje su slijedile dosta puta članstvo RH u EU pokazalo kao teret. Koristeći superiornost statusa Hrvatska je u mnogim slučajevima djelovala suprotno interesima BiH, zloupotrebljavajući mogućnost djelovanja u Briselu (npr. pitanje imovine, slobodne plovidbe do otvorenog mora, pitanje granice itd.) pa čak i do otvorenog lobiranja u tijelima EU i drugdje da se BiH okvalificira kao sigurnosna prijetnja, a što su zvaničnici RH često činili u bilateralnim kontaktima sa uticajnim državama i političarima.²⁰¹

Dakle, ovaj period započeo je sa pozitivnim angažmanom i perspektivama, ali se ubrzo javljaju novi zastoji u ispunjavanju obaveza BiH što će podstaći novu inicijativu uticajnijih evropskih zemalja - Njemačke i Velike Britanije - sa ciljem da se obnove regionalni odnosi na Zapadnom Balkanu i poboljša saradnja, jer je bila očigledna nespremnost vlasti BiH, Hrvatske i Srbije da sami dođu do rješenja za postojeća međusobna sporna pitanja.

Inicijativa nazvana **Berlinski proces** započela je konferencijom u augustu 2014. na kojoj je čitav proces zamišljen kao podrška EU cijelom regionu, svim zemljama Zapadnog Balkana (nečlanicama), na način da ih se regionalnim projektima „prisili“ na saradnju i rješavanje sporova. U godinama koje su slijedile napredak je po zemljama bio različit, što se danas vidi nakon pet godina reformskih promjena, pri čemu je BiH često naizgled zaostajala za susjedima u određenim reformskim oblastima. Dakle, krajem 2014. na britansko-njemačku inicijativu svi predstavnici vlasti u BiH pozvani su da se potpisima obvežu na provođenje institucionalnih reformi i to prema preciznom planu (Reformska agenda) po kojem će Bosna i Hercegovina nastaviti proces eurointegracija.²⁰² Ohrabrujuće je bilo što je 1. juna 2015. godine konačno stupio na snagu ranije potpisani Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između BiH i EU koji je time postao glavni formalni okvir za međusobne odnose i saradnju. Također, time su uspostavljena i posebna tijela kojim sa omogućava nadgledanje provođenja uslova iz sporazuma i olakšava saradnja sa EU: Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje (uključuje predstavnike i Parlamentarne skupštine BiH i Evropskog parlamenta), Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje te Odbor za stabilizaciju i pridruživanje koji može osnivati i pododbore.²⁰³ Stupanje na snagu SAA i

²⁰¹ „Tramp i Grabar-Kitarović o ekstremizmu u BiH“, *Nezavisne novine*, objavljeno 06.07.2017. Dostupno na: <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Tramp-i-Grabar-Kitarovic-o-ekstremizmu-u-BiH/433575> (pristupljeno 07.06.2019.)

²⁰² „Hronologija odnosa BiH i EU“, Direkcija za evropske integracije. Dostupno na: http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/default.aspx?id=9808&langTag=bs-BA (pristupljeno 07.06.2019.)

²⁰³ „Stabilisation and Association Agreement with Bosnia and Herzegovina enters into force today“, izvještaj za medije, Evropska komisija, objavljeno 01.06.2015. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5086_en.htm (pristupljeno 07.06.2019.)

uspostavljanje ovih tijela predstavljali su važan korak i tada je „[u] Izvještaju za BiH za 2015. Komisija je prvi put nakon niza godina ocijenila kako se BiH vratila na reformski put i započela rješavanje preostalih prioriteta na putu pridruženja Uniji.“²⁰⁴ Berlinski proces biće jedna od prioritarnih linija saradnje EU i BiH u narednom periodu.

Od marta 2015. u MVP BiH na poziciji ministra je Igor Crnadak, sa Josipom Brkićem kao zamjenikom, te će taj mandat označiti i još jedan dalji korak BiH u EU integracijama. BiH je 15. februara 2016. godine podnijela zahtjev za članstvo u EU, a Vijeće EU je 20. septembra pozvalo Evropsku komisiju da pripremi Mišljenje o tom zahtjevu i izradi Upitnik za BiH. Upitnik je upućen BiH 9. decembra, a na odgovorima se u BiH radilo cijelu narednu 2017. godinu. Pokazalo se da je to bio zahtjevan posao, ali ne toliko u stručnom smislu, koliko u domenu prevazilaženja različitih gledanja na pojedina pitanja, počevši od podataka iz popisa stanovništva pa do viđenja poštivanja ljudskih prava, stanja u sudstvu itd. „U tome je učestvovalo gotovo 1.200 osoba. Održano je više od 70 sastanaka tijela u sistemu koordinacije procesa integrisanja. Pripremljeno je 20.037 stranica teksta, koje su na engleski prevela 143 prevodioca.“²⁰⁵ No, i kada su odgovori predati u Brisel 28. februara 2018. godine, ubrzo je uslijedio značajan broj dodatnih pitanja koja su proistekla upravo iz nejasnoće odgovora i nepostojanja jedinstvenog stava za mnoga pitanja. Na dodatna pitanja BiH je odgovorila tek 4. marta 2019. godine što upečatljivo govori o sve težem pronalaženju unutrašnjeg kompromisa, a zbog čega je i jedan broj pitanja ostao bez odgovora.

Evropska komisija je 29. maja 2019. godine objavila Mišljenje o zahtjevu BiH za članstvo u EU u kojem je istakla da „[...] smatra da bi se pregovori za pristupanje Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji trebali otvoriti kada zemlja postigne potreban stepen usklađenosti s kriterijima za članstvo, a posebno sa političkim kriterijima iz Kopenhagena kojima se zahtijeva stabilnost institucija koje naročito garantiraju demokratiju i vladavinu prava.“²⁰⁶ Također je navedeno i 14 oblasti u kojima BiH mora ispuniti uslove i prilagoditi se EU standardima i očekivanjima kako bi se ovaj proces

²⁰⁴ Osman Topčagić, “Status kandidata za članstvo u EU – Između izazova i slabosti”, Vanjskopolitička inicijativa BiH (uz saradnju Friedrich Ebert Stiftung), Sarajevo, mart 2016. godine, str. 6. Dostupno na: <https://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/04/Status-kandidata-za-clanstvo-u-EU-Izmedju-izazova-i-slabosti-BHS-1.pdf> (pristupljeno 07.06.2019.)

²⁰⁵ “Hronologija odnosa BiH i EU”, Direkcija za evropske integracije. Dostupno na: http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/default.aspx?id=9808&langTag=bs-BA (pristupljeno 07.06.2019.)

²⁰⁶ “Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću - Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji”, Evropska komisija, objavljeno 29.05.2019. godine, Europa.ba. Dostupno na: <http://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zah-tjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf> (pristupljeno 15.06.2019.)

nastavio. Obzirom da tih 14 oblasti uključuje i pitanja koja zahtijevaju političku volju, snažan konsenzus i dobru koordinaciju za razmatranje i rješavanje, ostaje upitno kakva će biti dinamika i koliko će vremena trebati BiH da učini dalji značajan korak u tom procesu.

Što se same koordinacije tiče, kao više tehničkog pitanja, prije više godina je u Vijeću ministara donesena Odluka o sistemu koordinacije procesa evropskih integracija u Bosni i Hercegovini kojom je definisan Mehanizam koordinacije tj. način nastupanja jednim glasom prema EU.²⁰⁷ Ali, dok je na zvaničnom nivou ovo prezentirano kao politički uspjeh u cilju vanjskopolitičkog napretka zemlje, dio političke elite smatrao je da je sistemom koordinacije poentirano upravo zbog stvorene mogućnosti da bilo kakvu proevropsku aktivnost blokira svojim neslaganjem, odnosno da Mehanizam koristi za unutarnje partikularne interese.²⁰⁸ Mehanizam je izazvao nove političke konflikte kako zbog načina na koji je Odluka o njemu donesena, tako i zbog upitne provodivosti (i Mišljenje Komisije ističe potrebu da se osigura njegovo bolje funkcionisanje).

4.6.1. Predsjedavanje BiH Vijećem Evrope

Ovaj period diplomatskih aktivnosti BiH smatra se vrlo proaktivnim i plodonosnim i u sferama mimo EU integracija. Osim stupanja na snagu SAA, iste godine je započelo i prvo predsjedavanje BiH Komitetom ministara Vijeća Evrope (maj - novembar 2015.) u okviru kojeg je BiH odredila kao glavne prioritete praćenje implementacije Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), jačanje politike Vijeća Evrope prema susjednim regionima, promociju i aktivnosti Vijeća Evrope u oblasti kulture sa posebnim naglaskom na Evropsku konvenciju o kulturi i aktivnosti Vijeća Evrope kroz Evropski filmski fond (EURIMAGES) – što je kombinovano i sa Sarajevo film festivalom, unapređenje rada Vijeća Evrope u pogledu vjerske dimenzije interkulturalnog dijaloga te niz drugih pitanja.²⁰⁹

U sklopu ovih prioriteta i širih sfera, organizovan je i održan značajan broj konferencija i sastanaka koji su imali konkretne i pozitivne rezultate (npr. usvajanje Dodatnog protokola na Konvenciju

²⁰⁷ Odluka o sistemu koordinacije procesa evropskih integracija u Bosni i Hercegovini, „Službeni glasnik“ BiH, broj 8/16, odluka VM broj 5/2016 od 26. januara 2016. godine, Vijeće ministara BiH. Dostupno na: <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/NXT3LcpOSZ0> (pristupljeno 07.06.2019.)

²⁰⁸ „Pročitajte šta donosi "novi" Mehanizam koordinacije”, N1 BiH, objavljeno 28.09.2016. Dostupno na: <http://ba.n1info.com/Vijesti/a114854/Procitajte-sta-donosi-novi-Mehanizam-koordinacije.html> (pristupljeno 07.06.2019.)

²⁰⁹ „Predsjedavanje Bosne i Hercegovine Vijećem Evrope 2015. godine”, Ministarstvo vanjskih poslova BiH, objavljeno 12.01.2015., ažurirano decembar 2015. Dostupno na: <http://www.mvp.gov.ba/aktuelnosti/arhiva/default.aspx?id=29525> (pristupljeno 08.06.2019.)

VE o sprečavanju terorizma). Neki od tih događaja održani su i u BiH, što je pomagalo unaprjeđenju imidža države općenito i kao kredibilnog partnera, ali je i istovremeno predstavljalo i pritisak na institucije da unaprijede svoje funkcionisanje, koordinaciju rada i kvalitet aktivnosti dok su oči (strane) javnosti fokusirane na BiH. Iskustva stečena i kapaciteti izgrađeni u ovom periodu pomogli su i u sferi EU integracija, koje će ući u jednu novu fazu predajom zahtjeva za članstvo u EU početkom 2016. godine, dakle nedugo nakon okončanja predsjedavanja VE.

Predsjedavanje BiH Vijećem Evrope bilo je mnogo bolje medijski popraćeno i promovisano nego što je to ranije bio slučaj sa VSUN. To se može vidjeti kroz činjenicu da je u tom periodu održan i niz promotivnih aktivnosti u sklopu VE (balovi, izložbe...), kreirana je stranica u okviru web stranice MVP BiH na koju su se dodavali kratki izvještaji sa određenih značajnih događaja tokom predsjedavanja, a organizovane su i konferencije za medije kako bi se sva dešavanja i aktivnosti približile javnosti.²¹⁰ Međutim, efekti ove promocije ipak su ostali ograničeni obzirom da javnosti nije adekvatno objašnjen značaj ovog predsjedavanja niti je iskorištena prilika da se u pozitivnijem svjetlu prikažu kapaciteti BiH i sposobnosti njenih predstavnika.

Po okončanju predsjedavanja održana konferencija na kojoj su se razmatrali efekti uloge predsjedavajuće države na BiH i na dalje aktivnosti u EU integracijama. Tada je naglašeno „[...] da je opća ocjena predsjedavanja BiH izuzetno pozitivna, nepodijeljena od strane svih članica EU, Ruske Federacije i što je posebno važno od strane susjednih zemalja. Također, opća je ocjena da je BiH tokom predsjedavanja uspjela da i pored tema koje su se neočekivano nametnule kao dominantne (migracije i terorizam) potvrdi sve vrijednosti na kojima Vijeće Evrope počiva – demokratiju, ljudska prava i vladavinu prava.“²¹¹

Ovo predsjedavanje bilo je jedno od najznačajnijih događaja i najvećih uspjeha bh. diplomatije i vanjske politike, naročito obzirom na pozitivnu ocjenu i rezultate koje su prepoznali i VE i njegove članice. Međutim, u uspješnosti je neophodan i kontinuitet pa je sada potpuno apsurdno da je BiH, kao zemlja koja je pokazala potencijale na tim važnim događajima, u junu 2019. godine došla u situaciju da bude suspendovana iz rada Parlamentarne skupštine VE (zbog neimenovanja delegacije) što je samo jedna od posljedica konflikata političkih elita i strateških koncepcija o političkoj budućnosti BiH.

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Ibid.

4.7. Bosna i Hercegovina i NATO

U aktuelnim argumentacijama značaja članstva BiH u Savezu na prvo mjesto se stavlja potreba konačnog uključivanja zemlje u pouzdan sistem kolektivne sigurnosti koji bi definitivno i trajno otklonio prijetnje teritorijalnom integritetu i suverenitetu BiH i mogućnost nove agresije i miješanja u unutrašnja pitanja BiH sa strane. U ovome je sadržana i upornost određenih političkih snaga iz RS koje se suprotstavljaju članstvu BiH u Savezu obzirom da je njihov glavni instrument za dobijanje političkih poena na dnevnoj bazi, a i prilikom izbora, upravo retorika o granicama i separatizmu, izmjeni nadležnosti, praćenju politike Srbije kao i druge demagoške izjave - sve kako bi se elite očuvale na vlasti i nastavile štiti svoje partikularne interese. Dodatni problem za BiH je činjenica da se njihova retorika trenutno poklapa sa ruskim geostrateškim interesima i potrebom Moskve da u interesnom konfliktu sa SAD i Evropom ima svoja uporišta na Balkanu. Konkretno, u ovom slučaju, Srbija i RS su ruska uporišta suprotstavljanja američkom i evropskom širenju vojnog, političkog i ekonomskog uticaja na Zapadni Balkan.

U svojoj bližoj historiji, kako je već rečeno, NATO je redefinisao svoju novu posthladnoratovsku globalnu ulogu u svijetu upravo na slučaju Bosne (a zatim Kosova), gdje je intervencijom protiv snaga VRS i VJ postao instrument sile protiv nedemokratskog režima i za zaustavljanje ratnih sukoba. Zbog toga je u prvom postratnom periodu NATO, prvenstveno kroz američku politiku, imao izražen kooperativan odnos spram BiH i njenog budućeg članstva. U aktuelnim unutarnjepolitičkim i globalnim okolnostima povoljna je činjenica da je prethodnih godina BiH učinila brojne korake ka NATO-u, a koji su doneseni konsenzusom svih strana tako da sadašnji protivnici članstva jako teško mogu poništiti postignuti nivo saradnje i NATO puta. Pri tome je najvažnija legislativa donesena na državnom nivou, a za BiH je ključno nekoliko dokumenata:

- Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine (2005.) definisao je u Članu 84 da "[...] Parlamentarna skupština, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo BiH te svi subjekti odbrane, u okviru vlastite ustavne i zakonske nadležnosti, provest će potrebne aktivnosti za prijem Bosne i Hercegovine u članstvo NATO-a";²¹²
- Bijela knjiga odbrane Bosne i Hercegovine (2005.) – dokument Predsjedništva BiH u kojem se naglašava da „[k]ljučni element za ostvarivanje neupitne kolektivne vojne

²¹² Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine, "Službeni glasnik BiH", br. 88/05, Parlamentarna skupština BiH dokument broj 226/05, 05.10.2005. Dostupno na: <http://www.mod.gov.ba/files/file/zakoni/Zakon-o-odbrani-bs.pdf> (pristupljeno 08.06.2019.)

sigurnosti Bosne i Hercegovine, je postati članicom NATO-a, jer je u tom slučaju, njen nacionalni suverenitet i teritorijalni integritet, zagarantiran i od strane cijelog Saveza.“²¹³

- BiH potpisuje pristupanje (2006.) Partnerstvu za mir (PfP) što je bio prvi oblik ozbiljne institucionalne saradnje sa Savezom;
- BiH sa NATO-om 2008. godine zaključuje prvi IPAP (Individual Partnership Action Plans) i od tada u dvogodišnjim ciklusima podiže nivo interoperabilnosti sa NATO;²¹⁴
- Predsjedništvo BiH je u junu 2009. godine donijelo odluku o podnošenju aplikacije za sudjelovanje u Akcionom planu za članstvo (engl. *Membership Action Plan - MAP*). Dokument su potpisali svi članovi Predsjedništva BiH, uključujući Nebojšu Radmanovića.²¹⁵ Naredne godine je BiH pozvana da pristupi MAP-u uz postavljene uvjete u vezi sa vojnom imovinom.

Navedeni dokumenti imaju posebnu snagu u tome što su doneseni na nivou Predsjedništva BiH i drugih državnih organa uz potpuni (nacionalni) konsenzus. Međutim, upitna je trenutna snaga tog konsenzusa obzirom da je 2018. godine NATO pozvao BiH da izradi i preda prvi Godišnji nacionalni program (engl. *Annual National Program – ANP*) kao jedini preostali uslov za MAP, a da je dostavljanje ANP-a blokirano iz RS.

Osim, formalno-pravnih uporišta za istrajavanje na integraciji BiH u NATO, brojne rotacije kontingenata pripadnika Oružanih snaga BiH (OS BiH) u misijama podrške miru i posmatračkim misijama sa snagama NATO-a (kao i UN-a) u državama poput Iraka, Afganistana, Konga, Eritreje, Etiopije, Malija i Centralne Afričke Republike²¹⁶ pokazale su da su pripadnici vojske, kao svojevrsni ambasadori u misijama mira pokazali kompetentnost i sposobnost u ovim specifičnim multilateralnim aktivnostima. Dakle, politički značaj članstva, pravna osnovanost te praktično dokazana kompetentnost za sudjelovanje u aktivnostima Saveza snažni su argumenti za stavljanje NATO puta i u buduće prioritete vanjskih poslova BiH i diplomatskih aktivnosti.

²¹³ „Bijela knjiga odbrane Bosne i Hercegovine“, dokument Predsjedništva BiH iz juna 2005. godine, web stranica Ministarstva odbrane BiH, str. 15. Dostupno na: <http://www.mod.gov.ba/files/file/dokumenti/Bijela-knjiga-bs.pdf> (pristupljeno 08.06.2019.)

²¹⁴ „Relations with Bosnia and Herzegovina“, web stranica NATO, ažurirano 06.12.2018. Dostupno na: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm (pristupljeno 08.06.2019.)

²¹⁵ „Bosna i Hercegovina i NATO“, Atlantska inicijativa, objavljeno: februar 2010. godine, str. 13. Dostupno na: <http://atlantskainicijativa.org/wp-content/uploads/ai/pdf/brosura/Brosura-1.pdf> (pristupljeno 08.06.2019.)

²¹⁶ Tanya L. Domi i Davor Petrić, „BiH’s Contributions to International Military-Security-Peace Operations“ (endnote broj 26), u *Bosnia and Herzegovina’s Foreign Policy Since Independence*, ed. Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović (London: Palgrave Macmillan, 2019.), str. 155.

4.8. Bilateralna saradnja sa susjedima i regijom

Geografska regija Balkana je širok pojam i uključuje niz država međusobno različitih po mnogim osnovama. Međutim, kada je riječ o regionalnoj saradnji na ovom prostoru obično se fokusiramo na područje regije koje je definisano u novijem periodu tj. na Zapadni Balkan koji uključuje one države regije koje još nisu postale članice EU (BiH, Srbija, Crna Gora, Makedonija, Albanija i Kosovo). Taj pristup postavlja i okvire odnosa EU prema regiji i upućuje navedene države na međusobnu saradnju kao preduvjet članstva.

Iz perspektive same BiH, odnosi u regiji su primarno odnosi sa susjednim državama bez obzira da li su članice EU ili nisu (iako je i to značajan faktor u mnogim sferama odnosa, npr. ekonomiji), a zatim sa preostalim državama bivše SFRJ i regije. Odnosi sa susjednim državama su najspecifičniji i zbog blizine koja neizbježno upućuje ove države jedne na druge, ali i zbog historije međusobnih sukoba koji na različite načine utiču na trenutne odnose i relacije. Ono što često figurira kao bitan faktor u tim odnosima u kontekstu BiH jesu implicirane teritorijalne pretenzije susjednih država i upućenost pojedinih dijelova stanovništva na njihove „matice“. Takva konstelacija odnosa često ima za rezultat njihovo uplitanje u unutrašnja pitanja BiH, što je evidentno i iz recentnih skandala diplomatske, sigurnosne i političke prirode (npr. propaganda u RH o opasnosti islamskog ekstremizma iz BiH i relativiziranje suvereniteta BiH i derogiranje njenih organa od zvaničnika Srbije), ali i težnji da se vanjskopolitičko djelovanje BiH usmjeri u korist ovih država.

Naravno, veliki broj aktivnosti se odvija u skladu sa standardnim diplomatskim praksama što je vidljivo iz brojnih konferencija (regionalne i šire prirode) na kojima učestvuju države regije i na kojima se njihova saradnja očekuje i podstiče. Tome doprinose i ustaljene svjetske diplomatske prakse koje onemogućavaju ili smanjuju uticaj pojedinih negativnih tendencija (npr. ignorisanje predstavništava entiteta RS u svijetu). Iako to možda javnosti nije očigledno obzirom na retoriku i dnevnopolitička dešavanja, diplomatija nastavlja da funkcioniše svojim tokom zahvaljujući profesionalizmu brojnih kadrova koji djeluju u DKP mreži, MVP kao sjedištu i drugim relevantnim institucijama.

Također, važno je skrenuti pažnju i na činjenicu da stalni podsticaj za regionalnu saradnju (bilateralnu i multilateralnu) dolazi kroz Proces stabilizacije i pridruživanja tj. kroz uslov postizanja dobrosusjedskih odnosa. Time se ne samo jasno daje do znanja da su ove države direktno upućene jedne na druge, nego i da je njihova međusobna saradnja uslov za njihov dalji napredak u EU integracijama. Iako to daje dodatni podsticaj regionalnoj saradnji, može se postaviti

pitanje koliko je ta saradnja suštinska, a koliko puko ispunjavanje kriterija. Pojedini autori tvrde da je regionalna saradnja kroz veliki broj inicijativa vremenom postala istinski interes svih uključenih država tj. „[...] da se s vremenom iz toga kvantiteta izdvojio kvalitet.“²¹⁷

Obzirom na navedeno sasvim je očekivano i razumljivo da BiH posvećuje naročitu pažnju ovoj sferi pa se ona posebno i ističe u okviru nove Strategije vanjske politike BiH iz 2018. godine gdje se navode i konkretne regionalne inicijative, u okviru kojih BiH treba nastaviti aktivno učestvovati, kao što su „[...] Brdo-Brijuni proces, Proces za saradnju u Jugoistočnoj Evropi/Vijeće za regionalnu saradnju, Srednjo-evropska inicijativa, Jadransko - jonska inicijativa, Strategija Evropske unije za dunavsku regiju, Regionalna inicijativa o migracijama, azilu i povratku izbjeglica, Regionalni ured za saradnju mladih Zapadnog Balkana, Fond Zapadnog Balkana, itd.“²¹⁸ Pored tih regionalnih inicijativa, čiji su sastanci i aktivnosti multilateralne prirode što može amortizirati pojedine tenzije koje inače postoje u bilateralnim odnosima, značajno je posvetiti pažnju i direktnim bilateralnim relacijama i saradnji BiH sa pojedinim državama regiona.

4.8.1. BiH – Crna Gora

U periodu od sticanja nezavisnosti do danas, BiH je od sva tri susjeda stabilizirala odnose i riješila sporna pitanja jedino sa Crnom Gorom pa se može ocijeniti da diplomatski i međudržavni odnosi imaju tendenciju razvoja i napredovanja. Pozitivan trend bosansko-crnogorskih odnosa počinje nakon proglašenja crnogorske nezavisnosti od Državne zajednice Srbije i Crne Gore, a još intenzivnije u periodu kada Crna Gora pojačava aktivnosti na ispunjenju uvjeta za prijem u NATO i priključenje EU.

U političko-ideološkom smislu radi se o vremenu postepenog i potpunog razlaza crnogorskog rukovodstva sa velikosrpskom ideologijom i napuštanja politike koja je u tom smislu bila podrška politici Beograda. Nakon razrješenja teritorijalnog pitanja oko Sutorine u odnosima sa ovim susjedom BiH gotovo da nema spornih pitanja. Sporazum o granicama je konačno potpisan na marginama samita država Zapadnog Balkana u Beču 2015. godine,²¹⁹ a u avgustu 2017. godine je

²¹⁷ “Regionalna rekonekcija kao nova paradigma”, Vanjskopolitička inicijativa BiH (u saradnji sa Friedrich Ebert Stiftung), Sarajevo, oktobar 2013. godine, str. 3. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Polit_analiza_novembar2013_bh_korekcije.pdf (pristupljeno 28.06.2019.)

²¹⁸ Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018.-2023., dokument Predsjedništva BiH broj 01-50-1-936-27-1/18, 13.03.2018., str. 8. Dostupno na: <http://predsjednistvobih.ba/vanj/default.aspx?id=79555&langTag=bs-BA> (pristupljeno 28.06.2019.)

²¹⁹ “Final Declaration by the Chair of the Vienna Western Balkans Summit”, Western Balkans Summit 2015, objavljeno 27.08.2015., str. 2. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/neighbourhood->

ratifikovan i sporazum o saradnji u procesu pristupanja EU.²²⁰ Također, BiH ima sa Crnom Gorom (kao i sa Srbijom) potpisan sporazum o međusobnom pružanju diplomatsko-konzularnih usluga u državama gdje jedna od država nema svoje predstavništvo.²²¹ To su samo neki u nizu bilateralnih sporazuma između ove dvije države, a njihovi efekti su pojačani i čestim sastancima državnih predstavnika visokog ranga kojima se podstiče saradnja u mnogim oblastima (npr. osnivanje centra za koordinaciju policijskih snaga).²²² Također, Crna Gora je jedina država regiona sa kojom BiH ima trgovinski suficit u vanjskoj razmjeni²²³, što je još jedan od indikatora uspješnosti bilateralnih odnosa sa Crnom Gorom iz perspektive BiH, a naročito ako se uzme u obzir da BiH već duže vrijeme bilježi sveukupni trgovinski deficit.

Međutim, odnosi nisu ni sasvim bez spornih tema manjeg ili specifičnog značaja. Jedna od njih se odnosi na pitanje državljanstva. BiH i Crna Gora nemaju potpisan sporazum kojim bi se uređivalo dvojno državljanstvo, što je zanimljivo obzirom na generalno dobre odnose i činjenicu da takav sporazum ni po čemu nije problematičan, a povezao bi BiH sa bošnjačkom zajednicom u Crnoj Gori te olakšao položaj crnogorskih građana u BiH. Zvanično nisu objašnjeni razlozi odgađanja takvog sporazuma.

Drugi nešto specifičniji problem tiče se odgovornosti za ratne zločine, a sporno je oslobađanje mnogih Crnogoraca koji su bili optuženi za pojedine zločine kao pripadnici vojnih ili policijskih snaga SRJ/SiCG. Odgovornost se povezuje za dvije teme: (1) nelegalna hapšenja najmanje 66 državljana RBiH koji su se početkom rata 1992. godine zatekli u Crnoj Gori kao izbjeglice, a koje je MUP CG izručio VRS i koji su zatim pogubljeni;²²⁴ (2) učešće crnogorskih državljana u ratu u BiH u sastavima VJ i policije. Što se tiče prvog osnova odgovornosti, ovaj slučaj je godinama bio u žiži javnosti i Crna Gora je odbijala odgovornost, ali je iz višeg političkog interesa (otvaranje

enlargement/sites/near/files/pdf/policy-highlights/regional-cooperation/20150828_chairmans_conclusions_western_balkans_summit.pdf (pristupljeno 28.06.2019.)

²²⁰ "Bosnia and Herzegovina 2018 Report," Evropska komisija, objavljeno 17.04.2018., str. 36. Dostupno na: <http://europa.ba/wp-content/uploads/2018/04/20180417-bosnia-and-herzegovina-report.pdf> (28.06.2019.)

²²¹ "Regionalna rekonekcija kao nova paradigma", Vanjskopolitička inicijativa BiH (u saradnji sa Friedrich Ebert Stiftung), Sarajevo, oktobar 2013. godine, str. 5. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Polit_analiza_novembar2013_bh_korekcije.pdf (pristupljeno 28.06.2019.)

²²² Jasmin Hasić i Dijana Dedić, "Chasing the Candidacy Status: Tacit Contestations of EU Norms in Bosnia and Herzegovina", u *Balkanizing Europeanization: Fight against Corruption and Regional Relations in the Western Balkans*, ed. Vladimir Vučković i Vladimir Đorđević (Peter Lang GmbH, 2019), str. 94.-95.

²²³ Petar Marković i Mate Subašić, "BiH's Foreign Policy Toward Neighboring Countries: Patterns of Reinterpretation and Redefinition", u *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*, ed. Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović (London: Palgrave Macmillan, 2019), str. 196.

²²⁴ "Nova afera oko deportacija Bošnjaka iz Crne Gore", *Deutsche Welle*, objavljeno 30.05.2011. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/nova-afere-oko-deportacija-bo%C5%A1njaka-iz-crne-gore/a-15117412> (pristupljeno 28.06.2019.)

eurointegracijskog procesa) odlučila to razriješiti postizanjem nagodbe sa porodicama žrtava i od 2008. godine plaća odštetu, ali su u sudskim postupcima svi optuženi na sudu oslobođeni. Na isti način je 2010. godine razriješila i pitanje naknade štete hrvatskim građanima i RH nastalu tokom napada na Dubrovnik i Konavle 1991. godine, a za koju se također smatra odgovornom.²²⁵

Pitanje učešća Crne Gore u agresiji na BiH je gotovo automatski riješeno njenim osamostaljenjem kada su i Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i Međunarodni sud pravde (MSP) u Haagu odgovornost za djela ratnih zločina počinjena u BiH pravno preadresirali na Srbiju amnestirajući time Crnu Goru. Ovakav stav prihvaćen je i u BiH te ugrađen u osnove novih bilateralnih odnosa dviju država. Oba pitanja se rijetko spominju i u BiH, i u Crnoj Gori što se može posmatrati i kao težnja da se grade dobri i prijateljski odnosi i unaprijedi ekonomska saradnja. Također, zanemarivanje učešća Crne Gore rezultat je i proaktivne i konstruktivne crnogorske politike koja se ogleda u činjenici da su se pojedini zvaničnici Crne Gore izvinili u ime države za zločine počinjene tokom ratova iz 1990-ih te pristali da Crna Gora plaća odštetu žrtvama i aktivno se pozabavi problemom nestalih osoba i otuđene imovine.²²⁶ Na temelju ovoga može se zaključiti da je ova „gorka pilula“ diplomatski progutana i ovo više ne spada u probleme koji bitno opterećuju zvanične odnose dviju zemalja, ali i dalje ostaje u kolektivnoj svijesti kao historijski i etički kamen spoticanja u međunacionalnim i međuvjerskim odnosima.

4.8.2. *BiH – Hrvatska*

Bilateralni odnosi BiH sa Hrvatskom u cijelom periodu od sticanja nezavisnosti obje države do danas su vrlo dinamični i oscilirajući od konstruktivnih perioda do vrlo neprijateljskih i turbulentnih. Nesumnjivo da je najveći teret za obje države historijski i politički sporan odnos Hrvatske prema BiH iz 1991. godine te period ratnog sukoba ARBiH i HVO/HV-a 1993.-1994. godine. Pregovaranje i sporazumijevanje predsjednika Hrvatske i Srbije, Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića o podjeli BiH između susjednih država nakon raspada SFRJ jeste najspornije u odnosu zvaničnog Zagreba prema BiH. Tadašnje teritorijalne pretenzije te kasnije konstantno političko uplitanje u političke tokove unutar BiH instrumentaliziranjem nekadašnje

²²⁵ “Crna Gora plaća 1,35 miliona evra žrtvama ratnih zločina”, N1 Srbija, objavljeno 09.09.2017. Dostupno na: <http://rs.n1info.com/Region/a316686/Crna-Gora-placa-1-35-miliona-evra-zrtvama-ratnih-zlocina.html> (pristupljeno 28.06.2019.)

²²⁶ Vladimir Vučković, “From a Good Pupil to a Bad Student of the EU integration Process: Europeanization of Montenegro”, u *Balkanizing Europeanization: Fight against Corruption and Regional Relations in the Western Balkans*, ed. Vladimir Vučković i Vladimir Đorđević (Peter Lang GmbH, 2019), str. 165.

administrativno-političke tvorevine Hrvatske Republike Herceg-Bosne te političkih predstavnika HDZ-a BiH u organima vlasti zapravo su temelji spoticanja u bilateralnim odnosima.

Ratni konflikt hrvatskih snaga i ARBiH okončan je, kao što je poznato, nakon američkog političkog angažmana i potpisivanja Washingtonskog sporazuma te formiranja FBiH i vojnog savezništva ARBiH i HVO-a. Ovim sporazumom bilo je predviđeno i formiranje konfederacije RH i FBiH, ali to nikad nije realizirano. Bilateralni odnosi su uspostavljeni na državnoj razini, ali konstanta hrvatskog djelovanja su i vaninstitucionalni uticaji na unutrašnja pitanja BiH preko HDZ-a BiH tako što „[...] paralelne etničke strukture unutar Federacije BiH uživaju podršku službenih vlasti Hrvatske još od kraja rata [...]“²²⁷, a u novije vrijeme čak i u formi nezvanične podrške oživljavanju ugašenog projekta HR HB kao modelu rješenja „hrvatskog pitanja u BiH.“ Tu su, zatim medijski, propagandni uticaji putem javnog istupanja zvaničnika RH o stanju u BiH i u novije vrijeme lobiranja predstavnika RH u tijelima EU o pitanjima koja bi trebala biti tema otvorenih razgovora na nivou državnih organa. Svi ti uticaji mogu se ocijeniti kao neprimjereni i štetni za interese BiH, jer su po pravilu izazivali manju ili veću unutrašnju nestabilnost i nove tenzije na relaciji RH – BiH.

Aktuelna situacija (2019. godina) obilježena je novim turbulencijama pri kojima se fabrikuju „problemi“ u sferi sigurnosti (navodna opasnost od islamskog ekstremizma) i utiče na efekte migrantske krize u BiH ili ugrožava ekološka sigurnost teritorije BiH (planirano odlaganje radioaktivnog otpada uz granicu). Osim toga, već duži period bilateralne odnose opterećuju neriješena pitanja državne granice i teritorije, imovine bh. građana i firmi u Hrvatskoj, uskraćenog prava BiH na slobodan izlaz na otvoreno more, neplaćena naknada za korištenje resursa Buškog jezera za rad HE Orlovac u Hrvatskoj i slična pitanja nešto nižeg značaja.

U procjenjivanju sveukupnih odnosa BiH i RH potrebno je naglasiti da su postojali i periodi izuzetno konstruktivnog djelovanja s obje strane i to se uglavnom veže uz predsjedničke mandate Stjepana Mesića i Ive Josipovića. U Mesićevim mandatima (2000.–2010.) došlo je do pragmatične promjene u Hrvatskoj u kojoj je vladajuća struktura nastojala da se oslobodi nasljeđa kompromitirane politike prema BiH (iz perioda 1991.–1994.) i hipoteke ratnih zločina tokom operacija oslobađanja Hrvatske 1995. godine. Taj period karakterističan je po afirmaciji

²²⁷ Hannes Grandits, „The power of ‘Armchair politicians: Ethnic loyalty and political factionalism among Herzegovinian Croats“, u *The new Bosnian Mosaic - Identities, memories and moral claims in a post-war society*, ed. Xavier Bougarel, Elissa Helms i Ger Duijzings (Abington: Routledge, 2016.), str. 111. Navedeno prema Petar Marković i Mate Subašić, „BiH’s Foreign Policy Toward Neighboring Countries“, str. 186.

međudržavnih odnosa i suzbijanju uticaja nacionalističke tzv. „hercegovačke struje“ kako u politici Zagreba, tako i u BiH. Mesić je afirmisao princip da se Hrvati iz BiH trebaju okretati Sarajevu, a ne Zagrebu, dok je Josipović (predsjednik 2010.–2015.) napravio dodatni iskorak kada se u svom govoru javno izvinio narodima BiH zbog toga što je „[...] hrvatska politika doprinijela stradanjima ljudi i podjelama koje nas i danas muče.“²²⁸ Josipović je tada posjetio i stratišta bošnjačkih i hrvatskih žrtava u srednjoj Bosni (Ahmići i Križančevo selo) stvarajući atmosferu za međunacionalno približavanje. Ovakve geste zvaničnog izvinjenja u ime države u diplomatskoj komunikaciji nose dvije poruke: o priznanju pogrešnosti ranije politike i vlastite odgovornosti, i o odustajanju od takve politike ubuduće. Međutim, Josipović je, kao i Mesić prije njega, tada doživio teške kritike od HDZ-a RH i dijela hrvatske javnosti. Kasnijom promjenom vlasti u Hrvatskoj, poruke ovog izvinjenja su sasvim poništene političkom praksom Zagreba prema BiH.

Prvo neriješeno međudržavno pitanje su – granice. Sporazum o uspostavljanju granice između BiH i RH jeste potpisan 1999. godine tokom održavanja konferencije Pakta stabilnosti u Sarajevu. Ali, osim što nikad nije ratificiran u parlamentima država, obje vlade su istakle naknadne zahtjeve za reviziju granica. Iz RH je označena kao sporna teritorijalna pripadnost otočića Velikog i Malog školja i vrha poluotoka Kleka tzv. Ponte Kleka (Neum) koju potražuje RH. Nasuprot tome, dijelovi obale Une u području Dvora i Kostajnice bi po mišljenju članova Komisije za granice BiH trebali biti uključeni u teritorij BiH. Ratifikacija Sporazuma iz 1999. će čekati razrješenje ovih pitanja.²²⁹

Drugo bitno neriješeno pitanje je pravo BiH, shodno međunarodnom pravu mora, na uspostavljanje koridora za slobodan pristup otvorenom moru.²³⁰ Ovo pitanje, kao bitnije, jako dugo je bilo zamaskirano ispolitiziranim problemom Pelješkog mosta, koji je u biti samo tehničko pitanje. Kada se ispostavilo da gabariti mosta neće ometati plovidbu u Neumski zaliv, ostalo je kao bitno pitanje slobodnog pristupa BiH otvorenom moru što prema tumačenjima pravnih eksperata, Hrvatska sada neopravdano osporava. Slobodan pristup otvorenom moru je od suštinskog značaja za status BiH kao pomorske zemlje.

²²⁸ „Josipović ponovio stavove o BiH“, *Deutsche Welle*, objavljeno 16.04.2010. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/josipovi%C4%87-ponovio-stavove-o-bih/a-5476473> (pristupljeno: 29.06.2019.)

²²⁹ Zoran Perković, „Identifikacija državne granice između BiH i Republike Hrvatske i druga granična pitanja“, Vanjskopolitička inicijativa BH (u saradnji sa British Embassy Sarajevo), septembar 2013., str. 1, 3. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Identifikacija_drzavne_granice_bcs.pdf (pristupljeno 29.06.2019.)

²³⁰ „Pristupanje Republike Hrvatske Evropskoj uniji - Otvorena pitanja između BiH i Hrvatske i implikacije po BiH“, Vanjskopolitička inicijativa BiH, Sarajevo, mart 2012. godine, str. 3. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Pristupanje_Republike_Hrvatske_Evropskoj_uniji.pdf (pristupljeno 28.06.2019.)

Treće sporno pitanje je status imovine građana i pravnih subjekata iz BiH koja se nalazi u Hrvatskoj. Najnovija procjena ukazuje da je stvarna vrijednost bh. imovine u Hrvatskoj (ukupno 78 nekretnina) oko 10 milijardi eura.²³¹ Na osnovu ranijeg bilateralnog sporazuma između BiH i RH sva imovina u našoj zemlji je već vraćena Hrvatskoj, ali RH nije postupila jednako. Naprotiv, već niz godina različite državne instance opstruiraju i osporavaju povrat imovine vlasnicima iz BiH. Nesumnjivo je da dio krivice za ovakvo stanje snose i bosanske institucije koje nisu pravovremeno problematizirale pitanje povrata (npr. istovremeno i recipročno sa povratom hrvatske imovine) ili su odgovorni bh. zvaničnici iz političke naivnosti, nesposobnosti ili iz ličnih razloga propuštali da ovo pitanje riješe u korist BiH.

Sveukupno gledajući bilateralni odnosi Bosne i Hercegovine i Hrvatske već duži period opterećeni su, osim ovim krupnim pitanjima, još i dnevnom politikom pri čemu je vidan stalni napor Zagreba da utiče na unutrašnje odnose politika i naroda u BiH te na pitanja koja su isključivi interes i stvar BiH (npr. izborni zakon, odnosi BiH sa EU, međunarodnim sudovima i drugim tijelima i sl.).

Shodno tome, objektivna je ocjena da su bilateralni odnosi BiH i RH u znaku stalne i dinamične komunikacije, ali u kvalitativnom smislu osciliraju. Aktuelni i kontinuirani pristup Zagreba prema BiH opterećuje i kvari odnose dvije države, a povremeni javni istupi hrvatskih zvaničnika dodatno usložnjavaju postojeće sporove. Istovremeno, ni reakcije vanjskopolitičkih instanci BiH nisu adekvatne ni pravovremene što također ne doprinosi poboljšanju. Uzevši sve ovo u obzir, a u kontekstu proklamovane podrške Hrvatske na putu BiH ka EU i NATO-u, prije rješavanja bar tri ključna sporna međudržavna pitanja, ne može se očekivati konstruktivna politika Zagreba niti u procesu euroatlantskog procesa BiH.

4.8.3. *BiH – Srbija*

Bilateralni odnosi Bosne i Hercegovine i Srbije odvijaju se na dva nivoa – državnom i entitetskom i to po Ustavu BiH. Ali, međusobni uticaji su mnogo složeniji. Odnosi su prije svega opterećeni ratnom prošlošću te politikom Srbije prema BiH. U osnovi ratnog konflikta je bila agresivna ekspanzionistička politika Srbije (istovjetno u formi SFRJ, SRJ, SiCG i R. Srbije) zasnovana na projektu formiranja Velike Srbije zauzimanjem dijela teritorije BiH (i drugih republika) vojnom

²³¹ Dženana Halimović, „Hrvatska nudi u zakup vlasništvo BiH, Sarajevo štiti“, *Radio Slobodna Evropa*, objavljeno 20.12.2018. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-imovina-hrvatska/29667046.html> (pristupljeno 28.06.2019.)

silom. Epilog i posljedice u ljudskim žrtvama, materijalnoj šteti i dugogodišnjoj političkoj destabilizaciji regiona su poznate.

Vanjskopolitičke odnose BiH i Srbije u periodu od sticanja nezavisnosti do danas bitno modeliraju dvije činjenice: da je namjera Srbije po pomenutom velikodržavnom projektu bila uništenje BiH i da Srbija i danas vodi istu politiku prema BiH prilagođenu novim globalnim okolnostima. To se neprestano demonstrira kroz dnevnu politiku i povremene međudržavne debate o spornim pitanjima kojih je značajan broj. Bitan faktor u tome je Ustavom legalizovani uticaj Srbije na 49% teritorije BiH putem prava na posebne paralelne odnose RS i Srbije, kojim Srbija može manipulirati u rješavanju različitih sporova u regionu. Zato je „[...] nacionalni interes Srbije održanje položaja Republike Srpske s njenim dejtonskim ovlaštenjima i jačanje uloge srpskog naroda u politici BiH. Na taj način se obezbjeđuje ne samo podrška Srbiji iz Republike Srpske, već i stanje u kome politika BiH kao države ne ugrožava vitalne interese istočnog susjeda. Najznačajniji primjer ovog „srpskog uticaja“ na politiku BiH prema Srbiji jeste činjenica da BiH nije priznala nezavisnost Kosova, za razliku od svih ostalih bivših jugoslovenskih republika u kojima Srbi nemaju kolektivnu političku moć ni približnu onoj u BiH.“²³² Kad govorimo o odnosu BiH prema Srbiji, analitičari razlikuju tri faze u ponašanju države i diplomatije BiH.

„U prvom periodu između 1995. i 2000. godine vanjska politika BiH prema Srbiji se može opisati kao rezervisana sa malo kontakta koji se odvijao jedino u multilateralnoj sferi i uz podsticanje od međunarodne zajednice [...] Početak drugog perioda obilježava veće otvaranje vanjskopolitičkih aktivnosti BiH zbog jačanja konsenzusa u centralnim institucijama na državnom nivou, Predsjedništvu i Parlamentu, Vijeću ministara i MVP. Do 2005. godine BiH - Srbija i Crna Gora potpisale su preko 20 bilateralnih sporazuma. Najznačajniji su Bečka konvencija o pitanjima sukcesije, CEFTA, Sporazum o dvojnomoj državljanstvu i Sporazum o povratku izbjeglica. [...] Treća faza vanjske politike BiH prema Srbiji počela je sa postepenom propašću rada Međudržavnog vijeća, podjelom Srbije i Crne Gore na dvije nezavisne države, presudom MSP protiv Srbije i povećanim uticajem etnocentričnih političkih lidera u BiH od sredine 2000-ih.“²³³ To je period ulaska u vlast Milorada Dodika (2006.) koji sa pozicije premijera, predsjednika RS i sada iz Predsjedništva BiH redovno dovodi u pitanje autoritet i nadležnost centralnih vlasti za

²³² „Bilateralni odnosi BiH i Srbije – Fokus na spoljnu politiku Srbije prema BiH“, Vanjskopolitička inicijativa BiH (u saradnji sa Friedrich Ebert Stiftung), Sarajevo, maj 2013. godine, str. 5. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/BILATERALNI_BIH_SRBIJE_bh_1_Tekst.pdf (05.07.2019.)

²³³ Marković i Subašić, „BiH's Foreign Policy Toward Neighboring Countries“, str. 190.-192.

vođenje vanjske politike prema Srbiji i sve češće prakticira odvojene odnose RS – Srbija. Treba reći i to da su od 2015. godine održavane i zajedničke sjednice Vijeća ministara BiH i Vlade Srbije, ali da su one po učestalosti i efektima bile mnogo manjeg značaja od saradnje RS i Srbije.

Kao sporna pitanja između BiH i Srbije ističu se: (1) pitanje granice na dijelovima teritorije oko Priboja i Rudog, (2) eksteritorijalnost sela Međurečje koje je bh. enklava unutar Srbije, (3) trasa pruge Beograd-Bar kroz BiH / selo Štrpci i kao najvažnije (4) područje HE na Drini – Zvornik i Bajina Bašta sa jezerom Perućac.²³⁴ Ovo posljednje je strateški interes Srbije. Radi se hidroelektranama koje su za vrijeme SFRJ izgrađene zajedničkim sredstvima dvije republike i sa ugovorenim podjelom profita, ali od 1992. godine Srbija svu proizvedenu struju usmjerava u svoj elektro-energetski sistem za šta BiH nije plaćeno ništa. Predsjednik Srbije Aleksandar Vučić je (2018.) predlagao razmjenu teritorija kako bi se sporna granična područja riješila, što su zvaničnici BiH odbili izbjegavajući štetu po državu. Osim potrebe utvrđivanja granice, ovdje se radi i o dugu od nekoliko milijardi KM samo za proizvedenu i neplaćenu struju iz HE Bajina Bašta i Zvornik.²³⁵ Opterećujući faktor u odnosima mogli bi biti i odštetni zahtjevi za pričinjenu ratnu štetu, koje zasad niko iz BiH još nije pokrenuo.

I svakako, kao ključno sporno pitanje u odnosima gotovo svakodnevno se nameće odgovornost Srbije za ratne zločine počinjene u BiH. Zaštita i prikriivanje optuženih i osuđenih zločinaca iz BiH, minimiziranje obima i značaja zločina pri procesuiranju pred Specijalnim sudom u Srbiji, negiranje genocida i opstrukcija saradnje sa MKSJ i pravosuđem BiH su karakteristike ponašanja Srbije. Stoga će to vjerovatno još dugo ostati ozbiljna prepreka za normalizaciju odnosa BiH i Srbije, bez obzira na brojne primjere prakticiranja korektnih odnosa i pozitivnih rezultata na nivou redovnih diplomatskih aktivnosti, ekonomske saradnje i sl. gdje se postigne obostrani interes.

Dakle, bilateralni odnosi BiH i Srbije još dugo će biti oblikovani bliskim historijskim kontekstom i postavljenim političkim i ideološkim okvirima. Zato odnosi dviju država „[...] prevazilaze tradicionalne bilateralne okvire. Oni se zasnivaju na interesima različitih aktera, interesima koji

²³⁴ Dženana Karabegović, „BiH traži svoje granice“, Radio Slobodna Evropa, objavljeno 16.01.2019. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-granica-srbija-hrvatska/29713628.html> (pristupljeno 05.07.2019.)

²³⁵ „VUČIĆ TRAŽIO, ŽURNAL OBJAVLJUJE: Dokumentujemo srbijanski dug prema BiH!“, *Žurnal*, objavljeno 07.12.2017. Dostupno na: <https://zurnal.info/novost/20831/dokumentujemo-srbijanski-dug-prema-bih> (pristupljeno 05.07.2019.)

imaju kontinuitet, ali su raznovrsni i pružaju osnov za različite pravce djelovanja. To je uslovalo raslojavanje spoljnopolitičkog djelovanja i rano razvijanje igre na više nivoa.²³⁶

4.8.4. Odnos BiH sa ostalim državama Zapadnog Balkana

Izuzmu li se dva susjeda, sa kojima imamo niz neriješenih bilateralnih pitanja, odnosi sa ostalim zemljama neposredne regije - Makedonijom, Albanijom i Slovenijom - generalno su korektni, dobri i bez posebnih spornih pitanja. Odnosi sa Makedonijom se ocjenjuju čak kao vrlo dobri zbog intenzivne saradnje kroz zajedničke regionalne sporazume i procese. Sa Slovenijom također, izuzev spora oko obeštećenja štetiša Ljubljanske banke, a za šta je obavezu preuzela država, nema drugih neriješenih pitanja. Odnosi sa Albanijom niskog su intenziteta na bilateralnom planu (u Tirani još nema ambasade BiH), ali su vrlo dinamični u sklopu multilateralne saradnje zemalja regiona. Delikatan odnos postoji jedino prema Kosovu.

Kako je već objašnjeno, BiH nije priznala Kosovo, za razliku od ostalih država regiona i bivših jugoslovenskih republika, isključivo zbog nepostojanja konsenzusa unutar BiH tj. protivljenja srpskih predstavnika u državnim organima, koji po ovom pitanju zastupaju interese Srbije. Osim političke štete i kompromitacije BiH prema vani, ovo pokazuje i na unutrašnjem planu sve slabosti državnog sistema. Dugi niz godina štetu zbog nedefinisanog odnosa trpe građani kojima je onemogućena normalna komunikacija i putovanje, privrednici otežano posluju, a nakon uvođenja uvoznih taksu od 100% na robu iz BiH i Srbije i minimanla privredna saradnja je prestala. Bilateralni odnosi BiH i Kosova mogu se, izvan diplomatske terminologije, nazvati apsurdnim upravo zbog izostanka međusobnog priznanja i normalnih diplomatskih i ekonomskih odnosa, a da među dvije države ne postoji niti jedan neriješen historijski, politički, sigurnosni ili bilo kakav drugi spor. Opisana situacija u ovom slučaju više ilustruje odnose Srbije i BiH i unutar BiH, nego prirodu odnosa sa Kosovom.

²³⁶ „Bilateralni odnosi BiH i Srbije – Fokus na spoljnu politiku Srbije prema BiH“, Vanjskopolitička inicijativa BiH (u saradnji sa Friedrich Ebert Stiftung), Sarajevo, maj 2013. godine, str. 12. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/BILATERALNI_BIH_SRBIJE_bh_1_Tekst.pdf (05.07.2019.)

5. PRIMJERI USPJEŠNIH DRŽAVA SLIČNIH KARAKTERISTIKA U POJEDINIM SFERAMA VANJSKIH POSLOVA I DIPLOMATIJE – STUDIJE SLUČAJA

Kreiranje vanjske politike, a zatim strukturiranje državnih organa koji se njome bave (MVP, mreža DKP-a, strategije i politike itd.) su različiti, gotovo unikatni procesi jer na njih utiču specifični uvjeti, potrebe, mogućnosti i prioriteti svake države posebno. Međutim, postoje i određeni zajednički faktori, sličnosti na historijskom, geopolitičkom, ekonomskom i interesnom planu koji diktiraju i neke istovjetne procese u različitim državama. U sagledavanju razvoja samostalnih diplomatija i vanjskih poslova novih država, nastalih raspadom bivših socijalističkih zemalja neminovno se mora uzeti u obzir vanjskopolitičko i diplomatsko nasljeđe iz bivših složenih i rasformiranih država (SSSR, SFRJ, ČSSR) i njihova aktuelna međusobna ovisnost (ekonomska, politička, sigurnosna), kao i neriješena teritorijalna, granična i druga pitanja. Zatim, neophodno je pri analizama uzeti u obzir i način razlaza bivših državnih sastavnica: mirni razlaz (ČSSR), relativno mirno uz lokalne konflikte (SSSR) i razlaz kroz ratnu kataklizmu (SFRJ), što također bitno utiče na kasniji status kao novog političkog subjekta.

Pri zaključivanju o efektima i prvim rezultatima novih diplomatija treba uzeti u obzir također i interese okolnih i već postojećih država, sada susjeda i/ili partnera novonastalih, jer su upravo interesi susjeda i uticajnih zemalja, međunarodnih organizacija i globalnih faktora ustvari presudni za prosperitet i brzinu napredovanja novih političkih subjekata. To su tzv. vanjski faktori. Osim njih, od ključne važnosti za uspješnost transformacije državnog sistema su i unutrašnji potencijali, jedinstvo interesa i vizija djelovanja u uslovima državne samostalnosti. Sve države bivše Jugoslavije morale su proći kroz određenu transformaciju i prilagoditi se novim uvjetima pri čemu su u početnoj fazi samostalnosti sve krenule iz traumatične faze razlaza kroz ratni konflikt, koji je na njih ostavio različite posljedice.

S druge strane, mirni razlaz Čehoslovačke Socijalističke Republike ili baltičkih država od SSSR-a primjeri su vođenja pametne, korisne i perspektivne državne politike u interesima naroda, države i društva. U nastavku rada kroz studije slučaja pokazat ćemo neke primjere uspješnih modela novonastalih država koje su u tranzicijskom procesu kreirale i razvile vlastite vanjskopolitičke i državne strategije, diplomatsku mrežu i reafirmisale poseban nacionalni i državni identitet.

5.1. Studija slučaja: Slovačka Republika

Slovačka je, iako pod različitim nazivima i u različitim oblicima, imala svoj period srednjovjekovne državnosti i nezavisnosti nakon kojeg je postala dio veće kraljevine – Mađarske, pod čijom vlasti ostaje u narednim stoljećima. U 19. stoljeću javljaju se snažne težnje ka nacionalnom buđenju i diferencijaciji Slovaka što se nastavlja i u periodu vlasti Austro-Ugarske Monarhije, a konačno kulminira ujedinjenjem sa Česima i formiranjem Čehoslovačke po završetku Prvog svjetskog rata. Slovačka će biti privremeno izdvojena iz Čehoslovačke tokom Drugog svjetskog rata kao nacistička marioneta, a nakon rata postaje dio nove Čehoslovačke (ČSSR) sa komunističkim totalitarnim režimom. Slovačka stiče nezavisnost iz zajedničke države nakon nenasilne „baršunaste revolucije“ iz 1989. godine, kada počinje proces formiranja Slovačke Republike (SR) kao samostalne države.²³⁷

Jasno je da ovaj kratki pregled historije Slovačke ima dodirnih tačaka i sa historijom BiH poput kontinuirane vlasti stranog osvajača nad teritorijem i stanovništvom, relativno manjinskog i podređenog statusa u državama u čijem se sastavu nalazila, manjak tradicije nezavisnosti te dug period komunističke vlasti (iako je ta ideologija imala različite političke i društvene oblike u ovim državama). Međutim, prepreke na koje je nailazila u suočavanju sa problemima proizašlim iz ovih, ali i drugih, historijskih uvjeta, Slovačka Republika je uspjela efikasno prevazići – o čemu može da svjedoči i njeno članstvo u EU u koje je stupila tokom najvećeg proširenja Unije 2004. godine.

U toku procesa svoje transformacije koji je uslijedio (naročito na putu ka članstvo u EU) SR je, kao i druge post-komunističke države, morala proći kroz značajne promjene u svim sferama uključujući i diplomatsku. Juraj Marušiak navodi da „[...] europeizacija diplomatskog sektora također uključuje i normativne implikacije čija je suština da se identificira sa vrijednostima liberalne demokratije i tržišne ekonomije.“²³⁸ To je naravno zahtijevalo promjene u kadrovskoj strukturi kako bi se diplomatska i vanjskopolitička sfera riješile uticaja prethodne vladajuće ideologije. Iz određene perspektive, olakšavajuća okolnost je bila ta da je Ministarstvo vanjskih poslova SR uspostavljeno tek 1992. godine (zamijenilo je raniji Odjel za međunarodne odnose pri Vladinom uredu i Ministarstvo međunarodnih odnosa SR) pa je novu instituciju bilo lakše popuniti

²³⁷ „Brief History of Slovakia“, web stranica Višegradske grupe ([visegradgroup.eu](http://www.visegradgroup.eu)). Dostupno na: <http://www.visegradgroup.eu/basic-facts-about/slovakia/brief-history-of> (pristupljeno 12.07.2019.)

²³⁸ Juraj Marušiak, „Chapter 6: Institutional Aspects of the Creation of Diplomatic Service of the Republic of Poland Compared to Slovakia“, u *Foreign Policy of the Slovak Republic – The Impact of Socio-cultural and Institutional Factors*, ed. Juraj Marušiak, Zuzana Poláčková et al. (Bratislava: VEDA, 2013.), str. 123.

bez velikog procesa smjene ranijih kadrova. Međutim, to je značilo i manjak eksperata za određene oblasti, naročito u ranim fazama. Taj manjak je popunjavan kadrovima koji nisu imali ranijeg iskustva u radu u administraciji ili adekvatnih ekspertnih znanja za pojedine položaje, a zakon koji reguliše oblast javne službe donesen je tek 2001. godine i imao je poprilično niske kriterije te je do tada uspostavljena kadrovska struktura pretežno zadržana.²³⁹

Pozitivna strana procesa razvoja MVP SR bila je da to ministarstvo nije bilo naročito zanimljivo političkim elitama pa nije došlo ni do politizacije u kadroviranju, a čak ni pojedine smjene samih ministara vanjskih poslova ili drugih visokorangiranih službenika nisu uticale na širu kadrovsku strukturu.²⁴⁰ Ovo je značilo da su i diplomatija i vanjska politika mogle djelovati nezavisno i bez problema koji bi proizašli iz dnevnopolitičkih dešavanja i drugih političkih sukoba u SR. Ključ uspjeha je vjerovatno u činjenici da je tu strukturu karakterisala i jasna politička hijerarhija koja je omogućavala brzo i jasno definisanje stavova, a koja se ogledala u činjenici da su „[...] svi ministri vanjskih poslova od 1993. godine pa nadalje nominovani od najjače političke stranke koja je također davala i Premijera.“ Zbog takve strukture i prioriteta su se mijenjali u skladu sa interesima trenutnog Premijera, ali su zavisili i od procesa EU integracija i zahtjeva Brisela. Naravno, bitni faktori bili su i odnosi sa SAD, Višegradskom grupom kao i sa Rusijom.²⁴¹

Bitan segment na putu integracije SR u EU bila je i koordinacija u tom procesu i prilagođavanje političkim i zakonskim uslovima EU. Obzirom da se na početku tog procesa MVP SR tek razvijalo, većinu aktivnosti vodili su Vladin ured (Odjel za evropske poslove) i Ured Premijera. Pristup tim aktivnostima bio je „[...] baziran na potrebi „jake“ suštinske koordinacije, što je pretpostavljalo razumijevanje principa i pravila djelovanja u EU i uzimanje u obzir šireg konteksta u kojem je administracija djelovala, uključujući EU.“ Taj pristup je omogućio da se istovremeno radi na informisanju javnosti, oblikovanju javnog mnijenja, organizovanju javnih debata o temi integracija, razvoju strategija za integraciju i da se vodi politika u međunarodnoj sferi.²⁴²

Nakon pristupanja EU, proširen je i okvir aktivnosti, u kontekstu evropskih poslova u kojima učestvuje MVP, te je utvrđena struktura odlučivanja na dva nivoa prema kojoj se političke odluke

²³⁹ Conor O'Dwyer, "Civilizing the State Bureaucracy: The Unfulfilled Promise of Public Administration Reform in Poland, Slovakia, and the Czech Republic (1990-2000)", *Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies - Working Paper Series*, Institut za slavenske, istočnoevropske i euroazijske studije, Univerzitet Kalifornija - Berkley, objavljeno 01.05.2002., str. 31. Dostupno na: <https://escholarship.org/content/qt23m654p8/qt23m654p8.pdf?t=krnhzx> (pristupljeno 12.07.2019.)

²⁴⁰ Marušiak, str. 125.-127.

²⁴¹ Ibid., str. 128.

²⁴² Ibid., str. 140.-141.

najvišeg nivoa donose pod vodstvom Premijera, a rješavanje pitanja nižeg značaja koordiniraju Ministar i MVP.²⁴³ Tada je i Ministarstvo vanjskih poslova preimenovano u Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova. Očigledno je da se u ranim fazama integracijskog procesa, i neposredno nakon ostvarivanja članstva u EU, sfera evropskih poslova smatrala najvažnijim pitanjem i kao takva je zadržana u okviru nadležnosti i odlučivanja na samom vrhu (Vlada i Premijer) što je smanjilo broj aktera koji imaju pravo odlučivanja i samim time ga pojednostavilo i osiguralo da će uvijek postojati jasan i jedinstven stav te da neće biti opstrukcija po bilo kojem pitanju. Tek je kasnije proširen krug institucija koje imaju mogućnost direktnog uticaja na tok evropskih poslova SR. Razlog za ovu centralizaciju aktivnosti dijelom je bila činjenica da je tokom prvih 10 godina nakon proglašenja nezavisnosti SR u vlasti dominirala naglašeno nacionalistička stranka Vladimira Mečiara (Pokret za demokratsku Slovačku) koji je u tri navrata bio na premijerskom položaju i koji je u potpunosti kontrolisao sve procese, uključujući i reformu javne uprave, obzirom da je njegova stranka dobila većinu u parlamentu i nije morala pristajati na bilo kakve ustupke.²⁴⁴

Ovi uvjeti učinili su institucionalnu strukturu vanjske politike i diplomatije SR relativno apolitičnom, u smislu uticaja iz širih struktura i ovisnosti o njima, što je u konačnici i rezultiralo uspješnom adaptacijom na novo stanje i efikasnim radom na novim ciljevima bez obzira što je Mečiarova vlada postajala sve više autokratska. On i njegova stranaka su početkom 2000-ih i izgubili vlast, dijelom zato što je postalo jasno da se SR neće moći dovoljno približiti EU ukoliko se autokratske tendencije te vlade nastave. Sve aktivnosti u ovim procesima su u konačnici nagrađene članstvom u EU i NATO, a zatim je postalo jasno da su diplomatska i vanjskopolitička sfera od izuzetne važnosti što dovodi do promjene ranijeg „apolitičnog“ stanja.

Marušiak navodi kako je do značajne promjene došlo nakon parlamentarnih izbora 2006. godine „[...] kada se desio značajan i, prema zaposlenicima u ovom sektoru, nikada ranije viđen porast u broju politički nominovanih kandidata za ovu instituciju, koji je poremetio postojeće neslužbeno pravilo o apolitičnoj prirodi sektora.“²⁴⁵ Tada su pokrenute i prve inicijative za detaljnu analizu svih sektora MVP i diplomatskih struktura kako bi se moglo pristupiti novim reformama te kako bi se omogućila veća fleksibilnost u radu. Marušiak navodi da je ova analiza uključivala [...] procesne, ekonomske, organizacione, operacionalne, kadrovske i informacijske revizije i uvođenje kontinuiranog unaprjeđivanja djelovanja ministarstva [...]“ te da je „[...] gotovo stotinu od 470

²⁴³ Ibid., str. 143.-144.

²⁴⁴ O'Dwyer, „Civilizing the State Bureaucracy“, str. 7.

²⁴⁵ Marušiak, str. 130.

zaposlenih u sjedištu učestvovalo u implementaciji analize.“ Nakon te analize provedene tokom 2007. godine, reforme su provedene između 2008. i 2009. godine pri čemu su ciljevi bili „[...] modernizacija sektora, pojednostavljivanje aktivnosti i adaptacija u skladu sa promijenjenim vanjskopolitičkim prioritetima u post-integracijskom periodu i konačno poboljšanje komunikacija sa javnim sektorom.“ Zanimljivo je da su pri tome korištena iskustva Poljske (kao države sa sličnim post-komunističkim statusom) i Njemačke (kao države sa dužom diplomatskom tradicijom).²⁴⁶

Rezultat u organizacionoj sferi je bio smanjen broj rukovodećeg osoblja, pojednostavljivanje organizacione strukture smanjenjem broja organizacionih nivoa, ali i istovremeno uspostavljanje većeg broja ogranaka u političkim sekcijama sa užitim ciljevima. Obzirom na moderne promjene u diplomatiji i novim potrebama vanjske politike uspostavljeni su i novi sektori – za ekonomsku diplomatiju i za javnu diplomatiju, a kreirana je i prva strategija sa vanjskopolitičkim i diplomatskim prioritetima koja će se ažurirati sve godine. U kadrovskoj sferi, razvijen je „Karijerni raspored MVP“ prema kojem su jasno postavljeni karijerni putevi unutar MVP i kojim su jasno definisane i obuka za novo osoblje i posebno obučavanje diplomata koji se vrata u sjedište nakon službe u inostranstvu (uspostavljen je i Odjel za diplomatsku akademiju). Također, uvedene su i godišnje evaluacije sposobnosti, na osnovu kojih su se određivale i novčane naknade. U informacijskoj sferi, težilo se što više digitalizovati sisteme kako bi se olakšalo dijeljenje informacija te osigurala bolja zaštita dokumentacije i svih sistema putem modernih tehnologija.²⁴⁷

Ove reforme nisu prošle bez problema, a prvi koji je došao do izražaja bio je značajan pad u broju osoblja koji je mnoge ambasade ostavio sa malim brojem uposlenih. Marušiak navodi podatak da je 2009. godine broj zaposlenika MVP bio je 1063 osobe.²⁴⁸ Međutim, smanjenje broja kadrova nije bilo neočekivano u ovom procesu, kako u vanjskopolitičkoj i diplomatskoj sferi tako i u drugim segmentima javne uprave. Može se zaključiti da je tokom svojih reformi SR pratila i primjere i prakse u drugim državama koje su već provele slične reforme, ali i standardne ciljeve karakteristične za reformu administracije općenito: (1) povećanje efikasnosti državne administracije, (2) povećanje odgovornosti državne administracije i (3) smanjenje državne administracije, naročito u pogledu osoblja.²⁴⁹

²⁴⁶ Ibid., str. 125.

²⁴⁷ Ibid., str. 134.

²⁴⁸ Ibid., str. 125.

²⁴⁹ O'Dwyer, "Civilizing the State Bureaucracy", str. 3.

MVP SR danas ima ministra, prvog i drugog državnog sekretara sa svojim uredima, generalnog sekretara sa svojim uredom, osam direktorata i Kadrovski ured kao devet glavnih organizacionih segmenata sa svojim podstrukturama te još nekoliko tijela i ureda.²⁵⁰ SR je i u narednim godinama nastavila sa ažuriranjem svojih vanjskopolitičkih ciljeva i unaprjeđivanjem diplomatskih aktivnosti za šta primjer može biti i agenda iz 2015. godine koja se fokusira na sigurnosna i odbrambena pitanja, odnose sa velikim silama (npr. SAD, Rusija) i susjedima, saradnju sa EU institucijama, ekonomsku diplomatiju, a zatim i na konzularnu pomoć, kulturnu i javnu diplomatiju i druge teme.²⁵¹ Ovi prioriteti pokazuju da se diplomatija i vanjska politika SR u novije vrijeme fokusiraju na savremene teme i traže puteve da unaprijede svoje aktivnosti, što uključuje i nove prakse i diplomatske oblike poput kulturne i javne diplomatije.

5.2. Studija slučaja: Republika Estonija

Estonija je tokom srednjovjekovnog perioda često bila meta stranih osvajača iz susjednih država i nezavisnost gubi u 13. stoljeću pod napadom njemačkih križarskih vitezova u savezništvu sa Danskom. U narednim stoljećim prostor Estonije će obilježiti stalni sukobi između švedskih, ruskih i drugih osvajača sve dok konačno u potpunosti ne postane dio tadašnje Kraljevine Švedske u prvoj polovini 17. stoljeća. Nešto manje od 100 godina kasnije, nakon još jednog sukoba, Švedska prepušta ovaj teritorij Ruskom carstvu čiji će carevi vladati područjem Estonije sve do revolucija iz 1917. godine. U 19. stoljeću došlo je do buđenja nacionalne svijesti kod Estonaca koji su sve glasnije zahtijevali vlastitu nezavisnu državu. Nju će i dobiti nakon Prvog svjetskog rata, ali na relativno kratak period obzirom da 1940. godine Estonija ulazi u sastav SSSR gdje će egzistirati kao jedna od sovjetskih republika. Sovjetska vladavina u ne-ruskim republikama prestaje raspadom SSSR-a i u avgustu 1991. godine proglašena je Republika Estonija kao nezavisna država.²⁵²

Zanimljivo je da je Ministarstvo vanjskih poslova bilo jedina državna institucija u Estoniji koja nije zatvorena tokom sovjetskog perioda. Međutim, to nije značilo da nisu bile neophode značajne

²⁵⁰ "Organizational chart of Ministry of Foreign and European Affairs", Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova Slovačke Republike. Dostupno na: http://www.mzv.sk/web/en/ministry/ministry/organization_chart (pristupljeno 12.07.2019.)

²⁵¹ "Slovak Foreign and European Policy Agenda in 2015", Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova Slovačke Republike. Dostupno na: https://www.mzv.sk/documents/30297/2568657/150108_SK_Foreign_Policy_Agenda.doc.pdf (pristupljeno 12.07.2019.)

²⁵² Aivars Stranga et. al. "Estonia: History", u *Encyclopedia Britannica Online*, ažurirano 04.06.2019. Dostupno na: <https://www.britannica.com/place/Estonia/Cultural-life#ref129513> (pristupljeno 13.07.2019.)

promjene po sticanju nezavisnosti kako zbog novih uvjeta, tako i zbog činjenice da se radilo o instituciji jedne sovjetske republike koja je početkom 1990. imala 12 zaposlenih. Tako je tokom 90-ih strukturu ovog MVP trebalo popuniti po tadašnjim odjelima (Kabinet ministra, Pravni odjel, Odjel za vanjsku ekonomsku politiku, Odjel za međunarodne sporazume i protokol, Politički odjel, Informacijski biro i Konzularni odjel). To naravno nije bilo jednostavno pa je „[...] početkom 90-ih samo jedna osoba obično bila odgovorna za ono što danas radi čitav biro.“ Također, tada su uvedene i vrlo zanimljive funkcije, kao što je Glavni inspektor teletajpa (*Chief Inspector Teletypist*), izmišljene samo kako bi se uspostavila prvobitna struktura. U tom ranom periodu ministarstvo je zapravo zauzimalo jedan hodnik i oko 12 prostorija, a nedostatak radnih materijala (od običnih A4 papira do sapuna) je bio stalni problem, dok su se komunikacije vodile preko samo dva telefona koje je MVP imalo i koji su bili spojeni na finsku mrežu.²⁵³

Zvanično sticanje nezavisnosti i članstvo u UN donijeli su dodatne aktivnosti i opterećenja s kojima se ova struktura morala nositi obzirom da su tada počeli stizati i prvi diplomatski predstavnici stranih država, a trebalo je i oformiti i mrežu estonskih predstavništava u svijetu. Do kraja 1991. godine uspostavljena su predstavništva u New Yorku, Helsinkiju, Štokholmu, Kopenhagenu, Bonnu, Parizu i Moskvi. Tada je povećen i broj osoblja (na 100), a i struktura je izmjenjena u odnosu na prvobitnu pa su je činili Politički odjel, Evropski informacijski centar, Odjel za protokol, Pravni odjel, Odjel za vanjsku trgovinu, Odjel za vanjsku ekonomsku politiku, Konzularni odjel, Administrativni odjel, Prevodilački biro, Odjel za informisanje i medije i Odjel za strana predstavništva.²⁵⁴

Time je završen proces uspostavljanja neophodnih institucionalnih struktura za vanjsku politiku i diplomatiju i moglo se aktivno pristupiti prioritetima, od kojih je prvi bio definisanje odnosa sa Rusijom te osiguravanje da se ruska vojska povuče sa teritorija Estonije. To je i ostvareno 1994. godine, a u međuvremenu se estonska diplomatija fokusirala i na odnose sa državama Zapada te je osigurala prijem Estonije u Vijeće Evrope. U to vrijeme, broj osoblja je dodatno porastao te je sjedište imalo 198 zaposlenih, a još 76 je bilo raspoređeno u 18 predstavništava. Zanimljiva činjenica o strukturi kadra je ta da je jedna trećina zaposlenih bila mlađa od 30 godina, a druga trećina je bila u dobi između 30 i 40 godina.²⁵⁵ Ovo pokazuje da je Estonija računala na mlade

²⁵³ Eeva Eek-Pajuste, “Ministry of Foreign Affairs 1991-2010”, Ministarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, objavljeno 30.06.2014. Dostupno na: <https://vm.ee/en/history/ministry-foreign-affairs-1991-2010> (pristupljeno 13.07.2019.)

²⁵⁴ Ibid.

²⁵⁵ Ibid.

kadrove koji su bolje poznavali novije tehnologije i trendove, strane jezike, evropske tokove, te nisu imali poveznica sa prethodnim režimom i ideologijom. Ovo se pokazalo kao izuzetno kvalitetna odluka obzirom da je Estonija vrlo brzo postala, od nečega što se može smatrati sovjetskom kolonijom, uspješna demokratija i jedan od veoma pozitivnih primjera tranzicije.

Kako bi se dodatno definisala i pravna osnova vanjskopolitičkog i diplomatskog djelovanja 1995. godine je donesen Zakon o službi u inostranstvu, koji je uz Zakon o Vladi Republike i Zakon o javnoj službi postavio principe za rad MVP i DKP. Iste godine je MVP dramatično povećalo broj komunikacijskih sistema (tada primarno korišteni telefoni i faksovi), kompjutera sa pristupom internetu (što je tada bila rijetkost), pokrenulo vlastitu web stranicu, a postalo je i prva državna institucija koja je uvela sistem elektronskog plaćanja. Proširen je i broj osoblja (na 339) i broj ambasada (na 23) čiji je novi vanjskopolitički i diplomatski fokus postao proces pristupanja EU.²⁵⁶ Važnu ulogu u tom procesu imala je i ambasada Estonije u Briselu, a redovno se komuniciralo i sa ambasadama stranih država u samoj Estoniji te institucijama država koje su one predstavljale. Spomenuta ambasada u Briselu je čak i podjeljena te je jedan dio pretvoren u estonsku specijalnu misiju pri EU koja je sama nastavila rasti obzirom da su se u njen rad uključili i predstavnici brojnih drugih ministarstava koja su svoje politike usklađivala sa propisima EU.²⁵⁷

Ova misija bila je izuzetno značajna obzirom da je radila veliki dio posla u procesu integracija, ali njen rad ne bi bio moguć da nisu osigurani određeni uvjeti. Margus Rahuoja, kosekretar za pristupne pregovore pri specijalnoj misiji (1999.-2002.) i zamjenik šefa misije (1999.-2004.), navodi da je misija uspješno obavljala svoje poslove „[...] zahvaljujući činjenici da je Tallinn uredno slao dobro pripremljene, motivisane i veoma posvećene ljude u Brisel. Odgovornosti misije bile su jasne i povjerenje u Tallinnu u informacije i mišljenja koja su dobijali iz Brisela bilo je visoko. Diplomate u Briselu također su uživale dovoljna prava da donose nezavise i momentalne odluke kada su to pregovori zahtijevali – nije bilo potrebno dobiti odobrenje iz Tallinna kako bi se razjasnila svaka pozicija ili organizovao svaki sastanak.“²⁵⁸

²⁵⁶ Ibid.

²⁵⁷ Katrin Saarsalu-Layachi, “12. Preparations for Accession to the European Union at the Foreign Ministry”, u *Estonia's Way into the European Union*, ed. Kaja Tael (Tallin: Minsitarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, 2009.), str. 82.-83.

²⁵⁸ Margus Rahuoja, “20. The Estonian Mission to the European Union from the Start of the Accession Negotiations until Accession to the European Union”, u *Estonia's Way into the European Union*, ed. Kaja Tael (Tallin: Minsitarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, 2009.), str. 149.

Broj osoblja je ponovno proširen, jer je pravilno zaključeno da je neophodno više eksperata za pojedine oblasti u kontekstu EU integracija – naročito u pravnoj sferi. Eve Pötter, direktorica Odsjeka za pravo EU pri estonskom MVP između 2003. i 2006. godine, ističe da su za te potrebe angažovani novi kadrovi sa relevantnim znanjima, a tada je formiran i pomenuti odsjek čija je bila direktorica.²⁵⁹ Struktura MVP se promijenila i mimo ovoga, jer je uveden Odjel za evropske integracije sa svojom podstrukturuom čija su dva dijela bila posvećena pregovorima, a treći općim političkim pitanjima. Ovaj jasni fokus i prilagođavanje strukture omogućili su da poziv na otvaranje pregovora stigne već 1997. godine. Ovime je otvoren daleko širi proces u kojem su učestvovali i javne institucije, i privatni sektor i pojedini eksperti, a osnovana su i nova tijela na različitim nivoima koja su uređivala odnose između ovih strana.²⁶⁰

Bitan faktor u ovom procesu bila je i stalna saradnja sa državama koje su također vodile pregovore sa EU i koja je uređena kroz poseban proces. „[...] Estonija je započela '5+1' ili 'Luxembourg 6' proces. Unutar ovog okvira redovno se sastajalo šest država koje su počele pregovore o pristupanju 1998. godine, i to na nivou ministara vanjskih poslova i glavnih pregovarača. Cilj '5+1' procesa bio je promovirati saradnju u formulisanju pozicija i strategija te je zato to bila jedna od najproduktivnijih formi pred-pristupne diplomatije.“ Jasan fokus, stručnost i saradnja omogućili su da se tokom 2000. godine zaključi 16 od 29 otvorenih poglavlja.²⁶¹ Brz progres omogućila je i aktivna javna diplomatija tj. pravilno i stalno komuniciranje sa stanovništvom o raznim segmentima procesa integracija. To komuniciranje imalo je tri dijela: „[...] usmjeravanje informacija o pregovorima i prema domaćoj i prema stranoj publici, predstavljanje države i kreiranje pozitivne slike kod EU članica te informisanje domaće publike o Evropskoj uniji.“²⁶² Estonija će konačno postati članica EU tokom proširenja iz 2004. godine.

Prema Katrin Saarsalu-Layachi, Generalnoj direktorici Odjela za evropske integracije pri estonskom MVP između 1999 i 2003. godine, faktori uspjeha bili su „[...] politički prioriteti, realistične ambicije, posvećenost kompletne javne službe, pravovremeno kreiranje adekvatnih struktura i lični doprinosi svakog muškarca i žene kao i aktivna vanjska politika“, dok su, s druge

²⁵⁹ Eve Pötter, “15. The Division of EU Law at the Ministry of Foreign Affairs before Estonia’s Accession to the European Union”, u *Estonia’s Way into the European Union*, ed. Kaja Tael (Tallin: Minsitarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, 2009.), str. 108.

²⁶⁰ Saarsalu-Layachi, str. 84-85.

²⁶¹ Ibid., str. 86.

²⁶² Ehtel Halliste, “19. How We Communicated Estonia into the EU”, u *Estonia’s Way into the European Union*, ed. Kaja Tael (Tallin: Minsitarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, 2009.), str. 132.

strane, problemi bili „[...] unutrašnja koordinacija i razmjena informacija, određene igre moći te mala estonska administracija.“²⁶³

Do 2010. godine Estonija je razvila mrežu od 47 diplomatskih predstavništava širom svijeta i broj kadra u toj sferi je prešao 600 osoba.²⁶⁴ Estonija je danas i izuzetno digitalizovana država i izgradila je ono što se naziva „digitalno društvo“ u kojem se gotovo sve aktivnosti mogu obaviti i obaveze ispuniti putem interneta – od glasanja na izborima, preko ostvarivanja prava na zdravstvenu pomoć do pokretanja biznisa.²⁶⁵

Iste godine kada je pristupila EU postala je i članica NATO te je danas jedna od rijetkih država koja izdvaja 2% svog GDP-a za odbranu prema dogovoru NATO članica.²⁶⁶ Obzirom da kao mala i relativno malobrojna država Estonija ima ograničene mogućnosti učešća u NATO operacijama u vojnom smislu, primarni razlog za ovo je vjerovatno neposredna blizina Rusije kao moguće prijetnje nezavisnosti i teritorijalnom integritetu Estonije pa se članstvo u NATO (i ispunjavanje svih obaveza koje iz njega proizlaze) vidi kao neophodnost i sredstvo odvratanja od bilo kakvih teritorijalnih ili drugih pretenzija.

5.3. Studija slučaja: Republika Slovenija

Prvi oblici organizovanja teritorije na dijelovima prostora današnje Slovenije javljaju se dolaskom i snažnijim organizovanjem Slavena (koje će se kasnije definisati kao „alpske Slavene“) u vrijeme kada se javljaju slavenske kraljevine i vojvodstva. Sve te rane državne organizacije vremenom su izgubile nezavisnost i postale dio Njemačke kraljevine. Prostor Slovenije će ostati pod stranom vlašću i u narednim periodima uključujući i Habsburšku vladavinu. Zahvaljujući relativnoj blizini evropskim centrima slavensko stanovništvo ovih prostora iskusilo je veći ekonomski prosperitet i dostiglo viši nivo pismenosti i obrazovanja od drugih slavenskih grupa. Napoleonov pohod početkom 19. stoljeća privremeno je oslobodio Slovence Habsburške vlasti te je tada na kratko uvedena i upotreba slovenačkog kao službenog jezika, a počelo je i buđenje nacionalne svijesti –

²⁶³ Saarsalu-Layachi, str. 88.

²⁶⁴ Eeva Eek-Pajuste, “Ministry of Foreign Affairs 1991-2010”, Ministarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, objavljeno 30.06.2014. Dostupno na: <https://vm.ee/en/history/ministry-foreign-affairs-1991-2010> (pristupljeno 13.07.2019.)

²⁶⁵ E-estonia web stranica koja nudi informacije o postignutim uspjesima na polju uspostavljanja online administracije te o korištenju iste. Dostupno na: <https://e-estonia.com/#> (pristupljeno 13.07.2019.)

²⁶⁶ “Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018)”, saopćenje za javnost, web stranica NATO, objavljeno 14.03.2019. Dostupno na: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180709_180710-pr2018-91-en.pdf (pristupljeno 13.07.2019.)

sve do povratka habsburške vlasti. Raspadom Austro-Ugarske Slovenija je postala prvo dio Države SHS, zatim Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije. Tokom Drugog svjetskog rata teritorij Slovenije je podijeljen između Njemačke, Austrije i Mađarske, a po njegovom završetku Slovenija ulazi u sastav socijalističke Jugoslavije i tu će doći do značajnih promjena u mnogim strukturama koje su ranije bile germanskog i evropskog tipa. Ipak, Slovenija će u narednim decenijama postati najprosperitetnija republika u sastavu Jugoslavije. SR Slovenija je, uz Hrvatsku, 1991. godine napustila SFRJ i postala nezavisna Republika Slovenija. Time je započeo desetodnevni sukob Slovenaca i JNA koji je, iako nije dugo trajao u ovom slučaju, označio početak ratova u bivšoj SFRJ.²⁶⁷

Obzirom da navedeni historijski kontekst, Slovenija nije imala nezavisnu vanjsku politiku ili značajnu diplomatsku aktivnost prije sticanja nezavisnosti. Ipak, od 70-ih pa nadalje vodile su se određene aktivnosti koje je moguće posmatrati kao oblik „paradiplomacije“ što se ogledalo u činjenici da je Ustav iz 1974. godine omogućavao republikama da ipak imaju „vanjske odnose“ u oblasti trgovine, kulture, nauke i sporta tj. onih oblasti za koje se smatralo da neće narušiti vlast ili ingerencije višeg zajedničkog nivoa. Tijelo koje je rukovalo ovom oblasti bio je Sekretarijat (kasnije Komitet) za međunarodnu saradnju SR Slovenije koji će 90-ih obavljati poslove iz nadležnosti MVP, dok se to ministarstvo ne formira kao zvanična institucija. Iskustva ovog tijela su dobro poslužila prilikom sticanja nezavisnosti obzirom da je tada bilo neophodno značajno lobiranje i promocija slovenačkih interesa. Tome je doprinijela činjenica da je veliki broj jugoslovenskih kompanija baziranih u Sloveniji i popunjen slovenačkim kadrovima do tada već ostvario značajne kontakte u ekonomskim krugovima u svijetu.²⁶⁸

Zanimljivo je da je Strategija vanjske politike Slovenije usvojena čak i prije novog slovenačkog Ustava po sticanju nezavisnosti što se može povezati sa tadašnjim političkim kontekstom – dokument je „[...] identifikovao opstanak i operativni kapacitet kao primarne vanjskopolitičke ciljeve [...]“. Tada se još smatralo da će se SFRJ raspasti mirnim putem, ali kako to nije bio slučaj i Slovenija se našla u sličnoj situaciji kao R BiH u tom periodu, nakon što je u Beogradu odlučeno

²⁶⁷ Thomas M. Barker et al. “Slovenia: History”, *Encyclopedia Britannica Online*, ažurirano: 01.06.2019. Dostupno na: <https://www.britannica.com/place/Slovenia/Government-and-society#ref214574> (pristupljeno 14.07.2019.)

²⁶⁸ Ana Bojinović Fenko i Zlatko Šabič, “Slovenia’s Foreign Policy Opportunities and Constraints: The Analysis of an Interplay of Foreign Policy Environments”, *Croatian International Relations Review* XXIII, no. 79. (2017.): 45.-46. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/276651> (pristupljeno 14.07.2019.)

da se čak i zatvore određena DKP u kojima su na najvišim funkcijama bili Slovenci, kako bi se spriječilo da ih oni preuzmu.²⁶⁹

Navedena Strategija je odmah postavila i druge ciljeve za vanjsku politiku i diplomatiju Slovenije koji su se pretežno ticali traženja članstva u Evropskoj zajednici, Vijeću Evrope i drugim (što je naravno trebalo učvrstiti i osigurati nezavisnost Slovenije). Za te, ali i druge ciljeve, bilo je neophodno uspostaviti i odgovarajuću institucionalnu i zakonsku strukturu pa se rano krenulo sa aktivnostima na strukturiranju MVP, diplomatskih predstavništava i izradi Zakona o vanjskoj politici. U tim su aktivnostima značajno pomogli slovenački diplomati iz perioda jugoslovenske diplomatije te privremeni i počasnim predstavnici kako bi se osiguralo predstavljanje države na samom početku.²⁷⁰ Zapravo, diplomatski kadrovi Slovenije dolazili su primarno iz tri različite grupe – slovenački diplomati iz jugoslovenskog perioda, Slovenci koji su učestvovali u posebnim međunarodnim aktivnostima Slovenije u vrijeme SFRJ te novi kadrovi raznih struka.²⁷¹

Do kraja 1991. godine Slovenija je imala osam diplomatskih predstavništava u svijetu, a zanimljiva je i praksa da su dodatna predstavništva otvorena zajedno sa određenim privrednim subjektima (npr. uz Ljubljansku banku) te da su zastupala zajedničke interese, a počelo je i povećanje broja diplomatskog kadra i regrutovanje više vanjskopolitičkih eksperata.²⁷² Iz mnogih navoda se mogu vidjeti jasne sličnosti sa procesima u RBiH u periodu nakon sticanja nezavisnosti. Međutim, Slovenija nije bila opterećena ratnim sukobom pri formiranju svog MVP i DKP pa nije ni imala sva opterećenja kao BiH. Također, obzirom da se nije morala boriti niti politički, diplomatski i na druge načine lobirati za opstanak, slovenačka diplomatija bila je slobodna da se fokusira na uspostavljanje diplomatskih odnosa sa drugim državama te ispunjavanje ciljeva na putu ka EU i NATO. Ipak, ratovi u bivšoj SFRJ uticali su i na slovenački izbor novog političkog smjera.

Obzirom na ratne sukobe koji su ubrzo zahvatili Hrvatsku i BiH, Slovenija je odustala od prvobitnih namjera o intenzivnoj saradnji sa nekadašnjim republikama bivše SFRJ i odlučila se na drugačiju politiku [...] koja se fokusirala na razlike između Slovenije i ostatka Jugoslavije, a da se ne spominje i ostatak balkanske regije općenito.“ Taj pristup nazvan je „daleko od Balkana“ i u

²⁶⁹ Ibid., str. 47.-48.

²⁷⁰ Ibid., str. 49.-51.

²⁷¹ Milan Jazbec, “The Small New States in Europe after the Fall of the Berlin Wall and Their Diplomacies”, *The Samaritan Review* XX, no. 3 (septembar 2000.): 731.

²⁷² “Twenty Years of Slovenian Foreign Policy”, Vlada Republike Slovenije – Ured Vlade za komuniciranje, objavljeno: maj 2011. Dostupno na:

http://www.ukom.gov.si/en/media_room/background_information/history_national_events/twenty_years_of_slovenian_foreign_policy/ (pristupljeno 14.07.2019.)

skladu s njim se Slovenija više okrenula ka svojim zapadnim susjedima i ostatku Evrope kako bi poboljšala svoje šanse i ubrzala put ka EU i NATO.²⁷³

Međutim, upravo su euro-atlantske integracije navele Sloveniju da opet promijeni politički diskurs i vrati fokus na Balkan, obzirom da je post-konfliktna saradnja bila jedan od uvjeta koje je EU postavila za države ove regije ukoliko su htjele da postanu punnopravne članice Unije. Ova promijena zahtijevala je i novu strategiju pa je 1999. godine donešena i Deklaracija o vanjskoj politici kojom su drugačije postavljeni prioriteti (pored EU i NATO ponovno je uključena i priča o Jugoistočnoj Evropi). Nova strategija i naredne aktivnosti očigledno su u dovoljnoj mjeri ispunila očekivanja EU, pa je Slovenija nastavila dalje na putu integracija i postala punopravna članica Unije prilikom proširenja 2004. godine, a iste godine je postala i članica NATO. U narednim godinama Slovenija će ostvariti i druge vanjskopolitičke uspjehe poput predsjedavanja OSCE (2005.), Vijećem EU (2008.) i Vijećem Evrope (2009.). Međutim, predsjedavanje ovim značajnim tijelima i organizacijama pokazalo se kao veliki izazov za slovenačku diplomatiju i vanjsku politiku koje su ograničene činjenicom da je ipak riječ o maloj državi, sa manjim brojem kadrova i slabijim finansijama od mnogih drugih članica koje su bile u prilici da obavljaju istu funkciju.²⁷⁴

Ministarstvo vanjskih poslova Slovenije je vremenom razvilo današnju strukturu koja se sastoji od ministrovog ureda, sekretarijata, četiri direktorata kojima su nadređena dva državna sekretara (Direktorat za ekonomsku i javnu diplomatiju, Direktorat za EU poslove, Direktorat za zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, Direktorat za međunarodne poslove, razvojnu saradnju i međunarodno pravo, i njihove podstrukture) te još nekoliko dodatnih tijela i funkcija. Iz strukture MVP je jasno da Slovenija ostaje primarno fokusirana na EU i da nastavlja djelovanje u multilateralnoj sferi, a da se kod pitanja u regionu pretežno fokusira samo na osjetljive i značajne teme – zato vjerovatno kao jedno od dodatnih tijela u strukturi, mimo direktorata, postoje Radna grupa za granice te Visoki predstavnik Republike Slovenije za pitanja sukcesije.²⁷⁵

²⁷³ Fenko i Šabič, "Slovenia's Foreign Policy Opportunities and Constraints", str. 52.

²⁷⁴ Ibid., str. 55.-57.

²⁷⁵ "Organization", Ministarstvo vanjskih poslova Republike Slovenije, ažurirano: april 2019. Dostupno na: http://www.mzz.gov.si/en/about_the_ministry/organisation/ (pristupljeno 14.07.2019.)

6. SAVREMENA DIPLOMATIJA BiH IZ PERSPEKTIVE DIPLOMATA

U dosadašnjem dijelu rada kroz analizu su prezentirani sudovi o vanjskim poslovima i diplomatiji BiH koji su bili sadržani u većem broju korištenih dokumenata, studijama, analizama i stručnim i naučnim radovima. U nastavku će se prezentirati rezultati ankete²⁷⁶ koja je elektronskim putem ponuđena desetinama diplomata i zaposlenih u DKP i sjedištu MVP BiH (u svim rangovima i u različitim sektorima/oblastima rada) u periodu od 30.07. do 20.08.2019. godine. Od ispitanika se nastojalo dobiti viđenje stanja iznutra, dakle od njih kao aktera djelatnosti o kojoj je riječ. Anketa je koncipirana u kombinaciji pitanja s ponuđenim odgovorima (uz otvorenu mogućnost dodavanja vlastitog odgovora u većini slučajeva) i sasvim otvorenih pitanja za individualiziranje odgovora. Na ovaj način nastojalo se doći do kvalitativnih stavova o određenim problemima koji su prethodno definisani kao fokus istraživanja.

Prema obrazovnoj strukturi ispitanika koji su odgovorili na anketu radi se o osobama sa završenim fakultetom (VSS), zvanjem master i magistra nauka te doktora nauka. Njihovo radno iskustvo u bavljenju vanjskim poslovima te u sjedištu MVP BiH je od 2 do 26 godina radnog iskustva, a u DKP-ima od 2 do 17 godina iskustva. Nivoi dužnosti koje obavljaju ispitanici su u rasponu od atašea, preko sekretara, savjetnika, ministra-savjetnika, konzula do ambasadora. Shodno tome, može se reći da je uzorak reprezentativan.

Ispitivanjem znanja stranih jezika utvrđeno je da skoro svi (94,7%) govore engleski. Kod onih koji su naveli dva ili tri strana jezika preovladava drugi diplomatski jezik – francuski (47,4%), zatim njemački (36,8%), talijanski (31,6%) i španski (21,1%) i u manjim procentima grčki, arapski, turski, ruski i sporadično ostali jezici. Dakle, anketa je pokazala da se u komunikaciji bh. diplomate oslanjaju najviše na engleski i francuski, a da je zatim poznavanje trećeg jezika i brojnih jezika zemalja primateljica vrlo oskudno.

U narednim pitanjima o njihovoj percepciji efikasnosti rada MVP i DKP ispitanici su bili podijeljeni između 4 ponuđene opcije – da „BiH trpi štetu zbog lošeg predstavljanja i zastupanja interesa države“ (42,1%), da se „zadovoljavaju samo prioriteti u vanjskoj politici BiH (36,8%) a podjednako ispitanika (po 10,5%) je podijeljeno između optimističnog da se „zadovoljavaju sve potrebe“ i pesimističnog stava da se „ne uspijevaju zadovoljiti najvažnije potrebe ni interesi“.

²⁷⁶ Grafički prikaz rezultata ankete u Prilozima

Odgovori na pitanje kojim se tražilo mišljenje o adekvatnosti strukture MVP u funkcionalnom smislu ukazuju da je struktura slaba tačka ministarstva jer je samo 10,5% odgovorilo da je „dobro izbalansirana podjelom posla među sektorima“, dok ostali izražavaju različit stepen nezadovoljstva od – „u potpunosti je zastarjela“ (52,6%), „ne prati u potpunosti potrebe BiH“ (31,6%) i „neke jedinice treba ukloniti, a neke dodati“ (5,3%) što nameće zaključak da je i po iskustvu uposlenika neophodno restrukturisanje MVP BiH.

Kod narednog pitanja o viđenju „najznačajnijeg dijela diplomatsko-konzularnog djelovanja za savremene vanjskopolitičke ciljeve i izazove BiH“ većina (63,2%) ispitanika se izjasnilo da je to „multilateralna diplomatija“, a ostali su ravnomjerno raspoređeni između odgovora „svi su važni“ i bilateralne diplomatije (po 15,7%). Pomalo je neočekivano slabo isticanje budućeg značaja ekonomske diplomatije (10,5%) za BiH, ako se uzme u obzir da je ekonomski razvoj kroz međunarodne odnose u vrhu strateških principa vanjske politike BiH.

Međutim, to je donekle kompenzirano stavom većine (78,9%) da raspored DKP-a nije dobro izbalansiran. Kroz dodatne odgovore neki ispitanici sa ekonomskim motivom uočavaju npr. nepotrebno gomilanje DKP-a na Arabijskom poluotoku (Kuvajt, Katar, S. Arabija), dok nema niti jedne ambasade BiH u Južnoj Americi, čak ni recipročno u najvećoj ekonomiji latinskog svijeta – Brazilu - koji ima misiju u Sarajevu, kao ni u subsaharskoj Africi koja je potencijalno tržište za proizvode i poslove kompanija iz BiH. Ekonomska diplomatija očigledno nije dosad bila vodilja kod kreiranja mreže DKP.

Sljedeća baterija pitanja ticala se načina postavljanja diplomata na dužnost te shodno tome njihove uspješnosti. Preko polovine ispitanika (58,8%) smatra da je kod imenovanja presudna „politička bliskost pojedinaca strankama na vlasti“, a 35,3% misli da partijsku podobnost prati i stručna kompetentnost. Samo 5,9% odgovorilo je da je profesionalizam i stručnost isključivi kriterij. U skladu s tim također samo 10,5% ispitanika misli da u DKP-ima prevladavaju karijerni diplomati, dok 68,4% smatra da su u većini diplomati izabrani po drugim kriterijima (političke, etničke, lične podobnosti). No, većina (73,7%) se slaže da su karijerni diplomati uspješniji od imenovanih u mandatu određenog člana Predsjedništva BiH, ali i da to „varira od slučaja do slučaja“ (26,3%). Također, u širim obrazloženjima odgovora naglašava se da je „za uspješnost bitan kontinuitet“, ali da „ni svi karijerni diplomati nisu uspješni“ i da je „uspješnost individualna kategorija“.

U nizu pitanja o kvalifikovanosti i kompetentnosti kadra u DKP-ima iskazana je iznimna samokritičnost obzirom na 57,9% pristalica opcije „stručnost/kompetentnost je odlika manjeg

broja profesionalnih i ad hoc diplomata“ dok još 10,5% uspješnost veže samo za sporadične primjere. Ali, gotovo trećina (31,6%) vjeruje u kompetentnost većine diplomata. Nadalje, čak 78,95% ispitanika smatra da „značajan broj nema adekvatno obrazovanje niti iskustvo“, niti znanje stranih jezika. Statistika odgovora na ova pitanja u skladu je sa dijelom već prezentiranih stavova o nedovoljnoj stručnosti kadrova, a koji su izvedeni analizom drugih izvora. Razlozi za takvo stanje djelimično su objašnjeni kroz odgovore na otvoreno pitanje o sadržaju obuke prije odlaska na diplomatsku dužnost. Dok manji dio ispitanika bez kvalitativnog stava navodi da se „priprema odvija po važećem pravilniku“, većina ocjenjuje da je takva priprema nedovoljna, formalna, nimalo „specijalistička“, površna, improvizacija, neadekvatna za poslove koje obavljaju, nije sistemska i tome slični sudovi. Pojedini odgovori otkrivaju da to „odgovorni pojedinci nadoknađuju ličnim angažmanom“ u pripremi, a da u najboljem slučaju dio kadra prolazi obuku u organizaciji drugih država. Nadalje, kroz odgovore na pitanje o obimu učešća kadrova MVP i DKP u obuci koju organizuju druge države, njihove akademije i ambasade ispostavilo se da je to, po mišljenju ispitanika, najbolji oblik obuke, ali nedovoljan, povremen i nesistematično organizovan te bi se trebao sistematizovati „posebno zato što MIP BiH nema svoju diplomatsku akademiju.“

Kroz bateriju pitanja o obrazovnom profilu i najboljoj vrsti obuke za buduće diplomate kao najpoželjniji profil kadra koji bi trebalo više uključivati u vanjske poslove označeni su oni sa završenim fakultetima društvenih nauka - međunarodnih odnosa, prava, ekonomije i dr. (73,7%) što se, dakle, smatra najboljom bazom. Ostali odgovori raspršeni su na diplomante stranih jezika, prirodnih i tehničkih nauka. Međutim, u otvorenim dijelovima odgovora naglašava se da su potrebni razni obrazovni profili zavisno od resora u diplomatiji kako bi do izražaja došle kompetencije u svakoj od potrebnih oblasti. Što se tiče stavova o najpoželjnijoj formi edukacije budućih diplomata uvjerljivo se preferira formiranje diplomatske akademije u BiH (78,9%), ali i upućivanje na strane akademije (21,1%), pomoć međunarodnih institucija (26,3%), povezivanje sa fakultetima u BiH (5,3%), a bilo je mišljenja i da bi bila korisna i interna edukacija koju bi držali iskusni bh. diplomati.

U međusobnom sagledavanju ispoljenog profesionalizma i lojalnosti državi čak 68,4% ispitanika smatra da „dio kadrova preferira partikularne interese naroda iz kojeg dolazi i pod jakim je političkim uticajima“, a 21,1% vjeruje u puni profesionalizam i lojalnost diplomatskog kadra. Nadalje, uočava se zastupanje interesa drugih država pri radu (5,3%) i podložnost uticaju raznih faktora (5,3%). Često predlagano rješenje za sve devijacije je da se za sve diplomate zakonom

uredi obaveza zastupanja isključivo državnih interesa BiH (što bi se pratilo kroz procjene i ocjenjivanje rezultata njihovog rada).

Naredno pitanje bilo je ciljano na identificiranje izvora najsnažnijeg uticaja na rad vanjskopolitičkih institucija (Predsjedništvo, MVP i DKP) i vanjsku politiku BiH. Bila je otvorena mogućnost davanja više odgovora. Možda očekivano, 73,7% ispitanika označilo je političke stranke iz BiH kao izvore uticaja, 42,1%% njih dodalo je još i susjedne države, dok je manji broj ukazao na neformalne centre moći i uticajne pojedince, međunarodne organizacije te strane vlade (po 10,5%). Među navedenim državama koje potencijalno vrše uticaj su SAD, Rusija i Njemačka, a navedena je i EU. Unutrašnji konsenzus o svim pitanjima naveden je kao najefikasniji način suzbijanja negativnih uticaja.

Precizirajući nivo uticaja političkih stranaka na rad MVP-a i DKP 36,8% ispitanika vjeruje da stranke imaju presudan uticaj na njihov rad i posebno na kadroviranje, a 57,9% da je taj uticaj ograničen i da se ne dotiče strateških pitanja. Nadalje, čak 42,1% ispitanika misli da se promjenom ministra i stranke iz koje dolazi djelomično mijenjaju vanjskopolitički ciljevi osim strateških, dok 26,3% smatra da se svi ciljevi mijenjaju prema politici stranke iz koje je ministar.

Vanjski uticaji ponovo su ispitivani otvorenim pitanjem o oblicima djelovanja međunarodnih organizacija (EU, UN i NATO) i snažnih država koje su već ispoljavale interes za prostor Balkana. Pojedini odgovori su ukazali na mogućnost da su međunarodne organizacije uticale na strateška i dugoročna vanjskopolitička opredjeljenja BiH tako da politika zemlje nije u konfliktu sa globalnim i evropskim usmjerenjima. Pored toga, pojedine zemlje su periodično nastojale uticati na politiku i odluke institucija BiH kako bi one bile u skladu sa najčešće ekonomskim interesima tih zemalja (npr. Rusije, Turske kao i zemalja u regionu).

I na koncu, gotovo svi odgovori na otvoreno pitanje za mišljenje ispitanika o načinu prevazilaženja očitih slabosti u radu MVP i DKP išla su u pravcu konačnog donošenja zakona o vanjskim poslovima i drugih pravnih propisa kroz koje bi se na obavezujući način uredile sve aktivnosti i djelatnosti, strukture institucija i procedure u kadroviranju, edukaciji, izradi politika itd. Posebna očekivanja od zakona (vjerovatno i od kaznenih odredbi) idu u pravcu sprječavanja destruktivnih uticaja, neprofesionalizma i nedefinisanosti u radu koji su posljedica upravo neuređenosti legislative. Također, veliki broj je istakao i potrebu restrukturiranja MVP (npr. izdvajanje EU i NATO integracija kao posebnih organizacionih cjelina radi jačanja kapaciteta), redefinisane destinacija DKP i uvođenje bolje kadrovske politike.

7. IMPERATIVI DIPLOMATIJE BiH U KONTEKSTU SAVREMENIH IZAZOVA I EUROATLANTSKIH INTEGRACIJA

Pored definisanja generalnog stanja, uzroka devijacija u radu, argumentovanja organizacijskih, kadrovskih, zakonskih i drugih slabosti koje djeluju kao ometači normalnog funkcionisanja i razvoja MVP i DKP BiH i ostvarivanja ciljeva vanjskih poslova i interesa BiH, a koji su prethodnim razmatranjima detaljno analizirani, istraživanjem se došlo i do prijedloga rješenja određenih problema i načina kreiranja funkcionalnijeg modela diplomatskih i vanjskopolitičkih kapaciteta koje je nužno uspostaviti i radi efikasnijeg ispunjenja postojećih bilateralnih i multilateralnih obaveza i tekućih poslova bh. predstavništava u svijetu i sjedištu. Imperativ promjena se posebno odnosi na period očekivanog povećanog obima posla i obaveza u kontekstu euroatlantskih integracija u narednim godinama. Potrebne promjene proistekle iz detektiranih slabosti odnose se na gotovo sve segmente MVP i DKP. Također, za efikasniji vanjskopolitički mehanizam potrebno je da korekcije u djelovanju naprave i Predsjedništvo BiH i elementi Vijeća ministara i državnog nivoa, koji obavljaju poslove orjentisane na nastup BiH prema vani.

7.1. Legislativa u osnovi reforme

U osnovi reforme vanjskopolitičkih kapaciteta postoji potreba konačnog donošenja Zakona o vanjskim poslovima BiH, kao prvi korak rekonstrukcije ovog segmenta izvršne vlasti. Analize su pokazale da je uzrok brojnih slabosti nedonošenje zakona o vanjskim poslovima i diplomatskom djelovanju. U toj situaciji organi nadležnih institucija prinuđeni su postupati po malobrojnim propisima, pravilnicima, odlukama ili zakonskim odredbama koje regulišu širi zakonski kontekst (npr. Zakon o Vijeću ministara i sl.), ali nedovoljno detaljno za specifičnu oblast vanjskih poslova. Ovakva situacija prisiljava aktere da brojna pitanja rješavaju po intuiciji, improvizujući prema datim okolnostima ili vodeći se samo ustaljenim praksama. Također, zakonska neregulisanost omogućava dijelu aktera promociju i provođenje partikularnih nacionalnih, stranačkih, ekonomskih, kulturnih i drugih politika koje nisu u skladu sa zvaničnim opredjeljenjima ili su čak u suprotnosti sa interesima BiH te da to čine bez straha od sankcije i odgovornosti. Poznato je da je donošenje novog Zakona o vanjskim poslovima BiH sada već višegodišnji proces. Prije više od 11 godina Nacrt Zakona o vanjskim poslovima u mandatu ministra Svena Alkalaja je upućen u proceduru koja do danas nije okončana, a do sada je dokument uz brojne izmjene stigao do forme Prijedloga. Iako je možda neperspektivno oslanjati prijedloge za unaprjeđenje na ovaj dokument

koji je još u proceduri, neosporno je da je njegovo donošenje nužno zbog prevaziđenosti Zakona iz 1992. godine, potrebe objedinjavanja sada važećih propisa iz ove oblasti i neophodnosti sistemske rekonstrukcije i reforme kapaciteta diplomatije i vanjskih poslova, kao i usklađivanja sa evropskim praksama, u sklopu EU integracija, radi povećanja efikasnosti i kvalitete rada.

7.2. Struktura i organizacija MVP i mreže DKP

Poznati elementi sadržaja još neusvojenog Zakona o vanjskim poslovima potvrđuju napor autora dokumenta da kreiraju strukturu koja odgovara strukturi uspostavljenoj u Evropskoj komisiji²⁷⁷ odnosno koja je istovjetna već uspostavljenim ministarstvima u mnogim razvijenim evropskim državama (npr. Francuska, Njemačka ili u studiji slučaja analizirana Estonija), određenim novijim članicama EU te susjednoj Hrvatskoj i Srbiji kao zemljama gdje je ova transformacija relativno uspješno provedena u procesu tranzicije.

MVP BiH - Nova struktura svakako mora uslijediti nakon detaljne analize sadašnje (ne)iskorištenosti ili preopterećenosti pojedinih organizacijskih cjelina na šta ukazuje više korištenih izvora tokom istraživanja. To mora biti orijentir za ukidanje i formiranje novih cjelina u sjedištu MVP BiH. Kroz anketu, ali i listu prioriteta vanjske politike BiH vidljivo je da je multilateralni segment MVP-a vrlo opterećen aktivnostima uz nesrazmjeran broj uposlenika tog sektora. Također, projekcija budućih aktivnosti BiH u sferi integrativnog procesa u EU i NATO te druge međunarodne organizacije podrazumijeva dalji porast obima posla i potrebu kadrovskog ojačavanja multilateralnih linija rada. U diplomatskoj sferi istovremeno će se morati ojačati i reorganizirati misije i predstavništva u međunarodnim organizacijama kako bi se kompetentno odgovorilo očekivano većem i složenijem angažmanu BiH prema EU, NATO, UN te vanjskotrgovinskim, sigurnosnim i drugim međunarodnim organizacijama. Obzirom na perspektivu članstva u EU (bez obzira kada) faktor u reorganizaciji treba biti i priprema za učešće u Zajedničkoj vanjskoj i sigurnosnoj politici EU. Također bi trebalo regulisati odnose MVP s drugim institucijama na državnom nivou, kao i međunarodne aktivnosti tih institucija u odnosu na već postojeće nadležnosti MVP.

Posebna sfera kojoj se mora posvetiti značajna pažnja jeste ekonomska diplomatija. Za nju su u strukturi MVP trenutno odgovorna dva odsjeka (za ekonomsku diplomatiju i za ekonomsku

²⁷⁷ Sven Alkalaj, „MVP BiH i diplomatsko konzularna mreža“, PowerPoint prezentacija (tekst), 14.09.2008. godine, Sarajevo, u *Savremena diplomatija - Hrestomatija*, priredio prof. dr. Safet Halilović (Sarajevo, septembar 2008.)

multilateralu i rekonstrukciju) u okviru dva odvojena sektora (za bilateralne i za multilateralne poslove). U svrhu efikasnijeg i kvalitetnijeg djelovanja ovi bi se odsjeci mogli objediniti u okviru nove organizacione jedinice sa proširenim aktivnostima i odgovornostima na ovom polju. Mimo toga potrebno je postaviti i jasne ciljeve u oblasti ekonomske diplomatije kako bi se riješili kontinuirani problemi visokog trgovinskog deficita i niskog priliva direktnih stranih investicija. Među tim ciljevima bi bili privlačenje investitora i osiguranje povoljnijeg ambijenta za njihove projekte i ulaganja, povećanje izvoza i otvaranje novih tržišta, prilagođavanje domaćih regulativa za lakši ekonomski angažman kao i dobrom i pozitivnom promocijom BiH i bh. proizvoda.

Mreža DKP - Kako je mreža diplomatsko-konzularnih misija težišna stvar bilateralnih odnosa, za njenu rekonstrukciju neophodna je prethodna analiza kvaliteta zastupanja u postojećim ambasadama i konzulatima (rezidentno i nerezidentno) sa težištem na utvrđivanje objektivnih potreba i perspektiva na lokacijama gdje imamo ili nemamo DKP. Već sam pogled na mapu rasporeda DKP otkriva potpunu zapostavljenost određenih regija i država sa ekonomijama u razvoju. To se odnosi npr. na Južnu Ameriku gdje BiH nema niti jednu ambasadu. Nemoguće je da BiH ne može imati nikakav ekonomski interes za saradnju sa narastajućom ekonomijom Brazila, a da ta zemlja ima interes otvoriti ambasadu u Sarajevu. Nadalje, BiH nije uočila mogućnosti ekonomske saradnje npr. sa Azerbejdžanom i zemljama u toj regiji gdje nema ni jedne ambasade BiH, dok je nerezidentno zastupanje u praksi samo formalno. Također, ambasade u Indiji i Kini su kadrovski podkapacitirane u odnosu na mogućnosti ekonomske saradnje BiH i ovih ekonomskih divova. Istovremeno, BiH ima više ambasada na prostoru Perzijskog zaljeva (UAE, Kuvajt, Katar, Saudijska Arabija), a da javnosti nije poznat politički i ekonomski interes te potreba za sve četiri ambasade nasuprot opcije npr. jednog većeg DKP-a sa nerezidentnim pokrivanjem regije. Vidljivo je također diplomatsko zapostavljanje afričkog kontinenta kao potencijalnog tržišta za bh. proizvode (u uslovima teškog prodora u EU i zahtjevnija tržišta) i kompanije.

Dakle, rekonstrukcija mreže DKP svakako je neophodna, ali mora biti zasnovana na temeljitoj analizi potreba i interesa BiH, prvenstveno ekonomskih. Nadalje u vezi s tim, transformacije u diplomatijama i razvijenijih zemalja ukazuju na sve veći značaj ekonomske diplomatije te je, shodno imperativu što brže obnove privrede zemlje, neophodno da DKP BiH budu osposobljena za puno ozbiljniji nivo ekonomske i privredne saradnje, nego je to sada.

Novi oblici zastupanja - Iskustva uspješnih tranzicijskih malih zemalja iz studija slučaja (npr. Estonija, Slovenija) pokazuju da je korištenje vlastitih uspješnih građana u inostranstvu za

zastupanje državnih interesa imalo vrlo pozitivan promotivni efekat u smislu povećanja međusobnog povjerenja, podrške građana državi i poboljšanja međunarodnog imidža zemlje. U slučaju BiH bilo bi sasvim moguće angažovanje uglednih građana iz BiH koji već žive i rade u različitim stranim državama da u svojstvu počasnog konzula zastupaju interese BiH sa ovlaštenjima koja bi (prethodno propisana novim Zakonom) zadovoljavala određeni nivo bilateralnih odnosa. Ovo bi bilo moguće primijeniti u nizu država gdje BiH ima brojnu dijasporu sa uspješnim pojedincima u novim sredinama.

7.3. Kadrovanje i edukacija

Propisivanje uslova i kriterija - Bilo bi bitno da se diplomatska zvanja (od atašea do ambasadora) zakonski redefinišu i da se pri tome postave strogi kriteriji i uslovi sticanja tih zvanja što bi onemogućilo imenovanje nekompetentnih izvršilaca. Pa čak ako bi se i održao uticaj politika na personalne izbore, što će biti teško eliminisati obzirom na moć članova Predsjedništva, on bi se morao odvijati u okviru propisanog kvaliteta kandidata. Kvalitet bi se dodatno osiguravao putem edukacija i ispita za izbor u viša zvanja, kao i insistiranjem na odgovarajućem obrazovnom profilu (međunarodni odnosi i diplomatija, politologija...). Također, u kontekstu ranije pomenutih praksi malih zemalja i mogućnosti da u budućnosti i BiH angažuje različite forme zastupanja potrebno je zakonski regulisati angažman „ugovornog“ diplomate i počasnog konzula koji bi zastupali BiH po određenim pitanjima, konkretnim poslovima i na određeno vrijeme.

Depolitizacija i profesionalizacija - Iluzorno je očekivati da će stranke same odustati od uticaja na ovaj segment izvršne vlasti, ako ga mogu imati preko „svojih ljudi“ (slično je u domenu sigurnosti, obavještajnih službi i finansija kao resora sa potencijalom moći). Zato je neophodno zakonskim odredbama depolitizirati proces prijema u službu tako da se primljeni kadrovi zakonski obavežu na zastupanje isključivo interesa BiH i državnih, a ne stranačkih politika. Ovakve odredbe već postoje u Zakonu o službi u oružanim snagama²⁷⁸ i usvojene su zbog specifičnosti vojnog poziva. Obzirom da i diplomatski poslovi podrazumijevaju zaštitu vitalnih državnih interesa, gdje je lojalnost presudna za ispravno postupanje, depolitizacija u zakonskoj formi svakako bi doprinijela profesionalizaciji diplomatske službe posebno ako su prethodno ispunjeni uvjeti stručnosti,

²⁷⁸ Zakon o službi u oružanim snagama Bosne i Hercegovine (neslužbeni prečišćeni tekst), Član 26, „Službeni glasnik BiH”, br. 88/05, 53/07, 59/09, 74/10, 42/12 i 41/16, Parlamentarna skupština BiH. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/law/DownloadDocument?lawDocumentId=985a5177-4a91-4201-8b9e-2a76608377de&langTag=bs> (pristupljeno 08.08.2019.)

iskustva i kompetentnosti za diplomatsku službu. Zakonom bi trebalo urediti i testiranja primjenom posebnih entry testova općeg znanja o međunarodnim odnosima nasuprot postojećoj, potpuno neadekvatnoj proceduri prijema prema Zakonu o državnoj službi.

Evaluacije rada i napredovanja – U svrhu potpunog i pravilnog korištenja svih ljudskih resursa i njihovih talenata neophodno je imati redovne, stručne i detaljne evaluacije rada svih kadrova koje se provode po jasnim, preciznim i metodološki adekvatnim kriterijima i procedurama (pri čemu se mogu koristiti prakse država koje već primjenjuju te mehanizme) te koje nisu samo puko ispunjavanje formalnih propisa, nego zaista relevantne za dalje napredovanje u službi. Takve evaluacije poslužile bi kao temelj za transparentan proces selekcije za vršenje pojedinih dužnosti, u skladu sa ličnim i profesionalnim kompetencijama, i imenovanja na više pozicije. Transparentnost bi omogućila stvaranje otvorenog procesa napredovanja i adekvatno nagrađivanje zaslužnih za pozitivne rezultate, odnosno identifikovanje onih individua čiji rad nije na nivou koji se zahtijeva i rješavanje tih problema.

Diplomatska akademija i obuka - U kontekstu kritika kompetentnosti kadrova u MVP i posebno u DKP jedno od tumačenja stanja odnosi se na nedovoljnu specijalističku obuku za specifične diplomatske poslove, a problematična je i opća obuka jer novi kandidati često nemaju ni osnovna znanja društvenih nauka. Pregled vrsta i sadržaja obuke ukazuje na šarolikost, od boravka na stranim akademijama, povremenih kurseva i seminara pa do formalne interne pripreme u MVP-u. Uglavnom, nesistematično i bez kontinuiteta. Naravno, uz pretpostavku da bi se po novom zakonu u diplomatiju uvodili kadrovi sa relevantnim prethodnim obrazovanjem i iskustvom, diplomatska nadgradnja bi dala rezultat tj. kvalitetan kadar. Istraživanje je dalo preovlađujuće mišljenje aktuelnih diplomata da jedino diplomatska akademija unutar institucija BiH osigurava kontinuiranu edukaciju u formi koja odgovara potrebama zemlje, jer su školovanja na stranim akademijama povremena i opcionalna, a moguće i nekompatibilna sa potrebama BiH (prilagođena potrebama i uslovima tih država). Diplomatska akademija u BiH možda bi imala problem sa obezbjeđivanjem adekvatnog profila kadra. Ali, realno je moguće da bi angažman iskusnih diplomata pred kraj karijere i nastavnog osoblja sa univerziteta u BiH, posebno za specifične oblasti diplomatskog djelovanja (pravo, ekonomija, međunarodni odnosi, sigurnost, vanjska trgovina itd.), mogao biti temelj formiranja edukacijskog centra (akademije) diplomatskog kadra.

Podmlađivanje kadra - Iskustva mladih država, koje su imale slične početne kadrovske probleme kao BiH pokazala su da je angažovanje mlađeg kadra formula za uspjeh i brz razvoj institucije.

Primjer za to je opet Estonija u kojoj se u procesu širenja mreže predstavništava naglo ukazala potreba za većim brojem kadra. Popuna je izvršena tako što je trećina zaposlenih bila mlađa od 30 godina, a još trećina u dobi 30-40 godina. To se pokazalo uspješnim modelom jer je zatim Estonija vrlo efikasno prošla proces ispunjavanja uvjeta za prijem u EU i NATO. Mladi kadar je lako prihvatio nove tehnologije, sisteme savremenog komuniciranja, lako i brzo su učili strane jezike, a u ideološkom smislu imali su malo poveznica sa prethodnim socijalističkim sistemom. Estonija danas ima najdigitalizovaniji administrativni sistem.

7.4. Savremeni izazovi diplomatije BiH

Savremeni izazovi diplomatije BiH primarno se odnose na mogućnost djelovanja u pravcu ispunjavanja strateških i važnih ciljeva na polju vanjske politike i diplomatije, kao i prilagođavanja novim globalnim trendovima. Kako je već rečeno, istraživanje i analiza trenutnog stanja upućuju na zaključak da BiH nije u mogućnosti, obzirom na trenutne strukture i kapacitete, adekvatno raditi na ispunjavanju strateških ciljeva, ali to ne znači da se treba odugovlačiti u radu na tim poljima ili tražiti izgovore za neispunjavanje. Naprotiv, neophodnost nastavka rada ostaje činjenica, a njegova brzina, efikasnost i kvalitet su segmenti koji se trebaju unaprijediti.

Neophodne aktivnosti prema susjedima – Regionalna saradnja i dobrosusjedski odnosi jesu uvjet u okviru EU integracija, ali su i od suštinskog značaja pa je u interesu BiH da što više poboljša odnose sa susjednim državama i ostatkom regije. Kako je navedeno, BiH ima najmanje otvorenih pitanja sa susjednom Crnom Gorom gdje ostaje neophodnost potpisivanja sporazuma o dvojnim državljanstvima, što ne bi trebalo biti posebno problematično uz adekvatnu diplomatsku i političku aktivnost te nastavak konstruktivne saradnje u okviru euroatlantskih integracija. U odnosima sa Hrvatskom više je neriješenih pitanja kojima će se trebati riješiti prije nego što se ostvari kvalitetnija i konstruktivnija saradnja. Prvi korak u rješavanju ovih pitanja zapravo je unutrašnje prirode – neophodan je konsenzus o zvaničnoj poziciji BiH koja treba biti u skladu sa općim interesima države i njenih građana, a ne partikularnih interesa pojedinih političkih aktera i stranaka koji trenutačno paralizuju procese. Ujedinjena zvanična pozicija dala bi neophodnu snagu političkim i diplomatskim predstavnicima pri nastupu prema RH u inicijativama za rješavanje ključnih pitanja (granice, slobodan pristup otvorenom moru, imovina bh. građana), a i svih ostalih. Postojanje jasnog i jedinstvenog stava smanjilo bi i propagandne uticaje. Isto je neophodno i u kontekstu odnosa BiH i Srbije, ali je tu situacija i nešto kompleksnija pa bi zahtijevala i snažniji politički i diplomatski angažman za rješavanje otvorenih pitanja. Kako bi se sporovi prevazišli

neophodan je konsenzus o ciljevima i oblicima saradnje sa susjednom Srbijom te intenziviranje međudržavne saradnje na državnom nivou (kroz mehanizme poput zajedničkih sjednica Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Srbije) upravo na pitanjima koja se sada raspravljaju u relaciji entiteta i susjedne države. Jasna pozicija temeljena na konsenzusu te ovi bliži oblici saradnje mogli bi olakšati pronalaženje rješenja za otvorena pitanja (granice, dugovanja...). BiH nema značajne prepreke i probleme u odnosima sa ostatkom regiona, osim u slučaju Kosova koje BiH nije priznala kao nezavisnu državu. To pitanje će vjerovatno još neko vrijeme ostati otvoreno. Međutim, i bez zvaničnog priznanja neophodno je definisati odnose prema Kosovu radi olakšavanja putovanja za građane i poslovanja za privrednike (bar na nivou koji ima Srbija).

EU integracije – BiH je krajem maja dobila Mišljenje Komisije kojim nije preporučeno davanje statusa kandidata niti otvaranje pregovora, već je taksativno navedeno 14 uvjeta koji se moraju ispuniti kako bi to bilo moguće. Ovi uvjeti BiH jasno daju do znanja na čemu tačno mora raditi kako bi nastavila dalje na svom putu ka EU. U mnogim slučajevima to će biti veoma teško obzirom na kompleksnu državnu strukturu i mehanizme koji bi trebali omogućiti navedene promjene ta na izostanak političkog konsenzusa o mnogim vanjskopolitičkim pitanjima. Između ostalog, od BiH se zahtijeva provođenje izbora u skladu sa evropskim standardima, održavanje izbora u Mostaru, rješavanje spornih pitanja u kontekstu izbora i ljudskih prava (slučaj Sejdić-Finci i grupa presuda), osiguravanje funkcionisanja mehanizma koordinacije, donošenje nacionalnog programa za usvajanje *acquisa*, omogućavanje rada i funkcionisanja Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje (koji je trenutno blokiran zahtjevima za uvođenje etničkog veta), borba protiv korupcije, novi zakon o unaprjeđenju djelovanja Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, reformisanje javne uprave i drugo. To su oblasti koje se tiču više unutrašnje sfere, ali imaju i jasne implikacije za vanjske odnose sa EU i državama članicama. U toj sferi neophodno je i ojačati kapacitete MVP potencijalim širenjem aktivnosti i povećanjem broja kadrova u Sektoru za multilateralne poslove, a naročito u Odsjeku za EU te u misiji u Briselu. Treba i osigurati kadrove sa adekvatnim znanjima i vještinama u DKP-ima u državama članicama radi kvalitetnog predstavljanja i lobiranja.

NATO integracije – I pored različitih opstrukcija na tom putu, članstvo u NATO-u i dalje ostaje jedan od strateških ciljeva BiH kao glavni politički i sigurnosni „kišobran“ kojem BiH teži. Benefiti NATO članstva su temeljito objašnjeni javnosti, ali javno istaknuti razlozi „protiv“ su dnevnopolitičke prirode i prikrivaju suštinu protivljenja. Npr. prigovori da bi članstvom u Savezu BiH bila primorana voditi „tuđe ratove“ nisu sasvim osnovani jer slični prigovori ne prate misije u kojima Oružane snage BiH već učestvuju u mnogim državama svijeta. Zatim, nisu relevantni ni

argumenti o praćenju dinamike odnosa između susjedne Srbije i NATO-a obzirom da u mnogim segmentima Srbija već ima aktivniju i razvijeniju saradnju sa NATO-om od BiH. U suštini protivljenja su težnje dezintegrativnih snaga da BiH ostane nestabilna radi tuđih interesa. Zato je neophodno prevazići i subjektivne i iracionalne „razloge“ (poput izgovora o historijskom neprijateljstvu), kao i zastupanje tuđih geopolitičkih interesa i konačno napraviti idejno-politički iskorak ka članstvu u NATO-u. U praksi, to podrazumijeva omogućavanje pravilnog funkcionisanja Komisije za NATO integracije BiH, kreiranje i slanje Godišnjeg nacionalnog programa (ANP) te praktičnu realizaciju MAP-a. Neophodno je proširivanje Odsjeka za NATO i PFP pri MVP, ojačavanje misije u Briselu pri sjedištu NATO-a te efikasnije diplomatsko lobiranje kod relevantnih članica NATO radi podrške u nastavku puta BiH u NATO.

Globalni kontekst 21. stoljeća - BiH se mora suočiti i sa potrebom prilagođavanja novim trendovima u svjetskoj diplomatiji i novim oblicima diplomatskog zastupanja posebnih i općih interesa gdje su već prevaziđeni neki tradicionalni oblici, metode i tehnike rada. Hijerarhijski i centralizovani sistemi se sve više povlače pred fleksibilnijim „mrežama“ koje podrazumijevaju stalno „međusobno uplitanje“. Međutim, u aktuelnom periodu obje vrste sistema i dalje koegzistiraju, što vođenje diplomatije i vanjske politike čini naročito izazovnim.²⁷⁹ Mnoge teme koje su ranije bile zapostavljene (npr. klimatske promjene, ljudska prava...) u savremeno doba dobijaju snažan vanjskopolitički karakter, a pojavili su se i problemi čije je rješavanje nemoguće bez šire saradnje (globalni terorizam, međunarodni organizovani kriminal...) pa se time javlja i potreba da se i ta pitanja uvrste u svakodnevni rad struktura kao što je MVP. Ovime se već neko vrijeme bave mnoge države razvijene diplomatije koje prilagođavaju strukture svojih MVP na različite načine.²⁸⁰ Recimo, Austrija već duže vrijeme radi na prilagođavanju svojih diplomatskih i vanjskopolitičkih kapaciteta kako zbog svjetskih tokova tako i zbog promjena u evropskom kontekstu i funkcionisanju EU.²⁸¹ Također, svoje strukture adaptiraju i velike sile poput SAD, gdje su promjene započele već 90-ih (završetak hladnog rata), ponovno su definisane nakon 11. septembra 2001. godine, a nastavljaju se sve do danas.²⁸²

²⁷⁹ Brian Hocking, “Diplomacy and Foreign Policy”, u *The SAGE Handbook of Diplomacy*, ed. Costas M. Constantinou, Pauline Kerr i Paul Sharp (London: SAGE Publications, 2016.), str. 69., 73.

²⁸⁰ Ronald P. Barston, “The changing nature of diplomacy”, u *Modern Diplomacy*, 4. izd. (London i New York: Routledge, 2013.), str. 18.-21.

²⁸¹ *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 45, no. 2 (2016.). Dostupno na: https://webapp.uibk.ac.at/ojs2/index.php/OEZIP_TEST/issue/view/69 (pristupljeno 20.07.2019.)

²⁸² Kennon H. Nakamura i Susan B. Epstein, “Diplomacy for the 21st Century: Transformational Diplomacy”, CRS izvještaj za Kongres sačinili vanjskopolitički analitičari Odjela za vanjske poslove, odbranu i trgovinu, objavljeno 23.08.2007. Dostupno na: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL34141.pdf> (pristupljeno 20.07.2019.)

Ono što se sve više globalno očekuje, pa i od BiH, jeste snažniji angažman na polju javne diplomatije, koja zapravo predstavlja zahtjev novog doba u kojem se diplomatija demistificira i postaje bliža građanima čija se podrška sada može osvojiti kroz promociju i pozitivne i vidljive rezultate rada. Također, u domenu promocije nije dovoljno fokusirati se samo na službene državne aktere, već predstavništva moraju animirati i niz drugih aktera (NGO, korporacije, lobističke grupe, mediji...) što otvara nova polja djelovanja i za diplomatiju BiH i potrebu za partnerstvima između državnih institucija i tih drugih, nedržavnih aktera.

Dakle, u ovom savremenom kontekstu se i bh. diplomatija nalazi pred ozbiljnim izazovom. Njene strukture, već opterećene opisanim problemima, pod pritiskom su da se uključe u nove tokove koji bi zahtijevali angažovanje uposlenika sa drugačijim kvalifikacijama, ličnim kapacitetima i vještinama. Neophodni su i novi informacioni sistemi, stalno ažuriranje informacija i kontinuirana komunikacija ne samo sa stranim kolegama i drugim državama, nego i sa domaćim stanovništvom kao i sa uticajnim nedržavnim akterima. Internet i novi mediji omogućavaju svima da se informišu o dešavanjima širom svijeta pa i da događaje prate u „realnom vremenu“ što postavlja imperativ momentalnog reagovanja, koje je izuzetno teško postići u BiH, gdje je i za opći vanjskopolitički stav teško doći do konsenzusa.

Raniji uvidi u stanje web-stranica relevantnih institucija i službi u BiH ukazali su da, iako postoje i funkcionišu, one imaju niz problema (dostupnost na stranim jezicima, jednostavnost korištenja, kvalitet sadržaja...).²⁸³ Mali broj ambasada BiH i općenito DKP ima razvijenu web-stranicu, a još ih je manje na društvenim mrežama što je danas praksa u mnogim državama.²⁸⁴ Stanje u BiH ilustruje činjenica da ni npr. Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji MVP, na osnovu kojeg bi se vidjela struktura i funkcionisanje te institucije, nije lako naći na web-stranici pa je bespredmetno govoriti o digitalnoj i cyber diplomatiji BiH. Za napredak će biti potrebni svestraniji, fleksibilniji, edukovaniji, profesionalniji kadrovi sposobni za aktualiziranje i rad na novim temama, uspostavljanje odnosa sa novim akterima, konstantan angažman u sferi javne diplomatije pa je sasvim opravdan stav da bi novi model diplomatije BiH trebalo stvarati uključenjem mladog kadra.

²⁸³ Slavo Kukić, Maria Čutura i Mirela Mabić, “Internet kao medij komunikacije imidža Bosne i Hercegovine”, *Informatologia* 42, no. 4 (2009.): 281.

²⁸⁴ Detalji o aktivnostima država, njihovih institucija i političara na društvenim mrežama mogu se vidjeti preko web stranice Twiplomacy, specializirane da prati upravo te aktivnosti: <https://twiplomacy.com/>

8. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Institucije BiH koje se kao dijelovi izvršne vlasti bave vanjskom politikom, njenim definisanjem i provođenjem uključujući i diplomatsko zastupanje ciljeva i interesa države u inostranstvu u aktuelnom trenutku su vjerovatno najznačajniji segment vlasti BiH. Za isticanje značaja vanjskopolitičkih subjekata vlasti ima više razloga. Generalno, strateški je značajno za svaku državu da prema vanjskom svijetu prezentuje pozitivne aspekte vlastite politike i vrijednosti društva kao sastavni dio državnog identiteta kako bi bila prihvaćena kao poželjan međunarodni partner. Za BiH je imperativ prihvatanja i podrške od vanjskog svijeta još izraženiji jer je u raznim periodima samostalnosti podrška relevantnih zemalja značila opstanak države. Aktuelni trenutak nije u toj mjeri dramatičan kao rani, ratni period samostalnosti, ali je evidentno da zastoje u političkom, ekonomskom životu zemlje i ostalim sferama ponovo ugrožava državni subjektivitet. U traženju rješenja za krizu relevantni akteri svakako su nužno upućeni i na međunarodne i regionalne organizacije te druge države i vanjske partnere. Stoga institucije vanjske politike (Predsjedništvo, MVP i DKP BiH, Vijeće ministara BiH) u aktuelnoj situaciji imaju posebnu odgovornost i važnost u razrješavanju ključnih pitanja o statusu države u budućnosti.

Istraživanje koje je provedeno radi utvrđivanja stanja, nivoa efikasnosti MVP i diplomatskih kapaciteta BiH te sposobnosti da zadovolje strateške i šire interese države imalo je za cilj najprije da prikaže i dimenzionira slabosti za koje je postojao niz indikatora. Zatim, sljedeći cilj je bio da se utvrde uzroci slabosti te da se predvidi funkcionalnost postojećih kapaciteta u realno pretpostavljenom većem intenzitetu aktivnosti u procesu euroatlantskih integracija, kada će osim većeg obima biti neophodni i novi, inventivniji oblici rada. Na koncu, dobijeni rezultati poslužili su za definisanje mjera kojima bi se otklonili uzroci nefunkcionalnosti strukture, procedura, slabe učinkovitosti kadra i propusta u organizaciji vršenja vanjskih poslova i diplomatskog predstavljanja te za davanje prijedloga novih oblika i metoda rada, unaprjeđenja komunikacijskih tehnologija i uključivanje u svjetske trendove vanjske politike sa novim fokusima i temama.

Kroz ovaj rad su definisani određeni faktori koji ometaju rad MVP i DKP BiH. Kao prvo, BiH s obzirom na historijski usud višestoljetnog egzistiranja pod vlašću osvajača ili široj zajednici nije imala skoro nikakvu tradiciju ni iskustvo u samostalnom bavljenju vanjskim poslovima i diplomatijom tako da je bila prisiljena graditi državnu strukturu i DKP mrežu iz temelja i u ekstremnim, ratnim uvjetima. Drugo, razvoj diplomatije i u postkonfliktnom periodu odvija se u uvjetima kompleksnog ustavnog uređenja, stalnih sukoba državotvornih koncepta i podijeljenih

interesa i lojalnosti relevantnih aktera. Tako je cijeli period samostalnosti opterećen čestim negativnim i opstruktivnim djelovanjem dijela elita u BiH koje nauštrb općih i državnih interesa žele ostvariti svoje vlastite (ponekad čak lične, a ne samo stranačke ili etničke). To se odvija i uticajima izvana, naročito iz susjednih država.

Pod djelovanjem ovakvih negativnih silnica razumljivo je da je funkcionalnost MVP i DKP BiH umanjena, ali to nikako nije jedini uzrok slabosti ovog segmenta vlasti. U procesu sagledavanja uzroka stanja bilo je neophodno razmotriti probleme iz više uglova i pribaviti višestruke argumente za svaku pomoćnu hipotezu kako bi se došlo do relevantne argumentacije za glavnu hipotezu: *„Struktura, organizacija, kadrovska politika i sadržaj djelovanja diplomatije BiH u periodu od nezavisnosti do danas su prevaziđeni i ne omogućavaju da se efikasno i adekvatno odgovori aktuelnim vanjskopolitičkim potrebama i interesima BiH.“*

Analizom primarnih dokumenata, značajnog broja analiza i studija kao naučno verificiranih izvora podataka te podataka iz brojnih drugih sekundarnih izvora, a zatim i anketiranjem neposrednih aktera u instituciji došlo se do niza argumenata, potvrđenih i povezanih sudova koji ukazuju na: organizacijsku nefunkcionalnost, kadrovsku nespremnost u značajnom obimu, nepostojanje sistemskih mjera za unapređenje stanja, slabosti u komunikaciji unutrašnjih komponenti sistema, značajno narušenu subordinaciju, kontrolu i nadzor između vertikalnih komponenti i neefikasnu zaštitu interesa BiH kao posljedicu. Na temelju svega iznesenog može se utvrditi da je postavljena generalna hipoteza provjerena i potvrđena.

Dakle, uzroci evidentnih slabosti su razjašnjeni. Osim navedenih faktora smetnje, oni su sadržani i u nizu subjektivnih grešaka ključnih aktera. To je svakako loše vođena kadrovska politika koja je rezultirala nekompetentnošću izvršilaca, a posljedično kontinuiranim podbačajima u ostvarivanju postavljenih ciljeva i interesa BiH u vanjskoj politici. Nadalje, dugotrajno djelovanje na osnovu nedostatne legislative za posljedicu ima prevagu voluntarizma nad sistemskim radom i procedurama te zakržljalo osjećaja odgovornosti i profesionalizma. Dugi vremenski period bez značajnijeg reformisanja strukture doveo je do njene zastarjelosti i nefunkcionalnosti. Svi ti problemi su još ozbiljniji, ako se posmatraju u kontekstu predstojećeg perioda kada će biti nužan konačni iskorak BiH iz sadašnjeg nedefinisanog statusa na nivo nepovratne kandidature i članstva u EU i NATO kao temelja buduće perspektive BiH za šta ne postoji alternativa.

Međutim, iz dokazanih hipoteza evidentno je da je za takav iskorak potrebna temeljita reforma kapaciteta koji će ponijeti najveći teret euroatlantskih integracija. MVP i DKP BiH svakako nisu

jedini kojima su potrebne promjene. Bez korekcija prakse npr. u Predsjedništvu kod imenovanja, u Vijeću ministara BiH i Parlamentu BiH kod donošenja zakona i propisa itd. parcijalna reforma samo MVP-a BiH ne bi dala potrebni rezultat. Potreban je ozbiljan doktrinarni zaokret po svim nivoima, jer je očigledno da „[o]rganizacijska struktura Predsjedništva BiH, Parlamentarne skupštine, MVP-a BiH, Ministarstva za vanjsku trgovinu kao i komunikacija među ovim institucijama ne mogu rezultirati dinamičnijom strategijom vanjske politike. Stoga je njihovo organizacijsko prilagođavanje na nove okolnosti i više nego potrebno. Organizacijski preustroj Ministarstva vanjskih poslova, jačanje operativne uloge Predsjedništva BiH i Parlamentarne komisije za vanjske poslove mogli bi biti sasvim solidan početak organizacijske konsolidacije vanjske politike.“²⁸⁵

Pravac i sadržaj reformi koje se moraju napraviti u nekim pitanjima je očigledan. To je svakako modernizacija strukture i kadrovsko uravnotežavanje prema obimu i važnosti poslova. Na temelju nove legislative ubuduće će presudno biti angažovanje efikasnog kadra i praćenje globalnih trendova u vanjskoj politici kojima se BiH mora prilagođavati i koje su već pokrenule promjene i u ministarstvima stabilnih i inače efikasnih država. BiH će kao zemlja ekonomske stagnacije morati staviti težište na ekonomsku diplomatiju i svoj ekonomski interes u svijetu, ali i na globalne trendove bavljenja ekologijom, ljudskim pravima, sigurnošću i sl.

Sve nužne promjene kada se počnu provoditi svakako će biti otežane postojećim konformizmom zatečenog kadra, strahom od gubitka statusa i privilegija, nesposobnošću aktera od koji se očekuju konkretni koraci. Pozitivna okolnost je to što se na nizu značajnih vanjskopolitičkih uspjeha već pokazalo da unutar sistema postoje snage koje su spremne za kvalitativni iskorak iznad očekivanih dometa institucije i države. Osim sa njima, opću bezvoljnost za promjene moguće je prevazići uključenjem što više mladih, obrazovanih te mentalno, politički i intelektualno otvorenih ljudi, bez naslijeđenih barijera i ograničenja i spremnih za prihvatanje nužnih inovacija i unaprjeđenja sistema.

²⁸⁵ Amer Kapetanović, *Vanjska politika BiH - između izazova i slabosti* (Sarajevo: Buybook, 2005.), str. 110.

LITERATURA I IZVORI²⁸⁶

Knjige i poglavlja knjiga

21st Century Diplomacy: A Practitioner's Guide. London i New York: Continuum International Publishing Group, 2011.

Axworthy, Lloyd. "The Political Actors: President, Prime Minister, and Minister of Foreign Affairs." U *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, editori Andrew F. Cooper, Jorge Heine i Ramesh Thakur, str. 91.-105. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Babić, Anto. *Iz istorije srednjovjekovne Bosne*. Sarajevo: Svjetlost, 1972.

Baker, James. *The Politics of Diplomacy*. New York: G. P. Putnam's Sons, 1995.

Barston, Ronald P. "The changing nature of diplomacy." U *Modern Diplomacy*, 4. izd., str. 1.-13. London i New York: Routledge, 2013.

Barston, Ronald P. *Modern Diplomacy*, 4. izd. London i New York: Routledge, 2013.

Begić, Kasim. *Bosna i Hercegovina: Od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991.-1996.)*. Sarajevo: Bosanska knjiga, 1997.

Berković, Svjetlan. *Diplomacija i diplomatska profesija*. Dubrovnik: Urban – Media doo, 2006.

Berridge, Geoff R. *Diplomacija: teorija i praksa*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2004.

Burg, Steven L. i Paul S. Shoup, *The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention*. New York i London: Routledge, 1999.

Constantinou, Costas M., Pauline Kerr i Paul Sharp (editori). *The SAGE Handbook of Diplomacy*. London: SAGE Publications, 2016.

Cooper, Andrew F., Jorge Heine i Ramesh Thakur (editori). *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Čepo, Dario. „Euro-Atlantic Integrations of BiH: Shifting Gears and Reinterpreting Motives in Foreign Affairs.“ U *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*, editori Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović, str. 71.-95. London: Palgrave Macmillan, 2019.

Domi, Tanya L. i Davor Petrić. "BiH's Contributions to International Military-Security-Peace Operations." (endnote broj 26). U *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*, editori Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović, str. 137.-161. London: Palgrave Macmillan, 2019.

Džananović, Nedžma. "BiH's Engagement in Multilateral Fora: Key Foreign Policy Positions Within International Organizations." U *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*, editori Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović, str. 45.-69. London: Palgrave Macmillan, 2019.

²⁸⁶ Literatura, izvori te citiranje i referenciranje kroz tekst uređeni su po principu navođenja izvora i podataka o istima u fusnotama, u skladu sa priznatim stilom citiranja i prema *Chicago Manual of Style*.

Džombić, Ilija J. *Ekonomska diplomatija Bosne i Hercegovine*. Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment, 2008.

Grandits, Hannes. „The power of ‘Armchair politicians: Ethnic loyalty and political factionalism among Herzegovinian Croats.“ U *The new Bosnian Mosaic - Identities, memories and moral claims in a post-war society*, editori Xavier Bougarel, Elissa Helms i Ger Duijzings (Abington: Routledge, 2016.). Navedeno prema Petar Marković i Mate Subašić, „BiH’s Foreign Policy Toward Neighboring Countries“, u *Bosnia and Herzegovina’s Foreign Policy Since Independence*, editori Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović, str. 185.-207. London: Palgrave Macmillan, 2019.

Halliste, Ehtel. “19. How We Communicated Estonia into the EU.” U *Estonia’s Way into the European Union*, editor Kaja Tael, str. 132.-137. Tallin: Minsitarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, 2009.

Hasić, Jasmin i Dijana Dedić. “Chasing the Candidacy Status: Tacit Contestations of EU Norms in Bosnia and Herzegovina.” U *Balkanizing Europeanization: Fight against Corruption and Regional Relations in the Western Balkans*, editori Vladimir Vučković i Vladimir Đorđević, str. 81.-98. Peter Lang GmbH, 2019.

Hasić, Jasmin i Dženeta Karabegović (editori). *Bosnia and Herzegovina’s Foreign Policy Since Independence*. London: Palgrave Macmillan, 2019.

Hasić, Jasmin i Dženeta Karabegović, “Structure, Frameworks, Processes, Institutions, and Actors of BiH Foreign Policy Since Independence.” U *Bosnia and Herzegovina’s Foreign Policy Since Independence*, editori Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović, str. 1.-21. London: Palgrave Macmillan, 2019.

Hayoz, Nicolas, Leszek Jesien i Wim van Meurs (editori). *Enlarged EU – Enlarged Neighbourhood: Perspectives of the European Neighbourhood Policy*. Bern, Švicarska: Peter Lang, 2005.

Hocking, Brian. “Diplomacy and Foreign Policy.” U *The SAGE Handbook of Diplomacy*, editori Costas M. Constantinou, Pauline Kerr i Paul Sharp, str. 67.-78. London: SAGE Publications, 2016.

Holbrooke, Richard. *Završiti rat*. Sarajevo: Šahinpašić, 1998.

Imamović, Mustafa. *Pravni položaj i unutrašnje politički razvitak Bosne i Hercegovine od 1878. do 1914*. Sarajevo: Bosanski kulturni centar, 1997.

Kamberović, Husnija. *Džemal Bijedić: politička biografija*. Sarajevo: Udruženje za modernu historiju/Udruga za modernu povijest, 2017. Dostupno na: https://www.academia.edu/30984621/Dzemal_Bijedic_Politicka_biografija (pristupljeno 16.03.2019.)

Kapetanović, Amer. *Vanjska politika BiH - između izazova i slabosti*. Sarajevo: Buybook, 2005.

Laković, Ivan. „Jugoslavija i projekti kolektivne bezbjednosti 1950-1960.“ U *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*. str. 275.-291. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008.

Lapenda, Stjepan. *Diplomacija: načela i funkcije*. Split: Redak, 2007.

Marković, Petar i Mate Subašić, “BiH’s Foreign Policy Toward Neighboring Countries: Patterns of Reinterpretation and Redefinition.” U *Bosnia and Herzegovina’s Foreign Policy Since Independence*, editori Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović, str. 185.-207. London: Palgrave Macmillan, 2019.

Marušiak, Juraj. "Chapter 6: Institutional Aspects of the Creation of Diplomatic Service of the Republic of Poland Compared to Slovakia." U *Foreign Policy of the Slovak Republic – The Impact of Socio-cultural and Institutional Factors*, editori Juraj Marušiak, Zuzana Poláčková et al. str. 122.-149. Bratislava: VEDA, 2013.

Marušiak, Juraj, Zuzana Poláčková et al. (editori). *Foreign Policy of the Slovak Republic – The Impact of Socio-cultural and Institutional Factors*. Bratislava: VEDA, 2013.

Miletić, Srđan. „Jugoslavija i zemlje Magreba 1956-1958.“ U *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*. str. 497.-512. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008.

Petersen, Roger D. *Western Intervention in the Balkans: The Strategic Use of Emotion in Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

Pötter, Eve. "15. The Division of EU Law at the Ministry of Foreign Affairs before Estonia's Accession to the European Union." U *Estonia's Way into the European Union*, editor Kaja Tael, str. 108.-112. Tallin: Minsitarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, 2009.

Rahuoja, Margus. "20. The Estonian Mission to the European Union from the Start of the Accession Negotiations until Accession to the European Union." U *Estonia's Way into the European Union*, editor Kaja Tael, str. 138.-149. Tallin: Minsitarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, 2009.

Rana, Kishan S. "The Diplomacy of Small States." U *21st Century Diplomacy: A Practitioner's Guide*, 61.-74. London i New York: Continuum International Publishing Group, 2011.

Saarsalu-Layachi, Katrin. "12. Preparations for Accession to the European Union at the Foreign Ministry." U *Estonia's Way into the European Union*, ed. Kaja Tael, str. 82.-89. Tallin: Minsitarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, 2009.

Selinić, Slobodan. „Jedan ibeovski diplomata u Beogradu - Čehoslovački ambasador Pithart i normalizacija odnosa Jugoslavije i Čehoslovačke 1954–1956. godine.“ U *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*. str. 231.-251. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008.

Silber, Laura i Alan Little, *Smrt Jugoslavije*. Opatija: "Otokar Keršovani", 1996.

Sladoje, Nikola et. al. *Međunarodna pravna pomoć*. Sarajevo: Ministarstvo pravde BiH, 2006.

Sobel, Richard i Eric Shiraev (editori), *International public opinion and the Bosnia crisis*. Lanham: Lexington Books, 2003. Citirano prema: Anida Sokol, "BiH's Wartime Foreign Policy: Lobbying for Peace and Lifting the Arms Embargo." U *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*, editori Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović, str. 23.-43. London: Palgrave Macmillan, 2019.

Sokol, Anida. "BiH's Wartime Foreign Policy: Lobbying for Peace and Lifting the Arms Embargo", u *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*, editori Jasmin Hasić i Dženeta Karabegović, str. 23.-43. London: Palgrave Macmillan, 2019.

Solioz, Christophe. "Bosnia and Herzegovina between the Devil and the Deep Blue Sea: From Intervention towards Integration", u *Enlarged EU – Enlarged Neighbourhood: Perspectives of the European Neighbourhood Policy*, editori Nicolas Hayoz, Leszek Jesien i Wim van Meurs, str. 327.-374. Bern, Švicarska: Peter Lang, 2005.

Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008.

Tael, Kaja (editor). *Estonia's Way into the European Union*. Tallin: Minsitarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, 2009.

The SAGE Handbook of Diplomacy. London: SAGE Publications, 2016.

Thorhallsson, Baldur i Alyson J. K. Bailes. "Small State Diplomacy." U *The SAGE Handbook of Diplomacy*, editori Costas M. Constantinou, Pauline Kerr i Paul Sharp, str. 294.-307. London: SAGE Publications, 2016.

Vojtjehovski, Ondrzej. „Informbiroovska emigracija u jugoslovensko-čehoslovačkim odnosima - Nacionalni i politički identitet jugoslovenskih informbiroovaca u Čehoslovačkoj“, u *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*, str. 207.-230. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008.), str. 219.

Vučković, Vladimir. "From a Good Pupil to a Bad Student of the EU integration Process: Europeanization of Montenegro." U *Balkanizing Europeanization: Fight against Corruption and Regional Relations in the Western Balkans*, editori Vladimir Vučković i Vladimir Đorđević, str. 140.-168. Peter Lang GmbH, 2019.

Vučković, Vladimir i Vladimir Đorđević (editori). *Balkanizing Europeanization: Fight against Corruption and Regional Relations in the Western Balkans*. Peter Lang GmbH, 2019.

Članci

Bojinović Fenko, Ana i Zlatko Šabič. "Slovenia's Foreign Policy Opportunities and Constraints: The Analysis of an Interplay of Foreign Policy Environments", *Croatian International Relations Review* XXIII, no. 79. (2017.): 41.-72. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/276651> (pristupljeno 14.07.2019.)

Jazbec, Milan. "The Small New States in Europe after the Fall of the Berlin Wall and Their Diplomacies", *The Samaritan Review* XX, no. 3 (septembar 2000.): 730.-737.

Karaula, Željko. "Slučaj Envera Čolakovića politička sjena ili represija nad književnikom", *Almanah - Časopis za proučavanje, prezentaciju i zaštitu kulturno-istorijske baštine Bošnjaka/Muslimana* 1, no. 77.-78. (2018.): 97.-105.

Karčić, Hamza. "Camp David and Dayton: Comparing Jimmy Carter and Richard Holbrooke as Mediators." *International Negotiation* 22, no. 1 (2017.): 1.-32.

Karčić, Hamza. „Diplomatske posjete Alije Izetbegovića Sjedinjenim Američkim Državama 1991-1995“, *Godišnjak Bošnjačke zajednice kulture „Preporod“*, No. 1 (2013.): 339.-346.

Dostupno na:

https://www.researchgate.net/publication/301326327_Diplomatske_posjete_Alije_Izetbegovica_Sjedinjenim_Americkim_Drzavama_1991-1995 (pristupljeno 24.03.2019.)

Komšić, Ivo. "The Dayton Agreement." U *The Survived Country – Dividing Bosnia and Herzegovina: Who, When, Where*. Zagreb: Synopsis, 2013. Preuzeto od *Spirit of Bosnia: An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal* 11, no. 1 (januar 2016.). Dostupno na: <http://www.spiritofbosnia.org/volume-11-no-1-2016january/the-dayton-agreement/> (pristupljeno 30.03.2019.)

Komšić, Ivo. "The Washington Agreement" u *The Survived Country – Dividing Bosnia and Herzegovina: Who, When, Where*. Zagreb: Synopsis, 2013. Preuzeto od *Spirit of Bosnia: An*

International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal 11, no. 1 (januar 2016.). Dostupno na: <http://www.spiritofbosnia.org/volume-11-no-1-2016january/the-washington-agreement/> (pristupljeno 29.03.2019.)

Kukić, Slavo, Maria Čutura i Mirela Mabić. "Internet kao medij komunikacije imidža Bosne i Hercegovine", *Informatologia* 42, no. 4 (2009.): 280.-283.

"Londonski dokumenti i komentari", *Politička misao* XXIX, no. 3. (1992.): 164.-181. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/165880> (pristupljeno 24.03.2019.)

Lukić, Reneo. „Vanjska politika Clintonove administracije prema ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (1993.-1995.)“ *Časopis za suvremenu povijest* 38, no. 1 (2006.): 7.-39. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/11573> (pristupljeno 24.03.2019.)

Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft 45, no. 2 (2016.). Dostupno na: https://webapp.uibk.ac.at/ojs2/index.php/OEZP_TEST/issue/view/69 (pristupljeno 20.07.2019.)

Studije, analize i izvještaji

Atlantska inicijativa. „Bosna i Hercegovina i NATO“, objavljeno: februar 2010. godine. Dostupno na: <http://atlantskainicijativa.org/wp-content/uploads/ai/pdf/brosure/Brosura-1.pdf> (pristupljeno 08.06.2019.)

Bostan, Zeynep. "A Comparison of the Main Attributes of Renaissance European Diplomacy and Ottoman Unilateral Diplomacy". Dostupno na: https://www.academia.edu/2150401/Ottoman_Diplomacy_and_Renaissance_Diplomacy_A_Comparison (pristupljeno 15.03.2019.).

Centar za sigurnosne studije BiH. "Procjena strukture, standarda i efikasnosti Ministarstva vanjskih poslova Bosne i Hercegovine", istraživanje provedeno u saradnji sa američkom Agencijom za međunarodni razvoj (USAID) i uredom Urban instituta u BiH, Sarajevo, maj 2007. Dostupno na: http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/images_docs_pvm.pdf (pristupljeno 19.04.2019.)

Evropska inicijativa za stabilnost (ESI). „Bosnia Herzegovina and the EU“, objavljeno 20.06.2014. Dostupno na: <https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=542> (pristupljeno 17.05.2019.)

Fondacija Centar za javno pravo (FCJP). "Proces imenovanja ambasadora u Bosni i Hercegovini." Dostupno na: http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Proces_imenovanja_ambasadora_u_BiH.pdf (pristupljeno 14.04.2019.)

Kulundžić, Zoran-Matija et al. (radna grupa). "Diplomacija BiH – Realnosti i potrebe: Analiza uzroka krize identiteta vanjske politike i diplomacije u BiH", Vanjskopolitička inicijativa BiH, Sarajevo, oktobar 2005. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Diplomacija_BiH_realnosti_i_potrebe.pdf (pristupljeno 08.03.2019.)

Međunarodna krizna grupa (ICG). „Bh Alijansa za (omanje) promjene“, Izvještaj ICG-a za Balkan br. 132, Sarajevo/Brisel, objavljeno 02.08.2002. Dostupno na: <https://www.crisisgroup.org/bs/europe-central-asia/balkans/bosnia-and-herzegovina/bosnias-alliance-smallish-change> (pristupljeno 16.05.2019.)

Nakamura, Kennon H. i Susan B. Epstein. "Diplomacy for the 21st Century: Transformational Diplomacy", CRS izvještaj za Kongres SAD sačinili vanjskopolitički analitičari Odjela za vanjske poslove, odbranu i trgovinu, objavljeno 23.08.2007. Dostupno na: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL34141.pdf> (pristupljeno 20.07.2019.)

O'Dwyer, Conor. "Civilizing the State Bureaucracy: The Unfulfilled Promise of Public Administration Reform in Poland, Slovakia, and the Czech Republic (1990-2000)", *Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies - Working Paper Series*, Institut za slavenske, istočnoevropske i euroazijske studije, Univerzitet Kalifornija - Berkley, objavljeno 01.05.2002. Dostupno na: <https://escholarship.org/content/qt23m654p8/qt23m654p8.pdf?t=krnhzx> (pristupljeno 12.07.2019.)

Perković, Zoran. „Identifikacija državne granice između BiH i Republike Hrvatske i druga granična pitanja“, Vanjskopolitička inicijativa BH (u saradnji sa British Embassy Sarajevo), septembar 2013. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Identifikacija_drzavne_granice_bcs.pdf (pristupljeno 29.06.2019.)

Topčagić, Osman. "Status kandidata za članstvo u EU – Između izazova i slabosti", Vanjskopolitička inicijativa BiH (uz saradnju Friedrich Ebert Stiftung), Sarajevo, mart 2016. godine. Dostupno na: <https://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/04/Status-kandidata-za-clanstvo-u-EU-Izmedju-izazova-i-slabosti-BHS-1.pdf> (pristupljeno 07.06.2019.)

Uljarević, Daliborka. „Regionalna saradnja i zapadni Balkan“, dokument kreiran za potrebe drugog seminara u okviru programa "Povezivanje mladih lidera u regionu" (31.08.-03.09.2007.). Dostupno na: http://arhiva.emins.org/pmlr/download/DaliborkaUljarevic_Regionalna%20saradnja%20i%20za%20padni%20Balkan.pdf (pristupljeno 03.07.2019.)

Vanjskopolitička inicijativa BiH. "Nestavno članstvo Bosne i Hercegovine u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija 2010.–2011.: Izazovi predsjedavanja tokom januara 2011. godine." Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Nestavno_clanstvo_BiH_u_Vijecu_sigurnosti_UN.pdf (pristupljeno 31.05.2019.)

Vanjskopolitička inicijativa BiH. "Pristupanje Republike Hrvatske Evropskoj uniji - Otvorena pitanja između BiH i Hrvatske i implikacije po BiH", Sarajevo, mart 2012. godine. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Pristupanje_Republike_Hrvatske_Evropskoj_uniji.pdf (pristupljeno 28.06.2019.)

Vanjskopolitička inicijativa BiH (u saradnji sa Friedrich Ebert Stiftung). „Bilateralni odnosi BiH i Srbije – Fokus na spoljnu politiku Srbije prema BiH“, Sarajevo, maj 2013. godine. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/BILATERALNI_BIH_SRBIJE_bh_1_Tekst.pdf (05.07.2019.)

Vanjskopolitička inicijativa BiH (uz saradnju Fridrich Ebert Stiftung). „Ekonomska diplomatija – izazov visokog prioriteta za Bosnu i Hercegovinu: Non nova sed nove (Ne nova, već na novi način)", Sarajevo, 2013. godine. Dostupno na: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Tekst_BiH_pol_analiza_Ekonomska_diplomatija_Layout_1.pdf (pristupljeno 21.07.2019.)

Vanjskopolitička inicijativa BiH (u saradnji sa Friedrich Ebert Stiftung). "Regionalna rekonekcija kao nova paradigma", Sarajevo, oktobar 2013. godine. Dostupno na: <http://vpi.ba/wp->

content/uploads/2016/05/Polit_analiza_novembar2013_bh_korekcije.pdf
(28.06.2019.)

(pristupljeno

Online magazini i portali

Arnautović, Marija. „Nekvalifikovanost kao kvalifikacija za diplomatiju BiH“, *Radio Slobodna Evropa*, objavljeno 23.08.2017. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-diplomatija/28692263.html> (pristupljeno 12.02.2019.)

Aščerić, Selma. “Diplomatija bez zakonskih okvira i unutrašnjih pravila”, *Istinomjer*, objavljeno 27.06.2017. Dostupno na: <https://istinomjer.ba/diplomatija-bez-zakonskih-okvira-unutrasnjih-pravila/>, (pristupljeno 08.03.2019.)

„Biografija Ive Andrića“, web stranica Zadužbine Ive Andrića. Dostupno na: <http://ivoandric.org.rs/latinica/biografija/166-biografija-ive-andrica> (pristupljeno 16.03.2019.)

“Bisera Turković: Važnost Ministarstva vanjskih poslova”, *NI BiH*, objavljeno 27.04.2019. Dostupno na: <http://ba.n1info.com/Vijesti/a340824/Bisera-Turkovic-Vaznost-Ministarstva-vanjskih-poslova.html> (pristupljeno 05.05.2019.)

“Crna Gora plaća 1,35 miliona evra žrtvama ratnih zločina”, *NI Srbija*, objavljeno 09.09.2017. Dostupno na: <http://rs.n1info.com/Region/a316686/Crna-Gora-placa-1-35-miliona-evra-zrtvama-ratnih-zlocina.html> (pristupljeno 28.06.2019.)

Dizdarević, Raif. „Specijal Oslobođenja: Sjećanja jugoslavenskog diplomate u Čehoslovačkoj (II)“, *Oslobođenje*, objavljeno 20.08.2018. Dostupno na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/specijal-oslobodenja-sjecanja-jugoslavenskog-diplomate-u-cehoslovackoj-ii-386589> (pristupljeno 16.03.2019.)

„Dugonjić Ilije Ratomir Rato“, spisak Narodnih heroja Jugoslavije, web stranica Znaci.net. Dostupno na: http://www.znaci.net/00001/10_59.htm (pristupljeno 16.03.2019.)

Esad Hećimović, „Povratak u budućnost“, *Dani*, br. 215, objavljeno 20.07.2001. Dostupno na: <https://www.bhdani.ba/portal/arhiva-67-281/215/t21511.shtml> (pristupljeno 24.03.2019.)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru. “Prof. dr. sc. Mile Lasić“, biografija profesora. Dostupno na: <https://ff.sum.ba/en/node/12111> (pristupljeno 21.03.2019.)

Halimović, Dženana. „Hrvatska nudi u zakup vlasništvo BiH, Sarajevo šuti“, *Radio Slobodna Evropa*, objavljeno 20.12.2018. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-imovina-hrvatska/29667046.html> (pristupljeno 28.06.2019.)

Holmes, Steven A. “Backing Away Again, Christopher Says Bosnia Is Not a Vital Interest”, *New York Times*, objavljeno 04.06.1993. Dostupno na: <https://www.nytimes.com/1993/06/04/world/backing-away-again-christopher-says-bosnia-is-not-a-vital-interest.html> (pristupljeno 24.03.2019.)

“ISTRAŽIVANJE CIN-a: Milioni maraka za najneefikasniju javnu upravu u Evropi”, *Voice of America*, objavljeno 17.10.2017. Dostupno na: <https://ba.voanews.com/a/cin-istrazivanje-javna-uprava/4073550.html> (pristupljeno 26.04.2019.)

“IZA KULISA POLITIKE Granić: Silajdžić mi priznao da je SDA bila za samostalnu bošnjačku republiku utemeljenu na islamu, a ne Federaciju BiH”, *The Bosnia Times*, objavljeno 27.08.2018.

Dostupno na: <https://thebosniantimes.ba/19768/iza-kulisa-politike-granic-silajdzic-mi-priznao-da-je-sda-bila-za-samostalnu-bosnjacku-republiku-utemeljenu-na-islam-a-ne-federaciju-bih/> (pristupljeno 30.03.2019.)

Jakovina, Tvrtko. „Aktivna koegzistencija nesvrstane Jugoslavije“, YU Historija. Dostupno na: http://yuhistorija.com/serbian/medj_politika_txt00.html (pristupljeno 17.03.2019.)

„Josipović ponovio stavove o BiH“, *Deutsche Welle*, objavljeno 16.04.2010. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/josipovi%C4%87-ponovio-stavove-o-bih/a-5476473> (pristupljeno: 29.06.2019.)

Jurilj, Zdenko. „McCain tražio: U BiH treba rušiti nacionalne stranke“, *Večernji list*, objavljeno 15.11.2008. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/mccain-trazio-u-bih-treba-rusiti-nacionalne-stranke-847484> (pristupljeno 16.05.2019.)

Kapetanović, Amer. „Pospremanje lanjskih poslova“, *Dani*, broj 192, objavljeno 09.02.2001. Dostupno na: <https://www.bhdani.ba/portal/arhiva-67-281/192/t19206.shtml> (pristupljeno, 21.03.2019.)

Karabegović, Dženana. „BiH traži svoje granice“, *Radio Slobodna Evropa*, objavljeno 16.01.2019. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-granica-srbija-hrvatska/29713628.html> (pristupljeno 05.07.2019.)

„Konferencija posvećena uspostavljanju bh. diplomatije i ulozi dr. Irfana Ljubijankića“, *Vijesti.ba*, objavljeno 24.01.2014. godine. Dostupno na: <https://ssrc.ibu.edu.ba/assets/ssrc/userfiles/files/vijesti.ba-burch-ssrc.pdf> (pristupljeno 23.03.2019.)

Krauthammer, Charles. “The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, objavljeno 01.02.1991. Dostupno na: <https://www.foreignaffairs.com/articles/1991-02-01/unipolar-moment> (pristupljeno 10.05.2019.)

Lasić, Mile. „Čuvar posljednje rezidencije SFRJ u Bonnu, iliti bio sam i “Alijin diplomata”“, web stranica Digitalna demokracija, objavljeno 26.12.2018. Dostupno na: <https://digitalnademokracija.com/2018/12/26/cuvar-posljednje-rezidencije-sfrj-u-bonnu-iliti-bio-sam-i-alijin-diplomata/> (21.03.2019.)

“Londonska konferencija, Maj - Decembar 1992”, transkript dijela pete epizode dokumentarnog filma “Smrt Jugoslavije”, Dostupno na: http://www.camo.ch/sj_pobjednici.htm (pristupljeno 24.03.2019.)

„Mate Granić opisao večer kad je počelo uništenje Hrvata u BiH, Herceg Bosne i Mate Bobana“, dio iz Granićeve knjige *Diplomatska oluja* objavljen u članku, *Vrisak.info*, objavljeno: 24.04.2019. dostupno na: <http://www.vrisak.info/kolumne/mate-granic-opisao-vecer-kad-je-pocelo-unistenje-hrvata-u-bih-herceg-bosne-i-mate-bobana/> (pristupljeno 30.04.2019.)

“Nova afera oko deportacija Bošnjaka iz Crne Gore”, *Deutsche Welle*, objavljeno 30.05.2011. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/nova-afere-oko-deportacija-bo%C5%A1njaka-iz-crne-gore/a-15117412> (pristupljeno 28.06.2019.)

Novalić, Nedžad. “Osvijetljena bh. diplomatija tokom rata”, portal Novo vrijeme, objavljeno 23.01.2014. godine. Dostupno na: <https://www.ibu.edu.ba/assets/userfiles/media/Burch-in-media->

[2014/Osvijetljena-historija-diplomatije-u-uvjetima-rata-Novo-vrijeme-24-01-2014.pdf](#)
(pristupljeno 21.03.2019.)

Pećanin, Senad. „Novi izborni zakon nije ni OHR-ov ni OSCE-ov”, *Dani*, broj 116, objavljeno 20.08.1999. Dostupno na: <https://www.bhdani.ba/portal/arhiva-67-281/116/inter.htm>
(pristupljeno 16.05.2019.)

„Pročitajte šta donosi "novi" Mehanizam koordinacije”, *NI BiH*, objavljeno 28.09.2016.
Dostupno na: <http://ba.n1info.com/Vijesti/a114854/Procitajte-sta-donosi-novi-Mehanizam-koordinacije.html> (pristupljeno 07.06.2019.)

Štavljanin, Dragan. „Dizdarević: Svi smo izgubili raspadom Jugoslavije“, *Radio Slobodna Evropa*, objavljeno 01.12.2018. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/specijal-100-godina-jugoslavije-raif-dizdarevic/29561281.html> (pristupljeno 16.03.2019.)

„Tramp i Grabar-Kitarović o ekstremizmu u BiH“, *Nezavisne novine*, objavljeno 06.07.2017.
Dostupno na: <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Tramp-i-Grabar-Kitarovic-o-ekstremizmu-u-BiH/433575> (pristupljeno 07.06.2019.)

„VUČIĆ TRAZIO, ŽURNAL OBJAVLJUJE: Dokumentujemo srbijanski dug prema BiH!“, *Žurnal*, objavljeno 07.12.2017. Dostupno na: <https://zurnal.info/novost/20831/dokumentujemo-srbijanski-dug-prema-bih> (pristupljeno 05.07.2019.)

Informacije i navodi zvaničnih web stranica institucija, agencija i drugih tijela

“BiH nestalna članica Vijeća sigurnosti UN”, *Info Vijeća ministara Bosne i Hercegovine*, bilten br. 1. Dostupno na:
http://vijece ministara.gov.ba/home_right_docs/default.aspx?id=9824&langTag=hr-HR
(pristupljeno 31.05.2019.)

Department of State - Office of the Historian (SAD). “William J. Clinton – Travels of the President.” Dostupno na: <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/clinton-william-j> (pristupljeno 10.05.2019.)

Direkcija za evropske integracije. „CTF (Consultative Task Force-CTF/Task Force Consultative)”, objavljeno 24.06.2010. Dostupno na:
<http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4559&langTag=bs-BA> (12.05.2019.)

Direkcija za evropske integracije. “Hronologija odnosa BiH i EU.” Dostupno na:
http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/default.aspx?id=9808&langTag=bs-BA (pristupljeno 07.06.2019.)

Direkcija za evropske integracije. „SSP- Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju“. Dostupno na:
http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/sporazum/default.aspx?id=9812&langTag=bs-BA
(pristupljeno 17.05.2019.)

Direkcija za evropske integracije. “Uručena Mapa puta za liberalizaciju viznog režima”, objavljeno 05.06.2008. Dostupno na:
<http://www.dei.gov.ba/aktuelnosti/vijesti/default.aspx?id=1339&langTag=bs-BA> (pristupljeno 24.05.2019.)

Eek-Pajuste, Eeva. "Ministry of Foreign Affairs 1991-2010", Ministarstvo vanjskih poslova Republike Estonije, objavljeno 30.06.2014. Dostupno na: <https://vm.ee/en/history/ministry-foreign-affairs-1991-2010> (pristupljeno 13.07.2019.)

Evropska komisija. "Bosnia and Herzegovina: Commission approves Feasibility Study", objavljeno 18.11.2003. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-03-1563_en.htm (pristupljeno 17.05.2019.)

Evropska komisija. "Stabilisation and Association Agreement with Bosnia and Herzegovina enters into force today", izvještaj za medije, objavljeno 01.06.2015. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5086_en.htm (pristupljeno 07.06.2019.)

Evropska komisija. "Stabilisation and Association Process", ažurirano 06.12.2016. Dostupno na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/sap_en (pristupljeno 12.05.2019.)

Evropski sud za ljudska prava. "Bosnia and Herzegovina", profil države za medije, ažurirano u julu 2019. Dostupno na: https://www.echr.coe.int/Documents/CP_Bosnia_and_Herzegovina_ENG.pdf (pristupljeno: 03.07.2019.)

„Former Yugoslavia – UNPROFOR“, Mirovne operacije Ujedinjenih nacija, tekst pripremio Odjel za javno informisanje UN-a u septembru 1996. Dostupno na: http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprof_b.htm (pristupljeno 24.03.2019.)

“International Conference on the Former Yugoslavia (ICFY)”, online arhiva Ujedinjenih nacija. Dostupno na: <https://search.archives.un.org/international-conference-on-former-yugoslavia-icfy> (pristupljeno 24.03.2019.)

North Atlantic Treaty Organization (NATO). "Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018)", saopćenje za javnost, objavljeno 14.03.2019. Dostupno na: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180709_180710-pr2018-91-en.pdf (pristupljeno 13.07.2019.)

North Atlantic Treaty Organization (NATO). "Relations with Bosnia and Herzegovina", ažurirano 06.12.2018. Dostupno na: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm (pristupljeno 08.06.2019.)

Ministarstvo vanjskih poslova BiH. Ambasade, konzulati i stalne misije BiH. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/ambasade_konzulati_misije/ambasade_konzulati_i_stalne_misije_bih/Default.aspx (pristupljeno 12.04.2019.)

Ministarstvo vanjskih poslova BiH. "Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa", objavljeno 04.02.2010. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6 (pristupljeno 21.03.2019.)

Ministarstvo vanjskih poslova BiH. "Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Evropu." Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/regionalne_inicijative/pakt_o_stabilnosti_za_jugoistocnu_evropu/default.aspx?id=136 (pristupljeno 12.05.2019.)

Ministarstvo vanjskih poslova BiH. “Predsjedavanje Bosne i Hercegovine Vijećem Evrope 2015. godine”, objavljeno 12.01.2015., ažurirano decembar 2015. Dostupno na: <http://www.mvp.gov.ba/aktuelnosti/arhiva/default.aspx?id=29525> (pristupljeno 08.06.2019.)

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH. “Sporazum o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006)”, ažurirano 31.01.2018. Dostupno na: <http://www.mvteo.gov.ba/Content/Read/regionalni-trgovinski-odnosi-cefta> (pristupljeno 03.07.2019.)

Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova Slovačke Republike. “Organizational chart of Ministry of Foreign and European Affairs.” Dostupno na: http://www.mzv.sk/web/en/ministry/ministry/organization_chart (pristupljeno 12.07.2019.)

Ministarstvo vanjskih poslova Republike Slovenije “Organization”, ažurirano: april 2019. Dostupno na: http://www.mzz.gov.si/en/about_the_ministry/organisation/ (pristupljeno 14.07.2019.)

Parlamentarna skupština BiH. „Parlamentarizam u Bosni i Hercegovini u periodu 1945.–1990.“ Dostupno na: <https://www.parlament.ba/Content/Read/182?title=Parlamentarizam&lang=en> (pristupljeno 16.03.2019.)

Vijeće Evropske unije. “Visa liberalisation for Albania and Bosnia and Herzegovina”, press izvještaj o odluci, objavljeno 08.11.2010. Dostupno na: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/117555.pdf (pristupljeno 24.05.2019.)

Visegradgroup.eu. „Brief History of Slovakia“, web stranica Višegradske grupe. Dostupno na: <http://www.visegradgroup.eu/basic-facts-about/slovakia/brief-history-of> (pristupljeno 12.07.2019.)

Vlada Republike Slovenije – Ured Vlade za komuniciranje. “Twenty Years of Slovenian Foreign Policy”, objavljeno: maj 2011. Dostupno na: http://www.ukom.gov.si/en/media_room/background_information/history_national_events/twenty_years_of_slovenian_foreign_policy/ (pristupljeno 14.07.2019.)

Zakoni, drugi propisi i zvanični dokumenti

Agencija za državnu službu BiH. Pravilnik o uslovima i načinu obavljanja internih konkursa, internih i eksternih premještaja državnih službenika u institucijama Bosne i Hercegovine - integralni tekst, „Službeni glasnik BiH“, br. 62/10, 30/14 i 38/17, web stranica Agencije za državnu službu BiH. Dostupno na: http://www.ads.gov.ba/v2/index.php?option=com_content&view=article&id=3356%3Apravilnik-o-uslovima-i-nainu-obavljanja-internih-konkursa-internih-i-eksternih-premjetaja-dravnih-slubenika-u-institucijama-bosne-i-hercegovine&catid=37%3Aappointments-in-civil-service&Itemid=89&lang=bs (pristupljeno 14.04.2019.)

„Bijela knjiga odbrane Bosne i Hercegovine“, dokument Predsjedništva BiH iz juna 2005. godine, web stranica Ministarstva odbrane BiH. Dostupno na: <http://www.mod.gov.ba/files/file/dokumenti/Bijela-knjiga-bs.pdf> (pristupljeno 08.06.2019.)

Evropska komisija. “Analitički izvještaj u prilog dokumentu: Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću - Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji”, objavljeno 29.05.2019. godine. Dostupno na:

<http://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Analiti%C4%8Dki-izvje%C5%A1taj-Mi%C5%A1ljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovine-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf> (pristupljeno 15.06.2019.)

Evropska komisija. “Bosnia and Herzegovina 2018 Report”, objavljeno 17.04.2018. Dostupno na: <http://europa.ba/wp-content/uploads/2018/04/20180417-bosnia-and-herzegovina-report.pdf> (28.06.2019.)

Evropska komisija. “Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću - Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji”, objavljeno 29.05.2019. godine, Europa.ba. Dostupno na: <http://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf> (pristupljeno 07.06.2019.)

“Final Declaration by the Chair of the Vienna Western Balkans Summit”, Western Balkans Summit 2015, objavljeno 27.08.2015. Dostupno na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/policy-highlights/regional-cooperation/20150828_chairmans_conclusions_western_balkans_summit.pdf (pristupljeno 28.06.2019.)

„Izvadak iz magnetofonske snimke sjednice Predsjedništva R BiH od 22.6.1992.“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 4. (2006.): 189.-192. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18591> (pristupljeno 20.03.2019.)

“Magnetofonski snimak 119. sjednice Predsjedništva R BiH, održana 14. juna. 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 4. (2006.): 61.-103. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18591> (pristupljeno 20.03.2019.)

“Magnetofonski snimak 178. sjednice Predsjedništva R BiH, održana 21. decembra 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 1. (2007.): 123.-152. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18594> (pristupljeno 20.03.2019.)

„Magnetofonski snimak sjednice Predsjedništva R BiH, održane 18.10.1993. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 3. (2007.): 7.-47. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18600> (pristupljeno 20.03.2019.)

„Magnetofonski snimak sa sjednice Predsjedništva R BiH, održane dana 1. novembra 1993. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 3. (2007.): 87.-92. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18600> (pristupljeno 20.03.2019.)

„Magnetofonski snimak sjednice Predsjedništva R BiH, održane 29. decembra 1993. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 3. (2007.): 185.-208. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18600> (pristupljeno 20.03.2019.)

„Magnetofonski snimak sjednice Predsjedništva R BiH, održane 12.3.1994. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 4. (2007.): 121.-129. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18603> (pristupljeno 20.03.2019.)

„Magnetofonski snimak 246. sjednice Predsjedništva R BiH, održane 14.4.1994. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 4. (2007.): 139.-147. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18603> (pristupljeno 20.03.2019.)

Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova Slovačke Republike. “Slovak Foreign and European Policy Agenda in 2015”. Dostupno na:

https://www.mzv.sk/documents/30297/2568657/150108_SK_Foreign_Policy_Agenda.doc.pdf

(pristupljeno 12.07.2019.)

Ministarstvo vanjskih poslova BiH – Odjel za diplomatski protokol. “Diplomatic and consular corps and international organizations in Bosnia and Herzegovina”, februar 2019. Dostupno na:

http://www.mvp.gov.ba/HTML/PDFDoc/Diplomatski_protokol/Diplomatic%20List%20-%20February%202019.pdf (pristupljeno 19.04.2019.)

Ministarstvo vanjskih poslova BiH. “Pregled dinamike zapošljavanja - Period izvještavanja: od 01.01. do 31.12.2015.“ Dostupno na:

http://www.mvp.gov.ba/HTML/PDFDoc/Dokumenti_MVP/MVP%20BiH%20izvrsenje%20I-XII%202015%20Obrazac%204-1.pdf (pristupljeno 13.04.2019.)

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju. „Witness Statement of Ambassador Jose Cutileiro“, 11.04.2012. godine. Dostupno na (web stranica advokata Petera Robinsona):

http://www.peterrobinson.com/Witness%20Lists/Week%2018%20Feb%202013_Witness/Cutileiro%20signed%20witness%20statement.pdf (pristupljeno 24.03.2019.)

Parlamentarna skupština BiH. Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine - Integralni tekst, “Službeni glasnik BiH”, br. 19/02, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 32/07, 43/09, 8/10, 40/12 i 93/17, web stranica Agencije za državnu službu BiH. Dostupno na: http://www.ads.gov.ba/v2/index.php?option=com_content&view=article&id=117&catid=36&Itemid=88&lang=bs (pristupljeno 14.04.2019.)

Parlamentarna skupština BiH. Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine, "Službeni glasnik BiH", br. 88/05, PSBiH dokument broj 226/05, 05.10.2005. Dostupno na:

<http://www.mod.gov.ba/files/file/zakoni/Zakon-o-odbrani-bs.pdf> (pristupljeno 08.06.2019.)

Parlamentarna skupština BiH. Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave - Neslužbeni prečišćeni tekst, “Službeni glasnik BiH”, br. 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09, 103/09, 87/12, 6/13 i 19/16. Dostupno na:

<https://www.parlament.ba/law/DownloadDocument?lawDocumentId=95d16bff-dba8-4292-b18e-b0d8ed314cf3&langTag=bs> (pristupljeno 14.04.2019.)

Parlamentarna skupština BiH. Zakon o službi u oružanim snagama Bosne i Hercegovine (neslužbeni prečišćeni tekst), „Službeni glasnik BiH”, br. 88/05, 53/07, 59/09, 74/10, 42/12 i 41/16. Dostupno na:

<https://www.parlament.ba/law/DownloadDocument?lawDocumentId=985a5177-4a91-4201-8b9e-2a76608377de&langTag=bs> (pristupljeno 08.08.2019.)

Predsjedništvo BiH. Odluka o postupku imenovanja ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik BiH“, br. 30. Dostupno na: http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Odluka_o_postupku/O-piadmp02v1330.html (pristupljeno 14.04.2019.)

Predsjedništvo BiH. Opći pravci i prioriteti za provođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine, dokument Predsjedništva BiH broj: 01-645-30/03, 26.03.2003. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/osnovni_pravci_vanjske_politike_bih/default.aspx?id=2 (pristupljeno 14.04.2019.)

Predsjedništvo BiH. Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018.-2023., dokument Predsjedništva BiH broj: 01-50-1-936-27-1/18, 13.03.2018. godine. Dostupno na: <http://predsjednistvobih.ba/vanj/default.aspx?id=79555&langTag=bs-BA> (pristupljeno 14.04.2019.)

Ustav Bosne i Hercegovine (prijevod na bosanski jezik), Ured visokog predstavnika, Sarajevo. Dostupno na: http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf (pristupljeno 14.04.2019.)

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine. Dostupno na: <https://skupstinabd.ba/images/dokumenti/ba/ustav-federacije-bih.pdf> (pristupljeno 29.03.2019.)

Vijeće ministara BiH. Odluka o sistemu koordinacije procesa evropskih integracija u Bosni i Hercegovini, „Službeni glasnik“ BiH, broj 8/16, odluka VM broj 5/2016 od 26. januara 2016. godine. Dostupno na: <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/NXT3LcpOSZO=> (pristupljeno 07.06.2019.)

„ZAPISNIK 57. sjednice Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, održane 11. marta 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 3. (2006.): 101.-107. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18589> (pristupljeno 20.03.2019.)

„ZAPISNIK 81. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, održane 4. maja 1992. godine u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 3. (2006.): 195.-197. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18589> (pristupljeno 20.03.2019.)

„Zapisnik 125. sjednice Predsjedništva R BiH, održane 21. juna 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 4. (2006.): 181.-184. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18591> (pristupljeno 20.03.2019.)

„Zapisnik 138. sjednice Predsjedništva R BiH, održane 6. jula 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 4. (2006.): 205.-207. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18591> (pristupljeno 20.03.2019.)

„Zapisnik 144. sjednice Predsjedništva R BiH održane 16. jula 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 7, no. 4. (2006.): 235.-238. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18591> (pristupljeno 20.03.2019.)

„Zapisnik 168. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, održane 18. septembra 1992. godine“, u „Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994.“ autora Tome Šimića, *National security and the future* 8, no. 1. (2007.): 39.-41. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18594> (pristupljeno 20.03.2019.)

Rezolucije, konvencije, sporazumi i ugovori

„Bečka konvencija o diplomatskim odnosima, sa dodatnim protokolom.“ U *Međunarodna pravna pomoć* autora Nikola Sladoje et al. (Sarajevo: Ministarstvo pravde BiH, 2006.). Dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/Medjunarodna_pravna_pomoc.pdf#page=180 (pristupljeno 10.03.2019.)

„Bečka konvencija o konzularnim odnosima.“ U *Međunarodna pravna pomoć* autora Nikola Sladoje et al. (Sarajevo: Ministarstvo pravde BiH, 2006.). Dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/Medjunarodna_pravna_pomoc.pdf#page=196 (pristupljeno 10.03.2019.)

“General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina”, web stranica UN Peacemaker. Dostupno na: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf (pristupljeno 30.03.2019.)

Rezolucija Generalne skupštine UN A/RES/46/237 od 22.05.2019. godine. Dostupno na: <https://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r237.htm> (pristupljeno 21.03.2019.)

Rezolucija Vijeća sigurnosti UN S/RES/824 sa 3208. sastanka od 06.05.1993. Dostupno na: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/824> (pristupljeno 24.03.2019.)

“The Owen-Stoltenberg Plan”, Univerzitet u Edinburghu – Baza podataka mirovnih sporazuma. Dostupno na: <https://www.peaceagreements.org/masterdocument/472> (pristupljeno 24.03.2019.)

“The Vance-Owen Plan”, Univerzitet u Edinburghu – Baza podataka mirovnih sporazuma. Dostupno na: <https://www.peaceagreements.org/masterdocument/606> (pristupljeno 24.03.2019.)

“Washington Agreement”, web stranica UN Peacemaker. Dostupno na: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_940301_FrameworkAgreementOnTheFederation.pdf (pristupljeno 29.03.2019.)

Rječnici i enciklopedije

Barker, Thomas M. et al. “Slovenia: History”, *Encyclopedia Britannica Online*, ažurirano: 01.06.2019. Dostupno na: <https://www.britannica.com/place/Slovenia/Government-and-society#ref214574> (pristupljeno 14.07.2019.)

Čuvalo, Ante. *Historical Dictionary of Bosnia and Herzegovina – 2nd Edition*. Lanham (MD), SAD: The Scarecrow Press, 2007.

Encyclopedia Britannica Online, s.v. "Foreign Policy". Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/foreign-policy> (pristupljeno 10.03.2019.)

Hajdarević, Muhamed. *Enciklopedijski rječnik diplomatije i međunarodnih odnosa: englesko – francusko – bosanski*. Sarajevo: Connectum, 2007.

Stranga, Aivars et. al. “Estonia: History.” U *Encyclopedia Britannica Online*, ažurirano 04.06.2019. Dostupno na: <https://www.britannica.com/place/Estonia/Cultural-life#ref129513> (pristupljeno 13.07.2019.)

Ostali izvori

Alkalaj, Sven. „MVP BiH i diplomatsko konzularna mreža“, PowerPoint prezentacija (tekst), 14.09.2008. godine, Sarajevo, u *Savremena diplomatija - Hrestomatija*, priredio prof. dr. Safet Halilović (Sarajevo, septembar 2008.)

E-estonia web stranica: <https://e-estonia.com/#> (pristupljeno 13.07.2019.)

“Mapa ambasada Bosne i Hercegovine u svijetu”. Dostupno na: <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=10dc4mPanK1UgzJpXxIIRy5kpQw&hl=en&ll=24.088631530568946%2C105.07780380842576&z=3> (pristupljeno 19.04.2019.)

Sarajevo Business Forum, zvanična web stranica. Dostupno na: <https://www.sarajevobusinessforum.com/en/> (pristupljeno 21.07.2019.)

Twiplomacy web stranica: <https://twiplomacy.com/>

PRILOZI I SLIKE

SLIKA 1: *Dijagram strukture MVP BiH*.....60

PRILOG 1: Anketni upitnik „Procjena stanja u MVP i DKP BiH i projekcija poželjnog razvoja“

Poštovani,

pred Vama je anketni upitnik čija je svrha doći do procjene trenutnog stanja u Ministarstvu vanjskih poslova i mreži diplomatsko-konzularnih predstavništava BiH te osnovnih temelja za projekciju poželjnih tokova budućeg razvoja MVP i DKP BiH.

Anketni upitnik je dio Master teze na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu pod nazivom "Razvoj diplomatije Bosne i Hercegovine od nezavisnosti do savremenih izazova" čiji je cilj analizirati dosadašnje diplomatske i vanjskopolitičke tokove i aktivnosti, definisati dostignuti nivo diplomatske službe BiH te dati projekciju potreba i modela diplomatske službe BiH za ubuduće imajući u vidu poznate strateške smjernice vanjske politike BiH za naredni period kao i potrebe modernog doba.

Anketa je u potpunosti anonimna, a svi prikupljeni podaci će se koristiti isključivo u svrhu istraživanja za navedenu Master tezu. Vaši odgovori će se tretirati kao povjerljivi te će se prilikom njihovog analiziranja primjenjivati svi etički i tehnički standardi koji garantuju da se neće na pogrešan način upotrijebiti bilo koji podatak koji date ili iskoristi kako bi Vas se moglo na bilo koji način identificirati.

Ukoliko imate bilo kakvih pitanja o ovom istraživanju, možete me kontaktirati putem email adrese adna_subasic@hotmail.com

Hvala Vam na saradnji, vremenu koje ćete izdvojiti da popunite ovu anketu te što ste odlučili da podijelite svoje iskustvo i znanje što će biti dragocjena pomoć pri izradi Master teze.

Vaša godina rođenja

Vaša stručna sprema *

Godine iskustva u sjedištu MVP

Godine iskustva u diplomatiji (DKP ili druga predstavništva izvan BiH)

Dužnost/profesionalna pozicija (ambasador, konzul, savjetnik...)

Strani jezici koje govorite *

- Engleski
- Francuski
- Njemački
- Talijanski
- Španski
- _____

1. Kako ocjenjujete sposobnost MVP i DKP BiH da adekvatno odgovore na vanjskopolitičke potrebe i interese BiH? *

- Uspijevaju se zadovoljiti sve potrebe i interesi BiH
- Zadovoljavaju se samo prioriteti u vanjskoj politici BiH
- Ne uspijevaju se zadovoljiti najvažnije potrebe i interesi BiH
- BiH trpi štetu zbog lošeg predstavljanja i zastupanja interesa države

2. Po Vašem mišljenju organizacijska struktura MVP BiH u funkcionalnom smislu *

- je dobro izbalansirana obimom i podjelom posla među sektorima i nižim organizacijskim jedinicama
- ne prati u potpunosti aktuelne vanjskopolitičke potrebe BiH i potrebno je reorganizirati dodavanjem novih organizacijskih jedinica
- u potpunosti je zastarjela i potrebno je načiniti sasvim novu organizaciju
- _____

Ukoliko ste prethodno istakli mišljenje da je potrebno dodati nove organizacione jedinice navedite koje/čime bi se bavile

3. Koji oblik diplomatsko-konzularnog djelovanja MVP i DKP BiH smatrate najznačajnijim za savremene vanjskopolitičke i diplomatske izazove i ciljeve BiH? *

- Bilateralna diplomatija
- Multilateralna diplomatija
- Ekonomska diplomatija
- Konzularne aktivnosti
- _____

4. Raspored DKP-a u smislu rezidentnih destinacija i nerezidentnog pokrivanja je *

- dobro izbalansiran i zadovoljava potrebe i interese BiH
- nije dobro izbalansiran

Ako ste prethodno odgovorili da smatrate da raspored DKP "nije dobro izbalansiran", navedite koje su to trenutne destinacije suvišne, a u kojima treba uspostaviti predstavništva

5. U kadrovskoj politici kod izbora i postavljanja diplomatsko-konzularnih službenika najvišeg ranga (ambasadora/šefova misija) težišno se primjenjuje kriterij *

- Profesionalizam i stručna kompetentnost
- Politička bliskost pojedinaca partijama/strankama na vlasti
- Kombinacija političke podobnosti i profesionalnosti
- _____

6. Kako procjenjujete zastupljenost karijernih diplomata u odnosu na zaposlene po drugim kriterijima (bliskost političkim strankama, etnička pripadnost, lična poznanstva...) u ostalim diplomatskim rangovima *

- Više je karijernih diplomata
- Više je zaposlenih po drugim kriterijima
- Brojčani odnos je ravnopravan

7. Da li su u diplomatskom predstavljanju BiH uspješniji karijerni diplomati ili ad hoc imenovani diplomati po liniji političke pripadnosti ili po nekom drugom osnovu? *

- Karijerni diplomati
- Imenovani diplomati
- _____

8. Kvalifikovanost i kompetentnost kadra zaposlenog u DKP-ima ocjenjujem kao: *

- Većina su stručni i kompetentni za obavljanje dodijeljenih dužnosti
- Stručnost/kompetentnost je odlika manjeg broja profesionalnih i ad hoc diplomata
- Uglavnom nisu stručni ni kompetentni za posao koji obavljaju izuzev malog broja uspješnih pojedinaca
- _____

9. Da li trenutno angažovani diplomati na najvišim funkcijama u DKP imaju adekvatno obrazovanje, znanje stranih jezika i prethodno iskustvo za poslove koje obavljaju? *

- Obrazovanje i iskustvo je adekvatno u domenu DK poslova koje obavljaju
- Značajan broj diplomata nema adekvatno obrazovanje niti iskustvo za odgovorne poslove u misijama koje obavljaju
- _____

10. Kakvu specijalističku pripremu prolaze kadrovi DKP prije odlaska u misiju? *

11. Koje profile kadrova iz sistema visokog obrazovanja treba više uključiti u rad MVP i DKP kako bi se zadaci kvalitetnije obavljali ? *

- Koristiti kadrove društvenog smjera iz oblasti međunarodnih odnosa, prava, ekonomije...
- Koristiti kadrove sa završenim stranim jezicima
- Koristiti kadrove sa fakulteta tehničkih i prirodnih nauka
- _____

12. Koliko kadrovi MVP BiH i DKP učestvuju u specijalističkim obukama i edukacijama za diplomatske poslove koje organizuju strane diplomatske akademije i slične organizacije? *

13. Koji oblik obuke ubuduće treba više primjenjivati u pripremi kadrova za dužnosti u DKP?*

- Formirati diplomatsku akademiju u BiH
- Upućivati na strane diplomatske akademije i edukacije
- Za specijalističke obuke koristiti pomoć stranih institucija
- _____

14. Kako ocjenjujete nivo profesionalnosti, požrtvovanosti, principijelnosti i lojalnosti državi BiH kod kadrova u DKP-ima (najviše rangiranih i ključnog osoblja) u zastupanju interesa i provođenju vanjske politike BiH? *

- Većina ispoljava maksimalno zalaganje, profesionalan odnos prema poslu i potpunu lojalnost državi BiH
- Dio kadrova preferira partikularne interese naroda iz kojeg dolazi i pod jakim je uticajem stranaka/političara koje ih delegiraju na pozicije u DKP
- Dio kadrova više zastupa interese nekih susjednih i/ili drugih stranih država
- Dio kadrova je pod jakim uticajem međunarodnih organizacija, pojedinih stranih vlada i nepoznatih centara moći
- _____

15. Koje vrste uticaja na Predsjedništvo BiH, MVP, DKP i općenito na vanjsku politiku BiH najviše ometaju rad ovih institucije u vođenju vanjske politike u interesu BiH? *

- Uticaj moćnih pojedinaca, neformalnih centara moći, klanova
- Uticaju stranaka i parcijalne stranačke i nacionalne politike
- Susjedne države
- Strane vlade
- Međunarodne organizacije
- Niko nema bitan uticaj na vanjsku politiku BiH i rad njenih institucija

Ako ste prethodno odabrali "Strane vlade" i/ili "Međunarodne organizacije" navedite na koje ste mislili

16. Kako ocjenjujete nivo uticaja političkih stranaka na rad MVP BiH i DKP mreže? *

- Imaju presudan uticaj na kadroviranje, svakodnevne aktivnosti i vođenje vanjske politike
- Imaju ograničen uticaj na kadroviranje i svakodnevne aktivnosti, ali ne i na strateške pravce vanjske politike
- Nemaju bitan uticaj na rad MVP i DKP mreže
- _____

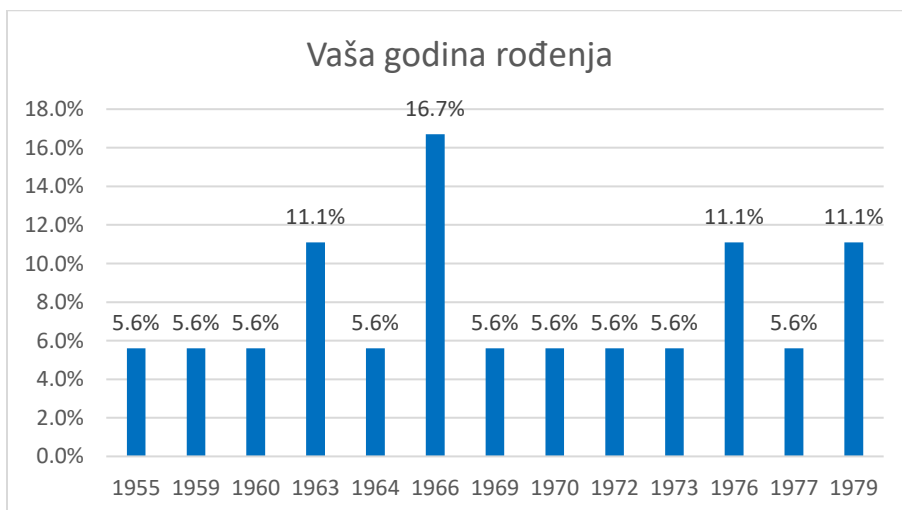
17. U kojoj mjeri promjene na rukovodećoj poziciji ministra vanjskih poslova (u smislu stranačke pripadnosti) utiču na postavljene ciljeve diplomatije i vanjske politike? *

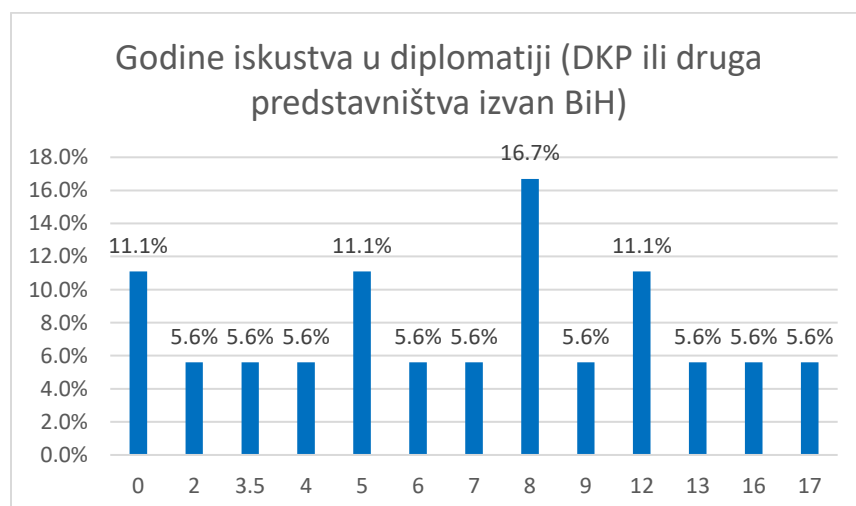
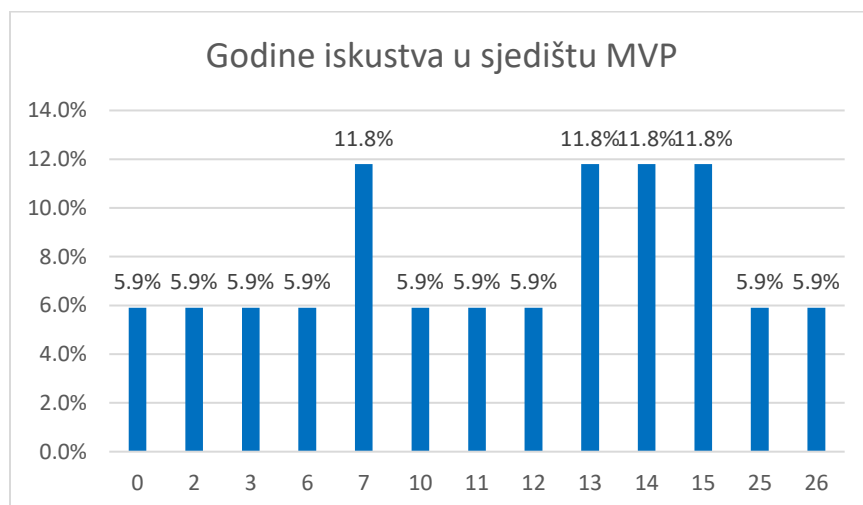
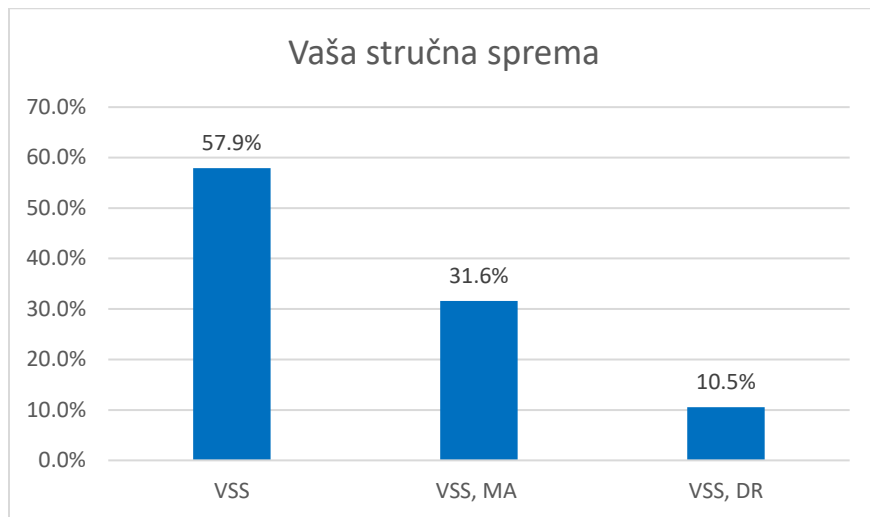
- Postavljeni ciljevi se mijenjaju sa svakim novim ministrom u skladu sa političkim ciljevima stranke kojoj pripada
- Postavljeni ciljevi se djelomično mijenjaju, izuzimajući strateške ciljeve
- Postavljeni ciljevi se ne mijenjaju i diplomatske i vanjskopolitičke aktivnosti nastavljaju svojim ustanovljenim tokom bez obzira na stranačku pripadnost ministra

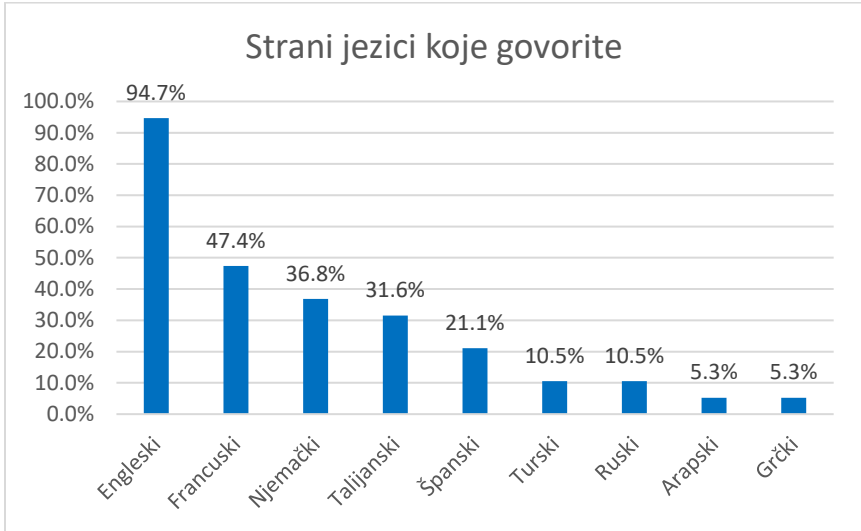
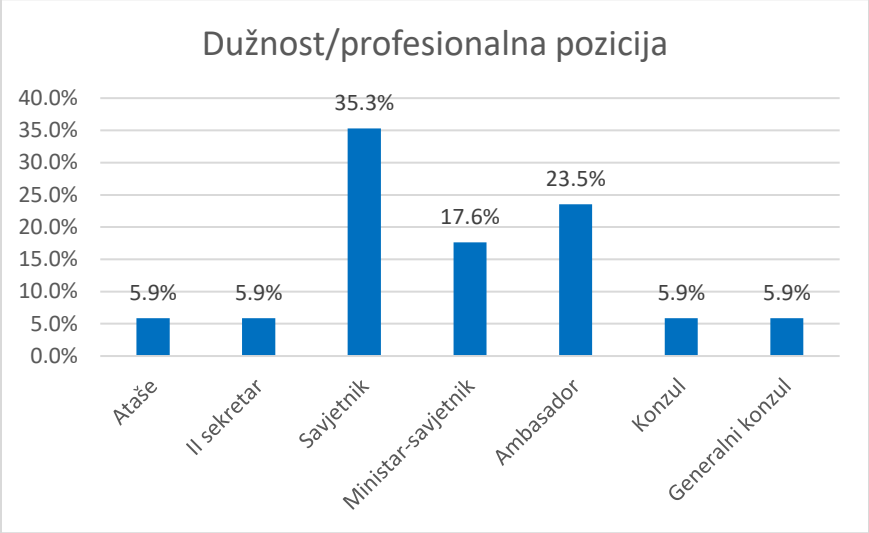
18. Kako ocjenjujete uticaj ključnih međunarodnih organizacija (UN, EU, NATO) i pojedinih država (SAD, Rusija, Turska, evropske države, arapske države...) na definisanje prioriteta i vođenje vanjske politike BiH? *

19. Koje promjene je po Vašem mišljenju neophodno napraviti da bi Predsjedništvo BiH, MVP BiH i DKP mreža u budućem periodu mogla efikasnije odgovoriti zahtjevima na euroatlantskom putu i u kontekstu drugih vanjskopolitičkih i diplomatskih ciljeva? *

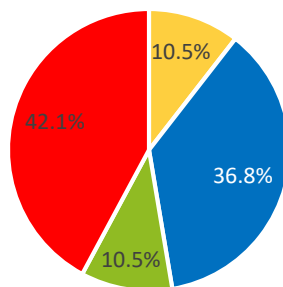
PRILOG 2: Grafički prikaz relevantnih rezultata dobijenih po osnovu odgovora na anketni upitnik „Procjena stanja u MVP i DKP BiH i projekcija poželjnog razvoja“

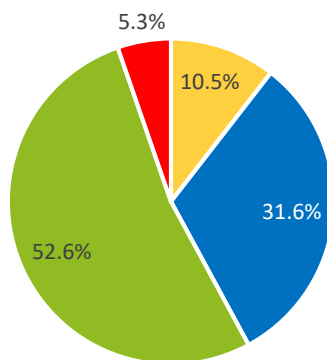

1. Kako ocjenjujete sposobnost MVP i DKP BiH da adekvatno odgovore na vanjskopolitičke potrebe i interese BiH?

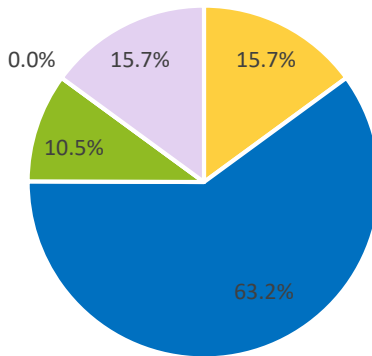
- Uspijevaju se zadovoljiti sve potrebe i interesi BiH
- Zadovoljavaju se samo prioriteti u vanjskoj politici BiH
- Ne uspijevaju se zadovoljiti najvažnije potrebe i interesi BiH
- BiH trpi štetu zbog lošeg predstavljanja i zastupanja interesa države

2. Po Vašem mišljenju organizacijska struktura MVP BiH u funkcionalnom smislu

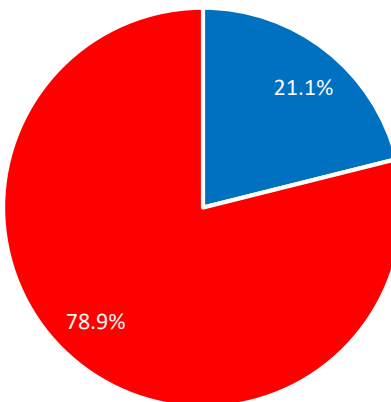
- je dobro izbalansirana obimom i podjelom posla među sektorima i nižim organizacijskim jedinicama
- ne prati u potpunosti aktuelne vanjskopolitičke potrebe BiH i potrebno je reorganizirati dodavanjem novih organizacijskih jedinica
- u potpunosti je zastarjela i potrebno je načiniti sasvim novu organizaciju
- je takva da neke jedinice treba ukloniti a neke dodati

3. Koji oblik diplomatsko-konzularnog djelovanja MVP i DKP BiH smatrate najznačajnijim za savremene vanjskopolitičke i diplomatske izazove i ciljeve BiH?

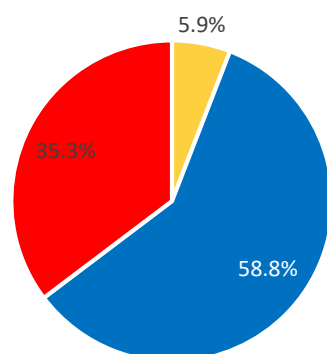
■ Bilateralna diplomatija ■ Multilateralna diplomatija ■ Ekonomska diplomatija
■ Konzularne aktivnosti ■ Sve navedeno

4. Raspored DKP-a u smislu rezidentnih destinacija i nerezidentnog pokrivanja je

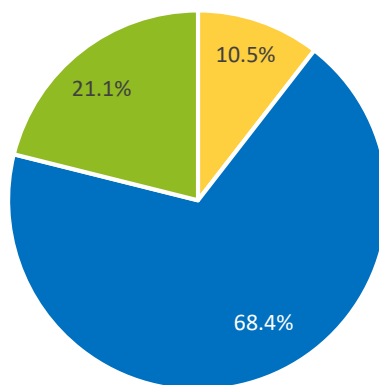
■ dobro izbalansiran i zadovoljava potrebe i interese BiH ■ nije dobro izbalansiran

5. U kadrovskoj politici kod izbora i postavljanja diplomatsko-konzularnih službenika najvišeg ranga (ambasadora/šefova misija) težišno se primjenjuje kriterij

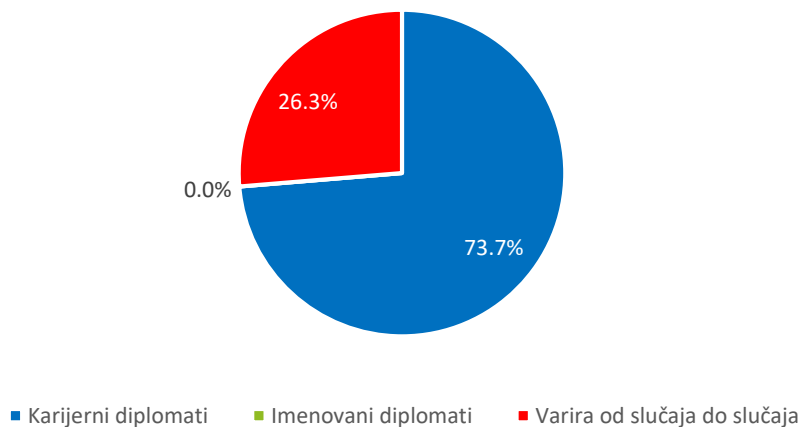
- Profesionalizam i stručna kompetentnost
- Politička bliskost pojedinaca partijama/strankama na vlasti
- Kombinacija političke podobnosti i profesionalnosti

6. Kako procjenjujete zastupljenost karijernih diplomata u odnosu na zaposlene po drugim kriterijima (bliskost političkim strankama, etnička pripadnost, lična poznanstva...) u ostalim diplomatskim rangovima

- Više je karijernih diplomata
- Više je zaposlenih po drugim kriterijima
- Brojčani odnos je ravnopravan

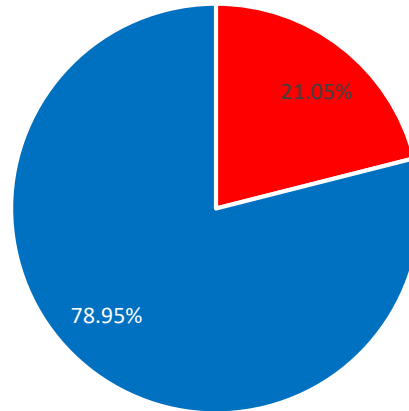
7. Da li su u diplomatskom predstavljanju BiH uspješniji karijerni diplomati ili ad hoc imenovani diplomati po liniji političke pripadnosti ili po nekom drugom osnovu?

8. Kvalifikovanost i kompetentnost kadra zaposlenog u DKP-ima ocjenjujem kao:

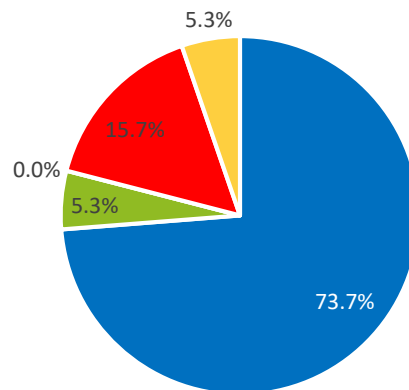

9. Da li trenutno angažovani diplomati na najvišim funkcijama u DKP imaju adekvatno obrazovanje, znanje stranih jezika i prethodno iskustvo za poslove koje obavljaju?

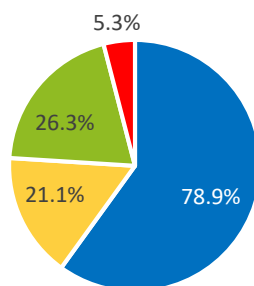
- Obrazovanje i iskustvo je adekvatno u domenu DK poslova koje obavljaju
- Značajan broj diplomata nema adekvatno obrazovanje niti iskustvo za odgovorne poslove u misijama koje obavljaju

11. Koje profile kadrova iz sistema visokog obrazovanja treba više uključiti u rad MVP i DKP kako bi se zadaci kvalitetnije obavljali?

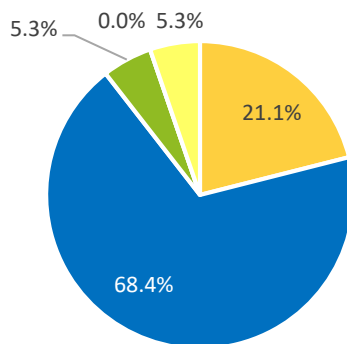
- Koristiti kadrove društvenog smjera iz oblasti međunarodnih odnosa, prava, ekonomije...
- Koristiti kadrove sa završenim stranim jezicima
- Koristiti kadrove sa fakulteta tehničkih i prirodnih nauka
- Raznovrsni kadrovi (sve nabrojano)
- Posebno obučeni kadrovi

13. Koji oblik obuke ubuduće treba više primjenjivati u pripremi kadrova za dužnosti u DKP?

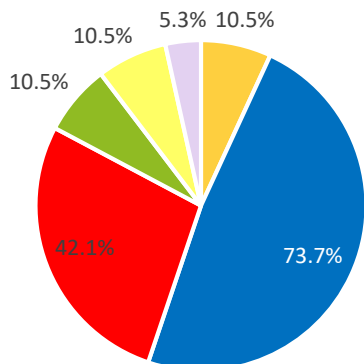
- Formirati diplomatsku akademiju u BiH
- Upućivati na strane diplomatske akademije i edukacije
- Za specijalističke obuke koristiti pomoć stranih institucija
- Povezati MVP sa kvalitetnim univerzitetima

14. Kako ocjenjujete nivo profesionalnosti, požrtvovanosti, principijelnosti i lojalnosti državi BiH kod kadrova u DKP-ima (najviše rangiranih i ključnog osoblja) u zastupanju interesa i provođenju vanjske politike BiH?

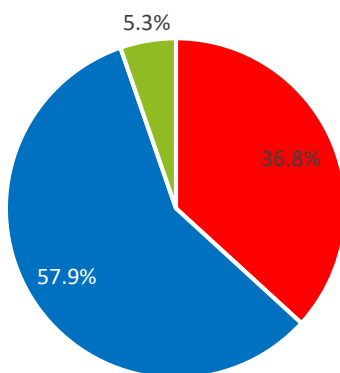
- Većina ispoljava maksimalno zalaganje, profesionalan odnos prema poslu i potpunu lojalnost državi BiH
- Dio kadrova preferira partikularne interese naroda iz kojeg dolazi i pod jakim je uticajem stranaka/političara koje ih delegiraju na pozicije u DKP
- Dio kadrova više zastupa interese nekih susjednih i/ili drugih stranih država
- Dio kadrova je pod jakim uticajem međunarodnih organizacija, pojedinih stranih vlada i nepoznatih centara moći
- Sve navedeno

15. Koje vrste uticaja na Predsjedništvo BiH, MVP, DKP i općenito na vanjsku politiku BiH najviše ometaju rad ovih institucije u vođenju vanjske politike u interesu BiH?

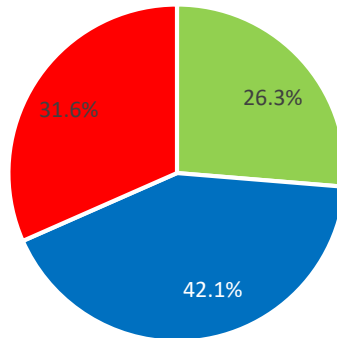
- Uticaj moćnih pojedinaca, neformalnih centara moći, klanova
- Uticaju stranaka i parcijalne stranačke i nacionalne politike
- Susjedne države
- Strane vlade
- Međunarodne organizacije

16. Kako ocjenjujete nivo uticaja političkih stranaka na rad MVP BiH i DKP mreže?

- Imaju presudan uticaj na kadrovanje, svakodnevne aktivnosti i vođenje vanjske politike
- Imaju ograničen uticaj na kadrovanje i svakodnevne aktivnosti, ali ne i na strateške pravce vanjske politike
- Nemaju bitan uticaj na rad MVP i DKP mreže

17. U kojoj mjeri promjene na rukovodećoj poziciji ministra vanjskih poslova (u smislu stranačke pripadnosti) utiču na postavljene ciljeve diplomatije i vanjske politike?

- Postavljeni ciljevi se mijenjaju sa svakim novim ministrom u skladu sa političkim ciljevima stranke kojoj pripada
- Postavljeni ciljevi se djelomično mijenjaju, izuzimajući strateške ciljeve
- Postavljeni ciljevi se ne mijenjaju i diplomatske i vanjskopolitičke aktivnosti nastavljaju svojim ustanovljenim tokom bez obzira na stranačku pripadnost ministra

SAŽETAK

Sagledavanje stanja vanjskopolitičkih kapaciteta Bosne i Hercegovine, a posebno djelovanja diplomatske mreže, u kontekstu strateške bitnosti za konačnu emancipaciju BiH kao međunarodnog političkog subjekta već na prvoj razini analize otkriva niz devijacija koje funkcioniraju kao ometači ostvarivanja državnih interesa BiH u inostranstvu i objektivnog predstavljanja vrijednosti i mogućnosti društva. Ovo je još ozbiljniji problem uzme li se u obzir predstojeći period intenziviranja aktivnosti MVP i DKP uz ostale državne aktere u procesu integracija BiH u EU i NATO.

Istraživanje provedeno za potrebe master rada dokazuje hipotezu da „struktura, organizacija, kadrovska politika i sadržaj djelovanja diplomatije BiH u periodu od nezavisnosti do danas su prevaziđeni i ne omogućavaju da se efikasno i adekvatno odgovori aktuelnim vanjskopolitičkim potrebama i interesima BiH,“ ali također na primjerima uspješnih malih zemalja i na produktivnim periodima bh. diplomatije pokazuje kako BiH objektivno može imati efikasniji sistem. Veliki broj izvora: dokumenata, studija, analiza, zakona, prikaza, kritika, članaka itd. kroz analitičko sučeljavanje doveli su nas do izvora aktuelnih problema u ovoj sferi državne uprave. U samim počecima državne samostalnosti osnovni objektivni problem bilo je djelovanje u ekstremnim ratnim uslovima, ali otkriva se i da su subjektivne slabosti i lični motivi donosilaca odluka često bili uvod u npr. loše kadrovanje, organizacijske probleme i druge propuste. Nadalje, vanjske političke okolnosti bile su jako dugo nenaklonjene opstanku, a zatim i jačanju međunarodne pozicije BiH. Poslijeratni period vanjske politike i diplomatije u znaku je stagnacije izazvane konfliktom integrativne i dezintegrativne državotvorne strategije strana u BiH, što je ključni ometač i najvažniji preduslov za dalje jačanje digniteta BiH i u svim sferama državnosti.

Osim analizom dokumenata vrjednosne sudove o stanju u MVP i DKP dobilo se i kroz anketiranje uposlenika ovih institucija i eksperata koji se bave ovom problematikom. Sintetizovani generalni sud kao rezultat istraživanja jeste da bi MVP i diplomatska mreža BiH postizali mnogo bolje rezultate ako bi se pri kadroviranju primjenjivao kriterij stručnosti i kompetentnosti te ako bi se smanjio uticaj političkih stranaka i susjednih država na vanjsku politiku i rad tih organa. Depolitizacija i profesionalizacija, reorganizacija strukture, donošenje novog Zakona o vanjskim poslovima te praćenje globalnih političkih i tehnoloških trendova istaknuti su kao nužni prioriteti za obnovu ove djelatnosti posebno u nastavku euroatlantskog puta BiH.

SUMMARY

Examining the state of foreign policy capacities of Bosnia and Herzegovina, and especially the functioning of its diplomatic network, in the context of strategic importance for the final emancipation of BiH as an international political entity, reveals even at the first level of analysis a number of deviations that act as obstacles to the pursuit and realization of BiH's state interests abroad and as impediments to objectively presenting the values and capabilities of the society. This is an even more serious problem considering the forthcoming period of intensification of the activities conducted by the Ministry of Foreign Affairs and the network of diplomatic missions and consular posts as well as the other state actors in the process of BiH's integration into the EU and NATO.

The research conducted for the purpose of this Master's thesis proves the hypothesis that "the structure, organization, personnel policy and content of the activities of BiH's diplomacy in the period since gaining independence and up to this day are all outdated and do not enable the efficient and adequate responses to BiH's current foreign policy needs and interests". However, the research all points to the examples of successful small countries and productive periods of BiH's diplomacy which show that BiH can objectively have a more efficient system. A large number of sources: documents, studies, analyzes, laws, reviews, criticisms, articles, etc. have brought us, by the means of analytical examination, to the source of current problems in this sphere of state administration. In the very beginning of the state's independence, the main objective problem was to act in extreme conditions of war. But it is also revealed that the subjective weaknesses and personal motives of decision-makers were often a prelude to the issues like poor staffing, organizational failures, and other serious flaws and omissions. Furthermore, external political circumstances have long been averse to the survival and then strengthening of BiH's international position. The post-war period of foreign policy and diplomacy is marked by stagnation caused by the conflict of the integrative and disintegrative state-building strategies of the parties in BiH, which is a key impediment and the most important precondition for further strengthening of BiH's dignity in all spheres of statehood.

In addition to the analysis of the documents, the value judgments on the situation in the Ministry of Foreign Affairs and diplomatic and consular posts were obtained through a survey offered to employees of these institutions and experts who deal with this issue. The synthesized general conclusion that can be drawn from the result of the research is that the Ministry of Foreign Affairs and the diplomatic network of BiH would achieve much better results if the criteria of expertise and competence were applied in recruiting, and if the influence of political parties and neighboring countries on the foreign policy and work of these bodies was reduced. Depoliticisation and professionalization, reorganization of the structure, adoption of the new Foreign Affairs Act and monitoring of global political and technological trends are also highlighted as necessary priorities for the renewal of this activities, especially in the context of the continuation of BiH's efforts on the Euro-Atlantic path.

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznata sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisala samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasna sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum _____

Potpis _____